IOAN TIMUȘ

JAPONIA

DE IERI ȘI DE AZI

大日本帝國

www.dacoromanica.ro

c. Nr. 13499. — 3000 ex. 20/XII/942

www.dacoromanica.ro

Japonia

DE IERI ŞI DE AZI

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A.
Firma însc. la Of. „Reg. Com." sub Nr. 437/932
BUCUREŞTI, STRADA BREZOIANU Nr. 23-25

www.dacoromanica.ro

IOAN TIMUȘ

JAPONIA
DE IERI ȘI DE AZI

1943

www.dacoromanica.ro

Din această lucrare s'au tipărit 25 de exemplare pe hârtie „Kyoto" numerotate dela I la XXV şi semnate de autor.

Nr.

www.dacoromanica.ro

Japonia

DE IERI ŞI DE AZI

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A.
Firma însc. la Of. „Reg. Com." sub Nr. 437/932
BUCUREŞTI, STRADA BREZOIANU Nr. 23-25

www.dacoromanica.ro

BIBLIOGRAFIE

F. Brinkley : History of The Japanese People. *E. Kaempfer :* History of Japan. *W. Griffis :* Mikado's Empire. 2 vol. *E. Papinot :* Dictionnaire d'histoire et de géographie du Japon. *N. Murno :* Prehistoric Japan. *W. Aston :* Early Japanese History. *Layrle :* Restauration impériale au Japon. *H. Labroue :* L'impérialisme japonais. *W. Griffis :* Religions of Japan. *M. Steichen :* The Cristian Daimyos. *W. Aston :* Shinto ; History of Japanese Literature. *K. Florenz :* Geschichte der Japanische Litteratur. *M. Revon :* Anthologie de la litterature japonaise. *Yoshitomi :* Femmes japonaises et leur littérature. *B. Chamberlain:* Japonese. *Poetry W. Griffis :* Fairy Tales of Old Japan. *Yei Ozaki:* Warriors of Old Japan. *A. Miyamori :* Tales from Old Japanese Dramas. *Bakin :* A captive of Love. *Lord Dedesdale* (Mitford) : Tales of Old Japan. *Lafcadio Hearn :* Japanese Fairy Tales. *J. Blacker :* A. B. C. of Japanese Art. *O. Kümmel :* Das Kunstgewerbe in Japan. *L. Aubert :* Les Maîtres de l'estampe Japonaise. *F. Piggott :* Music and Musical Instruments of Japan. *J. Conder :* Floral Art of Japan, Landscape Gardening in Japan. *E. and F. Du Carie :* Flowers and Gardens of Japan. *F. Piggott :* Studis in the Decorative art of Japan. *M. Hincks :* Japanese Dance. *Élie Faure :* Histoire de l'art (vol. II). *W. Aston :* Grammar of the Japanese Spoken Language. *Balet :* Grammaire japonaise de la langue parlée. *B. Chamberlain :* Practical introduction of the Study Japanese Writing. *G. Bourgois :* Caractères idéographiques. *I. Jones and H. Peeke :* 6000 Chinese Characters. *H. Peeke :* Suggestions of the Study of the Chinese Characters. *F. Piggoit :* Elements of Sosho. *Prince H. Ito :* Commentaries on the Constitution of Japan. *J. Wigmore :* Material for the Study of Private Law in Old Japon. *B. Chamberlain :* Things japanese. *A. Bellessort :* La société japonaise. Le nouveau Japon. *Lafcadio Hearn :* An antempt at interpretation ;

www.dacoromanica.ro

Glimpses of unfamiliar Japan; Kokoro. *Transactions of the Asiatic society. Mélange japonais:* (Revistă 1906—1910). *T. Kobayashi:* La société japonaise. *K. Mitsukuri:* La vie sociale au Japon. *Sentaro Kem-Yama:* L'orient et l'occident. *J. Balet:* Military Japan. *J. Rein:* Japan nach Reisen und Studien. *A. Bacon:* Japanese girls and women. *Muray's:* Handbook for travelers in Japan. *Will Durant:* Histoire de la civilisation, vol. III. *Katsuro Hara:* Histoire du Japon. *K. Haushofer:* Japan und die Japaner. *K. K. Kawakami:* Le Japon en Chine. *A. Zischka:* Le Japon dans le monde. *The Japan Year Book.*

In românește două lucrări de semnalat:

N. Iorga: Războiul din Extremul Orient, 1906, (Siberia-Japonia-China), magistrală sinteză și

Flondor Radu: Dicționar român-japonez (Tokyo 1940, 1470 pag., deposit de erudiție linguistică.

www.dacoromanica.ro

In ultimul pătrar de veac, Europa a asistat la fenomenul Japonia. Fiindcă e netăgăduit un fenomen. Pe vremea când Prusia se proclama Imperiu la Versailles după războiul cu Franța, Japonia era un Stat feudal retras, care abia atunci se deștepta la viața intercontinentală. Lucrătorul nipon nu lucra decât cu o simplă unealtă ; samuraiul lupta cu arcul. In trei sferturi de veac, un popor necunoscut izbutește să ajungă printre primele Puteri ale lumii ; iar în ultimele decenii, forțe industriale cu renume și tradiții sunt învinse chiar la ele acasă de către tânăra industrie japoneză. Prodigioasă înălțare a unui neam sărac, înghesuit pe un pământ zgârcit, fără bogății coloniale.

Prin ce miracol un popor venit târziu în lumea internațională, a ajuns să-și întrecă profesorii ? Ce forțe ascunse au împins pe singularul samurai să cucerească în Pacific primul rang ?

E rostul lucrării de față să le lămurească. Din citirea ei se pot afla multe din tainele care fac puterea acestui neam. Intreaga lui activitate înseamnă o comoară de pilde, neprețuit de folositoare pentru cei ce vor să le urmeze. In măsura în care poate fi utilă Țării mele, cartea și-a ajuns scopul.

Lucrarea de astăzi, fructul anilor petrecuți în Japonia, urmează în bună parte planul primelor două volume tipărite acum 18 ani. Le depășește ca întindere și amănunt prin materialul informativ nou ; dar și ca metodă, prin comentariile critice care dau interpretări.

O întâmplare a făcut să-mi prelungesc șederea în Japonia mult mai mult decât avusesem de gând. Plecasem cu transiberianul, cu gândul să văd țara gheișelor și a florilor de cireș, și să mă întorc curând. In mijlocul Siberiei, bolșevicii au avut fericita inspirație să mă

www.dacoromanica.ro

prade; datorită acestei întâmplări, am fost silit să rămân în Extremul Orient cinci ani de zile, dintre cari, patru ani şi jumătate în Japonia.

Mi s'a părut atât de curioasă ţara, mi-a plăcut atât de mult, încât chiar din primele zile am început să-mi aştern pe hârtie impresiile. Când am izbutit să stăpânesc binişor limba şi să-mi strâng un mănunchi de informaţii destul de bogat, am pornit cu numeroase anchete în toate direcţiile, studiind viaţa, moravurile şi sufletul acestui extraordinar popor. Numai după multă muncă şi spre sfârşitul şederii mele acolo, am ajuns să descopăr că nu pricep mare lucru din ceeace este cu adevărat esenţial în ţara oamenilor cari-şi fac hara-kiri.

Să nu mire această socratică încheiere. Am trăit acolo, nu în hotel, ca Europenii, ci în casă curat japoneză, cu pereţii de carton şi ferestre de hârtie; am renunţat la tot confortul european, dormind ca Japonezii şi mâncând ca ei; le-am învăţat limba şi pe cât mi-a fost posibil, scrisul; am luat zilnic parte la tot felul de ceremonii, la bucuriile şi necazurile lor, făcându-mi mulţi prieteni cu cari izbutisem să am apropieri sufleteşti; am făcuţ, însfârşit, toate sforţările să cunosc ceva din viaţa acestui popor, atât pe tărâmul social şi artistic, cât şi pe cel economic şi spiritual; m'am gândit apoi la un studiu comparat, fapt pentru care am vizitat Coreea, China, Indochina, India şi Egiptul.

Greutatea unui asemenea studiu o arată, în primul rând, însemnările mele luate pe loc; cele din urmă nu fac decât să îndrepte sau să contrazică pe cele dintâi; o mai dovedeşte şi literatura nemăsurat de bogată ce s'a scris în limbile europene asupra acestei ţări, mai toată plină de greşeli. Şi cum ar putea fi altfel, când mai toţi cercetătorii văd Japonia din balconul hotelului sau prin fereastra automobilului?

Ş'apoi ţara are un substrat de civilizaţie atât de diferit de al nostru, încât, ca să o pricepi, trebue să ieşi din mentalitatea ta de European. Legenda ne spune că acum câteva mii de ani, în China, doi învăţaţi se plimbau pe marginea unui lac cu peşti roşii.

— Uite cum se plimbă peştii! observă cel mai tânăr; iar cel mai în vârstă îi răspunse:

— Tu nu eşti peşte, ca să-ţi dai seama de simţimântul lor când se mişcă în apă; aşa că nu poţi spune despre ei că se „plimbă".

www.dacoromanica.ro

ŢARA DE FARMEC ŞI STRANIU

Din toate ţările lumii pe care le-am cutreerat, mai mult decât Egiptul şi India, mai mult decât China şi Indochina, aceea care te impresionează mai puternic, aceea în care exotismul e mai caracteristic şi mai personal, e desigur Japonia. Natura, oamenii, portul, obiceiurile, mentalitatea lor, toată atmosfera şi tot decorul ţi-e străin şi neobişnuit; totul la un loc îţi dă acea impresie puternică de curios, de ciudat, încât după câţiva ani, întors în ţara ta, în mediul tău cunoscut şi familiar, cele văzute şi trăite acolo îţi apar ca un vis straniu şi fermecător, pe care nu-l poţi uita niciodată.

E greu să lămuresc de unde vine farmecul acesta viu şi puternic propriu ţării crizantemelor. Călătorul simte dela început că totul e altfel decât în Europa. De pe vapor, în marea interioară a Japoniei, vezi seria nesfârşită de stânci scoţându-şi piscurile afară din apă, ca să preschimbe marea într'o dantelă bizară, cu nuanţe variate la infinit. Abia debarcat, în mulţimea care pare că se frământă, se înghesue, şi care totuşi e liniştită, neturburată, ochiul se prinde de kimonouri şi se desfată de armonia culorilor lor. Cu sandale de lemn şi împletitură fină de pai, cu centura uriaşe de mătase, cu nodul mare la spate, cu eşafodajul de pieptănătură, purtându-şi copiii în spate, femeile colorează viaţa într'un chip neobişnuit. Din tren nu vezi priveliştea orizontului nesfârşit; ochiul se loveşte peste tot de relief, iar caracteristica reliefului Japoniei e complicaţia liniilor. Liniile arborilor şi crengilor merg în zigzaguri; plantaţiile de orez sunt împărţite în felurite forme geometrice cu nivelul diferit, apa scurgându-se de pe unele pe altele.

O simplă plimbare prin marile lor centre dă aceeaşi ciudată impresie: firme verticale cu enigmaticele hieroglife ale scrierii lor; case

www.dacoromanica.ro

făcute din lemn, carton și hârtie, construite altfel decât știi din experiența ta; străzi înguste și întortochiate, în care dai la fiecare pas de magazine cu obiecte de a căror însemnătate și nevoie nu-ți poți da seama; altele cu alimente de neștiută proveniență; pe firme, pe ziduri, simboluri neînțelese, misterioase; temple cu zei roșii sau de aur, cu figuri de monștri și surâsuri stranii.

Magazinele lor cu obiecte de artă? Locuri de ispită pentru cel mai fanatic comunist; ai vrea să fii milionar, să cumperi tot ce vezi, atât de minunat și de fermecător e totul. Japonezul e neîntrecut în lucruri mici, migăloase; aci îi prețuești delicatețea liniilor pe un obiect de lac, răbdarea unică pe un cloisoné, armonia culorilor pe o broderie, originalitatea pe un kakemono. Intâlnești atâtea și atâtea lucruri pe care Japonezul le reduce la dimensiuni de jucării pentru păpuși, ca arbori seculari, în farfurioare de cești de cafea cu lapte.

Ceeace însă mărește impresia de straniu, e amestecul curios al acestui exotism, cu lămpi electrice, tren electric și stâlpi de telegraf, pe cari îi întâlnești pretutindeni. Aste două mari civilizații, a lor și a noastră, stau față în față, se suprapun fără să se topească, și au drept unică menire să uimească și să zăpăcească pe cercetătorul care ar voi să pătrundă misterul tovărășiei lor.

Iar șirul de curiozități continuă să-și depene filmul în fața călătorului nedumerit: când saluți, te îndoi respectuos și adânc dela mijloc; nu dai mâna; când intri într'o casă, în loc de pălărie, scoți încălțămintea; odată intrat, nu se scoală nimeni în picioare ca să te întâmpine, fiindcă ar fi nepoliticos; dimpotrivă, salutul se face stând jos. In hoteluri ca și în case particulare, odaia cea mai bună e spre fund, unde e și grădina, iar nu la stradă; la masă, începutul îl face alcoolul, iar dulcele vine înaintea mâncărilor care pentru noi sunt adevărate surprize și ca preparație, și ca material; la despărțire Japoneza face cu mâna semnul care la noi înseamnă „vino"; după baie te ștergi cu ur șervet umed; pe stradă nu vezi perechi-perechi, bărbatul cu femeia: soțul merge înainte, iar soția îl urmează la doi pași; nu înseamnă că femeia e în sclavie; e o simplă regulă de cuviință și atât.

Dar mentalitatea japoneză? Felul lor de muncă, exprimarea emoțiilor, sentimentelor, ideilor, legile lor etice și estetice, ne sunt cu totul străine, și formează un alt nesecat material de uimire pentru noi. Limba, scrisul și cititul, sunt pe dos; cartea japoneză începe acolo unde la noi e ultima pagină, fiindcă se scrie de sus în jos, iar rândurile se înșirue dela dreapta spre stânga; frazele lor chiar cele mai obișnuite, traduse în limbile europene, nu mai au înțeles; adesea stânga e

www.dacoromanica.ro

dreapta. Intâlneşti uneori Japonezi cari sunt catolici sau protestanţi ori chiar ortodocşi, dar cari se duc totuşi la templele şintoiste şi budiste, urmându-le scrupulos ceremoniile festivităţilor la naşteri, la căsătorii sau înmormântări. Amestec? Nu. Ipocrizie faţă de una din ele? Nici asta. Stranie suprapunere de trei religii antagoniste, altă cută nepătrunsă a sufletului lor. La noi, bărbaţii se ruinează pentru actriţe; la ei, unde, în majoritatea teatrelor, rolurile feminine sunt ţinute tot de bărbaţi, femei din buna societate se înebunesc după actori.

Inainte de a părăsi Japonia, am revăzut la Yokohama pe amicul meu Yamada. Era voios, fiindcă se întorcea dintr'o călătorie din Europa. Firește, am ţinut să-i aflu impresiile.

— Sunt încântat, mi-a spus el; totul la D-voastră e minunat, ingenios şi instructiv. Cum se face totuşi că în Europa toate sunt pe dos? Dece nu veţi fi putând şi D-voastră gândi şi face lucrurile firesc, aşa cum ar trebui să fie?

www.dacoromanica.ro

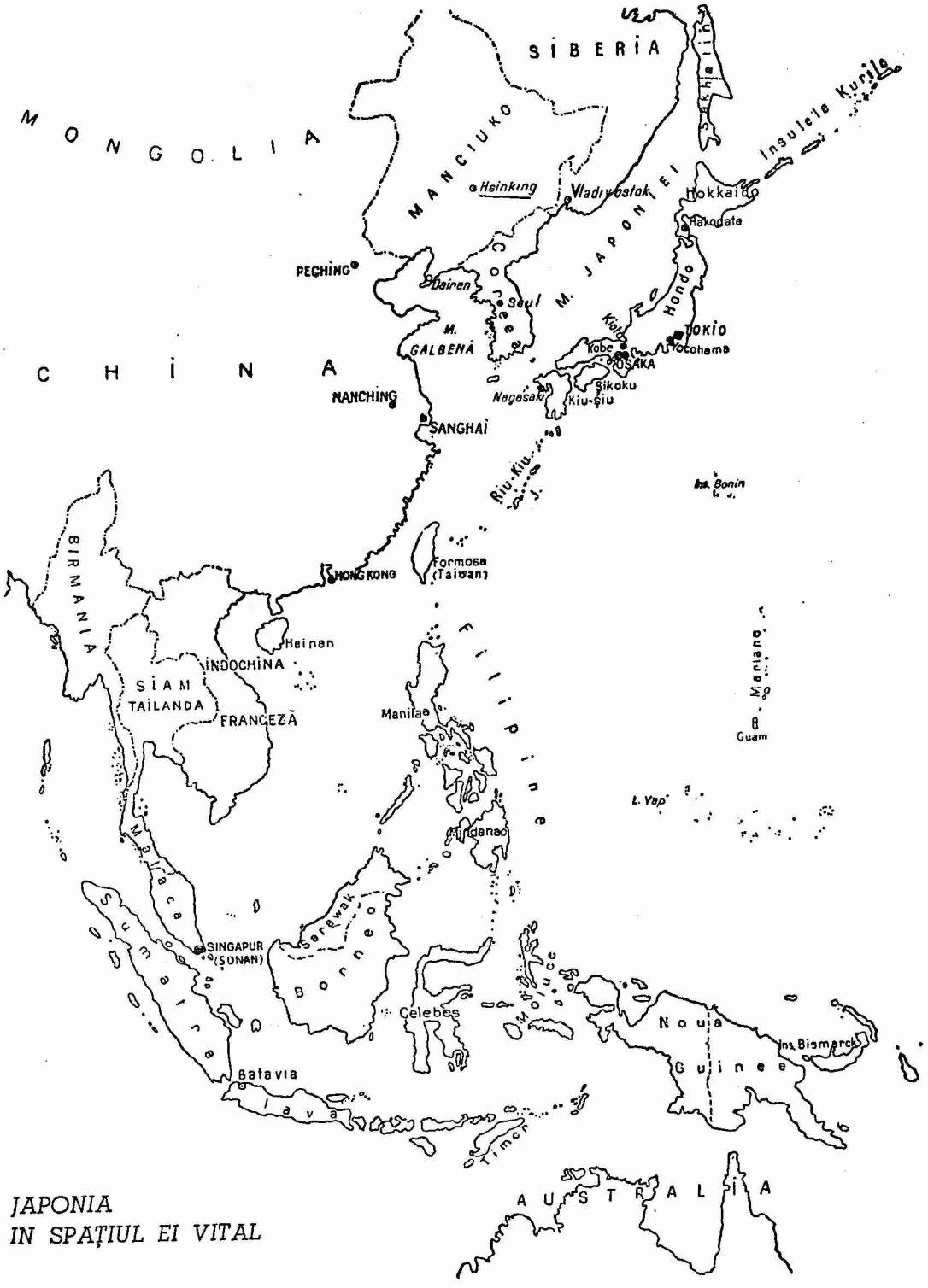

JAPONIA
IN SPAȚIUL EI VITAL

www.dacoromanica.ro

CINE A DESCOPERIT JAPONIA ȘI DE UNDE-I VINE NUMELE

Acum 645 de ani, vestitul explorator venețian *Marco Polo*, reîntors după una din călătoriile sale în Extremul Orient, destănuia Europei că la Răsăritul Chinei s'ar afla împărăția *Cipangu* și povestea minunății despre ea.

Intr'adevăr, la Estul Chinei exista o împărăție căreia Chinezii îi ziceau *„Țara dinspre Răsăritul Soarelui"*, și pe care o scriau așa:

SOARE

ORIGINA

ȚARA

„Soare" pe chinezește se zice *gi*; *„origină"*, *pen*; iar *„țară"*, *guă*; deci *Gipenguă*, sau, cum spunea Marco Polo, *Cipangu*. După el, Englezii au pronunțat *Giàpan*, (lăsând pe *guă* = țară, la o parte) și scriind după ortografia engleză: *Japan*. De aci Francezii au făcut *Japon*, iar noi Românii, *Japonia*. Așa dar, când pronunțăm acest cuvânt, nu facem decât să reproducem, corupt, cele două cuvinte chineze, *Gi-pen*, care înseamnă „soare-origină" (răsărit).

Inainte de veacul al 7-lea, Japonezii își numeau țara: *Yamato*, după numele provinciei lor din mijloc. Prin secolul al 6-lea, le-a venit din China și scrierea chineză, fiindcă Japonezii la început n'au avut scriere proprie. De atunci — din anul 670 — au întrebuințat și ei oficial, pentru numele țării lor cele două semne chineze, cu același înțeles ca și în limba chineză, dar cu pronunția japoneză: „soare" în limba niponă se zice *ni*, iar „origină" *hon*, deci *Nihon*, sau cum se spune în poezie, *Nipon*. *Dai-Nihon* înseamnă „Marea Japonie").

www.dacoromanica.ro

Cum pot spune Japonezii despre propria lor ţară că e „dinspre răsărit"? Iată de ce: Mikadoul se întitula la început „Regele Yamato-ului". Şi ca să se deosebească de împăratul Chinei care îşi spunea „Suveranul împărăţiei din Apus", Mikadoul ia titulatura de „Suveran al împărăţiei din Răsărit" sau „dinspre răsăritul soarelui".

Aşa dar, Cipangu sau Gipenguă, Japan sau Japonia, Yamato, Nihon sau Nipon, toate nu sunt decât numiri ale uneia şi aceleiaşi ţări. Ba şi-au mai botezat-o, Japonezii, şi cu alte nume poetice, printre care : *Toyo aşi-uarà no ci-aki-no-naga i-ho-aki-no-midzu-ho no-kuni:* „îmbelşugat trestie - câmpie ţara-proaspătului-de-orez-spic-a-o-mie-de-toamne-a-lungi-cinci-sute-toamne-ţară", adică: Ţara a mii şi mii de toamne, cu îmbelşugate câmpii de trestii şi cu proaspete spice de orez...

www.dacoromanica.ro

Impăratul

www.dacoromanica.ro

Zeiţa Kanon

www.dacoromanica.ro

G E O G R A F I E

AŞEZARE

Japonia se află înspre partea cealaltă a pământului, pe longitudinea de Est, de unde soarelui îi trebue aproape opt ore ca să arate în Bucureşti acelaş răsărit care a mijit mai întâi în Tokyo. Când ne deşteptăm noi dis de dimineaţă, Japonezii iau masa de prânz; iar când sosește în Bucureşti miezul nopţii, la Tokyo e 7-8 de dimineaţă. Iată *longitudinea*.

Acum să aşternem Japonia peste Orientul Europei, în dreptul ţării noastre: Nordul (insulele Kurile) va cădea ceva mai sus de Kiev; mijlocul (Tokyo), va veni în Marea Mediterană, puţin deasupra insulei Creta; iar Sudul (insula Formosa) — care e chiar pe tropicul Cancerului — va cădea în Sahara peste deşertul Libiei. Iată şi *latitudinea*.

GEOPOLITÍCA

Dacă vreodată s'ar svânta faţa pământului, aşa ca să se vadă fundul mărilor, ar apărea la Răsăritul Chinei un lanţ de munţi uriaşi, lung dela Tropice până în zona subpolară, măsurând din fundul oceanului până în vârf, pe creastă, 12 km.; iar sus, pe platoul lor, Japonia. Mişcarea oricât de uşoară a pământului sub poalele munţilor, se simte puternic sus, ca în caturile superioare ale unei clădiri înalte, când trece pe stradă un camion. De aceea se produc la răstimpuri, cutremure catastrofale.

Asemenea dezastre prea des repetate, nu pot rămânea fără influenţă asupra locuitorilor. Omului îi dau noţiunea nimicniciei, de unde dispreţul pentru viaţă, curajul fără seamăn. Pentru viaţa unui popor, cataclismele constitue imboldul fără de care desvoltarea rassei s'ar fi oprit poate şi ar fi degenerat.

www.dacoromanica.ro

Două curente aduc soarele şi ploaia cu regularitate, iar schimbarea lor cheamă tot aşa de regulat cicloanele atotpustiitoare, cărora Japonezii le spun *taifu*. Ritmul vânturilor marine vara, alternând cu cele continentale, iarna, aduc ploi, şi cu ele, marea fertilitate. Antiteză care se repetă şi în istoria lor.

Două elemente de căpetenie stăpânesc faţa Japoniei: muntele şi marea. Munţii se ştie, sunt un element conservator al moravurilor. Apele se supun acestui relief muntos: râuri repezi, torente târînd aluviuni însemnate, grăbind spre coastă şi dăruindu-se mării sau oceanului după scurte zigzaguri.

Arcul de insule se îndoaie spre continent, iar în locul unde vine mijlocul arcului, cam în dreptul băii Tokyo, se află şi districtul Kuanto, cu cea mai mare câmpie roditoare, dar şi cu o despicătură vulcanică nemăsurat de adâncă, cea mai sguduită de cutremure nimicitoare, cum a fost cel din 1 Septembrie 1923.

Curentul cald Kuroşio a adus dela Sud triburi de pescari şi vânători malaezi, mai întâi în insulele Kiuşiu şi Şikoku dela Sud, şi apoi prin marea Interioară spre Nord, până la Ise, unde templele şintoiste păstrează şi azi vechile forme de piloni, pari înalţi bătuţi în apă, din mările Sudului.

Inaintea lor sosiseră aci, aduşi de curentul rece din Nord, Ainuşii, veniţi dinspre Amur. Malaezii, mai bărbaţi şi mai cu voinţă, au supus pe Ainuşii mai sedentari, şi i-au împins spre Nord de Hondo.

Curentul rece a adus din Asia, mai întâi prin Coreea, apoi tot prin marea Interioară, spre centrul cultural Idzumo, pe Chinezi din Nord, pe Manciurieni şi pe Coreeni, cari şi-au impus puterea civilizaţiei lor cu tenacitatea tradiţiilor.

Iată cum rassa japoneză e plămădită dintr'un amestec care a depins de aşezarea geografică, de curenţii maritimi şi de regularitatea vânturilor care au aşezat migraţiunile. Istmurile strâmte au uşurat desvoltarea înăuntru. Mările largi dimprejur au tăiat legăturile cu continentul, ferind-o de năvăliri, până ce vapoarele mari au adus din nou Japonia în lumea internaţională, în jumătatea a doua a secolului al 19-lea. Piedicile de odinioară au devenit căi de comunicaţie cu restul lumii.

www.dacoromanica.ro

CONTURURI DE IERI ŞI DE AZI

Populaţie.

Acum 26 de veacuri, rassa niponă nu ocupa decât o mică parte din Japonia de azi. Populareа arhipelagului începe în jurul mării Interioare; de aci oamenii s'au întins treptat în cele trei mari insule, începând cu câmpiile dintre munţi, lângă coastă, spre Sud-Est de Kyoto, cu Yamato, „Ţara strămoşilor" *(Kami-gata)*, căminul primului Stat al rassei japoneze; apoi încetul cu încetul, au umplut arcul insular. Populaţia mereu în creştere a obligat Japonia la noi spaţii şi noi miljoace de viaţă.

Japonia veacului al 8-lea era alcătuită din partea mijlocie şi apuseană a insulei celei mai mari *Hondo* sau *Honşu*, din insulele *Şikoku*, *Kiuşiu* şi cele mai mici: *Iki*, *Ţuşima*, *Oki*, *Auagi*, şi poate şi *Sado*. Ainuşii cari stăpâneau insula cea mare afară de partea de Nord, au fost apoi goniţi în Yezo, insulă cucerită între veacul al 13-lea şi al 17-lea.

In secolul al 19-lea Japonia a anexat o parte din Sakhalin, dar la protestele Rusiei, Japonia a trebuit să i-o cedeze în schimbul insulelor sărace, *Cişima (Kurile)*. Intre timp, au fost adăugate imperiului, arhipeleagurile *Riukiu* şi *Bonin*. După războiul cu China, în 1895, s'a alăturat şi insula *Formosa*, iar după războiul cu Rusia, jumătatea de Sud a insulei *Sakhalin*. In 1910, *Coreea*. Iar după primul război mondial, insulele *Marshall*, *Mariane* şi *Caroline*, dela Germani.

Suprafaţa Japoniei dinainte de 8 Decembrie 1941 era de 681.012 km.p., dintre cari:

Japonia propriu zisă (arcul insular)	382.560 km.p.
Ciosen (Coreea)	220.788 „
Taiuan (Formosa)	35.834 „
Karafuto (Sakalin)	36.090 „

restul: insulele *Bokoto* (Pescadores) de 126 km.p., provincia *Kuantung* şi toate celelalte 4.000 de insule.

Insulele mari, începând dela Nord, sunt: *Hokaido*, odinioară *Yezo*, cu 88.775 de km. pătraţi; *Hondo* sau *Honşu* de 230.549 de km.²; *Kiuşiu* de 42.078 de km.² şi *Şikoku* de 18.771 de km.². Insule care se mărginesc de 4 ori mai mult cu Oceanul Pacific *(Taihei-yo)* decât cu Marea Japoniei. Ele sunt atât de dinţate încât măsoară 30.605 km. de coastă, la o suprafaţă de 382.560 de km.²; adică două treimi din distanţa dintre mijlocul Europei şi punctul cel mai depărtat din Japonia. Adău-

www.dacoromanica.ro

gând cele 4.068 de insule mici, lungimea totală a coastelor este de 52.231 de km.; de 13 ori mai lungi decât dacă ar înconjura insulele fără dantelarea lor bogată.

Consecinţele sunt multiple: marea hrăneşte poporul cu bogăţiile sale nesecate; marea îl formează bun marinar; iar sufleteşte, marea îl face să privească departe, să aibă orizontul larg; şi e atât de necesar în viaţa unui individ ca şi a unui popor.

Populaţie. Pe aceste meleaguri trăiau în veacul al 7-lea sau al 8-lea, între 5 şi 9 milioane de Japonezi. In 1868 îi găsim în număr de 32 de milioane. De aci, populaţia sporeşte prodigios: după o jumătate de secol, în 1920, cifra se ridică la 56 de milioane numai în Japonia propriu zisă; ca peste zece ani să atingă 64 de milioane şi jumătate numai în arcul insular. Numărătoarea din 1 Octombrie 1940 găseşte 73 de milioane şi jumătate în Japonia propriu zisă şi 105.226.101 locuitori în întreaga Impărăţie. Socotind sporul anual de un milion de noi suflete, astăzi trebue să fie în arcul insular vreo 76 de milioane, iar în tot imperiul, 108 milioane.

Statisticele mai arată că populaţia se distribue cam câte 5 suflete într'o familie şi că bărbaţii sunt ceva mai numeroşi decât femeile (cu 16 la mie).

Infiltrările Japonezilor în afara ţării lor cuprind: Kamciatka, cursul inferior al fluviului Amur până la Khabarovsk, reţeaua Sungari până la lanţul de munţi Cingan, calea ferată a Karbinului până la îmbucătura lui Liao-ho, fosta colonie germană Şantun, strâmtoarea Formosa, apoi linia ecuatorului până la insulele Marshall şi nenumăratele insule mici între Marshall şi Kamciatka. Iar mai departe, colonii la vecinii apropiaţi şi îndepărtaţi: în Asia, 558.745 de Japonezi, dintre cari, 418.315 în Manciuria şi 95.508 în China; în Filipine, 25.837; în Oceania, 154.933; în Hawai 151.850; în America de Nord, 142.395, dintre cari 115.773 în California şi 23.045 în Canada; în America de Sud, 200.820, dintre cari 170.165 în Brazilia; în Europa numai 2.087, dintre cari aproape jumătate în Anglia; iar în Africa, abia 213 Niponi.

In ecuatorul Pacificului, 70 de milioane de popoare malaeze care se consideră asuprite de Anglo-Americani şi de Olandezi, îşi întorc privirile către Japonia, de unde aşteaptă mântuirea.

Surprinzătoare deosebire între timpul când un şogun oprise, acum trei secole, sub pedeapsă de moarte, pe orice supus să iasă din ţară, şi între reţeaua de vapoare nipone care înconjoară astăzi pământul pe toate mările.

www.dacoromanica.ro

APELE ŞI FORMA PAMANTULUI

E atâta ploaie, mai ales în munţi, iar apele formate, grăbesc atât de iute spre mare, târînd aluviuni, încât e o adevărată colaborare între mare şi uscat. E şi nevoie. Fiindcă, pe cât e de frumos relieful Japoniei, pe atât e de puţin darnic pentru locuitori. Două lanţuri de munţi se înşirue dealungul ţării, răpind agriculturii o mare suprafaţă, iar ce rămâne pentru cultură, are mereu nevoie de îngrăşăminte.

Mari diferenţe de altitudine dă Sudul: *Niitaka-Yama* (sau muntele Morrison) de 3.950 de metri în Formosa; apoi, vestitul *Fugi-san* (*san* sau *yama* înseamnă „munte"; primul cuvânt, de origină chineză, al doilea, neaoş japonez) cu 3.773 de metri; şi cu cât urci spre Nord-Est, cu atât diferenţele sunt mai mici.

Din şira spinării Alpilor Japonezi, depărtarea nu este mare până la coaste; de aceea râurile nu sunt lungi: abia 13 ating 300 de km. navigabili. *Tonegaua* (*gaua* înseamnă „râu" sau „fluviu"), *Şinanogaua*, *Yodogaua* sunt mai însemnate. Curios e că râurile mici n'au un singur nume: şi-l schimbă din sat în sat.

Repezi, când umflate, când aproape seci, cu multe cascade *(taki)*. Atâta apă este folosită din timpuri vechi, pentru căderi de apă şi pentru irigaţia artificială a orezăriilor rânduite în caturi, adică cu terase de pământ în scară, apa scurgându-se de pe unul pe altul.

Mai rămâne totuşi să se tragă folos din puterea hidraulică a sute şi sute de torente care înseamnă o nesfârşită bogăţie.

Printre numeroasele cataracte însemn pe cea dela *Nikko*, vestită prin pitorescul ei.

Puţine lacuri *(ko)* de origină vulcanică, în munţi: *Biua* cât lacul Geneva, aproape de Kyoto; *Touada*, *Suno*, *Hakone*, *Ciuzengi*, *Iuaşiro* cu vulcanul rău *Bandai-san*, şi altele mici la poalele lui Fugi.

Câmpii puţine: *Musaşino*, împrejurul oraşului Tokyo e cea mai întinsă; *Mino*, *Ouari*, în apropierea oraşelor Nagoya şi Ghifu; şi *Kokinai* în jurul lui Kyoto, Osaka şi Kobe. Insula Hondo cuprinde câmpiile *Ecigo*, provincia petroliferă *Akita*. Hokaido numără şapte câmpii; iar în Kiuşiu, câmpia *Ţukuci* cu 3/4 din petrolul Japoniei; Şikoku are o câmpie roditoare pe coastă.

Toate aste câmpii sunt influenţate de apropierea munţilor şi a mării. Cele mai curioase înfăţişări, mereu altele, alcătuesc aspectul solului nipon, oglindite în arta lor: prăpăstii repezi, despicături adânci,

www.dacoromanica.ro

rosături şi ridicături de pământ aduse de apă. Iar între ele, canale şi irigaţii necesare orezăriilor şi chiar creşterii bambului.

Verdele odihnitor al câmpiilor, aproape nu-l vezi în Japonia.

Oceanul are adâncimi până la 8.515 metri; Marea Japoniei, numai până la 3.050 de metri. Marea Interioară, ca şi închisă între insule, începe cu strâmtoarea Şimonoseki largă de 3.927 de metri.

Coasta este presărată cu vreo 60 de porturi pentru comerţul din afară. Dantelarea ei, atât de folositoare, costă însă mult, fiindcă e nevoie de multe faruri şi semnale pentru corăbii, noaptea sau pe ceaţă.

FORMAREA SOLULUI, VULCANI, CUTREMURE

Şisturile din Kiuşiu şi Şikoku la Sud, şi straturile sakhaliene din Hondo, arată că odinioară insulele nipone au fost legate de continent. Ele trebue să se fi format acum 450.000 de ani. In ciuda liniei simple, uniforme, geologul găseşte o mare complexitate de construcţie interioară. Fiindcă ce se vede acum, nu e decât ceeace a rămas dintr'o întindere din care o bună parte se află azi în fundul mării.

Japonia, formaţie recentă, este deci urmarea unei prăbuşiri; de aceea sunt atât de multe insule: peste 4000. Nici nu se bănueşte la suprafaţă, toată frământarea din lăuntrul pământului, care e şi pricina atâtor cutremure. O despicătură uriaşe denumită *fossa magna*, străbate insula cea mare şi o taie în două. De aceea direcţia crăpăturilor vulcanice nu este legată de structura şi direcţia formaţiunilor paleozoice.

Adâncimile oceanului, lanţul de încreţituri şi zonele vulcanice mişcate din locul lor, au fost meşterii cari au tot schimbat faţa pământului aci. Aşa, marea Interioară trebue să fie urmarea unei prăbuşiri, după care oceanul a năvălit peste sfărâmături în acest gol nu destul de adânc, şi totuşi navigabil graţie fluxului şi curenţilor.

Seria vulcanilor stinşi din China şi Manciuria, şi locurile cutremurelor în Japonia în decursul veacurilor, par să arate că activitatea vulcanică şi sismică se deplasează încet spre Răsărit.

Nu e de mirare că atâta frământare dă 1.461 de cutremure pe an; că la fiecare 6 ani şi jumătate Japonezii simt un cutremur deosebit de puternic. Experienţa i-a învăţat, că dimpotrivă, când pământul nu se mişcă un timp mai îndelungat, e semn că se apropie o catastrofă. Tot

www.dacoromanica.ro

neliniște seamănă în suflete și când un vulcan nu mai scoate deodată fum din crater.

Intr'o mie de ani, Japonia a fost sguduită de 227 de cutremure puternice. Tokyo și Yokohama sunt cele mai în pericol. Știința cutremurelor a găsit perioade de 71,75 și 90 de ani, pentru cele violente.

Revărsarea dezastruoasă a mării din 15 Iunie 1896, pricinuită de mișcarea scoarței de sub mare, a distrus 7.600 de case și 27.000 de vieți omenești. Cutremurele de fund de mare, năvălirea furioasă a mării pe uscat și taifunurile înspăimântă pe oameni mai rău decât cutremurele de pământ și erupțiile vulcanice. Se înțelege că atunci când amândouă sunt unite, nenorocirea este mai îngrozitoare.

Uneori asemenea catastrofe mai înseamnă și pierdere de teren, cum a fost la Tosa în anul 684, când vreo 500.000 de ha. au fost acoperite de apă pentru vecie. Alteori se produc ridicări sau scufundări de coaste, ca la baia *Sagami* în cutremurul din 1923. In general, coasta Pacificului se ridică; cea dinspre continent se afundă.

Din frământarea pământului isvorăsc 1.106 ape termale, mai toate radioactive, foarte bune pentru tămăduire de boli, cum e cea din *Kusaţu*, *Yumuto* și *Beppu*, cu ape calde; iar lava vulcanilor *Asama-Yama* sau *Aso-san* se transformă în pământ roditor. Dar nici binefacerile apelor, nici folosul lavei nu ridică balanța dezastrelor. Groaznicul cutremur din 1 Septembrie 1923 a distrus sau a avariat 694.000 de locuințe, a ucis 44.279 de oameni și a rănit 52.074. Tokyo și Yokohama, două centre înfloritoare, aproape distruse de fantasticul incendiu provocat de cutremur. Asemenea calamități înseamnă orașe întregi răsturnate și incendiate; zeci de mii de morți și răniți; milioane de oameni rămași sub cerul liber zi și noapte, în mijlocul dărâmăturilor, în frig și ploaie, fără adăpost, fără hrană; linii ferate tăiate; poduri rupte; diguri sfărâmate, drumuri prăbușite; bieții oameni așteaptă desnădăjduiți ajutoare care vin greu și încet. Iar peste tot acest tablou sinistru — ne spune un martor ocular — zăpada își întinde calmă linţoliul ei alb.

GEOLOGIE

Solul e alcătuit din roci vulcanice în insulele Kurile, în partea de Nord a insulelor Honșiu și Kyușiu. Șira spinării e compusă din gnais, rocă primitivă și din diferite șisturi, printre care o rocă la Șikoku, rară, compusă în mare parte din piemontită.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

Peste rocile paleozoice, ardezle în unele părţi, iar în altele, roci din epoca siluriană sau cambriană. In provincia Ricuzen s'au găsit trilobiţi. Massele carbonifere sunt acoperite cu fusiline şi alte calcaruri.

Printre paleozoice, un fel de ardezie roşie conţinând radiolarii.

Rocile mezozoice sunt reprezentate prin ardezie cu amoniţi şi monoiţi din epoca triasică, prin roci cu amoniţi din epoca liasică, prin straturi cu plante din epoca jurasică şi prin straturi din epoca cretacee, conţinând multe fosile.

Sistemul cainozoic sau terţiar, în jurul coastelor, stă în tuf vulcanic, stratifiat, bogat în cărbune, lignit, plante fosilizate şi faună nevertebrată.

In aluviuni s'au găsit resturi de specii de elefanţi originari din India.

Andesita e cea mai obişnuită rocă eruptivă. Bazalt, diorită, trachită, rare; porfir cu şi fără cuarţ, şi granit, mult.

Mine de cărbuni sunt în Nord-Vestul insulei Kiuşiu, lângă Nagasaki, la Poronai şi în Yezo. De calitate mediocră, dar în mare cantitate, încât se şi exportă.

Minele de aramă dela Aşio de lângă Niko şi dela Beşi din Şikoku, sunt foarte bogate; cu cea mai mare producţie de cristale de antimoniu din lume, cele dela Icinokawa din Şikoku.

Argint, la Inai, în Nord şi la Ikune în centrul ţării, destul de mult. Alte metale, rare.

CLIMA

Musoni, curenţi maritimi

Pentru un European, clima Japoniei e o desamăgire, din cauza umezelii. Din astă pricină, căldura verii devine înăbuşitoare, iar frigul iarna, pătrunzător. Vara, abia sunt în medie 21°,5 în Nord, 24°,2 la Tokyo şi 27° în Formosa. Iarna, temperatura abia scade la — 6° în Nord, 1°,6 la Tokyo, 3°,1 la Nagasaki şi 11°,2 în Formosa.

Adevărată ţară a musonilor, Japonia are, din cauza lor, o climă regulată şi temperată. Două fenomene stăpânesc astă climă: 1) vânturi regulate dinspre mare, vara, pline de ploaie; vânturi dinspre pământ, uscate, reci, venite din Nordul Asiei; 2) jocul curenţilor maritimi reci şi calzi, cari spală coastele insulelor japoneze.

Dela Sud, dinspre insula Formosa, porneşte curentul cald *Kuro-şio* care se despică în două când dă de insulele nipone şi mângâie amân-

www.dacoromanica.ro

două coastele de Răsărit şi Apus, până sus în Hokaido. In marea Japoniei poartă numele de curentul *Ţuşima.*

Din Nord, dintre insulele Kurile şi Sakhalin, coboară curentul rece Kamciatka sau *Oya-şio*, care mai jos, dealungul Coreei, se numeşte *Liman;* despicat şi el în furcă de sus în jos, răceşte cu un braţ, coasta Asiei, iar cu celălalt, coastele Japoniei dinspre Ocean. Acolo unde se întâlneşte cu cel cald, se grămădesc tot felul de peşti de cari se bucură pescarii.

Fiindcă ţara întreagă are o climă regulată, oamenii pot prevedea furtunile cu praf sau cu zăpadă, cicloanele *(taifu)*, cu deosebire toamna la schimbările musonilor.

Astă uniformitate uşurează unitatea ţării; cel din urmă cultivator de orez înţelege nevoia de a fi înştiinţat de către instituţiile meteorologice, când se apropie cicloanele, inundaţiile şi fluxul.

Periodicitatea climei începe cu vânturile reci şi uscate de toamnă lungă, vânturi care vin din Nordul Asiei, după ce trec peste mări calde şi munţi reci. Iar după o iarnă scurtă, în Aprilie, musonul se schimbă; începe primăvara, până ce, prin Iunie-Iulie, se pornesc vânturile umede cari s'au încărcat de nori când au trecut deasupra curenţilor calzi; ele aduc bogăţia de ploi vara, urmate de timp călduros şi vegetaţie îmbelşugată; până la schimbarea a doua a musonului, pe la începutul lui Septembrie, când ameninţă grozavele furtuni.

Cantitatea de ploaie creşte cu apropierea de locurile pe unde bate musonul. Insula Taiuan (Formosa) primeşte 2.600 de milimetri. Kiuşiu, 3.400 mm.; şi Sudul insulei Şikoku, 2.500 de mm., adică în raport cu influenţa lui Kuroşio. Spre marea Interioară numărul milimetrilor scade la 1.000 la Hokaido. Mijlocia anuală a ţării este de 1.570 mm. de ploaie.

Dar tabloul de cifre este turburat de mari oscilaţii. Formosa a primit în 1898, 5.238 de mm.; un singur taifu dă în 24 de ore o massă de ploaie considerabilă.

Statistica spune că sunt 4 zile senine pentru fiecare 3 ploioase. Aşa s'a făurit legenda anotimpului de ploaie numit *niubai*, 40 de zile şi 40 de nopţi în şir, începând de prin Iunie. Eu am petrecut de 5 ori anotimpul în Japonia, dar n'am avut niciodată parte de faimosul Niubai. E adevărat însă că deseori se porneşte atâta ploaie măruntă şi liniştită, şi nu mai încetează ore şi zile întregi, de dimineaţă până seara.

Cel mai plăcut anotimp e toamna, dela finele lui Octombrie până la sfârşitul anului. Cerul e de obicei senin, atmosfera mai liniştită, aerul mai uscat.

www.dacoromanica.ro

Uneori binefacerile ploilor sunt scump plătite cu excese şi cicloane. In Iulie 1924, un ciclon a omorît şi rănit 1900 de oameni, a distrus 1400 de case, a inundat 10.000, a distrus 158 ha. de de orez, a măturat 134 de poduri, a rupt căi ferate, toate astea cu o viteză de 203 km. pe oră ; în timp ce musonul dela Nord nu vine mai repede decât cu 36 de km. pe oră.

Din Iulie până în Octombrie, 9 sau 10 cicloane pustiesc arhipelagul dinspre Sud; atunci se dă alarma ca să se mai micşoreze dezastrele. Cicloanele vin din Filipine şi bat cu deosebire insula Kiuşiu, împrejurimile capitalei Tokyo, Hokaido şi Sudul Manciuriei.

Curenţii maritimi au pricinuit formarea rassei japoneze. Ele au determinat plecările şi întoarcerile corăbiilor lor cu pânze pentru comerţ sau pentru bătălii. Tot vânturile regulate au adus pe Paleoasiatici din America de Nord, şi tot ele au hotărît plecările Japonezilor în Mexic în 1610 şi 1613, puse la cale de Tokungaua Iyeyasu. Şi fiindcă Pacificul este mai cald decât Oceanul Atlantic, navigaţia nu e turburată de pericolul munţilor de ghiaţă plutitori.

Clima Japoniei influenţează starea sufletească a locuitorilor prin regularitatea ei, prin veşnica ameninţare a catastrofelor, prin înrâurirea ploilor aproape neîntrerupte timp de patru săptămâni; prin asigurarea comunicaţiilor graţie regularităţii curenţilor maritimi ; prin belşugul adus de ploi, atât de trebuincios pentru hrana unui popor înghesuit pe insulele sale.

BIOGEOGRAFIE

Plante şi animale

Fauna şi flora sunt neînchipuit de variate, pentrucă Japonia se întinde dela Nord la Sud, sub diferite clime, iar pe de altă parte, fiindcă ţara e ploioasă şi deci prielnică unei flore îmbelşugate: brad de Nord, alături de bambu sau de palmier; orezărie, ca în India, lângă un lan de grâu, iar ceva mai departe, un camfor.

Nordul are mult comun, ca specii, cu Manciuria, Siberia şi Europa chiar; Sudul, mai mult cu China de Sud, cu Oceania şi cu India.

Fapt deosebit de curios : America de N-E are 65 de genuri de arbori, aceiaşi ca în Japonia. Deasemenea, flora japoneză e, luată în tot, aceeaşi cu flora coastei orientale a Asiei

Nu trebue uitat că plante prea cunoscute azi în Japonia, au fost introduse de om încă din timpurile istorice, ca bună oară ceaiul, adus de budişti, şi portocalul, prin veacul al 8-lea.

www.dacoromanica.ro

Flora

Ploaia abundentă şi regulată explică vegetaţia bogată din Japonia şi autarhia biologică pe care ea o voieşte. Umiditatea mare determină şi folosinţa unor vegetale care acolo rezistă mai mult la apă, însă nu atâta la uscăciune şi la schimbări mari de temperatură. De aceea lacul industrial reuşeşte în arta japoneză. In clima noastră, dimpotrivă, bambu se rupe, lemnul crapă.

Flora japoneză e şi bogată şi plină de interes. Speciile se numără cu sutele şi miile. Sunt 3.200 de plante cu flori (fanerogame) şi 300 fără flori (criptogame), pe lângă 400 de specii de alge.

Bambu, orezul şi ceaiul, bine udate cu irigaţii, dau bune rezultate şi fiindcă sunt cultivate pe întinderi mici, cari sunt mai potrivite pentru o întreţinere îngrijită; fiindcă munca e grea, pe căldură, cu picioarele adâncite în noroi, aşa cum cere orezul.

Orezul, *kome*, e la baza alimentaţiei. Se măsoară cu *koku* = 1,8 hectolitru. Ţara are nevoie într'un an, pentru fiecare locuitor, de un koku de orez.

Ceaiul, *cea*, este băutura de căpetenie a populaţiei, alături de *sake* băutura alcoolică făcută din orez. E vorba de „ceaiul verde", altă plantă decât „ceaiul negru" cunoscut în Europa.

Bambu, planta principală pentru industrie, este folosit în întregime, începând cu mugurii comestibili; creşte repede, şi e tare; serveşte la construcţii de case, la corăbii, la canalizări; frunzele sunt bune la acoperiş, la împletituri, la împachetări, pe lângă alte multe întrebuinţări casnice şi industriale. Atât de mult încât şi în artă este folosit ca motiv, la tot pasul. E una dintre cele trei plante care aduc noroc, mai ales de Anul Nou: pinul, bambu şi prunul: *şo-ciku-bai*. Primul ca şi stejarul la noi, cel mai frumos şi folositor; prunul este cel dintâi arbore care înfloreşte primăvara. Intrebuinţarea universală a bambului simbolizează amestecul vieţii omului cu natura.

Tot ca floră: dudul, orzul, bobul, lintea, bumbacul şi cânepa, tutunul, camforul şi indigo; apoi, mai multe specii de pini; chiparoşi, cedri *(sugi)* impunători pe alei şi în păduri. In Nord, fagul; în centru, arţarul; în Sud, stejarul. Iar ca arbori sfinţi: *ficus religiosa indica*, pentru budişti, şi arbustul *sakaki* pentru şintoişti.

In marea Interioară, palmieri, ca plante tropicale. Fructele nu se desvoltă bine, din cauza ploilor tocmai în vremea când au nevoie de soare.

www.dacoromanica.ro

Dar farmecul şi gingăşia o dau florile, atât de variate în coloritul lor deosebit. Primăvara apar florile albe de prun: câteva sute de varietăţi. După ele, *sakura*, cireşul cu petale trandafirii, decorativ, atât de îndrăgit în pictură şi cântat în poezie; face numai flori, nu şi fructe; botanica îl socoteşte prun, fals cireş, fiindcă îl boteză „prunus pseudocerasus". Apoi peste o sută de specii de camelii, şaptezeci de specii de azalee şi tot atâtea de bujori; şi stânjenei, nuferi, mândre glicine şi *kiku*, minunata crizantemă, blazonul imperial, care numără câteva mii de specii.

Grădinăritul e muncit până la ultima limită. Pentru hrana lor, Japonezii sunt nevoiţi să scoată două şi trei recolte de orez pe an. Din vechi timpuri pământul e atât de mult lucrat, încât în secolul al 7-lea *Taika* încercă o reformă agrară după care fiecare cetăţean primea pământ pentru orezăria *(ta)* necesară vieţii sale.

Fauna

Curios cum mai există aci unele tipuri stinse în alte părţi, ca salamandra gigantică; deasemenea, cum trăesc maimuţe în regiune septentrională cu zăpadă. In totul, fauna japoneză seamănă cu a Chinei de Nord, cu a Coreei şi a Manciuriei, dovadă că a existat o legătură de pământ între Japonia şi Asia.

Fauna niponă terestră şi acuatică e de o bogăţie fără pereche: sunt 80 de specii de mamifere, dintre care 30, particulare Japoniei. Zeci de specii de reptile şi amfibii; batracieni, şerpi mari, neveninoşi, afară de o viperă mică *(mamuşi)*. Broaşte ţestoase cu coada lungă. 400 de specii de fluturi, minunat pictaţi, cu două specii de fluturi de mătase, Nenumărate moluşte, stele de mare, arici de mare; bancuri de corali, bureţi. 1.230 de specii de peşti de toate formele şi culorile, deosebit de însemnate pentru hrana poporului. Peşti roşii, somoni, rechini, ţipari şi multe altele printre care, *tai*, un soi de plătică aurie cu un gust delicat; apoi crabi şi languste.

Sunt peste 200.000 de specii de insecte; numai libelula (calul dracului) are 100 de specii, între care *akatombo*, roşie; sunt tot atâtea specii de furnici şi nu mai puţin de o mie de specii de păianjeni; plin de interes un soi de greier care ţipă metalic din gât şi pe care Japonezii îl prind pentru „cântatul" lui, şi îl ţin în colivii minuscule. Purici destui; muşte mai puţine, din cauza curăţeniei exemplare; pă-

www.dacoromanica.ro

duchi deloc, fiindcă nu le prieşte clima umedă; în schimb mulţi ţânţari mici, supărători.

Câteva animale: pisici şi câini mici, albi, pătaţi cu negru, caraghios de urâţi şi simpatici.

Fauna sălbatecă, săracă într'o ţară suprapopulată. In Hokaido, urşi mici şi mari siberieni, cu mare vază în credinţele Ainuşilor. In insulele din Sud, câteva maimuţe. Vânat prea puţin. Cerbii *(şika)* domesticiţi, de pe lângă templele dela Nara, poate mai mulţi decât în păduri, prin munţi. Vulpea şi bursucul se găsesc mai des în povestirile lor populare decât vii; şi lilieci, nevăstuici, lupi, veveriţe, şobolani, iepuri, mistreţi, vidre (lutri), antilope.

Dintre cele 400 de specii de păsări: vulturul de mare, şoimul, cioara, raţa sălbatecă, pescăruşul, cocorul, barza, gâsca, frumosul fazan aurit, cucul aproape cu acelaş glas şi privighetoarea *(uguisu)* care nu are cântecul frumos ca la noi, — de altfel ca şi toate celelalte păsări; sturzi şi bâtlani îndrăgiţi de pictorii japonezi; şi renumitul cocoş cu coada de trei metri şi jumătate.

Biogeografia japoneză e caracterizată de faptul că, în afară de fauna marină, vietatea cea mai de căpetenie este o insectă: viermele de mătase, necesar economiei ţării, din care trăesc petru milioane de familii, adică douăzeci de milioane de fiinţe. Produsul de mătase înseamnă 60% din industria din lume; iar 80% din mătasea produsă în Japonia este exportată în Statele Unite. Informaţie preţioasă privind această dependinţă a Statelor-Unite de Japonia.

Puţine animale de folos, fiindcă omul câştigă mai mult în industria mătăsii decât cu creşterea lor. Cu toate sforţările guvernului ca să îndrepte populaţia spre o hrană carnată şi lactată, Japonezul rămâne credincios vegetalelor şi produselor marine.

Numai numărul porcilor, al oilor şi al caprelor creşte, de altfel mult mai puţin decât în Europa. Bovinele rămân la 1.500.000; tot aşa caii.

Importul de ouă din China se ridică la 15 milioane de yeni anual arătând lipsa crescătoriilor de păsări.

In astă ţară în care până şi calul şi ursul sunt mai mici, în care fauna în genere dă exemplare reduse, s'ar zice că este o influenţă reciprocă a vieţii omului cu a plantelor şi a animalelor. Dar în deosebi cu plantele pare să fie un echilibru, ca o simbioză, ca să suplinească lipsa marilor erbivore.

In Coreea trăeşte tigrul alb, ca şi în Manciuria şi Siberia. Sakhalinul are floră şi faună nordică şi chiar din tundră. Pacificul de Sud

www.dacoromanica.ro

aduce din tropice o colecţie bogată de mărgean, de bureţi şi de scoici cu perle, pe care *Mikimoto* le cultivă artificial în crescătoria sa.

In gospodăriile japoneze, flora şi fauna marină sunt la loc de cinste. Există vreo 400 de specii de alge (600 de subspecii), cea mai mare parte comestibile; iar celelalte, pentru îngrăşăminte şi alte produse. Pescăria, foarte desvoltată, ca şi culesul ierbii de mare şi al algelor, cu vechi metode, bine studiate şi observate cu luare aminte.

Atâta bogăţie în faună şi floră trebuia să treacă şi în artă, unde într'adevăr animalele şi vegetalele sunt mult folosite ca motive, cu o deosebită grijă de a le asocia aşa după cum cere vechea tradiţie: bunăoară fazanul şi bujorul sunt nedespărţiţi.

Pescăria

Fiindcă Japonia se lungeşte din tropice până în apele subarctice cu o coastă dantelată excepţional de lungă, ea poate profita în cea mai largă măsură de Mare, pentru hrană. Contrastul climei şi întâlnirea curenţilor contrarii îi pune la dispoziţie o mare variaţie de specii, dela cele tropicale (mărgean la Kiuşiu; crescătorie de scoici cu perle la Toba) până la cele septentrionale (somon, animale cu blană).

E firească deci legătura strânsă între om şi mare; cum e firesc ca Japonezii să aibă pescăria cea mai de seamă din lume.

Deşi şintoismul şi budismul nu dau voie credincioşilor să mănânce carne, când însă este vorba de peşte, nevoia devine mai puternică decât porunca doctrinei religioase. Pieţele de vânzare arată cât de mare rol joacă pescăria în alimentaţie, cu cele mai variate şi bizare specii, dela rechinul de toate mărimile şi crabii uriaşi, până la ton, somon, scrumbie, şi scoici curioase, mari şi minuscule.

Cât de mult folosesc marea pentru hrană, mai mult decât orice ţară din lume, se vede şi din alte cifre comparative:

Japonia cu 3.500.000 de tone (în 1929); St.-Unite cu 1.250.000 şi Anglia cu 1.100.000 de tone anual. Au 360.000 de îmbarcări, (vine 1800 de kilograme de om pe an de pescuit, ocupând 1.500.000 de oameni), cele mai multe cu pânză. Pescuitul în largul mării se face în Hokaido, în Răsăritul insulei Hondo şi la Sud-Vestul insulei Kiuşiu.

Coasta occidentală, mai săracă şi cu metode mai vechi, e mai puţin importantă decât cea orientală din ocean.

Mai toate speciile sunt folosite. Şi nu sunt puţine: pe lângă cele

www.dacoromanica.ro

de peşte, 691 de specii de alge marine. Ele sunt transportate în cargoboturi cu frigorifere; în vagoane de cale ferată care aduc şi peşte viu; în camioane automobile şi altele.

Sakhalinul, Coreea, Formosa şi arhipelagul dela Sud nu sunt îndeajuns exploatate. La Nord, unde clima este mai aspră, pescuitul se face cu vapoare mari cari conţin fabrici de conserve pentru crabi în Sakhalin, în Marea Okhoţk şi pe coastele Siberiei; şi pentru somon în Kamciatka.

Pescarii japonezi sunt întâlniţi şi în afara ţării lor, din California până la strâmtoarea Behring; din Alaska până în Australia; din Kamciatka până în golful Bengal.

Japonia are nevoie de mult peşte pentru hrana populaţiei, şi din Nord. Dar aci Rusia ridică şi ea pretenţii. Numeroase conferinţe între cele două State încearcă să împace desele conflicte.

Statul se interesează şi ajută mult pescuitul prin deschidere de credit, prin laboratorii de studii şi printr'o legislaţie potrivită.

Apărarea coastelor, farurile şi porturile pentru pescărie, sunt organizate cu îngrijire şi reprezintă un buget ridicat. Staţii meteorologice, posturi de pază pentru supravegherea furtunilor şi staţii de telegrafie fără fir pe coaste, sunt la dispoziţia pescarilor. Ba au şi vase-şcoală pentru pescuit. Mii de corporaţii de pescari şi asociaţii pentru produsele marine ocrotesc interesele pescarilor.

Marea deci hrăneşte populaţia; ea dă de lucru la milioane de locuitori; ea pregăteşte bunii marinari pentru forţa maritimă militară

www.dacoromanica.ro

Daibuțu din Nara

Rugăciune la altar budist

www.dacoromanica.ro

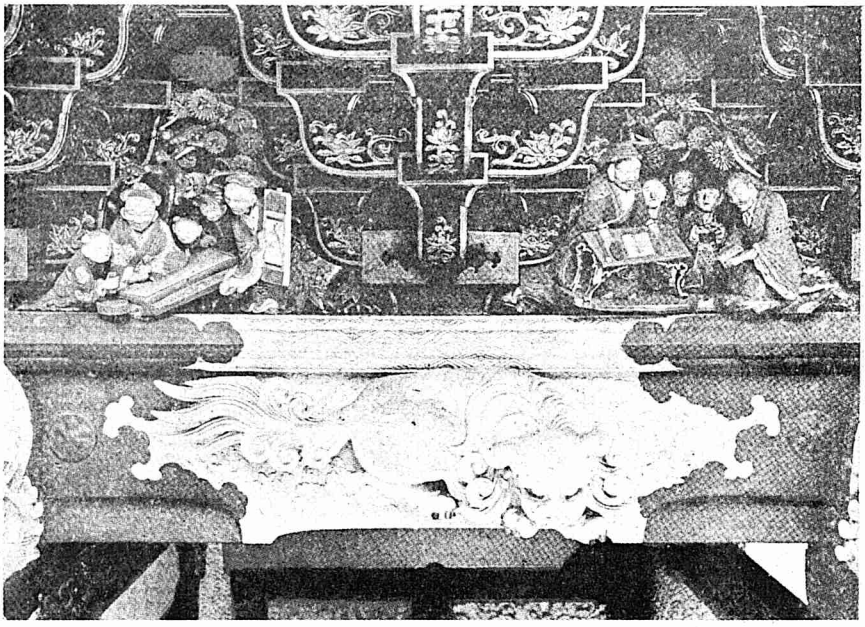

Poarta Yomeimon și motive decorative

www.dacoromanica.ro

JAPONIA PITOREASCĂ

E frumoasă, deosebit de frumoasă și de interesantă Japonia; iar pitorescul ei exotic îi aparține și nu-l mai poți vedea aiurea.

Primul caracter al acestui exotism e mișcarea liniilor: crengile arborilor sunt anume întoarse, frânte, sucite; culturile de orez pe planuri de înălțimi diferite, par juxta-puse, și sunt încadrate în mici ridicături de pământ, înalte numai de câteva palme, în diferite forme geometrice regulate și părând, din depărtare, un adevărat mozaic. In loc de orizonturi largi, un relief de munți, de stânci, de dealuri, încadrând văi sau golfuri sinuoase. Totul apare bine conturat de linii variate, grațioase, deseori în zig-zag; până și zăpada, în loc să piardă marginile, nu face decât să sublinieze negrul crengilor, reliefându-le mișcările.

Și operile de artă poartă pecetea țării lor. Sunt în Japonia temple șintoiste, care, firește, nu se pot vedea decât numai în Japonia; dar sunt și foarte multe temple budiste, așa cum poți întâlni câte vrei în China. Le-am văzut și pe unele și pe celelalte, dar nu dau aceeași impresie. Templele din China sunt mai mari, mai grandioase, mai impunătoare; cele din Japonia sunt mai grațioase, mai pitorești și colorate mai gingaș, mai delicat.

In creația operelor de artă, în ridicarea unui templu, în inspirația unei grădini, Japonezul se îngrijește mai întâi de decorul natural. Scările monumentale de piatră care duc la sanctuarele templelor, par săpate în massa verde a unei coline sau a unui munte; grădinile minunate, evocatoare de poziții vestite, sunt mai totdeauna adosite unui munte păduros, sau cuibărite într'o scobitură de vale, fiindcă Japonezul simte mereu nevoia de un fond ca să-și profileze tabloul.

De altfel Japonezii, oameni vizuali, sunt obișnuiți să trăiască în natură; marile lor centre nu sunt decât sate întinse, pline de arbori și grădini, cu tot felul de flori, unele mai mândre și mai grațioase decât

www.dacoromanica.ro

altele. Regina primăverii e *sakura*, floarea de cireş, cu toate nuanţele de trandafiriu. Nu vezi o frunză verde; ele apar mai târziu. Peste tot în parc, pe fiecare creangă, pe fiecare ramură, pe jos, pe alee, desprinse de pe arbori, petalele floarei de cireş par zăpadă uşor înroşită de oglindirea apusului sau răsăritului de soare. Vara e pentru iris, pentru lotus şi pentru florile de glicină; toamna apar, cu nesfârşite nuanţe, minunatele crizanteme, iar mai târziu, înspre iarnă, pădurile şi parcurile sunt cald împodobite cu frunzele roşii de arţar. Iar graţia culorilor fermecătoare e gustată pe un fond de criptomeria, de pini, de cedri, de palmieri şi de bambu, totdeauna verzi, sau e contemplată pe linia ondulată şi graţioasă a unui relief.

Colţuri de mare albastră sau verde, bolte gârbovite de ciorchini cu flori de glicină, porticuri cu colţuri curbate în sus, castele feudale, pagode, temple cu liniile acoperişului îndreptate spre cer, benzi lungi de pânză urcată pe prăjini de bambu, ca să anunţe cu uriaşe hieroglife chineze, reprezentaţii de teatru sau lupte celebre, rădăcini şi trunchiuri de arbori scobiţi, grădini pitice, poduri curbate, iată atâtea siluete de prim plan, conturate pe cadrul îndepărtat al orizontului, sau pe fondul divinului munte Fugi cu creasta albă.

YOKOHAMA

Primul port în care debarci, Yokohama, e un oraş nou, puţin frumos şi mai puţin japonez. Cutremurul de pământ din Septembrie 1923 l-a distrus în mare parte. Acum 85 de ani nu era decât un cătun de pescari; graţie comerţului cu Europenii, s'a desvoltat atât de repede, încât a ajuns să aibă peste 600.000 de locuitori.

Nu e cel mai mare port, dar e cel mai locuit de Europeni. O bună parte din oraş e clădită pe un platou, unde te conduc străzi cu pantă repede. In partea de jos a oraşului, clădiri în stil european, alături de case japoneze. Hoteluri mari, europene, cu lux şi confort, de pe terasa cărora poţi privi intrarea vapoarelor în port, sorbind liniştit o ceaşcă cu ceai. Găseşti şi hotelurile japoneze, numite *yadoya*, în care n'ai confortul european, unde trebue să cunoşti limba indigenă, dar unde eşti mai apropiat de viaţa japoneză. Intre clădirile mari, bănci, consulate, cinematografe, mari magazine cu obiecte de artă.

Yokohama are şi temple şi parcuri; dar nici parcurile, nici templele nu sunt dintre cele mai frumoase. Seara, însă, plimbaţi-vă prin *„strada teatrelor"*, bogat luminată şi cu aspectul ei bizar, curios din cau-

www.dacoromanica.ro

za pânzelor verticale, cu uriaşe caractere chineze; enigmaticele pânze nu sunt decât afişe care anunţă piese de teatru, cu numele actorilor favoriţi. Apoi vizitaţi *Gioro-ya*, cartierul curtezanelor, frumos luminat, cu clădiri mari, frumoase, curate, cu două şi trei caturi, cu străzi drepte şi paralele. Aci e cartierul vânzătoarelor de dragoste. Dacă intri în curtea strâmtă a unei case, dai în faţă de un vestibul, cu o scară în fund; iar în dreapta sau în stânga, o cameră mare comunicând deadreptul, fără perete, cu vestibulul, şi având spre stradă, în loc de perete, ornamentaţii ca gratii de lemn. In dosul lor, stau pe perne de mătase, îngenunchiate, liniştite, fumând, femei îmbrăcate în minunate kimonouri, cu uriaşe pieptănături şi grozav de fardate. Sus sunt saloanele de primire, rânduite în jurul unei mici grădini cu mult farmec, înconjurată de un cerdac la amândouă caturile. De sus vin sunete de *şamisen* şi de voci, fiindcă mosafirii cheamă *gheişe* să le cânte şi să le danseze la un mic chef cu *sake*.

Imprejurimile sunt fermecătoare, în deosebi *Kamakura*. Aci a fost odinioară, în apogeul epocii feudale, centrul vieţii japoneze. Pe atunci Kamakura, capitala imperiului, număra, zice-se, un milion de locuitori, capitală întemeiată de primul şogun *Yorimoto* în 1912. Năprasnice cutremure de pământ, incendii şi furia valurilor, au ras totul, afară de un Buda în bronz, nemăsurat de mare.

Azi Kamakura nu mai e decât o staţiune balneară, cu case şi vile japoneze şi cu hotel în stil european, aproape de plajă. Templul *Hachiman*, închinat zeului războiului, datează dela sfârşitul secolului al 12-lea, dar a fost reconstituit în 1828; e lăcuit în roş pe afară şi e decorat cu păsări şi alte motive de sculpturi; înăuntru poţi vedea armura lui Yorimoto, statuia, ba chiar şi craniul său „când era tânăr"; aşa cel puţin explică preoţii.

Monumentul cu faimă şi plin de interes e *Daibuţu* („Buda cel Mare"), o uriaşă statue în bronz înfăţişând pe Amida. Statuia are 15 metri înălţime; numai lungimea feţei e de doi metri jumătate, iar lungimea fiecărui ochi e de un metru şi douăzeci de cm. In interior e o capelă, ca o bisericuţă, cu candele şi lumânări, după ritul budist; de acolo, o scară urcă în capul lui Buda, unde e aşezată o statue mică, şi unde ar încăpea foarte bine câţiva oameni. A fost construit în 1252, într'un templu şi mai colosal, susţinut de stâlpi puternici de lemn. Cutremurele de pământ şi furia mării au distrus uriaşul templu de două ori, în secolele 14 şi 15, şi de atunci Buda a rămas sub cerul liber. Nu e singura statue; şi Nara şi Tokyo au câte un Daibuţu, dar cel dela Kamakura e mai artistic; figura, deosebit de reuşită, poartă pe buze un vag şi calm surâs de contemplare.

www.dacoromanica.ro

De sus de pe coline vezi marea albastră lovind mereu în coasta dantelată, marea, Danaidă care de secole şi secole tot aduce fără spor la ţărm, apa înălbită de spumă; iar pe partea cealaltă a colinei, lanţul de munţi *Hakone* şi sublimul *Fugi*.

Dela Kamakura, tramvaiul electric te duce în douăzeci de minute la *Enoşima*, insula sfântă, unde ca să ajungi, trebuie să străbaţi o bucată de drum prin nisip, trecând apoi un pod de lemn lung, îngust şi şubred. Pe insulă, o mulţime de magazine cu obiecte de sidef, restaurante cu scoici şi raci de mare, şi chiar hoteluri; străzi înclinate, şi deseori cu numeroase scări, pe cari le tot urci şi cobori în mijlocul unei frumoase vegetaţii, ca să vizitezi templele şi grota de jos. Se svonise că a înghiţit-o cutremurul din Septembrie 1923, aşa cum tot un cutremur i-a dat naştere, după cum m'a lămurit un indigen: grota-insulei era altădată în fundul mării, locuită de un balaur care înghiţea copiii satelor vecine; atunci zeiţa *Benten*, în timpul unui cutremur, a creat insula, s'a coborît de pe ea, s'a măritat cu balaurul, iar copiii au scăpat de spaima lui.

TOKYO

Dela Yokohama, într'o jumătate de oră de tren, ajungi în capitala imperiului. Cele două oraşe sunt legate printr'un tren electric pe care îl ai la fiecare trei minute.

Exista odinioară aici un mic cătun de pescari numit *Yedo*, unde şogunul *Iyeyasu* îşi făcuse capitala în 1590, în timp ce Mikadoul continua să-şi aibă reşedinţa în Kyoto. In Yedo trăia şogunul într'un castel înconjurat de şanţuri pline cu apă; în jurul castelului erau cartierele seniorilor feudali, *Daimyo*, în palatele lor cu mici şanţuri, iar în împrejurimi se ridicau *nagaya*, cazărmile de samurai. In urmă au venit să se stabilească aci şi comercianţii, şi încetul cu încetul, micul cătun de pescari a luat o mare desvoltare. Revoluţia din 1867 mută reşedinţa şi capitala împăratului, dela Kyoto, la Yedo. De aci înainte Yedo se numeşte capitala (*Kyo*) de Răsărit (*To*), deci *To-kyo*. Azi e un oraş de aproape 7 milioane de locuitori, cu peste 1 milion şi jumătate de clădiri şi e nemăsurat de întins, pe jumătate refăcut după groaznicul cutremur din Septembrie 1923. Mare centru industrial, cu tot soiul de fabrici. Şi mare centru comercial. Multe universităţi, şcoli de tot felul; muzee şi nenumărate centre culturale.

www.dacoromanica.ro

Curioasă impresie are călătorul care-şi rătăceşte paşii prin capitală: străzi mari, foarte largi, din care se ramifică o reţea grozav de încurcată de străduţe înguste şi întortochiate; case curat japoneze, alături de clădiri în zidărie şi beton, cu multe caturi; străzi simple, nepavate, alături de bulevarde cu înfăţişare europeană, pe care circulă tramvae electrice. Trenuri electrice şi cu aburi străbat Tokyo în goană, dealungul canalelor largi în legătură cu oceanul; pe aste canale, ca şi în Yokohama, vezi mereu bărci mari şi vaporaşe transportând mărfuri. Pe străzi, bărbaţi, femei şi copii în costumul lor pitoresc, mişunând prin faţa atâtor magazine curioase, cu semne chineze drept firme. Prin mulţimea de oameni, îşi face loc în trap *kurma*, trăsurica pe două roate, trasă de om. Iar când ridici ochii, te uimeşte un lux de fire, o reţea deasă, atât de puţin potrivită într'un cadru exotic.

Străzile n'au nume; adresa unui locuitor sună aşa: „oraşul Tokyo, districtul Azabu, cartierul Fugimi, despărţirea 3-a, numărul 47, domnul X". Numărul priveşte un grup de 50—100 de case, nu una singură; de aceea fiecare locuitor e obligat să aibă la poartă o tăbliţă mică cu numele şi pronumele său. Firește, găsirea unei adrese e atât de grea, încât uneori chiar Japonezii întâmpină greutăţi.

Tokyo e împărţit în 35 de *ku*, districte, cu vreo câteva la Vest, pe coline, care ar corespunde cu împărţirea Bucureştilor pe culori.

Cartierele însufleţite sunt *Ghinza* şi *Nihon-başi*, străbătute de o stradă largă ca un bulevard, cu case înalte în beton şi zidărie, cu linii de tramvai; aci se întinde un lanţ de magazine, unele cu firme scrise cu litere latine, în englezeşte. Seara, negustorii ambulanţi îşi întind marfa jos, pe trotuar sau pe mese, îţi oferă lucruri care se vând mai bine cu complicitatea luminii artificiale, dând străzii un curios aspect de iarmaroc. In centru e *palatul Imperial*, pe locul unde altădată era palatul şogunului; e un întreg cartier înconjurat cu ziduri şi largi canale cu apă, care-i dau o înfăţişare medievală. Pini cu crengile în zig-zag îşi oglindesc graţios siluetele în apele liniştite ale şanţului. Iar în dosul zidurilor găseşti o curte mare cu o alee lungă; apoi alte clădiri, şi atât; palatul imperial e invizibil din afară. In jurul palatului, clădiri oficiale, ministere, ambasade, tribunale, şcoli. Inspre Răsărit, biserica rusească Sf. Nicolae, cu uriaşa ei cupolă aurită, în stil bizantin, domină tot oraşul, de 53 de ani de când a fost construită.

Districtul *Şiba* are temple datând din veacul al 16-lea, unde sunt îngropaţi câţiva şoguni din familia *Tokungaua*. Fiecare din ele are

www.dacoromanica.ro

un oratoriu exterior, apoi o galerie și un sanctuar interior, toate artistic decorate cu panouri sculptate, pictate sau lăcuite în roșu și aur, de pictori renumiți din școala *Kano*; în curțile largi, lanterne de bronz adaugă la atmosfera sepulcrală. Mormântul e simplu și te izbește contrastul între bogăția luxoasă a templului și simplitatea mormântului. Lângă parcul Șiba, templul budist *Senkakugi*, unde sunt mormintele celor *„47 de ronini"* (cavaleri rătăcitori), cari după ce au răsbunat pe seniorul lor, și-au făcut cu toții harakiri; aci se vede și un bazin cu piatră înverzită, unde roninii au spălat de sânge capul inamicului lor. Și e atât de populară drama, pe care o vom povesti mai departe, încât și azi se mai fac pelerinagii și se mai depun flori pe mormântul lor.

In partea de Nord-Est a Capitalei dai de districtul *Asaksa*, poate cel mai caracteristic din tot Tokyo. Aci e marele templu *Hongangi*, dedicat zeiței *Kanon*, zeița milei. Urci treptele, treci pe sub porticuri și dai într'o sală nemăsurat de mare, cu coloane, cu picturi pe tavanul de care e atârnat un lampion roșu, cel mai uriaș lampion pe care l-am văzut în Japonia. In templu sunt capele și statui în onoarea lui *Fudo*, *Gizo* și alte zeități care au specialitatea de a vindeca oamenii de diferitele boli. In templu, copii fug, țipă, se joacă; nimeni nu se descalță, așa cum fac de obicei în orice casă și în orice alt templu; pe jos, hârtii aruncate; pe sus, porumbei, care-și lasă jos cărțile lor de vizită. Imprejurul templului, tot felul de distracții: teatre, lupte, jongleri, menajerii, copii minune, magazine cu păpuși, jucării, imagini și multe cinematografe, ba și o operă; toate astea umple două-trei străzi, deosebit de luminate, așa cum nu se obișnuește. De aci puțin spre Nord, e *Yoșioara*, cartierul curtezanelor cu mari porți, înconjurat cu garduri și șanțuri. Cartierul seamănă cu cel din Yokohama, dar aci pensionarele, *gioro*, nu se văd din afară, ci numai fotografiile lor.

Dintre numeroasele parcuri, vreo 150, trei merită să fie vizitate: *Șiba*, de care am vorbit, cu temple, cu alei minunate și cu un lac cu mici broaște țestoase; *Hibia* în centru, cu pești roșii-aurii în admirabilu-i lac, și cu expoziția anuală de crizanteme în Octombrie, superbe crizanteme cu câte două-trei culori pe aceeași petală, și parcul *Ueno*, sau cum spun Japonezii: *Ueno-coen* (*coen* înseamnă „parc"), o minune în Aprilie, când înfloresc cireșii cu trandafiriul lor gingaș; o alee de gigantici criptomeria, cu lanterne de piatră, conduce la templele funerare ale șogunilor, trecând pe lângă o pagodă grațioasă și pe sub o fermecătoare poartă în lemn pictat și sculptat. Tot aci e

www.dacoromanica.ro

Academia de Muzică şi *Muzeul Imperial*, unde poţi cerceta istoria artei japoneze, olării pre-budiste descoperite în morminte, statui budiste în bronz aurit, în lemn vopsit sau lăcuit, măşti şi multe alte obiecte interesante. Tot în parcul Ueno e mult căutată expoziţia anuală de pictură. Poţi renunţa la grădina zoologică, unde ai vedea în cuşti speciale, galinacee, raţe sălbatece şi alte raritări „exotice". Totuşi e şi aci ceva de un deosebit interes: cocoşi cu coada de 3 metri şi jumătate; cocoşii stau sus în pom, iar cozile lor cad până la pământ.

Tokyo are şi foarte multe teatre. Cel mai mare şi cel mai artistic e *Teatrul Imperial*, în stil european, lângă parcul Hibia.

Spre Răsărit e fluviul *Sumida*, pe care poţi petrece cu gheişe, în bărci cu graţioase lanterne; iar dincolo de fluviu, templul şintoist *Kameido*. Nu are ceva deosebit templul; dar lângă el, în Mai, pe un pod tare boltit, ca un arc, admiri enormi ciorchini de flori de glicină, şi arunci bucăţi de prăjituri broaştelor ţestoase; liliachiul florilor de glicină se amestecă cu verdele plantelor din apă, dând un albastru atât de minunat, încât te opreşti ore întregi şi nu te mai saturi să priveşti.

Din *împrejurimi*, sunt deosebit de interesante două locuri: templul *Ontake*, unde se celebrează o procesiune cu mers pe jăratec (pe care o istorisesc la *Şintoism)* şi localitatea *Hino* pe râul *Tamagaua*, unde se practică vara un curios sistem de pescuit cu ajutorul unor păsări, *cormoran*, legate de mâna pescarului şi aruncate din barcă în apă, ca să prindă peştele, la lumina torţelor. Pasările au un inel în jurul gâtului, care le dă voie să înghită peşti mici, dar care nu lasă să le treacă pe gât peşti mai mari. Indemânarea pescarului e surprinzătoare; când simte că o pasăre a prins destul peşti, o trage afară, îi scoate din gură „vânatul", şi o aruncă din nou în apă, fără să lase din mână sforile celorlalte.

Fiecare cormoran aduce 4 până la 8 peşti odată, şi cam 150 pe oră (pescuitul ţine vreo 3 ore). Fiecare pasăre are câte un număr de ordine, după vechimea şi vrednicia ei; pasările sunt aruncate în apă pe rând, după număr, şi dacă ordinea nu e respectată, cormoranii se agită în semn de energică protestare.

www.dacoromanica.ro

NIKKO

Din Tokyo, spre Nord, la 4 ore de tren, dai de oraşul Nikko. Au dreptate Japonezii să zică:

Nikko-o minai uci ua, kekko to iu na!

„Nu pronunţa cuvântul minunat, dacă n'ai văzut Nikko". Munţi acoperiţi cu monumentale păduri, cursuri de apă şi cascade; iar în mijlocul fermecătoarelor daruri ale naturii, cele mai graţioase temple din toată Japonia. O adevărată minune, şi 'n ceeace-ţi oferă natura, dar şi 'n ceeace a izbutit să redea omul ca artă.

Până la Nikko, pe o lungime de 30 de kilometri, se'ntinde o alee cu uriaşi cedri deoparte şi de alta, şi atât de deşi, încât alcătuesc o boltă de verdeaţă, dându-ţi o impresie de răcoare, de obscuritate, de linişte, de mister, ca într'o catedrală.

Un tramvai din faţa gării te duce la râul *Daya-gaua*; peste spumosul torent, sunt două poduri: unul în lac roşu, curbat, cu sculpturi şi garnituri în fier aurit de o rară eleganţă; culoarea lacului roşu se desprinde viu pe fondul albăstrui al munţilor îndepărtaţi; e „Puntea sfântă", *Mihaşi*, peste care odinioară n'avea voie să treacă decât şogunul, iar azi e păstrat numai pentru împărat. Simplii muritori trec pe celălalt pod, numit „puntea temporară".

Urci apoi o alee de cedri gigantici deosebit de înalţi şi drepţi ca plopii, până ce ajungi la grupul de temple: o nemărginită regiune, străbătută de drumuri largi cu lespezi mari de piatră, cu înalte bolţi de criptomeria, cu ape care curg sau care cad în cascade; iar printre toate, o mulţime de clădiri, risipite la 'ntâmplare, de o capricioasă eleganţă, şi astfel construite şi aşezate în armonie cu decorul natural, încât nu le descoperi decât când te afli în faţa lor; vedere generală la Nikko n'ai putea avea decât din avion.

Mai întâi treci pe sub un portic de granit înalt de peste 8 metri; laşi la stânga o pagodă graţioasă cu 5 etaje, înaltă de 31 de metri, şi dai de o poartă păzită de monştri cu ochii fioroşi, cu gesturi ameninţătoare, cu minuni de sculpturi pe stâlpi: lei, tigri, capete de elefant, animale mitologice, bambu, bujori. Treci poarta şi intri într'o primă curte înconjurată de un zid de lemn, vopsit în roşu; în curte, edificii cu lucruri cari au aparţinut şogunului *Iyeyasu*. Pe o poartă sunt sculptate trei maimuţe alăturate, una astupându-şi ochii, alta urechile, iar a treia gura, simbolul celor trei feluri de rele de care

www.dacoromanica.ro

trebuie să te păzeşti, şi din care lipseşte tocmai cea mai de căpetenie: cea cu mâinile legate.

De aci, mai multe trepte duc la o a doua curte, înconjurată de o balustradă de piatră; înăuntru sunt lanterne şi candelabre de bronz, şi un clopot; pe bronzuri cresc muşchi, ferige şi lichene, dându-le un farmec unic. Pe terasă se ridică templul lui *Iakuşi* patronul sfânt al şogunului *Iyeyasu*, cu interiorul decorat în lac cu aur şi culori.

Câteva trepte urcă la o poartă monumentală, poarta *Yomeimon*, o adevărată capodoperă; e tot ce am văzut mai strălucit în Japonia, ca arhitectură. Coloanele sunt sculptate şi vopsite în alb; pe un medalion, doi tigri cu firele de păr desenate de vinele naturale ale lemnului; alte medalioane au pe ele pasări de munte sau de apă; multe sculpturi reprezintă copii jucându-se, sau învăţaţi chinezi, dragoni, toate opera celebrului artist *Tan-yu*. E aşa de minunată poarta, încât chiar Japonezii găsind-o perfectă, au pictat pe un stâlp un tablou, pe *dos*; eroare voluntară, ca nu cumva să trezească invidia zeilor printr'o lucrare fără nici un cusur.

Poarta Yomeimon deschide a treia curte, cu diferite clădiri religioase, între care un chioşc, unde dansatoare în kimonouri stacojii, cu stiharuri albe, execută dansurile sfinte *kagura*. Curtea e înconjurată de un zid cu acoperiş de bronz, cu panouri de lemn sculptat în relief mare, reprezentând între altele, pasări minunate, în diferite poziţii de sbor sau de repaos, operele renumitului artist *Hidari Gingoro*. Mai departe, poarta chinezească *Karamon*, unde în loc de obişnuiţii păzitori cu gesturi înfricoşătoare, stau liniştiţi, cu puţină viclenie în expresia feţei lor, doi înţelepţi chinezi. Treci pe sub ea şi ajungi la terasa unde se ridică *Marele templu*, minunat împodobit pe dinăuntru şi pe dinafară cu panouri pictate, lăcuite sau sculptate. Laşi încălţămintea afară şi intri în templu ca să admiri în sălile deosebit de spaţioase, fenicşi sculptaţi în lemn, lei mari pictaţi pe aur, monştri, roze, bujori, glicine, cireşi. Alături de templu, într'o mică pagodă în bronz amestecat cu aur, mausoleul şogunului *Iyeyasu*.

Pe un drum, spre stânga lungului şir de clădiri, dai de altă înşiruire de edificii, cu alte porticuri şi alte trepte, şi ajungi la mormântul altui şogun, *Iyemiţu;* iar între aste două morminte budiste, templul şintoist *Futa-ara*.

Dealungul torentului care trece pe sub puntea sfântă, o stâncă perpendiculară, pe care e săpat un cuvânt sanscrit, şi ceva mai departe, cei 60 de Buda de piatră, *Roku-bu-ten*, roşi de intemperii şi mutilaţi de fanaticii anti-budişti în revoluţia din 1868.

www.dacoromanica.ro

Imprejurimi. Dela Nikko, spre Nord, ajungi la *Cluzengi*, fermecătorul lac, pe cât de mare, pe atât de poetic. Toamna, când foile roşii-cărămizii de arţar umple pădurile, sunt încântătoare vederi de munţi acoperiţi cu asemenea frunze. Aci e şi faimoasa cascadă *Kegon*, sau cum zic Japonezii: *Kegon-no-taki*, (*taki* înseamnă „cascadă"), înaltă de 75 de metri, unde vin să-şi pună capăt zilelor înamoraţi nefericiţi. Lacul e la poalele muntelui sfânt *Nantai-zan*, pe care altădată femeile n'aveau voie să se urce.

MAŢUŞIMA.

Din Tokyo spre Nord, faci opt ore şi jumătate cu expresul până la portul *Şiogama*, de unde, cu o barcă, poţi străbate arhipelagul. Intre Maţuşima şi Şiogama se zice că sunt 88 de insule, iar cu toate, arhipelagul numără nu mai puţin de 808.

Sunt insuliţe neregulate, unele ascuţite, altele curbate, altele scobite sau tăiate în arcuri naturale, acoperite cu pini cari cresc pretutindeni, în tot felul de poziţii; când îndreptaţi spre cer, când cu creasta în jos. Fiecare insulă are câte un nume curios, ca „Intrarea lui Buda în Nirvana", ori insula „Intrebării şi Răspunsului"; dar mai curioase decât numele sunt siluetele lor. Sus, de pe insula sfântă *Kinkazan*, cu urcuşul greu, ai o minunată vedere panoramică asupra mării presărate cu insule.

In fiecare an, mii şi mii de pelerini urcă insula sfântă, unde în vechime femeile nu erau nici aci primite.

FUGI.

Cel mai mândru şi mai decorativ munte e *Fugi-san*, înalt de 3773 de metri. Nu s'a potolit decât de 200 şi ceva de ani; în 1708 a aruncat ultima oară lavă şi foc. Forma lui de con trunchiat, cu vârful albit de zăpadă, panta care se ridică aproape continuu, fără crestături, l-a făcut atât de renumit, încât şi pictura şi literatura l-au glorificat. Cine n'a văzut o stampă de *Hokusai*, sau de *Hiroşighe*, închipuindu-l într'un fel sau altul? Intre 15 Iulie şi 15 Septembrie, mulţime de oameni din toate părţile vin în pelerinaj şi cumpără amuletele vândute de preoţi. Femeile nu aveau voie să urce până în vârf, ci trebuia să se oprească la a opta staţie.

www.dacoromanica.ro

MIYANOŞTA ŞI HAKONE.

Localitatea cu climă dulce, vizitată de mulţi în timpul verii, e *Miyanoşta*. Dela poalele muntelui, un tren electric urcă în zig-zag, străbătând multe tunele. Ai aci aer de munte, fără să fie frig, şi confortul unui bun hotel.

Dela *Miyanoşta*, cu automobilul, eşti în trei sferturi de oră pe marginea lacului *Hakone*. Poţi lua masa pe terasa hotelului, de unde ai o vedere fermecătoare pe lac; în zare se profilează muntele Fugi. Cu o barcă treci de partea cealaltă a lacului, la *Umigiri;* acolo vizitezi băile calde de sulf (Japonezii zic: *onsen*) dela *Fubako*, unde fete tinere şi bărbaţi fac baie împreună, fără costum, într'o grotă în care apa caldă izvoreşte deadreptul din pământ. Drumul urcă şi coboară mereu, uneori foarte strâmt, şi te duce la parcul Gora, trecând pe lângă *Ogigoku* unde din pământ ies aburi de apă clocotită; în aburul fierbinte se fierb ouăle, într'un fel de plasă ţinută deasupra, pentru restaurantul de alături.

In aceeaşi direcţie, spre Nord, e localitatea *Atami*, cu ape calde, unde se duc vizitatorii iarna, când îi goneşte frigul umed din Tokyo.

Vara însă, când căldura umedă din Capitală devine nesuferită, n'ai alt loc mai bun de vilegiatură, cu răcoare şi aer uscat, decât

KARUIZAUA

Din Tokyo ai un drum desfătător pe tot cursul celor 5 ore de tren Dela o gară, două maşini electrice iau locul maşinii cu aburi, şi urci. urci mereu prin atât de multe tunele, uneori atât de scurte şi apropiate, încât capul trenului intră într'un tunel, mijlocul e în altul scurt. în timp ce ultimul vagon iese din alt tunel.

Karuizaua are neuitate vederi. In împrejurimi, vulcanul *Asama*, care nu e nici azi stins, fumegă uneori, iar noaptea, văpăi roşii se oglindesc pe cer.

NAGOYA.

Din Tokyo, după opt ore şi jumătate de expres spre Sud, ajungi la *Nagoya*, mare centru, oraş cu peste 1.300.000 de suflete. Azi, capitala provinciei *Ouari*, era în vechime reşedinţa unui daimyo cu ăst nume.

www.dacoromanica.ro

Merită să fie văzut: *Palatul Imperial* (în care nu poţi intra fără o autorizare specială) cu minunate picturi pe fond auriu, tigri şi bambu; unele odăi mult spaţioase, au tavanul artistic lucrat. Plină de interes e o cameră mare cu o uşe secretă în stânga, o ascunzătoare în care încăpeau câţiva oameni armaţi, garda secretă; în dreapta, o sală mică pardosită cu scânduri, nu cu *tatami*, iar scândurile lustruite între ele şi astfel dispuse, încât îi e cu neputinţă cuiva să facă un pas, fără să se trădeze prin scârţâitul lor; toate aste precauţii erau necesare pentru timpurile acelea de comploturi şi conspiraţii. Intr'o altă încăpere, destinată împăratului, publicul nu poate intra.

In aceeaşi curte unde mai sunt şi alte mici clădiri, e un castel feudal, o fortăreaţă de asediu cu cinci caturi, construit în 1610. Pereţii sunt foarte groşi, de lemn în interior şi de piatră în exterior. Sus, ferestre înguste, prin care se putea trage cu săgeata; altele oblice, prin care se putea arunca jos cu apă clocotită. In mijlocul castelului, un puţ, pentru lungi asedieri. Pe acoperiş, doi delfini de aur, zice-se, masiv. Lucru curios, acest inexpugnabil castel n'a văzut niciodată războiul.

Dintre temple trebue văzut *Higaşi Hongangi*, mare şi minunat, datând din secolul al 19-lea, şi *Go-hyaku Rakan*, din sec. al 18-lea, cu cele „500 de statui ale Rakanilor", discipolii lui Buda, toate diferite şi cu multă expresie pictate.

Oraşul brăzdat de linii de tramvai, e renumit pentru porţelanuri şi cloisonéuri.

Pe aceeaşi linie, mai spre Sud, la 12 ore de tren din Tokyo, e fosta capitală a imperiului,

KYOTO

Aci călătorul are mai mult decât în Tokyo sau alt oraş, impresia că se află într'un mediu japonez. Şi în Kyoto sunt clădiri în stil european şi străzi brăzdate de linii de tramvai. Totuşi, înfăţişarea caselor, a străzilor, vorba oamenilor mai „japonează", încărcată cu arhaisme, portul lor, toate la un loc îţi dau astă impresie.

Acum 11 veacuri nu exista decât sătuleţul *Uda*, cuibărit într'o frumoasă poziţie. Pe atunci împăratul *Kammu* îşi mută reşedinţa dela *Nara*, aci, şi numeşte noua capitală, *Heian-gio*, adică „Cetatea păcii". Numele însă n'a prins; poporul i-a zis întotdeauna *Miyako* sau *Kyoto*,

www.dacoromanica.ro

două cuvinte care înseamnă „Capitală", primul în limba japoneză, celălalt, în cea chineză. De atunci, Kyoto a fost capitala Imperiului, până când şogunul s'a stabilit la Yedo; împăratul însă a continuat să locuiască în Kyoto până în 1868, când şi el şi-a strămutat reşedinţa la Yedo (Tokyo).

Dela început observi regularitatea geometrică a străzilor, fiindcă planul oraşului a fost gândit de atunci după modelul unei capitale imperiale chineze. Incă din vechime, o alee largă de 85 de metri unea palatul imperial dela Nord cu Sudul; iar perpendicular pe alee, nouă mari străzi, largi şi ele, mărginite cu cireşi şi sălcii. Cartierul imperial era înconjurat de un zid cu şase porţi. Iar în partea comercială a oraşului, fiecare stradă era ocupată de aceeaşi corporaţie.

In Evul Mediu, Kyoto era oraşul feudal şi monastic în acelaş timp, constituind o dublă capitală: şi imperială şi religioasă. In împrejurimi, seniorii îşi construiseră faimoasele şiro, castele înconjurate de şanţuri şi garduri; iar pe coline, călugării ridicaseră temple şi mânăstiri, aziluri unde se refugiase gustul frumoaselor maniere şi sentimentelor delicate, dragostea de natură şi pasiunea pentru operele de artă. Multe din monumentele de artă şi chiar cartiere întregi au fost distruse de incendii; dar cele mai multe au fost refăcute după vechiul model.

Azi, Kyoto are vreo 1.200.000 de locuitori. Templele, grădinile, palatele, magazinele cu minunate obiecte de artă, par a trăi viaţa de altă dată. In Aprilie, când înfloresc cireşii, asişti la dansurile *miyako odori* „dansul capitalei", pe cari le execută gheişele; în Mai te amesteci prin mulţime în timpul sărbătorilor religioase *„inari maţuri"*; apoi vizitezi Palatul Imperial şi cele 3—4 temple mai însemnate.

Palatul Imperial (Goşo) nu poate fi vizitat nici el fără o autorizaţie. Un zid de pământ tencuit îl înconjoară, iar în curtea mare de tot, sunt multe clădiri în stil chinez, nelocuite: mai întâi, *Seiryo-den*, adică „sala pură şi rece", răcorită de un curent mic de apă care curge pe dedesubt; sala are un tron chinezesc, iar zidurile sunt acoperite cu o fină tencuială şi ornate de stâlpi lăcuiţi în roşu; apoi *Şişin-den* „sala purpură misterioasă", neobişnuit de spaţioasă (36 de metri pe 19 metri), împodobită cu picturi, sală unde avea loc încoronarea împăratului, audienţe de Anul Nou şi alte ceremonii de seamă; aci sta împăratul, în dosul perdelelor, pe un tron; iar pe fiecare din cele 15 trepte şedeau funcţionarii şi gradele. In aceeaşi curte vastă se află şi o grădină fermecătoare.

Aproape de Palatul Imperial, templul budist *Kinkaku-gi*. Aci s'a

www.dacoromanica.ro

retras acum cinci veacuri, şogunul *Yoşimiţu*, şi şi-a construit un pavilion de aur (*kin* = aur; *kaku* = pavilion). Acoperişul e aurit; zidurile, tavanul, pardoseala, tot e lăcuit în aur, până şi cadrul cloisonului mobil, până şi balustrada balconului şi chiar phenixul de bronz de pe acoperiş. Azi aurul e puţin şters, dându-ţi o imagine uşor întunecată a splendorii de altădată. Tot farmecul lui Kinkaku-gi e grădina. In mijlocul ei e un lac mic, cu marginile şi insulele acoperite cu pini; apa e încărcată cu foi de lotus, care par'că sunt vii, aşa se mişcă când trece pe lângă ele câte un crap mare; o mică alee cu nisip argintiu conduce la chioşcul unde se săvârşea odinioară ceremonia ceaiului; iar ca decor pentru toate astea, colina şi pădurile din fund. Totul te predispune la calm, la meditaţie, la visare.

Spre Vestul oraşului se află castelul *Nigio*. Construit în 1601 de Iyeyasu, pentru timpul când se oprea în Kyoto, devine palat imperial de vară în 1883. Pe dinafară e un exemplu de fortăreaţă japoneză: ziduri uriaşe cu pavilioane de strajă pe ele şi şanţuri cu apă acoperite cu lotus. Pe sub două porţi încărcate cu minunate sculpturi şi picturi, intri în apartamente: săli mari, goale, unde ai impresia luxului prin calitatea lemnului, prin minuţioasa cizelare a bronzului, prin eleganţa frizelor de lemn dantelate, prin frumuseţea picturilor pe fond de aur vechi coclit şi crăpat, cari împodobesc pereţi şi tavane. Pe zidurile primelor saloane, tigrii se mişcă printre bambu, vânează, luptă, pândesc, se odihnesc; pe altele, poetice foi de arţar cărămizii şi un leu pe o poartă, operile renumitului pictor *Tan-yu;* apoi pini mari, verzi, cu ramurile răsucite, strâmbate, cu trunchiul acoperit de muşchi, pe fond de aur, împodobind minunat sala de audienţe unde primea şogunul pe ai săi daimyo. Pe frize, păuni printre pini, iar pe partea cealaltă, bujori de faimosul *Hidari Gingoro* şi iarăşi opere de *Tan-yu:* vulturi pe pini, cocori în poziţii graţioase de sbor. Mai departe, o sală decorată în întregime cu evantaie pictate pe ziduri, evantaie de toate formele şi de toate culorile, aruncate ici colo, împrăştiate la întâmplare.

Spre Sud, două mari temple budiste: *Nişi Hongan-gi* şi *Higaşi Hongan-gi*. Primul datează dela sfârşitul secolului al 16-lea şi e unul din cele mai mândre temple din Kyoto. Interiorul e împodobit cu sculpturi delicate şi cu fermecătoare picturi din şcoala *Kano*. Portalul e ornat cu sculpturi atribuite celebrului *Hidari Gingoro*. Unele săli sunt pictate cu bambu şi vrăbii, pe fond de aur; apoi două porţi de cedru, una cu un vultur şi o cascadă, cealaltă cu maimuţe, iarăşi opere de pictori cu faimă. O sală e decorată cu gâşte sălbatece; alta cu

www.dacoromanica.ro

crizantemè. Mai departe, pe o altă poartă, pisici, palmieri, cai; pe zidurile vestibulului, evantaie; pe o altă poartă, o pisică adormită între bujori; pe un zid, păuni, cireşi, şi scene chinezeşti. Intri apoi într'o sală nemăsurat de mare, cu tavanul sprijinit pe coloane lăcuite; aci se celebrau reuniunile importante şi de aci se urmăreau dramele lirice *No*, jucate pe o scenă în curtea vecină; aci te minunezi de berzele sculptate de Hidari Gingoro, iar dedesubt, picturile lui Tan-yu, între care una pe fond auriu. Până şi cele mai mici amănunte trădează un gust delicat, ales.

Celălalt templu, *Higaşi Hongangi* e neînchipuit de mare, poate cel mai mare din toată Japonia: 69 de metri în lungime, 58,5 în lăţime şi aproape 38 în înălţime, totul fiind susţinut pe 96 de stâlpi uriaşi. Templul a fost întemeiat în 1692, însă cel de acum a fost ridicat în 1895 prin subscripţie publică. Te minunează aci patru lanterne în bronz, iar afară în curte, un gigantic vas de aramă pentru apă, pe cât de simplu pe atât de graţios.

Tot spre Sud, două clădiri pline de interes: *Kaţura no Rikyu*, palatul de vară, fost odinioară al familiei Kaţura, din sec. 17. Şi aci ai de admirat picturi de artişti din şcoala *Kano*, şi mai ales o grădină în cel mai curat stil japonez; apoi o platformă unde, altă dată, oaspeţii se adunau să privească luna ridicându-se deasupra pinilor. Cealaltă clădire e templul şintoist *Inari*, ridicat în anul 711, cu 400 de *torii* (porticuri) roşii de diferite mărimi, rânduite dealungul a două alei, una de urcat, cealaltă de scoborît. E un templu deosebit de popular, mult frecventat, mai ales în timpul serbărilor din Mai.

Curioasă şi unică impresie dă sala lunguiaţă a templului *Sangiu-san-gen-do*, templul celor „33.333 de imagini" ale lui *Kanon* cu 11 feţe, zeiţa milei. A fost ridicat în 1132, apoi distrus şi iarăşi reclădit în 1662 de şogunul *Iyeţuna*. Sunt înăuntru o mie de statui, înalte cam de un metru şi jumătate, şi ajungi la cifra de 33.333 dacă aduni toate feţele, toate imaginile mici puse pe frunte, aureolele şi toate mâinile. Miile de statui închise într'o sală nesfârşită şi lungă, sunt aurite, şi se deosebesc una de alta. Alături e un templu cu un mare *Daibuţu*, „Buda cel Mare", numai capul şi umerii, înalt de 17 metri şi jumătate. Curios e că din sec. 16, s'a tot construit aci câte un uriaş Buda, care mereu a fost distrus, ba de foc, ba de cutremur, ba de trăsnet. E în lemn aurit, şi datează din 1801.

Tot alături, *Muzeul de Artă*, deosebit de interesant.

Un templu original e *Kiyomidzu-dera*, construit pe piloni gigantici

www.dacoromanica.ro

înfipţi în apă, deasupra unei râpe mari, drepte; pe fundul râpei curge o apă limpede, iar râpa e acoperită toamna cu foi de arţar roşii ca focul de incendiu şi cu bambu verde; totul contribue să ai de jur împrejur o priveliştе de neuitat.

Intr'o pitorească poziţie pe coastă de munte, templul *Ghi-on-in*, cu picturi şi sculpturi atât de vii încât legenda spune că pasările pictate de *Nobumasa* sboară câteodată, iar pinii zugrăviţi au lăsat să curgă reşina. La Nord-Est de Kyoto se ridică „pavilionul de argint", *Ghinkaku-gi*, construit în 1479 după *Kinkaku-gi* „pavilionul de aur". E aci o încântătoare grădină japoneză, cu un lac acoperit cu lotus şi cu mici poduri; în grădină sunt două coline de nisip argintat: pe una, şogunul Yoşimasa şedea ziua discutând despre estetică; pe cea-laltă, noaptea, privea cum urca luna pe cer.

In împrejurimi, minunate poziţii pitoreşti pe marginea lacului *Biua*, la vreo zece kilometri depărtare de oraş. E cât lacul Geneva de mare şi se numeşte *Omi*, dar Niponii îi zic *Biua-ko*, din cauza asemănării cu *biua*, instrument muzical japonez în formă de chitară. Apa e de un albastru curat, iar pitorescul, delicat şi fermecător. De atâtea ori poeţii l-au cântat, pictorii l-au zugrăvit, de ar fi să pomenim numai de „cele opt frumuseţi ale lacului Biua" de *Işiyama* şi de neîntrecutele tablouri ale lui *Hiroşighe*.

NARA

Dela Kyoto, într'o oră şi jumătate de tren, ajungi la *Nara*, oraş foarte vechi, fost centrul vieţii japoneze în veacul al 8-lea, când Nara era prima capitală a Imperiului. Planul a avut drept model un oraş chinez, cu străzi drepte, paralele şi perpendiculare, cu 9 mari bulevarde şi 9 poduri. Multe construcţii de atunci au fost distruse, dar refăcute după vechiul plan. Din secolul al 8-lea, capitala s'a mutat la Kyoto şi de atunci Nara a pierdut din însemnătate.

Azi e un orăşel de peste 60.000 de suflete, cu multe poziţii pitoreşti, cu frumuseţi deseori cântate în literatură. Dintre temple merită să fie văzut *Kasuga no miya*, unul din cele mai de faimă temple şintoiste din Japonia, fondat în 769. E înconjurat de un vechi parc şi de o pădure fără sfârşit; în parc întâlneşti cerbi, căprioare domestice, considerate ca sfinte; pelerinii le dau mâncare din mână şi le mângâie. Interesant e un colţ din parc, unde sunt şapte arbori: un cireş, o camelie, o glicină şi încă alţi patru, reuniţi aşa încât for-

www.dacoromanica.ro

mează un singur trunchi; înamoraţii văd un simbol de duioasă fidelitate, şi atârnă de crengi bilete cu dorinţa lor. O lungă alee cu lanterne de piatră pe margini, duce la templu; noaptea, lanternele aprinse, cu lumina lor tremurătoare, dau, în tăcerea şi 'n întunerecul pădurii, o stranie impresie. Mai departe, o mare clădire unde se celebrează dansurile sfinte *kagura*, de către dansatoare cu un costum anume, foarte încărcat.

Iată un grup de temple numit *Todaigi*; într'unul din ele, un *Daibuţu*, uriaşe statue de 16 m. înălţime, mai veche şi mai voluminoasă decât cea din Kamakura, dar mai puţin izbutită. Făcută în anul 749, cu capul distrus de incendiu şi refăcut în sec. 16, statuia reprezintă pe divinitatea luminii *Rosana, budistă*. E aci şi un muzeu, numit *Şoso-in*, cu peste 3000 de obiecte de artă indiană, persană, chineză şi japoneză, vechi de tot şi pline de interes. Şi tot aci te uimeşte un clopot înalt de patru metri, turnat în anul 732, din 36 de tone de cupru şi o tonă de cositor.

ISE

La trei ore de Nara, spre Nord-Est, lângă orăşelul Yamada, se află *Ise*, renumita localitate sfântă a Japonezilor, unde sunt temple şintoiste. Ise e un fel de Mecca; mai bine de o jumătate de milion de pelerini sosesc în fiecare an aci; marii demnitari, membrii familiei imperiale şi chiar împăratul vine să se prosterne în faţa altarelor acestor temple. Şi totuşi, străinul nu e prea încântat de ce vede. E un orăşel între dealuri, cu străzi pline de hanuri, cu case de gheişe unde se execută dansuri speciale foarte vechi, cu poziţii pitoreşti obişnuite, şi cu temple fără gravitatea, graţia şi arta celor budiste.

Două temple principale: *Naiku* şi *Gheku*. In semn de respect, Japonezii adaugă particula onorifică *san*, care însoţeşte numele proprii ale templelor. Primul e dedicat zeiţei Soarelui, *Amaterasu*, divinitatea principală japoneză şi datează — zice-se — din anul 4 al erei noastre creştine; iar celălalt, zeiţei hranei, *Toyo-uke-bime no Kami*. Dar în afară de ele, ca şi în alte temple şintoiste, sunt invocate şi adorate şi alte zeităţi secundare, numite *Ai-dono*.

Arhitectura acestor temple reprezintă cel mai curat şi mai arhaic stil japonez, stil derivat poate din vechea colibă nativă, de origină malaeză, care exista înainte de introducerea modelelor chineze. Stilul, caracterizat printr'o încrucişare de căpriori pe acoperiş, întrebuinţează

www.dacoromanica.ro

numai lemnul natural, nelăcuit și nelustruit. Un obicei de demult poruncește ca aste două mari temple, împreună cu clădirile mai mici, să fie rase din temelie și refăcute la fiecare 20 de ani, aidoma până în cele mai minuțioase amănunte. In acest scop, lângă fiecare templu e un loc viran, unde cu puțin timp înainte de termen, se construesc noile temple; apoi cu mare pompă și ceremonie, numită *Senghio*, „transportare", se strămută din vechile temple în noul local, emblemele sfinte ale șintoismului; în urmă se dărâmă cele vechi, iar din lemn se fac obiecte sfinte care se vând pelerinilor.

Vechimea și majestatea divinităților din care se trag împărații fac sfinte aste temple. In 1889 a fost ucis profesorul universitar *Arinori Mori* de către un fanatic, pentrucă a îndrăznit să ridice vălul altarului cu vârful bastonului; de atâția ani pelerinii vizitează mormântul asasinului și-i depun flori proaspete. După războiul din 1905 cu Rușii, împăratul a venit aci să se prosterneze în fața divinităților. Miniștrii când sunt numiți în funcțiunile lor, vin la Ise pentru acelaș motiv. Și tot pentru prosternare a venit aci acum 20 de ani, prințul moștenitor japonez de atunci, împăratul de azi, înainte de a pleca în prima sa călătorie în Europa, și la întoarcere. In sanctuarele templelor nu pot pătrunde decât preoții și membrii familiei imperiale.

La mică depărtare se află *Futami*, un sat pe marginea mării. E unul din cele mai pitorești locuri de coastă, iar farmecul îl formează *Myoto-seki*, adică „Rocile bărbatului și nevestei", două stânci ce ies din apă, unite printr'o coardă de pai de orez; e simbolul unirii conjugale.

OSAKA

„Marea coastă", avea în vechime poeticul nume de *Nami-ua*, „valuri-flori". E întemeiat acum 1.600 de ani. Oraș comercial încă din sec. al 15-lea, cu o stare excepțională, fiindcă avea privilegiul de a răscumpăra toate impozitele guvernamentale printr'un dar anual, și putea să se administreze singur, cu un senat și cu reprezentanți speciali. De pe atunci, numeroasele canale cu bărci și cu poduri îi dădeau înfățișarea unui oraș olandez.

Azi e un mare centru, și industrial și comercial, întrecut doar de Capitală, cel mai însemnat port al Japoniei și cel mai popular oraș după Tokyo, cu aproape 3.700.000 de locuitori. Portul e străbătut de *Iodogaua* („râul *Iodo*") pe cursul căruia admiri vara, case de ceai

www.dacoromanica.ro

plutitoare, cu gheişe. Oraşul are străzi principale largi, cu multe clădiri în stil european. Pline de interes, strada teatrelor şi strada cu magazine şi bazare, amândouă deosebit de însufleţite şi străbătute de linii de tramvai electric. Din străzile largi se ramifică cele înguste, cu case japoneze; iar în locul templelor şi palatelor care înconjoară Kyoto, Osaka are o mulţime de uzine de tot felul, aşa cum sunt şi în ţările industriale din Europa. Nici pagoda, nici templele n'au nimic deosebit. Merită să fie văzute însă, ruinele *Castelului* construit de *Hideyoşi* în 1583, şi incendiat de trupele şogunului *Tokungaua* în 1868, înainte de retragere; azi n'au mai rămas decât câteva turnuri.

Împrejurimile nu sunt lipsite de farmec: Templul *Sumiyoşi*, lângă care e un lac cu broaşte ţestoase cu un soi de muşchi pe carapace, asemănător mantalelor de ploaie ale ţăranilor făcute din ierburi, şi din care cauză poporul le zice *mino-game* (*mino* înseamnă manta din ierburi; *game*, broască ţestoasă); şi templul *Myokokugi*, unde se găseşte un fel de palmier cu rădăcinile acoperite de multe ace; se crede că arborele are nevoie de „fier" ca să se desvolte, şi de aceea femeile care vizitează locul, oferă pomului ace rupte.

KOBE

lângă Osaka, e de origină recentă, fiind fondat în 1868. Are peste 1.000.000 de locuitori, şi e primul port din Japonia, pentru import. In oraş nu e nimic deosebit.

Împrejurimile însă, sunt interesante: la Sud, ca o anexă, se găseşte lipit orăşelul *Hyogo;* aci, în templu budist *Nofukugi*, e un Daibuţu în bronz, înalt de 14 metri jumătate, datând din 1891. Frumoase poziţii sunt mai spre Sud, pe coastă, până la insula *Auagi*, prima bucăţică de pământ japonez, zice legenda, care a apărut pe lume. Aproape de Kobe, e localitatea *Takarazuka*, cu două ape minerale şi cu operă japoneză, unde se poate vedea modul curios cum înţeleg ei muzica şi operele europene.

MIYAGIMA ŞI ŞIMONOSEKI

Dela Kobe spre Sud, după opt ore, ajungi la *Miyagima*, insulă sfântă, în care „femeile n'au voie să nască, oamenii n'au voie să moară, iar câinii nu pot intra". Nu vezi nici un fel de cultură. Un templu, la început budist, azi şintoist, ridicat la sfârşitul sec. 6, refăcut şi mărit mai târziu, e aşezat pe coasta muntoasă, plină cu piní şi cu

www.dacoromanica.ro

foile roşii-cărămizii de arţar. Originalitatea i-o dă un uriaş portic, ridicat de-adreptul în mare. Frumoase alei, numeroase lanterne de piatră, căprioare domesticite şi în libertate, ca la Nara, un cer limpede de tot, cu o mare de tot albastră, munţi violeţi în depărtare şi pânze albe de corăbii de pescari pe mare, contribue să alcătuiască una din cele mai fermecătoare privelişti ce poţi întâlni în Japonia.

De aci mai sunt 5 ore de tren spre Sud, până la portul *Şimonoseki*. Trenul merge mult pe coastă, unde ai mereu vederi încântătoare. Insă drumul pe cale ferată nu se poate compara cu cel de pe mare. Iubitorul de frumuseţi neasemuite, ia vaporul dela Osaka sau dela Kobe, spre Sud, până la Şimonoseki, printre insule, pe *Marea Interioară*. Sunt privelişti variate şi de un farmec delicat; întâlneşti insule cu roci galbene, cu pământ roşu, unele din ele lipsite de vegetaţie, aproape despuiate. Sunt şi mici insule acoperite cu pini; sunt şi stânci de toate formele, în număr mare; iar pe coastă, sate mici de pescari, pitulate în golfuleţe liniştite.

Japonezii socotesc că au în ţară trei faimoase poziţii pitoreşti: *Miyagima*, *Maţuşima* şi *Ama-no-Haşidate*, localitate pe coasta mării, înspre Asia. E un golf larg, înconjurat de munţi, cu păduri, tăiat în două, în lungime, de o strâmtă fâşie de nisip galben, acoperit cu pini bătrâni; atât. Nu ştiu ce au găsit aci deosebit.

La Sud se află marea insulă *Kyuşu*, unde au venit primii Europeni, misionarii portughezi creştini în sec. al 16-lea, cari au debarcat la *Nagasaki*, cel mai sudic port al Japoniei. E destul de mare — aproape un sfert de milion de locuitori — cu un cartier european, cu uzini şi docuri. In insulă e oraşul *Kagoşima*, unde se fac celebrele porţelanuri *Saţuma*.

HOKKAIDO

Cine vrea să vadă locuri cu oameni de altă rassă, cu obiceiuri deosebite şi într'un cadru diferit, îi rămâne de văzut la Nord de tot, marea insulă *Hokkaido* (sau Yezo). O zi şi o noapte faci din Tokyo până la *Hakodate*, cel mai de Sud port al insulei; e cu totul diferit de restul Japoniei şi prin climă şi prin faună; locuitorii, cu totul deosebiţi. Cinci luni pământul stă sub ghiaţă sau zăpadă. Aci se poate vizita satul *Piratori*, lângă oraşul *Sapporo*, sat locuit de *Ainu*, primii locuitori ai Japoniei, oameni de rassă albă, oameni cari adoră ursul, animal sfânt, şi ale căror femei, drept cochetărie, îşi pictează pe buza de sus mustăţi

www.dacoromanica.ro

I S T O R I C

Vechea Japonie cu fastul Curților Imperiale; Japonia șogunilor și a samurailor cu două săbii la brâu, cu pieptănături curioase și costume încărcate; vechea Japonie, stranie, seducătoare, misterioasă, așa cum ne-a obișnuit s'o vedem minunatele ei stampe; Japonia de altă dată stârnește curiozitatea cercetătorului și uneori părerea de rău a călătorului dornic de parfumuri vechi; o mai fi existând acea Japonie de odinioară? N'a dispărut și ea, ca atâtea altele, ucisă de civilizația europeană?

Nu. Vechea Japonie stă retrasă, ascunsă ochiului grăbit, dar mai trăiește și azi; fiindcă la puține țări din lume trecutul și-a lăsat urme mai adânci, și iarăși, la puține popoare din lume, morții poruncesc celor vii cu mai multă autoritate.

Cel ce vrea s'o vadă, să se ducă la teatrele unde se joacă piese cu subiecte de demult; să viziteze vechile palate, unde au trăit altădată împărații și șogunii; să intre în faimoasele temple cu religii băștinașe sau importate; să cerceteze muzeele, să se plimbe printre mormintele unde se odihnesc eroi iluștri; să privească scenele de pe obiectele lor de artă, picturile, stampele lor, să le asculte basmele, să urmărească cultul strămoșilor, să le citească legendele cu tradiții, dar mai întâi să caute să le cunoască *istoria țării*; fără ea nu va putea înțelege toate acestea.

Iar când o va cunoaște, atunci, din această istorie nebuloasă, încâlcită, se vor desprinde, ici o figură, dincolo o siluetă evocatoare a timpurilor glorioase, fantome care îi vor ajuta să reconstitue trecutul. Atunci va auzi zăngănitul de arme al samurailor, în curtea castelului din Nagoya; foșnetul kimonourilor de mătase ale curtenilor, în sălile palatului din Kyoto; murmurul de rugăciune al vreunui șogun înainte de bătălie, în templele dela Nikko, sau pașii cadențați ai vreunui Mikado detronat, pe lespezile unei mânăstiri budiste.

www.dacoromanica.ro

MITOLOGIE ŞI ISTORIE TOTDEODATĂ

Cărţile de şcoală, şi vechile cronici japoneze, ne spun că la începutul începutului, exista numai zeul *Amenominakanuşi*, Dumnezeul „din mijlocul Cerului, stăpânitorul sufletelor" [1]). El a creat lumea şi şapte generaţii de „spirite cereşti" *(tengin)*, iar în cea din urmă generaţie, pe zeul *Izanaghi-no Mikoto* şi pe zeiţa *Izanami-no Mikoto*, frate şi soră. Din căsătoria lor s'au născut cele opt insule mari ale Japoniei şi neînchipuit de mulţi zei şi zeiţe.

Naşterea Zeului focului a fost pricina morţii lui Izanami. Indurerat, Izanaghi coboară până la poarta „împărăţiei întunericului" şi o roagă fierbinte să se întoarcă. Dânsa îi făgăduieşte să-i îndeplinească dorinţa, şi-l roagă să aştepte până ce se va sfătui cu zeităţile Infernului, dar să nu o privească.

Nerăbdător de multă aşteptare, Izanaghi îşi scoate din părul său bogat, pieptenele de lemn, îi rupe un dinte, îl aprinde şi la lumina lui întră în Infern. Dar în locul soţiei sale iubite, dă de o urâciune respingătoare, o putreziciune, în mijlocul căreia şedeau cei opt zei ai Tunetului [2]). Atunci Izanami, mâniată că soţul nu i-a ascultat cuvântul, asmute asupra lui pe zeităţile Infernului, iar Zeul abea scapă cu fuga, aruncând în urma sa lucruri care se schimbă în piedici grele pentru urmăritori.

Apoi Izanaghi se purifică îmbăindu-se într'un râu. Din fiecare din vestmintele sale şi din fiecare parte din corpul său, se nasc alte zeităţi. Din ochiul său stâng se naşte zeiţa soarelui *Amaterasu o Mikami*, „Marea şi Augusta Zeiţă care străluceşte în Ceruri"; din ochiul drept, zeul *Ţukiyomi* „zeul Lunii Nopţilor"; iar din nas, *Susanoo Mikoto*, bărbatul cel aprig, căruia tatăl său i-a dat în stăpânire domnia mărilor.

Nemulţumit cu împărţeala şi plin de pismă pe sora sa, zeiţa Amaterasu, Susanoo, furios, găurind acoperişul odăii din cer unde zeiţa ţesea auguste vestminte în mijlocul ţesătoarelor divine, năvăleşte pe

---

1) Rassa mongolă aduce din mijlocul Asiei, în Japonia, credinţa în Dumnezeul preistoric Dyaus-piter „tatăl din cer", Dumnezeul luminos. Ajuns în Europa, acest zeu se schimbă în Zeus-Pater, apoi în Jupiter; în Persia se numeşte Mithra, revenind în India budistă sub numele de Amitayus, apoi în Amida. Iar în Japonia trece sub numele de Amenominakanuşi.

2) „Opt" este numărul mistic la Japonezi.

www.dacoromanica.ro

acolo cu un cal, încurcând şi rupând firele. Zeiţa fuge şi se ascunde într'o grotă, lăsând toată lumea în întuneric.

Atunci, cele opt milioane de zei au ţinut mare sfat şi au chibzuit în fel şi chip cum să hotărască pe zeiţa Soarelui să le dea din nou lumină. Au adunat în faţa peşterii pe toţi muzicanţii şi au alcătuit o orchestră nemaipomenită. Au pus pe zeiţa Udzume să danseze, iar în jurul ei toţi zeii cântau, ţipau şi râdeau.

Amaterasu, curioasă, a ieşit până la gura peşterii să vadă ce e. Iar zeii i-au pus în faţă o oglindă mare, strigându-i:

— Priveşte! A sosit o zeiţă mai frumoasă decât augusta ta persoană şi de aceea suntem veseli şi ne bucurăm.

Amaterasu, care vedea pentru prima oară o oglindă, nu şi-a dat seama că ceeace zărea ea, nu era decât propriul ei chip; şi a ieşit afară ca să-o vadă, orbind pe toţi cu valurile de lumină ce izvorau din fiinţa ei. Un zeu puternic care se aţinea la gura peşterii cu un bolovan cât toate zilele, s'a repezit şi a astupat intrarea, iar un altul i-a tăiat întoarcerea cu o funie groasă din pai de orez.

Astfel lumina soarelui fu iarăşi redată lumii; iar pe Susanoo zeii l-au pedepsit gonindu-l pe pământ, unde a mai făcut şi alte isprăvi, povestite de cronicile japoneze.

Legenda trebue să fi avut la origină o eclipsă totală de soare, Iar asemănările între mitologia europeană şi cea japoneză arată că amândouă au acelaş leagăn: India.

Zeiţa Amaterasu s'a hotărît să se ocupe şi de oameni. A învăţat pe bărbaţi să cultive orezul, pe femei să crească viermii de mătase şi să ţească pânza. Mai mult, a trimes pe nepotul ei *Ninighi* să cârmuiască ţara; iar un nepot al lui Ninighi, pe numele său: *Kamu-Yamato-Iuare-Biko*, a fost primul împărat al Japonezilor căruia după 14 secole i-au dat numele de *Gimmu-Tenno*, aşa cum este cunoscut de istorie. Aceasta, în anul 660 a. C.

De atunci, vreme de 26 veacuri, pe tron a urmat un lung şir de împăraţi, într'o singură linie de descendenţi.

Şi în fiecare an, la 11 Februarie, se serbează în Japonia cu mult fast, ca o sărbătoare naţională, aniversarea suirii pe tron a acestui împărat şi deci a întemeierii Imperiului Nipon de acum 2600 şi mai bine de ani.

Origina divină a imperiului, recunoscută oficial în Japonia, este contestată de critica europeană. I s'ar putea răspunde acestei critici că noţiunea japoneză „Kami" nu este aceiaşi cu noţiunea „Zeu";

www.dacoromanica.ro

că metaforele din vechile anale japoneze sunt greu de pătruns de mentalitatea europeană. Dar nu asta interesează.

De reţinut e că aceste fapte sunt în convingerea poporului şi se învaţă în şcoală. Convingeri cari nu sunt de curând în mintea lor. Analele care ni le povestesc, *Kogiki* şi *Nihonghi*, au apărut în anii 712 şi 720.

In 1340, istoricul *Cikafusa Kitabatake* scria în prima pagină din *Ginnio-Şotoki* („Istoria succesiunii legitime a împăraţilor divini"): „Marea Japonie este Patria Zeilor. Ţara noastră e singura ale cărei temelii au fost stabilite dela origină de către un strămoş divin; singura care a fost lăsată de către zeiţa Soarelui, unei lungi linii de descendenţi. Nimic asemănător nu se găseşte în ţările străine. De aceea Patriei noastre i se spune *Ţara Zeilor*".

Această mândrie a rassei le dă încredere în forţele lor şi puterea să învingă orice greutăţi. Un om fără încredere în sine, oricât de capabil, nu poate isbuti în viaţă. Un popor fără orgoliu, chiar puternic, este destinat pieirii. Orgoliul naţional e prima trăsătură care desluşeşte fizionomia civilizaţiei nipone.

ORIGINA JAPONEZILOR

Intr'o foarte veche lucrare de geografie, *Şanhaikin*, Chinezii pretind că strămoşii lor au întemeiat Japonia cu 2600 de ani înainte de Christos. Izvoarele coreene vin şi ele în contrazicere cu spusele cronicilor japoneze Nihonghi şi Kogiki, care de altfel nu se prea potrivesc nici între ele; ba ni se vorbeşte de împăraţi cu o viaţă de Matusalem şi cu neînchipuit de mulţi copii: împăratul Keiko-Tenno a avut 80 de copii, cât Păris şi Danaos la un loc.

După părerile cele mai bine documentate, Japonia, azi populată de o rassă galbenă, a fost locuită la început de *Ainu* (ei îşi zic *Ainukuşi*), un popor de rassă albă, despre care cronicile chineze ne spun că sunt o ramură de Tătari, veniţi din insula Sakhalin, iar Europenii că sunt o rassă coborînd din sudul Himalaiei. Din aceştia mai trăiesc şi azi în Nordul Japoniei câteva mii, degeneraţi şi pe cale să dispară.

Peste aceşti Ainu au venit năvălitori *malaezi* dela Sud, şi *mongoli* dela Vest, cari i-au învins şi i-au împins din ce în ce spre Nord. Din amestecul de Malaezi şi Mongoli a ieşit poporul japonez de astăzi, amestec în care n'a intrat şi rassa Ainu, fiindcă n'are nimic dela ea;

www.dacoromanica.ro

şi apoi s'a dovedit că legăturile dintre Ainu şi Japonezi dau copii sterili, deci nu s'ar fi putut continua. Aceste începuturi trebue să fi fost cu câteva mii de ani înainte de Christos.

In mod obişnuit, când două rasse se amestecă, cea cu o cultură mai înaintată imprimă caracterul ei etnic celeilalte. Una din ele dispare, fiind absorbită de cealaltă.

Plămădirea de pe insulele nipone nu s'a făcut aşa. Amestecul de rasse a călit o unitate nouă, şi fizic şi psihic. Rassa japoneză ne apare cu caracterele ei proprii, altele decât ale rasselor din care a ieşit. Ea are această facultate de a asimila, fără să-şi piardă însuşirile sale. Este o altă trăsătură a civilizaţiei lor.

JAPONIA ARHAICA

Vechii Japonezi au avut la baza organizării lor sociale, clanuri familiale: clanul-tulpină, care era împărţit în clanuri secundare, iar acestea la rândul lor, în familii reunind la un loc mai multe generaţii, cu 50 până la 80 de membri.

Cu cât familia e mai închegată, cu atât statul e mai puternic. De timpuriu, familia japoneză a fost sănătos întărită prin autoritatea paternă, care asigură astfel disciplina atât de necesară. Faptul mai dăinueşte şi azi în bună măsură şi constitue un alt aspect al civilizaţiei nipone.

Organizaţia de familie nu a evoluat, ca la alte popoare, dela faza familială la aceea de individ; la ei individul nu înseamnă ceva decât în funcţie de familie. Mai mult, astă organizare de familie a înrâurit şi asupra caracterului lor; într'adevăr sunt destul de rari Japonezii cu personalitate proprie. Individul simte că el nu trebue să fie decât o ascultătoare rotiţă în mecanismul complicat al colectivităţii. Acest simţ social colectiv este cel mai preţios element al civilizaţiei japoneze.

In primele veacuri, autoritatea guvernamentală se găsea în mâinile şefului, care conducea pe tovarăşii de arme în locuri mai roditoare, pe care le dădea celor mai viteji; şi le dădea împreună cu titluri de demnitate, care se transmiteau ereditar în familie.

Cu timpul, poporul se amestecă şi trăieşte din pescuit şi vânat, ba cultivă şi orezul. Au bărci, însă numai cu lopeţi; iar ca arme, arcul, săgeata şi lancea de bambu cu vârful de piatră. Din orez pre-

www.dacoromanica.ro

pară băutura alcoolică *sake*. Locuesc în case simple de tot; nici boii, nici caii nu sunt cunoscuţi.

Deşi organizaţi, n'au finanţe. Nu există împozit financiar, nici buget; izvorul veniturilor este orezul. Curtea trăieşte din domeniile sale, iar cheltuielile administraţiei sunt plătite din proprietăţi provinciale.

Codul penal stă în obiceiuri, între cari, proba cu apă fiartă.

Religia se reduce la teama respectuoasă de forţele naturii, întrupate în Spirite bune şi rele. Baza cultului o formează superstiţia, iar şerpii şi alte animale sunt obiecte de cult. Zeilor temuţi li se sacrifică vieţi omeneşti, pentru a-i îmblânzi. Se practică cultul strămoşilor şi arta de a prezice.

Pentru cochetăria lor, femeile întrebuinţează pietre de culori diferite drept podoabe la gât; iar un vechi autor chinez pretinde că Japonezele de atunci îşi împleteau părul şi îşi vopseau corpul în roşu.

Ceramica e la începutul ei, redusă la câteva instrumente. Mai târziu încep să întrebuinţeze metalele. Medicina se mulţumeşte cu farmece şi descântece. Arta e reprezentată prin câteva poezii şi melodii cântate de victorioşi; cântece primitive şi ceva mai târziu, ritualuri sacre şintoiste [1]), care şi-au păstrat până azi întreaga lor vitalitate, neinfluenţate de cultura chineză.

Din cele ce ne povestesc cronicile lor asupra timpului lui Gimmu-Tenno, reiese că oamenii, ca peste tot, se certau şi se băteau între ei. Impăratul Gimmu nu stăpânea din toată Japonia decât provincia *Yamato*, mereu în luptă cu Ainuşii, pe care i-a împins din ce în ce spre Nord.

După Gimmu-Tenno, cronicile descriu turburările dela începutul domniei succesorului său; apoi, timp de cinci secole, nu ne mai povestesc nimic, afară de numele şi genealogia a opt împăraţi, cu vârsta şi cu locul unde au trăit şi unde au fost înmormântaţi. In ăst timp, capitala, firește, nu ieşea din limitele provinciei Yamato. Abia acum ni se vorbeşte de primul templu şintoist, unde se păstrau cele trei simboluri sacre ale şintoismului: sabia, oglinda şi colierul de *magatama* (un fel de piatră preţioasă).

După aceste cinci secole, iată-ne în timpul domniei împăratului *Sugin-Tenno*, care a trăit 168 de ani, zice cronica, puţin înaintea erei creştine; în timpul lui a apărut ciuma, pe care împăratul a învins-o.

Tradiţia cerea ca împreună cu împăratul decedat, să se îngroape

1) Şintoismul este religia băştinaşe.

www.dacoromanica.ro

de vii şi servitorii; aceştia — zice-se — au strigat din pământ, şi atunci un alt împărat a hotărît ca în locul lor să se îngroape cai şi mici figuri de om, numite *haniua*, preţioase documente arheologice asupra îmbrăcăminţii şi asupra altor lucruri din acea îndepărtată epocă.

După alţi împăraţi pomeniţi, reşedinţa lor se schimbă în insula *Kiuşiu*, aşezată la Sud-Vestul arhipelagului japonez. Intre lupte interne fără importanţă, un singur fapt însemnat: cucerirea Coreei. Cronicile ne povestesc cum împărăteasa *Gingo-Kogo* (istoria numără zece suverane) şi-a adunat flota şi cu ajutorul peştilor şi a unui val-minune, ajunge până la *Şiraghi*, un regat din Sudul Coreei şi o cucereşte. Acestea, cam pe la anul 200 d. C. Analele chineze şi coreene ne vorbesc numai de o înţelegere cu „regina japoneză Pimiho" prin veacul al treilea. Mai târziu, armatele împărătesei se răsboesc din nou în Yamato.

Acum se pomeneşte de China, întâia oară; emigranţi aduc de acolo cărţi şi lucruri de artă industrială.

Suntem pe la începutul veacului al cincilea. De aci înainte, cronicile devin istorie; nu ne mai vorbesc de împăraţi cari să fi trăit 130 de ani, ca *Oginn-Tenno*, fiul împărătesei *Gingo*.

Cronica Nihonghi ne spune că au fost numiţi în toate provinciile, primii istoriografi cari să însemneze cuvintele şi întâmplările pe care să le strângă într'o arhivă. Dovadă de spirit de observaţie ce ia prea de timpuriu, un aspect social. E vorba de un popor care se observă şi se studiază. Şi s'a studiat de mult. E destul să spun că statistici s'au făcut din primele timpuri feudale: la *Nara*, „casa tezaurului" a fost fondată în anul 756.

INTRODUCEREA BUDISMULUI ŞI CIVILIZAŢIEI CHINEZE

Din cele ce urmează, o dată deosebit de însemnată trebue reţinută: trecerea naţiunii la budism, fapt petrecut între anii 552 şi 621.

Civilizaţia chineză începuse să se strecoare în Japonia încă din veacul al treilea, după cum se află din povestirile celor dintâi călători chinezi. Insă instituţiile chinezeşti au fost introduse abia cu misionarii budişti.

Religia exotică este adusă din China prin Coreea de către preoţii

www.dacoromanica.ro

budişti în timpul împăratului *Kimmei-Tenno*. Ceva mai târziu, în veacul al 17-lea, devine religie de Stat. Dar până atunci, sosirea budismului este pricina unor certuri lăuntrice între clanurile rivale *Moriya* şi *Soga*; cel din urmă învinge şi reuşeşte să-l introducă; îşi asumă puterea reală asupra ţării, înlăturând-o pe a Impăratului. Budismul cucereşte şi massele şi Curtea până într'atâta, încât împărăteasa *Koken-Tenno*, pe la mijlocul veacului al 8-lea, voia să pună pe tron pe *Dokyo*, călugărul ei favorit.

Religia nouă deşteaptă arta japoneză şi în deosebi arta religioasă. Incepând cu veacul al 6-lea, are o înrâurire puternică asupra literaturii japoneze, ajutată de introducerea scrisului, primit tot din China.

Impăraţii iau obiceiul de a abdica, pentruca să-şi petreacă bătrâneţea în rugăciune; obicei care a contribuit cu mult la slăbirea autorităţii împăratului în timpul Evului Mediu.

Incep legături oficiale cu Imperiul Chinez; în anul 607 Japonia îşi trimite primii ambasadori în China, în timpul dinastiei chineze *Tang*.

Ceva mai târziu, clanul Soga, cade din cauza semeţiei sale, iar Curtea îşi reia autoritatea supremă. Acum, *Hokkaido*, insula mare din Nordul Japoniei, este cucerită, iar armele sunt victorioase şi în Manciuria; pierd însă — zice cronica oficială — suzeranitatea asupra Coreei.

Civilizaţia cea nouă s'a înfiltrat încetul cu încetul. Ea a jucat aproape rolul vechii civilizaţii greco-latine în cultura europeană, iar budismul, pe acela al creştinismului la noi. Fiindcă, odată cu misionarii budişti, au năpădit şi instituţiile chineze cu produsele civilizaţiei chineze: instrumente de matematică, hârtie, imprimerie, cărţi, calendare, vestminte, pulbere, terapeutică şi multe altele.

Intre timp se introduce şi *confucianismul*, pe care împăraţii îl favorizează, fiindcă astă doctrină învaţă supunere către suveran şi şefi.

Spre sfârşitul secolului al 7-lea guvernul introduce în administraţie planul birocratic de centralizare chineză, cu un sistem regulat de miniştri răspunzători faţă de suveran. Acest suveran, ca „Fiu al Cerului", era, în teorie, absolut; în practică însă, felul său de viaţă şi cei din jurul său îi scădeau puterea; fiindcă îşi petrecea timpul înconjurat de femei şi de preoţi, în trândăvie şi desfrâu, compunând versuri goale şi luând parte la ceremonii religioase pline de fast.

Secole dearândul, pe tronul Japoniei se urcă împăraţi cu numele, servind de paravan, iar în dosul lor, membrii unor familii puter-

www.dacoromanica.ro

niçe, adevărate dinastii „de viziri„ lucrează în numele împăratului" până într'atâta, încât sunt mult mai cunoscute în istorie numele acestor familii, începând cu *Fugioara*, *Taira*, *Minamoto*, până la *Aşikaga* şi *Tokungaua*, decât numele împăraţilor pe cari i-au „servit".

Nu e o capitală fixă. Ideea străveche că orice atingere cu moartea înseamnă o întinare, sileşte pe împărat să părăsească palatul înaintaşului său decedat şi să-şi construiască aiurea altă reşedinţă.

Capitala care se mută de colo-până colo, se statorniceşte apoi la *Nara*, la începutul veacului al 8-lea. Aci, timp de aproape 70 de ani, arta, cultura în genere, se desvoltă atât de mult, încât secolul Nara rămâne sinonim cu secolul lui Pericle. Acum ia fiinţă, arhitectura în temple şi pagode, sculptura în mari monumente de lemn şi bronz, pictura murală şi sculptura miniaturilor în lemn. E veacul în care se întemeiază prima universitate pentru răspândirea culturii chineze, cu patru facultăţi: istorie, literatură clasică, drept şi matematici. Literatura apărută din curiozităţi istorice şi din lirism, ia o desvoltare uimitoare; în deosebi poezia, atât în formă cât şi în fondul liric, atinge culmi aproape neegalate până azi. Prima carte japoneză *Kogiki*, cronica oficială, şi prima antologie de poezii *Manyoşu*, au fost şi ele produsul acestei perioade care cu drept cuvânt se va numi epoca de aur.

Capitala este mutată apoi la *Kyoto* unde rămâne aproape patru secole, dela anul 794 până la sfârşitul veacului al 12-lea.

Puterea familiei imperiale este uzurpată de clanul *Fugioara* (670—1050). Fiii acestei familii ocupă toate posturile de seamă, în timp ce fiicele se mărită cu împăraţi numai cu numele. Astă familie, în loc să se îngrijească de administraţie, se dedă plăcerilor. Curtea devine un loc de desfătări cu moravuri libere şi lux, dar şi prielnice desvoltării artelor. Doamnele de onoare şi nobilii dela Curte se fac oameni de litere şi esteţi, prin organizare de expoziţii de pictură şi concursuri poetice. Acum apar antologii oficiale de poezii şi genuri noi de proză, romane, cărţi de impresii, „jurnale intime". Scopul vieţii pare să fie versurile şi muzica. Iar desvoltarea artei este ajutată şi de progresele limbii naţionale şi de născocirea scrierii japoneze *katakana* şi *hiragana*, scriere simplă şi fonetică, spre deosebire de cea chineză încâlcită şi ideografică.

Epocă de lux şi de sărbători, cel puţin la Curte; epocă de artă şi literatură, de civilizaţie rafinată mai întâi, coruptă apoi, cu costume curioase, bogate, cu moravuri afemeiate. In aristocraţie, mulţi

www.dacoromanica.ro

bărbaţi se rad, se pudrează, se sulemenesc, se parfumează, imită îmbrăcămintea şi apucăturile femeilor. Iar femeile sunt în mare vază la Curte. Nobilimea se joacă, se distrează cu păpuşile şi scrie scrisori de dragoste. Prinţul Narihara, Don Juanul japonez, seduce chiar pe împărăteasă şi este exilat. Un Mikado retras într'o mânăstire după abdicarea sa, porunceşte să se acopere o colină cu pânză albă, închipuind zăpada, numai ca să-şi dea, în plină vară, o impresie de iarnă. Iar acestui desfrâu îi urmează şi crize de misticism.

E de mirare că se găseşte în istoria japoneză plină de bravură şi eroism, o epocă atât de molatecă. Spiritul nou şi uşor înclinat spre lipsă de seriozitate şi frumos, ia locul vechiului spirit prea serios, preocupat numai cu cercetarea anevoioasă a compoziţiilor chineze. De literatură, bărbaţii nu se preocupă. De aceea, cele mai renumite capodopere naţionale sunt datorite în această epocă, femeilor.

In astă decădere, familia Fugioara nu mai poate menţine centralizarea; provinciile şi insulele, izolate de munţi, se desprind de capitală şi formează principate locale.

JAPONIA FEUDALA

Ca să se apere de anarhia generală, cei slabi, ţăranii, se pun sub protecţia oamenilor de arme, *samurai* (cavaleri războinici), iar aceştia sunt conduşi de cel mai puternic şi mai isteţ dintre ei, şef care mai târziu ia şi puteri administrative, numit *daimyo*, „Mare Nume"; seniori feudali, în felul baronilor moşieri. Aristocraţii legitimi din familia imperială, numiţi *kughe*, săraci, îi priveau ca pe nişte aventurieri militari parveniţi. Raporturile dintre daimyo şi samurai devin ereditare. Samuraii trăesc primind dela daimyo hrana socotită în *koku* (unitate de măsură de orez).

Ţara se împarte în multe state mici, oarecum ierarhizate; aceasta este feudalitatea. Secole întregi, statele acestea mici luptă unele contra altora, sau chiar contră puterii centrale. Acum se desvoltă la oamenii de arme spiritul de supunere absolută şefului, energia, desinteresarea, curajul eroic, calităţi cerute de morala militară de atunci şi cuprinsă în *buşido* (codul cavalerului).

Pe la începutul Evului Mediu japonez, adică prin veacul al 11-lea, soldaţii palatului Imperial se numeau *samurai*: gardă; pă-

www.dacoromanica.ro

zitori. Cu feudalitatea, ei au format clasa războinicilor. Cuvântul samurai a însemnat „devotat", considerat nobil, fiind războinic. Mult mai târziu, după ce feudalitatea căzuse, samuraii, vreo 300, şi-au schimbat în 1878 numele în *şizoku*, cuvânt chinezesc cu acelaş înţeles.

Cavalerii feudalităţii europene au avut pentru spălarea onoarei, duelul; samuraii, hara-kiri. Ei n'au cunoscut însă galanteria cavalerilor medievali europeni a căror deviză „Dieu et ma Dame" nu are corespondent la Japonezi.

Samuraii primesc o educaţie militară riguroasă. Inarmaţi cu cele două săbii la centură, rătăcesc peste tot, căutând aventuri, dând ajutor celor slabi. Câteodată îi găsim noaptea la un colţ de stradă, pândind şi retezând capul primului trecător dintr'o singură lovitură, ca să încerce ascuţişul unei săbii noi. Foarte mândri şi plini de amor propriu, dacă nu isbutesc în întreprinderile lor războinice, dacă riscă să fie desonoraţi, dacă sunt jigniţi fără să aibă putinţa sau dreptul de a se răzbuna, samuraii trebue să se sinucidă făcându-şi *harakiri*.

O cauză de turburări porneşte din nerăbdarea pe care o încearcă nobilimea din provincie, mereu cu spiritul bărbătesc şi războinic, faţă de guvernul acesta de operetă. Ca să poată disciplina astă noblete militară provincială, Fugioara împarte controlul între cele două familii puternice, ieşite din casa imperială, pe care vrea să le îndepărteze dela Curte şi să le asmută pe una contra celeilalte: *Taira* (cu steagul roşu) şi *Minamoto* (cu steag alb). Fiecare din ele stă în capul unei puternice confederaţii şi duce cu furie războiul una contra celeilalte.

Minamoto sunt învingători, prin bătălia navală dela Dann-noura în 1185; iar un membru al acestei familii, *Yoritomo*, obţine întâia oară dela împărat titlul de *Seiitai-şogun* (în 1185) sau mai scurt, *şogun*.

La început, şogunul n'a fost decât un general-şef, comandant al operaţiilor contra Aînuşilor sau contra rebelilor provinciali; numele de Seiitai-şogun înseamnă „generalisim care supune pe barbari". Şogunul însă, încetul cu încetul, îşi întinde autoritatea şi la celelalte puteri în Stat, uzurpă puterile împăratului şi nu-i lasă decât o aparenţă de suzeranitate. Un adevărat dictator, un imperator roman care are în mână toate puterile şi pe care le trece la moarte altui membru din familia sa. Nu un uzurpator pe faţă, fiindcă învestitura o primeşte dela Mikado. Ca Burbonii şi Stuarţii în Europa.

www.dacoromanica.ro

Timp de aproape şapte secole, dela 1190 până la 1867, figurează pe tron un împărat cu numele, de multe ori minor, iar puterea de fapt e strânsă în mâinile acestui şogûn. Când vreun împărat are oarecare năzuinţi de independenţă, e silit să abdice şi să se retragă la mânăstire, iar în locul său e pus drept paravan, iarăş un minor.

In teorie, Roma n'a încetat de a fi republică; Japonia tot în teorie, n'a încetat de a avea un împărat atotputernic.

Firește, şogunul nu poate răsturna de pe tron pe împărat, uzurpându-i titlul de Mikado, fiindcă împăratul coboară din zei şi numai membrii familiei sale îl pot urma pe tron. Aureolă divină fără de care n'ar fi avut aceiaşi autoritate pentru a guverna; încât mai simplu era pentru şoguni să aibă un împărat nominal şi să cârmuiască în numele lui. Fapt care dovedeşte că autoritatea imperială este covârşitoare, că singurul sistem de guvernământ pentru Japonia este cel imperial. Fiindcă poporul se consideră în Stat ca într'o singură familie al cărui şef este împăratul. Idee unitară care constitue o altă latură a civilizaţiei japoneze.

In timp ce Mikado-ul continuă să trăiască la Kyoto, şogunii îşi stabilesc Curtea lor la Kamakura. Curte cu fast, cu un ministru al palatului, cu un consiliu. Aci e centrul vieţii japoneze în tot timpul acestei perioade numită perioada Kamakura, dela 1186 până la 1333; de aci se administrează ţara. Insemnătatea reşedinţei imperiale dela Kyoto este astfel redusă la o valoare nominală.

Şogunatul, atât de puternic la începuturile sale, tinde şi el încetul cu încetul să devină un simulacru. Fiindcă descendenţii lui Yoritomo n'au fost la înălţimea lui.

In astă vreme, un singur fapt iese din obişnuitele lupte interne: între 1274 şi 1281 a fost respinsă flota mongolă trimisă de vestitul *Kublai Kan*, cu intenţia de a adăuga Japonia la imperiul său nemărginit; respingerea s'a făcut graţie unui „vânt divin", un taifun, care a distrus-o.

Iar în afară de acest fapt, sunt numai lupte interne destul de încurcate. Drept urmare, preocupările intelectuale dispar împreună cu influenţa chineză, care e întreruptă din cauza luptei împotriva piraţilor de pe coastele Chinei şi Coreei. Spiritul literar şi ştiinţific însă, nu dispare cu totul, graţie călugărilor budişti, singurii păzitori ai ştiinţelor şi ai literaturii.

Şi veacul al 14-lea e plin de lupte interne. La început, autoritatea de fapt a are împăratul, dar numai scurt timp. Apoi toate pu-

www.dacoromanica.ro

La masă

Dragoste de mamă

www.dacoromanica.ro

Sărbătoarea
fetițelor

www.dacoromanica.ro

terile de cârmuire trec familiei de şoguni *Aşikaga*, o ramură a familiei Minamoto, dela 1333 până spre .sfârşitul veacului al 17-lea Impăratul e înlocuit, şi ne aflăm acum în faţa a două dinastii, una zisă „de Sud", *Nanncio*, şi alta „de Nord", *Hokucio*, două ramuri din casa imperială cari şi-au disputat coroana într'o duşmănie de aproape 60 de ani, până ce dinastia de Nord, susţinută de familia Aşikaga, a învins.

Şogunul, pentru a putea supraveghea pe împărat, îşi ia şi el reşedinţa la Kyoto.

In secolul 15-lea, lucru curios, şogunatul, născut din feudalitate, se întoarce în contra ei şi încearcă s'o supună. Perioadă de lupte nesfârşite şi de mare anarhie.

Timp în care, producţia literară se mărgineşte tot la scrierile călugărilor şi la mediocre povestiri cu caracter răsboinic. Către sfârşit însă, pacea readuce Curtea elegantă şi artistică în care strălucesc două forme estetice originale născute din ceremonia ceaiului şi care rămân creaţii specifice artei japoneze: arta grădinilor şi a orânduirii florilor.

Producţia literară însă, după o stagnare de trei secole şi jumătate, renaşte sfios. Un singur nou gen literar merită să fie menţionat: drama lirică cunoscută sub numele de *No*. Picturi, lacuri, porţelanuri, bronzuri, decorează interioarele şi sunt mult preţuite. Se înteţesc legăturile comerciale cu China. Puterea însă se tot moleşeşte, autoritatea politică scade, până la ultimul şogun al acestei familii, în 1573.

RENAŞTEREA ŞI UNIFICAREA JAPONIEI

Secolul următor constitue o adevărată renaştere. Servii se emancipează, şi, într'o oarecare măsură, şi oraşele.

Un fapt de o deosebită însemnătate grăbeşte evenimentele: este vorba de venirea Europenilor. Portughezii descoperiseră Japonia încă din anul 1541. Europenii apar la Nagasaki cu produsele civilizaţiei lor, între care şi arme de foc care, fireşte, democratizând răsboiul, contribuie la sfârşirea luptelor feudale. Apoi vase mari cu busolă permit Japonezilor să călătorească în ţări depărtate.

Acum pătrunde şi creştinismul, începând cu misionarul jesuit *Francisc Xavier*, în 1549, şi după el mulţi alţi *bateren* (pronunţarea ja-

www.dacoromanica.ro

ponează a cuvântului spaniol „padre": părinte) misionari catolici portughezi şi spanioli, a căror purtare autoritară şi fără tact măreşte anarhia cu noi elemente de discordie.

Fiecare senior feudal, închis în castelul său, nu mai ascultă de nimeni.

Dar în jumătatea a doua a veacului al 16-lea apar trei mari organizatori cari vor crea unificarea Japoniei. Primul e *Oda Nobunaga* (1534—1582), un daimyo coborîtor din familia Taira. Om energic, luptă contra seniorilor feudali şi contra călugărilor budişti, ocroteşte pe străini şi pe creştini şi suprimă provizoriu şogunatul. Concepe cel dintâi ideea de a întruni într'o singură persoană, autoritatea Statului.

Ii urmează *Hideyoşi* (1536—1598), intrat ca simplă slugă şi ridicat până la general, în serviciul lui Nobunaga. Mare general, comparat cu Napoleon, organizează armata cu puşti şi tunuri, învinge peste tot, pacifică ţara şi încearcă să cucerească şi Coreea, unde face o expediţie victorioasă; ba închipue şi planul ambiţios de a cuceri China. E pe drept cuvânt eroul preferat al poporului japonez.

Opera sa pacificatoare o desăvârşeşte *Tokungaua Iyeyasu* (1542—1616), un membru al familiei Minamoto.

Bun soldat şi minunat om de stat, cu adevărate însuşiri de diplomat şi de administrator, pune stăpânire pe oraşul Osaka, bate pe toţi rivalii, chiar şi pe fiul lui Hideyoşi, păstrează respect faţă de curtea imperială şi obţine dela împărat titlul de şogun. La început reduce din seniorii feudali turburători şi împarte rudelor şi vasalilor cea mai mare parte din pământurile lor. Invrăjbind cu chibzuială alţi şefi, izbuteşte să învingă sau să contrabalanseze puterea de temut a clanurilor Saţuma şi Cioşiu, pe care nu le-ar fi putut nimici altfel.

Işi face capitala la *Yedo* (vechea denumire a oraşului Tokyo) unde vor urma ceilalaţi şoguni, în timp ce împăraţii vor locui la Kyoto. Cele două capitale sunt deosebite şi prin caracterul moravurilor lor: rafinate şi delicate la Kyoto, ele păstrează energia brutală a vechilor samurai, la Yedo.

Iyeyasu stabileşte şi codifică drepturile şi privilegiile nobililor cărora le interzice orice rol politic. In testamentul său politic găsim la articolul 53 o interesantă dispoziţie: „Daimyo să aibă opt femei; marii ofiţeri, cinci; samuraii, două". Luptă şi contra misionarilor catolici, în care vede un pericol pentru siguranţa Statului. Este susţinut de un faimos consiliu numit *bakufu* şi dispune de o poliţie inchizitorială. Imparte ţara în 360 de daimyate, iar peste fiecare, câte un

www.dacoromanica.ro

senior feudal, daimyo, stăpânul provinciei sale şi al samurailor din acel daymiat. La rândul lui, samuraiul este superiorul claselor inferioare: negustori şi lucrători.

Ca să-i poată ţine sub influenţa sa, şogunul obligă pe daimyo să locuiască la Yedo un an şi să lase aci ca ostateci pe cineva din familia lor; dublă siguranţă, dublă aservire; fiindcă daimyo erau siliţi să întreţină cu mari cheltuieli — pentru demnitatea rangului lor — a doua reşedinţă luxoasă în Capitală, fapt care firesţe îi ruina, slăbindu-le puterea.

Iyeyasu stabileşte „dinastia şogunală" *Tokungaua*, fiindcă toţi şogunii cari-i urmează timp de aproape trei secole, până în 1868, sunt din aceiaşi familie. Trei secole de pitoresc feudalism, cu fast, cu harakiri, cu societate rânduită în caste şi servită de spioni şi cenzori, cu lacuri şi porţelanuri minunate, cu aristocraţie şi cu toată strălucirea unei epoci de pace, de litere şi de artă.

Trăsătura caracteristică a acestei perioade atât de fecundă pentru cultură, este democratismul. Producţia nu se mai adresează unei elite restrânse, ci mulţimii. Fiindcă, pe deoparte, guvernământul se îngrijeşte de desvoltarea învăţământului public, iar de pe alta, cărţile sunt la îndemâna tuturor, prin prosperitatea economică.

Până aci, numai clasele superioare luau parte la binefacerile vieţii sociale şi intelectuale; acum câştigă importanţă comercianţii îmbogăţiţi. Oamenii de condiţie modestă citesc, se duc la teatru, preţuesc şi caută să aibă stampe în culori, ba compun şi poeme.

Cu timpul însă, producţia trecând dela aristocraţia fină şi cultivată, la o clasă needucată până acum, îşi pierde din valoare, şi mulţi autori din popor, ispitiţi de gustul mulţimii, introduc în roman şi în teatru o notă pornografică împotriva căreia s'a dus mare luptă.

Clasele cultivate însă, menţin severitatea de odinioară şi reîntoarse la studiul producţiilor chineze, dau literaturii, artei şi ideologiei, o desvoltare şi o strălucire neegalată.

Primii Tokungaua continuă politica lui Iyeyasu. *Iyemiţu* (1603—1651) transformă noblеţea militară într'o aristocraţie de curte; şi în acest mediu ierarhizat, stabileşte cea mai riguroasă etichetă.

www.dacoromanica.ro

INCHIDEREA ŞI IZOLAREA JAPONIEI

Dar Iyemiţu ia, pe la mijlocul secolului al 17-lea, o măsură care, deşi pare fără mare însemnătate, va avea totuşi urmări atât de grave, atât de vitale pentru viitorul Japoniei.

Misionarii catolici întrebuinţau religia ca o armă politică ce primejduia independenţa naţională. Religia *Kirişitan* (pronunţarea japoneză a cuvântului „Cristian"), se amesteca prea mult în politica internă. Atunci, deşi foarte liberal la început, guvernul porneşte împotriva creştinilor adevărate masacre, cu toate că Japonezii, departe de a fi fanatici în religie, au fost şi atunci, ca şi azi, de o îngăduinţă fără egal în Evul Mediu european.

De teamă ca Japonia să nu fie cotropită, şogunul închide ţara străinilor, excepţie făcând numai pentru Chinezi şi Olandezi cari păstrează dreptul de a face comerţ, dar numai prin portul Nagasaki. Sub pedeapsă de moarte e oprită ieşirea Japonezilor din ţară; sub pedeapsă de moarte e oprită învăţarea limbilor străine şi construirea de corăbii mari. Timp de mai bine de 200 de ani, Japonia a trăit în această desăvârşită izolare, mai severă decât zidurile chinezeşti.

Intre timp, Europenii colonizează încet-încet Nordul şi Sudul continentului american, ocupându-l şi populându-l. Astăzi, 76 de milioane de suflete se înăbuşe în insulele japoneze, pe un pământ foarte muntos şi puţin darnic; iar în tot imperiul, peste 107 milioane care în fiecare an sporesc cu 1.000.000 de suflete; 107 milioane care îndură greutăţile vieţii, în loc să se scurgă într'o colonie mare care s'ar fi întemeiat atunci la timp în nemărginitele domenii libere din America, dacă şogunul Iyemiţu n'avea nefericita inspiraţie să izoleze ţara. Japonezii sunt astfel siliţi la o politică de expansiune care va duce fatal la conflicte şi războaie

JAPONIA CONTEMPORANA

Revoluţia şi restaurarea puterii imperiale.

Guvernarea primilor Tokungaua fusese de pace, de ordine, de bună administraţie, de prosperitate economică, de largă cultură. După Iyemiţu însă, ceilalţi şoguni Tokungaua se moleşesc. Neputinţa, corupţia şi tirania desorganizează ţara. Populaţia care s'a dublat, e

www.dacoromanica.ro

stoarsă de biruri şi începe să sufere de foame. Mizeria se întinde. Comerţul e în decădere, impozitele slabe, incendiile dese, iar nemulţumirile şi revoltele încep să coacă. Slăbiciunea disciplinei umple provinciile cu aventurieri şi hoţi cari înspăimântă pe locuitori. Peste tot, intrigi. Impăratul e dat uitării în palatul său din Kyoto, unde ploaia trece prin acoperiş.

Pe de altă parte, fapt curios, regimul şogunal e minat chiar de studiul istoriei naţionale. Prinţul *Mito*, nepotul lui Iyeyasu, colecţiona cărţi, ca unchiul său. Cu sprijinul său se formează o şcoală de învăţaţi fanatici ai literaturii naţionale. Clasicilor chinezi, ei le opun poezia şi romanul japonez; contra budismului ridică religia indigenă *şinto*; şi firește, vechea dinastie legitimă de împăraţi, contra şogunilor uzurpatori.

Olandezii cari vin la Nagasaki cu unele produse ale civilizaţiei europene, fac pe Japonezi să priceapă că ţara lor nu e decât o părticică din univers. Intelectualii sunt contra regimului şogunal, dorind o vastă transformare politică şi socială, o revoluţie, gândindu-se chiar să împrumute civilizaţiei europene, ceeace poate întări ţara lor. Iar revoluţia a avut într'adevăr loc, precipitată de Europeni, şi iată cum:

In Iulie 1853, dată memorabilă în istoria Japoniei, preşedintele Statelor Unite, *Filmore*, trimite pe Comandorul *Perry* ca să „invite" pe Japonezi să iasă din izolare şi să deschidă ţara comerţului cu Europenii. Guvernul japonez deliberează, întârzie şi amână răspunsul peste un an. Perry revine într'adevăr, cu o flotă mai numeroasă: 10 vase cu vreo 2000 de oameni. Coboară la Yokohama şi aduc daruri ca în orice colonie de sălbateci: parfumuri, săpunuri, şampanie, arme de foc. Dar Japonezii nu se ating de cadourile albilor; împăratul nu le vede. După 30 de ani, sunt găsite într'un vechi palat, părăsite, împăienjenite. Preţioasă informaţie.

Câţiva Japonezi se suie pe bordul acestor *kuro-bune*, „vapoare negre", iau schiţe, cercetează tunurile şi înţeleg că n'ar putea rezista. Şogunul cedează. Prin tratatul din *Kanagaua* (Martie 1854) Japonia dă dreptul supuşilor Statelor-Unite să facă comerţ cu două porturi japoneze: Şimoda şi *Hakodate*, şi să trimită un consul pentru a judeca pe naţionalii lor. Iar după ei, Anglia, apoi Olanda, Rusia şi alte state obţin tratate la fel, tratate care garantau Europenilor şi un drept de exteritorialitate, un fel de capitulaţiuni cari loveau greu în orgoliul Niponilor, fiindcă le ştirbeau din dreptul lor de suveranitate. In faţa forţei s'au supus de nevoie; dar conştienţi de slăbiciunea lor,

www.dacoromanica.ro

s'au ambiţionat şi mai mult să înveţe dela Europeni procedeele militare care fac forţa „barbarilor europeni".

Acum Japonia trimite primii ambasadori în străinătate. Dela 1852—1868 se pregăteşte o luptă uriaşe; Japonezii veniţi în Europa îşi dau seama de inferioritatea lor, şi de nevoia de a schimba totul, începând cu şogunatul. Vasalii şogunilor, Daimyo, simţind slăbirea seniorilor lor, încep să-şi ia aere de independenţă. Unul din ei, prinţul *Cioşu*, cu puternice sentimente de xenofobie şi având instrucţii pe ascuns dela Curtea din Kyoto, bombardează vapoarele străine din port. Urmează atunci „incidentul *Şimonoseki*" (cum spune istoria lor); flotele unite ale Puterilor (Franţa, Olanda şi Statele Unite) bombardează portul Şimonoseki, debarcă, învinge şi cer trei milioane de dolari, despăgubiri. Revoluţia izbucneşte. Revoluţionarii japonezi protestează contra şogunului „trădător", care dă ţara pe mâna „barbarilor", cer expulzarea străinilor şi restituirea vechii autorităţi, împăratului.

Şogunul *Iyemoci* porneşte să pedepsească pe prinţul Cioşiu pentru umilinţa pe care o atrăsese asupra Ţării; dar e învins de trupele prinţului răsvrătit. Moare între timp şi îl urmează *Hitoţu-başi* ultimul din familia Tokungaua.

Susţinut de puternicii Daimyo: Saţuma şi Cioşiu, Curtea Imperială se hotărăşte deodată să desfiinţeze şogunatul.

Strâns între revoluţie şi străini, şogunatul care înflorise atâtea secole în Japonia, cade, iar puterea imperială se restaurează în 1867. Mikadoul *Muţu-hito*, întronat în puterile sale, se stabileşte în Tokyo, şi domneşte 45 de ani, iar domnia lui se numeşte *Meigi*, „Era luminată". Guvernul instituit stă, nominal, pe baze de pur imperialism, cu un împărat având puteri legislative şi executive.

Trecerea dela feudalism la imperialism nu s'a făcut chiar aşa de uşor; guvernul trebue să înăbuşe cele trei revoluţii: *Higo* în 1876, *Şaţuma* în 1877 şi *Saitama* în 1884.

Restaurarea împăratului are urmările cele mai revoluţionare, fiindcă duce la o uriaşe transformare a întregii vieţi naţionale. Feudalitatea e abolită, iar bariera între clanuri, desfiinţată. Nobilii, (unii sunt despăgubiţi), renunţă la privilegiile lor. Ţăranii, încă pe jumătate servi, sunt liberaţi, şi pot deveni proprietarii pământului. Edictele contra creştinilor sunt şi ele abolite. Biserica budistă e separată de Stat, iar bunurile ei, secularizate. Vechiul şintoism, care măgulește orgoliul naţional, devine cult oficial, şi în toate se simte tendinţa

www.dacoromanica.ro

generală de a reveni la primele timpuri, când Japonia era „Ţara Zeilor".

Vis frumos, dar de scurtă durată. Nobilimea în cap cu Saţuma şi cu Cioşiu înţelege că din aste două civilizaţii, cea europeană e superioară şi material, şi intelectual. Experienţa ultimelor trei veacuri a arătat că nici o ţară din Orient, care a ţinut la instituţiile ei vechi, n'a izbutit să-şi păstreze teritoriul neatins de agresorii din Occident. India şi China, cu toată civilizaţia lor, stau mărturie. Samuraii îşi dau seama că europenizarea ţării e o chestie de viaţă şi de moarte pentru patria lor. De aceea adoptă această nouă politică, operă într'adevăr uimitoare. Partidul tradiţionalist trebuie să se închine, ca să salveze patria. Toţi Daimyo renunţă de bunăvoie la pământurile şi privilegiile lor.

Sistemul feudal japonez îşi face harakiri, iar pe ruinele sale se ridică o birocraţie centralizată, după modelul european. Se introduc: poştă, telegraf, căi ferate (în 1872, prima linie ferată, Tokyo-Yokohama); calendarul european, haine europeneşti şi pentru bărbaţi şi pentru femei, companii de vapoare, reformă financiară; curţi cu justiţie, coduri de legi cu abolirea torturii; limba engleză quasi-oficială, literatură europeană, toate curios amalgamate şi mai curios pricepute.

Un edict opreşte ca nobilii să mai poarte pieptănătura *catogan*, adică părul ridicat şi legat în vârful capului, aşa cum purtau samuraii. Sunt desfiinţate şi alte privilegii sociale. Se bate monedă imperială. Se înfiinţează Bursa şi Camera de Comerţ (1878). Se organizează programe pentru şcolile comunale (1884). Se reformează metodele administrative. Vechii oameni sunt înlocuiţi cu cei noi, capabili, reîntorşi dela studii din Europa, între cari *Ito* şi *Inoue*, nume cu faimă în Japonia. Toate astea însă privesc viaţa materială şi exteriorul. Viaţa intimă a rămas ne europenizată.

Unele depăşiri în zelul europenizării au făcut atunci pe mulţi să tragă încheieri greşite. Puţini şi-au dat seama că Japonezii vechiului regim nu erau barbari, ci dimpotrivă, atinseseră o treaptă ridicată de inteligenţă, de rafinament, de morală, umanizată la şcoala simplă dar sănătoasă a înţelepţilor chinezi, cu aşezări politice şi sociale bine stabilite.

Influenţa chineză pătrunsese cu încetul; cea europeană apare printr'un elan naţional spontan al Japoniei doritoare de a cunoaşte şi adopta civilizaţia materială. De aci însă influenţa trece şi în domeniul cultural, care cucereşte fără leac vechea Japonie. In toate pro-

www.dacoromanica.ro

ducţiile ce apar în acest timp, în încercări filosofice şi morale, literare, artistice şi critice, până şi în polemicile de presă, se pot urmări iscusite adaptări ale concepţiilor engleze, franceze, germane şi americane, ba şi măsura în care izbutesc să-şi dispute şi să cucerească sufletul vechii Japonii. Cultura, ca şi civilizaţia, nu mai au, în desvoltarea lor, decât puţin comun cu producţia naţional-originală a sufletului lor.

Ici colo mai apar pagini care mai păstrează curăţenia formei şi sufletului japonez; ele nu fac însă decât să amintească frumuseţea epocii clasice care atinsese dintr'odată perfecţiunea şi cu care a luat sfârşit pentru totdeauna, încă de acum zece secole, adevărata cultură japoneză.

RASBOIUL DIPLOMATIC PENTRU ABOLIREA CAPITULAŢIILOR

Europenii, venind în Japonia în 1854, impuseseră Japonezilor unele privilegii de exteriorialitate: dreptul de a fi judecaţi de consulii lor respectivi, şi restrângerea taxei vamale la 5% din valoarea mărfii. Firește, aceste impuneri jigneau adânc amorul propriu al Niponilor, încât de aci înainte urmează o lungă şi îndărătnică luptă diplomatică cu Puterile europene, pentru schimbarea tratatelor pe care le admiseseră numai de nevoie în faţa forţei.

De aci o puternică mişcare contra Europenilor şi moravurilor lor. Au fost şi unele atacuri contra unor străini, printre cari era să cadă victimă ţareviciul (mai târziu împăratul Nicolae al II-lea), care vizita Japonia în 1891.

Contele *Inoue* propune abolirea privilegiilor când vor fi publicate în englezeşte codurile japoneze, modificate după cele europene; propune şi tribunale mixte, cu judecători europeni şi japonezi, limba judiciară fiind cea engleză. Insă opinia publică japoneză, aţâţată de ziare, nu primeşte asemenea propuneri şi protestează contra lor, iar conducătorii japonezi sunt siliţi să şi le retragă.

Contele *Okuma* reîncepe tratativele în 1888, însă de data asta cu fiecare dintre cele 18 ţări în parte, fiindcă simţise că puterile n'au aceleaşi interese. El propune Europenilor majoritatea consilierilor la Curtea Supremă în procesele cu străinii. Urmează iarăşi protestări

www.dacoromanica.ro

în public. Poporul e cuprins de panică, crezând că ţara va fi invadată de străini. Ca urmare, un fanatic patriot atacă cu o bombă pe contele *Okuma*, sfărâmându-i un picior. In acest timp, silite de masse, guvernele japoneze promit o Constituţie, care e acordată în 1889, urmată de inevitabilul parlamentarism, imitaţie după Europeni. Constituţia a avut de model, în parte, pe cea prusiană.

In cele din urmă în 1890 vicontele *Aoki* reia tratativele pe baze noi, fără restricţii judiciare. De data asta, aliaţii fiind împărţiţi, semnează: Anglia cea dintâi, iar după ea, Statele-Unite, Rusia, Germania, Franţa şi celelalte puteri. Mare bucurie. Mare sărbătoare. Japonia intră în concertul marilor puteri europene. Biruinţa e obţinută graţie mutării sediului tratativelor la diferitele ministere de Afaceri Străine, iar nu la Tokyo, unde diplomaţii, cunoscând chestiunea, n'ar fi primit multe din condiţii. Fiindcă tratatele nu sunt favorabile străinilor; aşa, bunăoară, străinii nu pot fi în Japonia proprietari de pământ.

De acum, întreaga ţară se deschide comerţului Europenilor. Maşina constituţională desvoltă încetul cu încetul un adevărat instinct politic.

Curând Niponii îşi stabilesc programul Sangyo *rikoku*: „Clădirea naţiunii pe industrie", fără să bănuiască cineva cât de departe vor ajunge pe astă cale. Firește, realizarea programului este ajutată de poziţia insulară care e favorabilă comerţului.

Codurile noi sunt promulgate. Administraţia suferă în 1888 o descentralizare parţială; în 1896 se acordă ajutoare navigaţiei şi şantierelor maritime; în anul următor se adoptă aurul ca etalon monetar. Iar pe celelalte tărâmuri de europenizare, în deosebi pe acela al armamentului, Japonia se perfecţionează mereu.

RASBOIUL CU CHINA

Prima dovadă e războiul cu China în 1894—95, pentru stăpânirea Coreei. Acum se dovedeşte ceeace Europa trebuia să ştie de mult: slăbiciunea politică şi militară a Imperiului Ceresc. Intr'adevăr după un an China e bătută, fiind fără armament, desorganizată, lipsită de coeziune şi de spirit patriotic, în contrast cu organizarea, cu unitatea, cu şovinismul japonez. Pacea se încheie în Aprilie 1895 la *Şimonoseki*, cu următoarele clauze:

www.dacoromanica.ro

1) Beligeranţii recunosc independenţa Coreei.

2) China cedează Japoniei insula Formosa, insulele Pescadores, litoralul şi peninsula Liao-Tung.

3) China plăteşte Japoniei 200 de milioane *taels* (dolar chinez = 1,50 yen).

4) China deschide comerţului patru noi porturi; deschide şi Yangţe navigaţiei.

Acestea au fost condiţiile puse şi primite deocamdată.

Câtă vreme progresele Japoniei se mărgineau la tărâmurile economice, ştiinţifice, administrative sau umanitare, Europa le privise de sus, ca pe ale unui tânăr silitor şi bun elev; dar când elevul s'a dovedit şi bun soldat, îşi schimbă tonul. Ea îşi dă seama de puterea Japoniei, îi e teamă şi, îndată după semnarea păcii, intervine Rusia, în unire cu Franţa şi Germania, o sileşte să dea înapoi Chinei peninsula Liao-Tung, şi să se mulţumească numai cu 30 de milioane de *taels* în loc de 200 de milioane, socotind că prea mulţi bani pot servi la noi înarmări.

Firește, la baza acestei intervenţii mai erau şi motive de ordin personal; căci curând după aceea Europenii, sub diferite pretexte, se stabilesc în China: Rusia care pândea Liao-Tung pentru ea, se aşează deocamdată în Manciuria; Germania, în Kiào-ceàu; Franţa la concesii de căi ferate în Sud, iar Anglia „închiriază" Uei-Hai-Uei.

Mare a fost desamăgirea Japonezilor. Atât de mare, încât renunţă la pregătirile făcute pentru a sărbători victoria. In faţa forţei se supun scrâşnind din dinţi, dar intervenţia puterilor îi face să-şi schimbe părerile despre Europeni.

EXPEDIŢIA CONTRA BOXERILOR

A doua expediţie militară a fost în 1900 în China, când cu răscoala *boxerilor*; e numele dat de Europeni unei societăţi chinezeşti secrete numită „Pumnul concordiei şi dreptăţii", alcătuită din răsculaţi contra încălcărilor făcute de Europeni; ostilitate xenofobă susţinută de Curtea din Peking.

Atunci, trupe japoneze au luptat alături de Puteri la înăbuşirea revoluţiei, care a costat-o pe China 450 de milioane de *taels* despăgubiri. In acea expediţie armatele europene s'au dedat la adevărate vandalisme; în timpul şederii mele în *Peking* mi-am putut da seama de furturile şi distrugerile obiectelor de artă.

www.dacoromanica.ro

Cunoaşterea mai în deaproape a diplomaţiei şi mai ales a militarilor europeni, a avut drept rezultat neaşteptat, că respectul Japonezilor pentru Europa a scăzut neînchipuit de mult. Au descoperit anume, că profesorii lor, demni de admirat în ştiinţă şi în artele aplicate, nu erau la aceeaşi înălţime în morală, iar ca soldaţi, nu tocmai curagioşi.

Intervenţia puterilor după războiul cu China îi face pe Niponi mai prudenţi. De aceea în 1902 se încheie *alianţa anglo-japoneză*, în esenţă cu acest conţinut: dacă o Putere străină atacă pe una din contractante, cealaltă contractantă rămâne neutră; dacă însă şi o altă Putere străină vine în ajutorul primei Puteri străine, atunci cealaltă contractantă intervine şi ea armat.

Alianţa privea Rusia şi Franţa; de aceea, după scurt timp, se şi încheie drept răspuns, *alianţa franco-rusă*.

Prima alianţă a făcut atunci mare senzaţie în lumea diplomatică, pentrucă Anglia se abătea dela linia ei de conduită în politica externă; iar Japonezii, firește, erau plini de orgoliu, fiindcă o putere de prim ordin binevoia să trateze cu ei pe picior de egalitate.

RASBOIUL RUSO-JAPONEZ

Doi ani mai târziu, în 1904, Japonia s'a hotărît la uriaşul război cu Rușii. In paranteză fie zis, în dedesubturile acestui război, se va găsi tot politica Angliei. Rusia avusese succese în Persia şi desfăşura o activitate neliniştitoare la frontiera Indiei. Anglia avea greutăţi în Egipt şi fusese în război cu Burii în Africa de Sud; prestigiul ei scădea în China. Ţarul nu se mai temea de nimeni, mai ales în Asia. Un război ruso-japonez era în interesul Marii Britanii.

Acum nu mai era vorba de Chinezi, fără armată organizată şi fără muniţii. Rusia însă suferea de incurie şi hoţii în administraţie, de lipsă de ordine, de disciplină şi de spirit patriotic. Mai mult, în Siberia răsăriseră câteva „republici", aşa încât armatele Ţarului trebuiau să-şi ocupe tunurile şi cu distrugerea oraşelor răsvrătite.

Kuropatkin e bătut la *Mukden*; *Port-Arthur*, după o asediere de şase luni, se predă generalului *Noghi*; flota baltică, flotă care făcuse ocolul Africei ca să ajungă pe câmpul de operaţii, e distrusă de amiralul *Togo* la *Ţuşima*. Inainte de lupta navală, Togo dă un ordin de zi clasic de sobru: „Existenţa imperiului depinde de această bă-

www.dacoromanica.ro

tălie. Japonia aşteaptă azi curaj şi energie dela fiecare ofiţer şi dela fiecare om al flotei". Totuşi, în cele din urmă, Ruşii reuşiseră să oprească înaintarea Japonezilor. De altfel nici un soldat nipon nu se afla pe teritoriul rusesc; fiindcă toate luptele, Mukden, Port-Arthur, se dăduseră pe pământ chinezesc. Preşedintele Statelor-Unite de atunci, Theodore Roosevelt, intervine şi propune pacea. Iar Japonezii au primit-o fiind la capătul forţelor lor economice şi financiare. Dovadă e că Japonezii, deşi învingători, a trebuit să se mulţumească cu unele condiţii care erau departe de ceeace visaseră ei.

Pacea se încheie la *Portsmouth* în Septembrie 1905. Japonezii obţin jumătate din insula *Sakhalin*, li se recunoaşte că „posedă în Coreea interese preponderente politice, militare şi economice", adică un fel de protectorat asupra acestei ţări; în plus obţin în „arendă" peninsula Liao-Tung (fiindcă Rusia transferă Japoniei drepturile sale şi asupra Port-Arthurului şi căile ferate din Sudul Manciuriei ; despăgubiri, nici o kopeică. Nici odată n'a fost răsplătită mai rău o victorie atât de strălucită.

Când s'a aflat la Tokyo de conţinutul tratatului de pace, mulţimea hrănită de ziare, în timpul războiului, cu ştiri care măgulеau mult orgoliul naţional, şi întărâtată de intelectuali, s'a revoltat contra „diplomaţilor incapabili"; însă oalele sparte le-au plătit străinii din Tokyo, de-ar fi să nu pomenesc decât de cele câteva biserici incendiate în toiul revoltei.

După războiu, Japonia se pune pe lucru în Coreea, şi de unde în 1905 avusese numai protectoratul asupra ei, o anexează în 1910, încât de aci înainte Coreea nu e decât o colonie japoneză.

In Iulie 1911 Japonia semnează cu Anglia un nou tratat de alianţă, tot pentru a menţine pacea în Asia Orientală şi în India.

Impăratul Muţu-Hito moare în 1912 şi îi urmează pe tron Impăratul *Yoşi-Hito*, a cărui domnie se numeşte *Tai-şo*, adică „Inaltă Justiţie".

Din cele văzute până aci, vigoarea lor morală şi tăria caracterului naţional izbeşte înainte de orice. Sunt popoarele păgâne, inferioare? Dar care popor creştin s'ar fi arătat atâta de grăbit să-şi recunoască greşelile, atât de silitor să înveţe, atât de cavaler şi de omenos în războiu?

www.dacoromanica.ro

TIMPURILE NOI ŞI MARILE RASBOAIE

Penultima lor expediţie războinică a fost participarea la *Marele război european*, alături de aliaţi, contra Puterilor Centrale. In August 1914, Japonia a declarat război Germaniei, alături de Anglia, Franţa şi celelalte ţări. Flota japoneză s'a dovedit folositoare, transportând trupe australiene în Franţa, şi patrulând în Oceanul Indian şi în Marea Mediterană. Aveau Germanii în China „cu chirie" provincia *Şantung* cu portul *Ţin-Tao*. Despărţită de metropolă, a trebuit să cedeze. Pacea dela Versailles a dat-o Japonezilor, „cu drepturile pe cari le avea aci Germania". Şi „mandatul" asupra grupurilor de insule *Caroline*, *Mariane* şi *Marshall*, fostele posesiuni germane în Sud. Ba şi-au spus un cuvânt greu în diferitele comisiuni de delimitare a Statelor Europene nou constituite.

Impăratul Yoşi-hito se îmbolnăveşte şi nu mai e în stare să domnească. In Noembrie 1921 un Rescript Imperial proclamă *Regenţa* Prinţului Moştenitor, faţă de „boala cronică" a împăratului, dându-i ca tutor-moştenitor pe prinţul *Kan-in*. Prinţul moştenitor se numeşte *Hirohito* şi e născut în Aprilie 1901.

In Martie 1920 se întâmplă un fapt care trădează adevăratele sentimente între Ruşi şi Niponi. In Siberia, la Nikolaevsk, oraş la Nord de Vladivostok, sunt masacraţi de către comunişti 700 de Japonezi. Am urmărit din Tokyo, revolta opiniei publice japoneze în ziare şi întruniri. Atunci s'a evitat războiul; dar Niponii nu pot uita; ura care mocneşte va izbucni. Până atunci, Japonezii vor încheia în 1936 cu Germania, contra propagandei comuniste internaţionale, pactul „antikomintern", la care se alipeşte şi Italia în anul următor.

In 1921, prinţul *Hiro-hito* vizitează oficial Europa. Fapt deosebit de însemnat, fiindcă se întâmplă întâia oară ca un prinţ moştenitor să părăsească pământul sfânt strămoşesc. Călătoria de studii a ţinut mai multe luni.

In 1921/1922 s'a ţinut la Washington conferinţa pentru limitarea înarmărilor navale. Japonia a fost silită să primească proporţia pentru vasele de război, de 3 la 5 faţă de Statele-Unite şi tot atâta faţă de Anglia. Proporţia însemna o distanţă umilitoare, dar şi periculoasă; fiindcă dacă America se uneşte cu Anglia, Japonia are numai trei vase de războiu faţă de zece ale flotei aliate, constituind desigur o inferioritate izbitoare.

La Londra în 1930 a avut loc şi acolo o conferinţă de desarmare

www.dacoromanica.ro

navală, la care Niponii au fost obligaţi să primească alte restrângeri, din motive de oportunitate financiară. Dar după 4 ani, ei denunţă convenţia dela Washington şi se pun pe lucru.

Ce sforţări supraomeneşti a trebuit să facă Niponii ca în mai puţin de zece ani să cuteze să se măsoare cu cele mai mari flote din lume reunite, la care se va adăuga şi cea olandeză, pe lângă vasele chinezeşti? Şi să nu uităm catastrofalul cutremur din 1923, care a distrus Tokyo şi Yokohama, cu incalculabile pagube, care i-a dat înapoi cu câţiva ani de uriaşe sforţări pentru reconstrucţia oraşelor şi satelor distruse. Sau poate, dimpotrivă, chiar încordarea aceea grozavă a constituit biciul care i-a avântat, ca o scuturare şi ca o antrenare la eforturi şi privaţiuni?

1922 a însemnat şi sfârşitul alianţei cu Anglia. Un motiv mai mult ca Japonia să se bizue numai pe propriile ei puteri.

In Decembrie 1926 împăratul *Yoşi-hito* moare, iar prinţul moştenitor *Hiro-hito* se urcă pe tron, începând era numită *Şoua*, adică „Pacea luminată".

Japonia e obligată să facă faţă unor greutăţi neînchipuite, care se ţin lanţ. 1927 aduce panica financiară. Anul următor, mişcarea antijaponeză în China, care pregăteşte conflictele viitoare cu nesfârşita împărăţie a fiilor Cerului. Septembrie 1931 soseşte cu incidentul manciurian; anul următor, cu „incidentul Şanghai" urmat de declararea independenţei statului manciurian (Ko din Manciuko înseamnă „ţară"), la 1 Martie. Şi tot în acelaş an, la 15 Mai, asasinarea primului ministru japonez *Inukai;* pentru ca în 1936, la 26 Februarie, să fie asasinaţi trei demnitari politici niponi. Timp în care bătălia cu China continuă ca un război în toată regula, sub titulatura de „incident", fiindcă războiul nu e declarat. Telegramele ne anunţau că se juca matchul de foot-bal China-Japonia pentru campionatul mondial. Ceeace nu împiedică pe Japonezi să ocupe Şanghaiul şi Nankingul în 1937.

La 8 Decembrie 1941 Japonia intră în incendiul mondial declarând război Angliei şi Statelor-Unite ale Americii. Indiile Olandeze şi Australia s'au alăturat îndată aliaţilor. Mesajul împăratului adresat poporului japonez atunci este deosebit de interesant şi prin motivele intrării în război, şi prin felul cum este gândit:

Noi Impăratul Japoniei, prin voinţa Cerului aşezat pe tronul aparţinând descendenţei neîntrerupte din vremuri imemoriale şi eterne, aducem la cunoştinţă, vouă lealilor şi credincioşilor supuşi, că declarăm război Statelor-Unite ale Americii şi Imperiului Britanic.

www.dacoromanica.ro

Oamenii şi ofiţerii armatei şi marinei noastre vor face tot ce le va sta în putinţă pentru ducerea acestui războiu; agenţii diferitelor noastre servicii publice îşi vor îndeplini cu sârguinţă şi credinţă îndatoririle ce le sunt încredinţate ; naţiunea întreagă, cu o voinţă unită, îşi va aduna toate puterile pentru ca nimic să nu fie uitat în scopul de a ne atinge ţelurile de războiu.

Asigurarea stabilităţii Asiei orientale şi contribuţia la pacea mondială, sunt liniile marei politici formulate de către ilustrul nostru bunic imperial şi de către părintele nostru, succesorul său, pe care linii, noi am socotit, din toată inima, că trebue să le urmăm.

Prietenia comună dintre naţiuni şi prosperitatea tuturor, au fost în toate principiile conducătoare ale politicii externe a Imperiului nostru.

A fost în adevăr de neînlăturat şi departe de a răspunde dorinţei noastre, faptul de a vedea Imperiul nostru încrucişând acum spada cu America şi Marea Britanie.

S'au scurs mai mult de patru ani de când China n'a ştiut să înţeleagă adevăratele intenţii ale Imperiului nostru şi punând la cale turburări, a primejduit în mod nesocotit, pacea din Extremul Orient, cu toate că la Nanking a fost restabilit guvernul naţional chinez, cu care Japonia întreţine legături de bună vecinătate şi de cooperare. Regimul care supravieţueşte la Ciungking se bizue pe protecţia Statelor-Unite şi a Marei Britanii, prelungindu-şi opoziţia sa fratricidă.

Lacome de a-şi realiza ambiţiile lor nemăsurate de dominarea Orientului, America şi Marea Britanie au dat sprijinul lor regimului din Ciungking, mărind astfel turburarea din Asia Orientală. Aceste două naţiuni au căutat să târască după ele pe altele şi şi-au împins pregătirile lor militare de jur împrejurul Imperiului nostru, pentru a-l desfide. Ele au turburat comerţul din Pacific, rupând la urmă relaţiile economice, ceeace ameninţă în mod grav existenţa Imperiului nostru.

Am aşteptat cu răbdare şi am îndurat mult timp această situaţie, în speranţa că guvernul nostru va izbuti să restabilească pacea; însă adversarii noştri nefăcând dovada nici a celui mai neînsemnat spirit de împăciuire, au întârziat dinadins ajungerea la o înţelegere şi în acelaş timp şi-au sporit presiunile economice şi politice, pentru a constrânge Imperiul nostru să se supună.

Această stare de lucruri, de nu va fi îndreptată, ar spulbera nu numai sforţările făcute de Imperiul nostru, timp de ani îndelungaţi, pentru stabilizarea Asiei Orientale, dar ar pune şi în pericol existenţa naţiunei noastre.

www.dacoromanica.ro

In această situaţie, nu rămâne Imperiului nostru, pentru apărarea şi existenţa sa, altă cale decât aceea a armelor şi a sdrobirii tuturor piedicilor ce i se pun în cale.

Fie ca spiritele sfinte ale strămoşilor noştri imperiali să ne apere de sus; noi ne bizuim pe lealitatea şi curajul supuşilor noştri şi avem încredere că sarcina lăsată nouă moştenire de strămoşii noştri va fi adusă la îndeplinire, că pricinile răului vor fi cu repeziciune stârpite şi că în curând va fi restabilită în Asia Orientală pacea, spre salvgardarea şi gloria Imperiului nostru".

EXPANSIUNEA JAPONEZA

Imperialism, sau lupta pentru viaţă?

In secolul al 16-lea, de teamă să nu fie cotropiţi de Europeni, Japonezii închid ţara; iar din izolarea lor nu ies decât după două secole. De atunci, adoptă politica contrară: caută să se desvolte cât mai mult în afara graniţelor lor.

Dealungul coastei asiatice, Japonia îşi întinde imperiul dela Nord la Sud, pe mai bine de 3200 de km. lungime, îşi stabileşte întâietatea în Pacificul Occidental, cucerind pe rând: insula Yezo, insulele Kurile, Riu-Kyu, Formosa, Pescadores, Sakhalin şi pune piciorul pe continent cu peninsula Coreea, Liao-Tung şi Manciuria. Expansiunea japoneză nu se opreşte aci; sub formă de emigrare, trece oceanul în Canada, în California, în republicile latine din America de Sud, în Filipine, în Australia, Java, Siam, Indii, până în Persia şi Turcia.

In America. In insulele Hawai, posesie a Statelor-Unite, lipsea mâna de lucru pentru cultivarea trestiei de zahăr; încurajaţi, Japonezii au imigrat aci. Erau în 1892, 13.000 de Japonezi; azi sunt 152.000, adică aproape jumătate din populaţia totală a insulei, din care abia câteva mii sunt Americani. Pericolul devenea deci dublu: şi economic şi politic.

Japonezii au venit şi în *California* în mare număr. Erau în 1897 numai 1000; de curând depăşeau 115.000; comercianţi, negustori cu prăvălii, agricultori, servitori dar mai ales cultivatori. Ca tenacitate, e destul să citez cazul unui Japonez, judecător în ţara sa, care primise să spele vasele unui avocat din Seattle, pentru a învăţa engleza şi a putea urma studiile de drept internaţional.

Fluxul de imigrare a provocat conflictul din 1906, în ale cărui

www.dacoromanica.ro

Cartier central din Tokyo

Bulevard din Tokyo

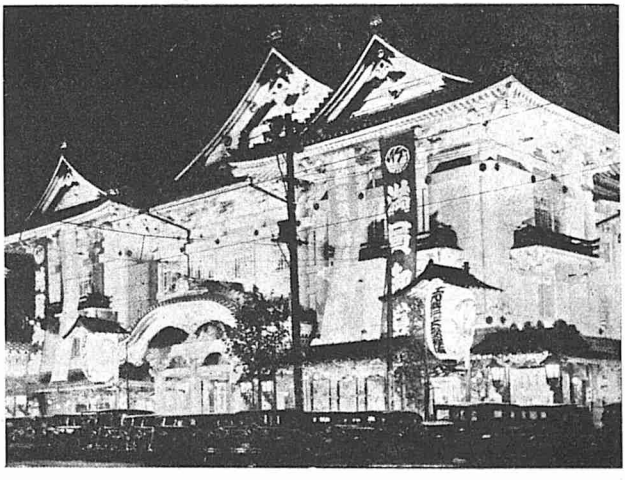

Teatrul Kabuki din Tokyo

www.dacoromanica.ro

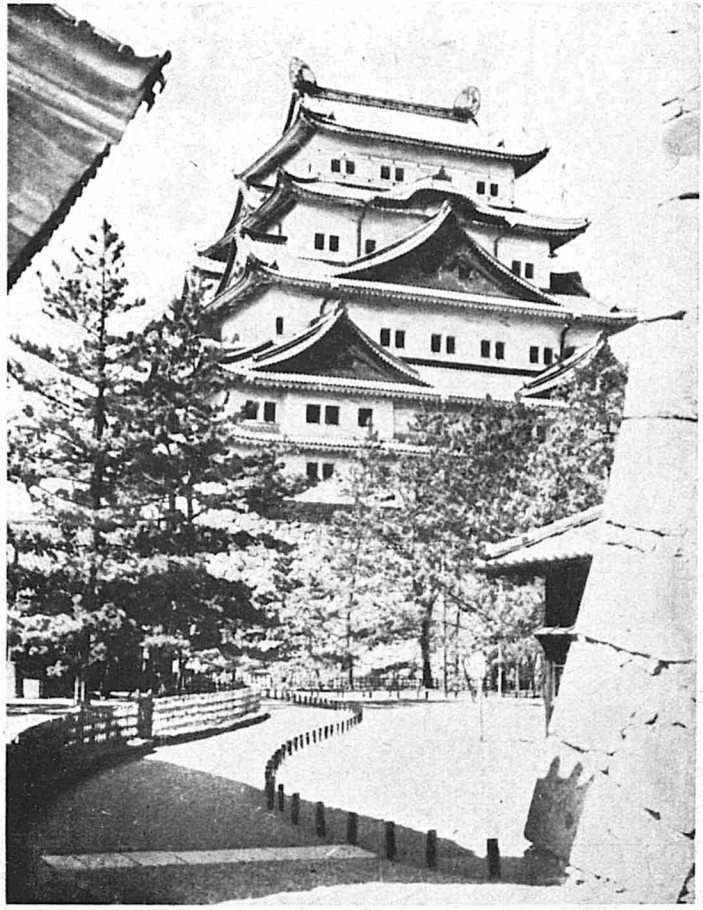

Castelul din Nagoya

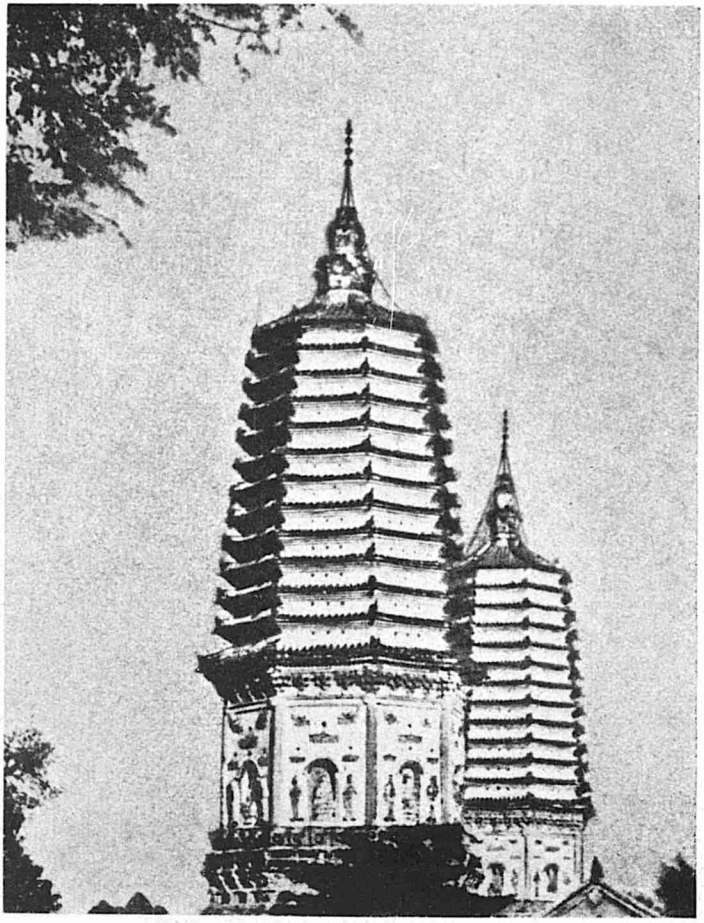

Pagoda din Lu-șiun (Manciuria)

www.dacoromanica.ro

cauze întră prejudecata de rassă care ţine departe pe Americani de Japonezi; apoi o teamă de ordin politic, de-ar fi să reproduc numai cuvintele protesorului *Iso* dela universtatea Uaseda, care numea California „al doilea imperiu japonez"; dar în primul rând teama de o concurenţă economică, dacă nu uităm modicitatea nevoilor Niponilor. Deci, cauze etnice, politice şi economice. Eram în Tokyo când conflictul a izbucnit din nou prin Octombrie 1920: opinia publică era revoltată de purtarea yancheilor. Firește, diplomaţia a făcut toate sforţările şi a potolit iar lucrurile. In Martie 1924, senatul american îngrijorat, a votat noi restricţii contra imigrării Japonezilor, iar Niponii au răspuns cu proteste energice, cu agitaţii şi boicot.

Aceleaşi cauze au provocat şi conflictul în *Canada*. Intărâta mai mult pe Canadieni trufia şi patriotismul agresiv al Japonezilor imigraţi. In Septembrie 1907 „exclusioniştii" au atacat cartierele chineze, indiene şi japoneze; dar pe când Chinezii şi Indienii o luau la fugă, Japonezii baricadaţi, răspundeau cu cuţite şi svârleau cu sticle cu care îi aprovizionau femeile lor, încercând să reziste.

In *Mexic* şi *Peru*, în *Chili*, în *Argentina* şi *Brazilia* Japonezii lucrează în mine şi în păduri, la bumbac, la zahăr, la cafea şi cauciuc. Peste tot sunt companii speciale de vapoare japoneze, care le fac înlesniri ca să-i încurajeze.

Cu aceeaşi râvnă lucrează şi în *Australia*, în *Java* şi în *Filipine*.

In monarchia *Siam*, influenţa morală a Japonezilor e foarte mare, fiindcă acolo sunt priviţi cu admiraţie pentru progresele lor: le servesc de emulaţie patriotică şi de profesori de europenizare. Admiraţie şi emulaţie care se poate vedea şi mai bine în *Indiile engleze*.

Activitatea în *Indochina* se poate rezuma în comerţ sub toate formele şi în centre de propagandă şi de observaţie. La fel în *Persia* şi *Turcia*, prin misiuni de studii, şi în *Egipt*, unde au case de comerţ. In *Siberia* s'au strecurat încet-încet, în deosebi la Wladivostok, cu fotografi şi cu tot aparatul de expansiune.

In *China* ne-am aştepta ca acţiunea de expansiune a Japonezilor să tindă la consolidarea blocului rassei galbene contra celei albe. Dar aste două forţe galbene, în loc să se adune, se ciocnesc; între amândouă există un puternic antagonism, constituind fiecare un pericol unul pentru altul. Pe când imperialismul chinez e numai demografic şi economic, cel japonez e în plus politic şi militar.

Cuceriri teritoriale, expansiune comercială, înmulţirea cartierelor japoneze în China, infiltrare, dela magazine şi bănci, până la ofiţeri instructori japonezi în şcoala militară dela Fuceu, sunt formele princi-

www.dacoromanica.ro

pale ale activităţii japoneze în imperiul Ceresc. Motive pentru care Chinezii îi detestă. De altfel aste două popoare n'au comun nici conformaţia fizică, nici origina etnică, nici limbă, nici scris.

Iată mişcarea de expansiune în 4 direcţii cardinale cu 4 forme: militară, colonială, comercială şi demografică; bazată pe emigrare şi inasimilabilă, pe când cea americană se reazimă, dimpotrivă, pe imigrare şi contopire.

Cauze

Existau acum 50 de ani, vreo 40 de milioane de Japonezi; azi sunt peste 76 de milioane numai în Japonia propriu zisă; în tot imperiul, aproape 108 milioane. Şi în fiecare an populaţia creşte cu încă un milion de supuşi.

Sporul neliniştitor nu a existat altădată. Din sec. al 15-lea până în sec. al 18-lea, şi în deosebi în perioada închiderii imperiului, şogunii au găsit că pământul nu poate hrăni decât cele 25 de milioane de suflete de atunci, limită care a fost păstrată timp de trei secole. Cum? Prin legi care impuneau întreruperea sarcinei şi prin condamnări pentru cei ce aveau un număr prea mare de copii. Conferenţiarul E. Honjo la Institutul Internaţional de Statistică din Tokyo spunea în 1930, că se practica infanticidul şi la ţară şi în oraşe; în Kiuşiu trebuia omorîţi doi copii din cinci; în provincia Tosa maximum permis pentru o familie era un băiat şi două fete; în provincia Hyuga n'avea drept la viaţă decât primul născut iar ceilalţi trebuiau suprimaţi înainte sau după naştere. Iar Nitobe ne spune în 1931 că existau clinici cu specialişti în acest scop şi că de multe ori copilul pe care îl păstrau îl numeau „ultimul".

In 1731 erau 26.549.000 de suflete; timp de 100 şi mai bine de ani, numărul populaţiei rămâne staţionar. Dar iată că în 1853 Europenii turbură liniştea de veacuri a Japonezilor; îi silesc cu tunurile să deschidă ţara şi să cumpere produsele europene. Niponii se supun de nevoe. Dar îşi dau seama că n'ar putea rezista decât dacă devin o mare Putere; iar o mare Putere trebue să aibă şi cetăţeni numeroşi. De aceea politica populaţiei se schimbă; la început, cu oarecare greutate, fiindcă măsurile de restrângere a naşterilor intraseră în moravuri. Dar mai apoi îşi ia avânt; pentrucă şi armata, şi industria cer braţe. Intr'adevăr, populaţia creşte vertiginos: în 1872, 33.110.000; după 10 ani, 36.700.000; după alţi 10, 41.000.000; ajun-

www.dacoromanica.ro

gând astăzi la 76.000.000 numai în Japonia propriu zisă. Pentru secolul care urmează, sporul este de 300%.

Dar cu tot plusul de populaţie, cu toate sforţările guvernului şi încurajările lui, numărul Japonezilor expatriaţi este destul de mic şi abia atinge o treime din excedentul naşterilor în timp de un singur an. Bunăoară Manciuria nu absoarbe decât vreo 10.000 din milionul de excedent al naşterilor din fiecare an.

Ca desime de populaţie, Japonia urmează după Belgia, Olanda şi Anglia; dar raportată la suprafaţa arabilă de pământ, Japonia e în frunte: 1.062 de suflete pe km.p.

	Densitatea de populaţie pe km. pătrat	Densitatea de populaţie pe km. de pământ arabil
Japonia	183	1.062
Anglia	195	838
Belgia	270	659
Franţa	76	180
U. S. A.	16	32

Altă statistică şi mai elocventă:

Australia are 56,5 ha, arabile pentru fiecare locuitor; Canada are 12 ha; iar U. S. A., 3 ha.; în timp ce Japonia dispune numai de o jumătate de ha. pentru un cetăţean. Şi ar trebui cel puţin 1,5 ha. de om.

Privind coloniile: Anglia, cu o suprafaţă de 244.159 km. p., stăpâneşte colonii în întindere de 34.422.742 km.p.; Franţa cu 550.787 km.p., are colonii de 12.676.620 km. p.; iar U. S. A. la suprafaţa de 7.839.383 km. p. stăpâneşte 9.682.445 km. p. de colonii.

Suprapopulaţia în Japonia devine într'adevăr îngrijorătoare şi o gravă problemă de rezolvat. *Soluţii:*

1) Controlul naşterilor.

Să privim lucrurile cum sunt: la Răsărit şi la Apus, două mari puteri cu populaţie numeroasă: Rusia şi St.-Unite ale Americii. La Sud, alte puteri cu întinse colonii: Anglia şi Olanda. Şi numai atât? Experienţa le-a arătat că la răscruci mari de istorie, când întreaga naţiunea japoneză a făcut sforţări uriaşe în războaie şi a biruit, puterile europene s'au coalizat ca să le smulgă roadele victoriei; aşa cum s'a întâmplat după războiul cu China în 1894; şi după cel cu Rusia.

Guvernele japoneze nu sunt deloc bucuroase să vadă urmările suprapopulaţiei şi să lupte cu ele: şomaj, sărăcie, mizerie chiar. Dar

www.dacoromanica.ro

au altă cale ca să facă faţă? Sporul mare de populaţie este deci necesar, mai întâi ca auto-apărare.

Aşa dar, controlul naşterilor aplicat numai Japoniei, ar deveni periculos pentru ea, faţă de creşterea populaţiei celorlalte popoare.

2) Mărirea producţiei alimentare. Pământul e lucrat intens, aşa încât producţia agricolă nu poate fi mărită decât cu cel mult 20%. Ţăranii săraciţi sunt atraşi de centrele industriale şi comerciale care au crescut uimitor în timpul din urmă, în ultimele două decenii; Yokohama şi Kyoto şi-au îndoit populaţia; Tokyo şi Osaka şi-au întreit-o; Kobe a crescut de şapte ori.

3) Emigrarea. Este îngreuiată de tradiţie în propriile lor colonii, unde dealtfel au de luptat cu o climă greu de suportat în Nord, şi unde întâmpină concurenţa mâinii de lucru ieftine a indigenilor; emigrarea le este interzisă în Canada, Australia, Noua Zeelandă, America de Sud şi în insulele de Sud unde li se închid porţile.

4) Industrie şi comerţ. Ca să-şi poată hrăni suprapopulaţia, Japonia a făcut sforţări industriale de necrezut. In ultimii 20 de ani numărul uzinelor s'a dublat, iar curentul electric şi-a încincit kilovaţii. Firesţe, importul materilor prime a crescut şi el tot aşa de mult.

Dar produsele industriale nu pot fi vândute numai în ţară. Firesc şi fatal, exportul a crescut uimitor. Mâna de lucru ieftină şi alte cauze, au făcut ca preţul unor asemenea produse să fie mult scăzut; fapt care a provocat adevărate bariere economice în ţările importatoare, ca să-şi apere câştigurile producţiei indigene. Deşi Japonia este şi o mare cumpărătoare de materii prime, egalând aproape exportul.

Pentru produsele industriale japoneze, China e cel mai natural, cel mai necesar şi important debuşeu. Dar şi aci Japonia a întâlnit opoziţia Rusiei, Angliei, Statelor-Unite cu interese mai mari, şi a Franţei, Belgiei şi Germaniei cu interese mai mici. In deosebi Rusia este o ameninţare serioasă prin propaganda comunistă în China. Prin 1936, şefii sovietici au anunţat pe rând că Rusia este gata pentru războiul de neînlăturat cu Japonia; generalul Blücher ameninţa că dacă războiul va izbucni în Extrema Asie, „capitalismul îşi va vedea bazele sale sguduite şi prăbuşindu-se".

Statul Manciurian cu cele 43 de milioane de locuitori, înseamnă pentru produsele japoneze, o piaţă de viitor.

Soluţii posibile: spaţii vitale, pe de o parte; plan mondial pentru industrie, pe de altă parte.

Privită mai în adâncul ei, problema are şi o altă înfăţişare. Istoria demografică a arătat că popoarele sărace se înmulţesc mai mult

www.dacoromanica.ro

decât cele bogate. Fiindcă bogăţia ridică felul de viaţă, face pe om mai simţitor la lipsuri şi la incomodări. Cel bogat vrea să guste viaţa din plin, fără privaţiuni, fără restrângeri de libertăţi; iar copii mulţi, stingheresc. Poate că ridicarea nivelului de viaţă al Japonezilor va frâna sporul de populaţie. Dar până atunci?

Are Japonia intenţii războinice? Partidul militarist, da. Diplomaţia mai prudentă, e mai moderată. Poporul e indiferent. E impresia pe care mi-am format-o în cei patru ani şi mai bine în Japonia şi mai ales urmărind ziarele locale în timpul conferinţei de dezarmare dela Washington din iarna lui 1921. Cu acea ocazie, fostul ministru. Ozaki, care ţinuse multe conferinţe publice pentru dezarmare, a făcut şi o anchetă scrisă printre diferitele clase sociale, cu diferite ocupaţii, privitor la dezarmare; o covârşitoare majoritate a fost de părerea sa.

LEGATURILE INTRE JAPONIA ŞI ROMANIA.

Acestea, pe câte ştiu, au început în 1912, cu prilejul vizitei ce ne-a făcut-o atunci vestitul general *Noghi*. In Tokyo, în parcul *Kudan*, se află *Muzeul militar*, cu o curte mare şi în care am văzut tunuri şi turle de vapoare ciuruite de proectile, trofee din războiul Ruso-Japonez. Iar înăuntru în muzeu, printre multe camere, una destinată memoriei generalului Noghi, şi cu deosebire interesantă pentru noi Românii. Fiindcă această cameră, pe lângă hainele eroului dela Port-Arthur şi ale soţiei sale şi pe lângă multe alte „relicve" scumpe Niponilor, adăposteşte mari decoraţii româneşti, date de Regele Carol I, ilustrului general, o fotografie cu întreaga noastră familie regală şi princiară de atunci şi o lucrare de artă decorativă făcută de mâna Reginei Elisabeta, cu o dedicaţie în nemţeşte şi cu un autograf, toate primite de generalul japonez cu prilejul vizitei sale în România.

Şi deşi de atunci s'au perindat prin Tokyo multe legaţii româneşti, şi atâtea comisii oficiale, cele ce ar putea vorbi Japonezilor mai demn de ţara noastră, sunt acele decoraţii româneşti, aşezate discret într'una din camerele muzeului Kudan.

In 1920 Japonezii au primit vizita prinţului Carol, la care au răspuns prin vizita prinţului *Naruhiko Higaşi Kuni* la Bucureşti, din Aprilie 1924. Trebue să recunosc că în cei patru ani şi mai bine cât am stat în Japonia, n'am văzut decât două primiri într'adevăr măreţe: a prinţului moştenitor englez de Walles, şi a prinţului român. Cu atât mai măgulitor pentru ţara noastră, cu cât simpatia era spontană.

www.dacoromanica.ro

Am urmărit atunci presa, şi m'am putut convinge de sinceritatea simpatiei; gazetele au pus atâta interes, încât zilnic eram căutat de ziarişti să le dau date asupra ţării noastre şi asupra familiei noastre regale. Şi am înţeles că simpatia şi interesul stăpâneau şi massele, fiindcă la mai multe conferinţe publice pe care le-am ţinut despre ţara noastră, cu proecţiuni şi muzică românească, a asistat un public imens. La auzul imnului naţional român, asistenţa s'a ridicat în picioare, şi aplaudând frenetic, l-a aclamat cu strigăte de *Rumània-Banzài !* („Trăiască România !"). După una din conferinţe pe care am ţinut-o la marea Universitate *Uaseda* din Tokyo, unde studenţii umplând sala până la ultimul loc, au luat note ca la o prelegere, savantul *Ucigasaki Sakuzaburo*, profesor şi decan la această Universitate, a scris despre ţara noastră un elogios articol, în revista japoneză „Orientul" (August 1920) în care spune între altele: „ascultând conferinţa d-lui Timuş, pentru prima oară am priceput poziţia României în Europa". Ce vor fi ştiind despre noi, ceilalţi Japonezi ?

Prinţului român i-au făcut în adevăr o primire deosebită, îngrijind totul până în mici amănunte. Şi această grije am putut-o constata atunci când oficialitatea japoneză mi-a cerut să îi dau ajutor pentru inscripţiile în româneşte de „*Bun venit*" cu care au decorat gara centrală din Tokyo, pentru imnul nostru naţional cântat de orchestra imperială şi de un mare cor, şi pentru traducerea în româneşte a unei scrisori care însoţea un minunat paravan brodat, un dar făcut de „oraşul Tokyo" prinţului nostru moştenitor de atunci.

Arcuri uriaşe de triumf, pavoazare şi decorare de oraşe aşa cum numai Japonezii ştiu să facă, cu steaguri româneşti pe clădiri şi tramvae, cu şcoli de băieţi şi fete înşirate, având în mâini tricolorul nostru ; cu serbări publice în parcurile lor, cu minunate artificii, muzici militare şi multe altele, deosebit de măgulitoare pentru ţara noastră.

Vizita prinţului român în Japonia a însemnat primele începuturi de prietenie cu această ţară. A urmat apoi un schimb de legaţii. De o serioasă legaţie românească la Tokyo, e mare nevoie, pentru multe motive. La conferinţe internaţionale, cuvântul Japoniei are greutate. Tokyo domină tot Extremul Orient, şi cine se află acolo şi ştie să vadă, îşi poate da seama de situaţia politică a întregii regiuni dela coasta răsăriteană a Asiei, până la aceea a Americii. Ea ar mai fi necesară — în afară de legăturile economice cari s'ar putea încheia — şi ca punct de combatere a propagandei anti-româneşti pe care o fac vecinii noştri, şi care găseşte ecou în presa americană şi japoneză.

www.dacoromanica.ro

VIAȚA MATERIALA

OMUL, LOCUINȚA, IMBRACAMINTEA, HRANA

Antropologie

Față de Europeni, Japonezii sunt mici de statură; în medie bărbatul are 1.50 m. înălțime, iar femeia numai 1.47. Mai rar întâlnești și oameni înalți, în afară de *osumo*, luptătorii, mari ca niște uriași și foarte bine făcuți. Femeile au sânul și șoldul puțin desvoltat, în contrast cu vecinele lor dela Vest, Rusoaicele.

Nu sunt totdeauna „galbeni"; culoarea pielei se schimbă dela un alb aproape european — așa cum sunt femeile din aristocrație — până la un galben brun, galbenul frunzelor veștede de toamnă. Părul însă le e totdeauna negru de tot, numai negru; și dacă se întâlnesc foarte rar Japonezi blonzi sau cu părul castaniu, înseamnă că unul din părinții săi e european. Părul femeilor e lins, gros și lung de tot. Rari sunt Japonezi cu barbă; iar însușirea noastră de a avea păr pe braț, pe piept și pe picioare, ne-a atras altă dată porecla de „barbari păroși". Capul e mesocephal (mijlociu), cu maxilarul inferior larg și nasul mic.

In Japonia ca și la multe alte popoare, distingi două tipuri: unul aristocratic, cu craniul cu tendință de dolichocephal (adică mai mult lung decât lat); altul popular, cu tendință de brachycephal, lungimea capului fiind aproape egală cu lărgimea. Tipul aristocrat are fața prelungă, așa cum se vede prin stampele lor; tenul mai deschis, ochii oblici, în migdală, nasul fin și convex, gura mică, mâinile armonioase, delicate, corpul svelt cu talia subțire. Cel popular are fața largă, aproape pătrată, tenul galben mai închis, umerii obrajilor ieșiți, ochii aproape drepți, nasul turtit, gura largă, corpul scurt, bondoc. Firește, între aste două sunt multe tipuri mijlocii.

Rassa. Japonezii sunt un amestec de mongoli și de malaezi. Dela mongoli au craniul larg, pielea galbenă, părul aspru, barba rară, ochii oblici, pometele eșite în afară; dela malaezi au moștenit pielea brună, casa lor de lemn care își trage origina probabil din coliba polyne-

www.dacoromanica.ro

siană, perna de lemn, curăţenia exemplară (mongolul nu e curat) şi legendele Polynesilor, care au multă asemănare cu cele ale şintoismului japonez.

Şi cum Niponii n'au în sânge alte amestecuri succesive şi nici n'au venit în atingere mai îndelungată cu alte popoare, în tot cursul istoriei lor, poporul japonez prezintă o mare unitate. Mai mult decât orice, alt neam asiatic, ei au aceeaşi viaţă, aceleaşi moravuri, aceleaşi aspiraţii şi bucurii, cu aceeaşi conştiinţă şi solidaritate; deosebirile între diferitele tipuri sau provincii sunt puţin subliniate.

CASA ŞI MOBILIERUL

Curioasă senzaţie are Europeanul când pătrunde întâia oară într'o casă japoneză. Te descalţi la uşe, intri şi te opreşti uluit în mijlocul odăii, în goliciunea ei, fără să ştii unde să-ţi laşi pălăria, cum să te aşezi, ce să faci; iar în astă desăvârşită lipsă de confort european, n'ai cel puţin consolarea că te-ai afla într'un loc inferior ţie, că ai de-a face cu ceva primitiv. Nu; te simţi mutat brutal din mediul tău cunoscut şi obişnuit, într'un mediu cu totul nefamiliar, unde te simţi par'că prea mare, prea puternic, dar nu superior.

Casa japoneză e construită din lemn, carton şi hârtie, de cele mai multe ori cu un singur etaj, şi mai rar cu două. Prima observaţie e că zidul nu înconjoară peste tot casa; într'o parte peretele pare că lipseşte, sau prezintă o mare deschizătură, ca un pervaz. Un fel de pridvor face înconjurul casei, ziua deschis, iar noaptea sau pe ploae, apărat de *amado*, nişte uşi de lemn care alunecă pe un mic jghiab, ca pe şine, şi care se trag afară, una după alta — sunt uneori trei sau patru — dintr'un loc anume construit în perete. Uşile se mişcă la fel ca cele dela tramvai, în dreapta şi în stânga.

Pereţii exteriori, *kabe*, sunt făcuţi din împletitură de nuele umplută cu pământ, pe din afară căptuşiţi cu scânduri, iar pe dinăuntru tencuiţi, ca paianta noastră. Pereţii dintre odăi, numiţi *fusuma*, sunt subţiri de tot, făcuţi din planuri dreptunghiulare în formă de rame mari de lemn, acoperite cu carton şi tapetate cu hârtie colorată ; asemenea bucăţi dreptunghiulare, cam de doi metri pe unu, alunecă în mici jghiaburi săpate în giurgiuvea sus şi jos ca pe şine, şi se trag lateral, ca şi amado. Tot aşa sunt construite şi *şiogi*, care servesc de uşi; deosebirea e că pe când fusuma are toată rama de lemn umplută cu un carton gros şi

www.dacoromanica.ro

opac, şiogi are în locul cartonului, linioare subţiri de lemn, paralele, orizontale şi verticale, formând o mulţime de ochiuri dreptunghiulare; iar peste aceste linioare e lipită o hârtie subţire, care lasă lumina să pătrundă în cameră; în schimb nu poţi vedea afară dacă nu deschizi uşa sau fereastra; fiindcă ferestrele, *mado*, sunt tot aşa, ca şi şiogi.

Pervazul dintre odăi e aşa de mare, încât scoţând aceste fusuma, poţi face din două odăi mici, o cameră mare, sau dimpotrivă. Odăile prea mici au uşi cu ţâţâni, care se deschid ca şi cele europene.

Podeaua de lemn e pardosită cu *tatami*, un fel de saltele lungi de doi metri, late de un metru, groase de 2—3 degete şi acoperite cu o rogojină din împletitură de pai, măruntă şi fină. Pe pardoseaua moale şi cât se poate de curată, calci întotdeauna cu piciorul desculţ; încălţămintea o laşi la intrare. Tatamiul e şi o unitate pentru măsurarea suprafeţei unei camere; se spune, bunăoară, că odaia cutare e mică, are numai trei tatami, pe când cealaltă poate servi de salon, fiindcă are opt tatami.

In fundul odăii, o firidă în zid. adâncă de vre-o jumătate de metru, puţin mai ridicată decât podeaua, ca un prag, şi în loc de tatami, o scândură frumos lustruită; astă firidă e *tokonomà*, locul unde se aşează un obiect de artă, un vas cu flori, o statuetă, o cutie de lac, un fildeş sau un bronz, dacă e odaia de primire (salon = *kiakuma)*; dacă însă e altă odae, tokonoma e locul venerat unde se păstrează tăbliţele celor defuncţi şi unde se fac rugăciunile pentru cultul lor. In amândouă cazurile, în tokonoma e atârnat un *kakemono*, pictură de patru ori mai lungă decât lată.

Surprinderea cea mare însă, când intri într'o casă japoneză, e că odăile sunt goale, goale de tot; nu vezi masă, nici scaun, nici pat, nici lavoar, nici vreun garderob. Şi dacă ceri un scaun, atunci mica *musume* dă fuga la un perete, trage într'o parte uşi care se deschid lateral, în dreapta şi în stânga, la acelaş nivel şi cu aceeaşi culoare ca şi peretele, de par'că ar fi secrete ; atunci iese la iveală un dulap-firidă în zid cu o poliţă la mijloc, numit *todanà;* de aci Japoneza scoate un fel de perne pătrate, cu latura ceva mai mare de o jumătate de metru, mai înguste decât o plapumă de a noastră, acoperite cu pânză sau mătase de toată frumuseţea, şi umplute cu vată, numite *zabuton ;* tânăra ţi-l oferă graţios, şi te invită să şezi: e „scaunul" japonez. Şi abia te-ai aşezat cum poţi, încrucişând picioarele turceşte, că Japoneza izbucneşte într'un râs argintiu şi reţinut; se aşează şi ea şi atunci vezi cum stau Niponii : în genunchi, cu şezutul pe călcâi, iar picioarele lipite, nu încrucişate; încerci şi tu aşa, dar după un minut nu mai poţi răbda şi te ridici, spre marele haz al tinerei musume.

www.dacoromanica.ro

Dacă ceri o masă, Japoneza se apropie de o placă de lemn dreptunghiulară, pe care n'ai observat-o până atunci, pentrucă era rezemată în picioare de zid; o aduce în mijlocul odăii, îndreaptă perpendicular patru picioruşe care fuseseră culcate pe placă şi transformă astfel în câteva clipe tabla de lemn într'o masă înaltă de 2—3 palme, o masă tocmai bună pentru copii; pe ea Niponul mănâncă, scrie, lucrează, şi când termină, dacă îl încurcă, îi strânge picioarele şi o reazimă iar de perete.

Seara, la culcare, Japoneza deschide dulapul din perete şi scoate de acolo o saltea, numită *futon*, uneori două, pe care le suprapune, saltea moale, umplută cu bumbac; o aşează în mijlocul odăii, o acoperă cu un cearşaf, aşterne deasupra „plapuma", de trei ori mai groasă decât a noastră, umplută tot cu vată, şi cu minunat desen şi colorit pe pânza sau mătasea care o acoperă, şi gata patul.

Dar perna! Perna bărbatului e un sul, lung de cel mult 3 dm., şi cam de grosimea unui burlan, umplut cu coaja spicului de orez. Perna femeii e deosebită, deşi se numeşte tot *makura:* e făcută dintr'o bucată de lemn în formă de trapez, frumos lăcuită, şi având sus, pe latura îngustă, un sul mic, umplut tot cu coaje de spic de orez; iar drept faţă de pernă, o foiţă de hârtie mătăsoasă, schimbată în fiecare zi. Partea curioasă e că Japoneza reazimă gâtul pe ea, iar capul rămâne atârnat în afară, şi asta poate din pricina eşafodajului de pieptănătură care ia un timp prea mare ca să fie făcut în fiecare zi.

Cum se chinueşte biata Japoneză! Aşa mi-am zis la început când sosisem în Japonia. Mi-amintesc că odată i-am arătat unei musume o pernă din odaia mea, aşa cum sunt la noi; tânăra a luat-o, a privit-o curios, s'a mirat de moliciunea ei şi m'a întrebat:

— Dar, aşa moale, nu se înfundă sub gât?

— Nu, pentrucă Europeana reazimă tot capul.

Iar ea a exclamat cu milă:

— Vai! biata Europeană, cum se chinueşte!

Vara, patul e înconjurat de un mustiquer, o plasă cubică făcută din pânză rară, atârnată de pereţii camerei, şi care are de scop să te apere de ţânţari; tot aparatul se numeşte *kaya.*

Saltele, plapumă, perne, toate dispar în *todana* când nu mai e nevoe de ele, aşa încât odaia rămâne iar goală.

Totuşi în camera japoneză e o mobilă care rămâne mereu afară: e *hibaci,* un fel de glastră mare de porţelan, de metal sau de lemn, plină cu cenuşe fină, iar deasupra, doi-trei cărbuni de mangal aprinşi; în cenuşe sunt înfipte două vergele subţiri de metal lungi de vreo 30

www.dacoromanica.ro

de centimetri, numite *haşi*, care servesc drept cleşte. Hibaciul e singura „sobă" în jurul căreia se strâng ei şi a cărei menire e, probabil, să le încălzească iarna vârful degetelor.

Bucătăria are pe jos lemn, cu o parte de ciment, sau cel puţin un jghiab pe care să se scurgă apa.

Orice casă are o sală de baie, sau cel puţin un loc mai dosit unde să fie baia, o altă curiozitate a lor: în loc să fie lungă, baia japoneză, făcută din lemn, e rotundă şi înaltă, ca un hârdău mare; omul nu se poate întinde, ci e silit să şeadă ciucit, cu genunchii ridicaţi. Soba de metal care încălzeşte apa, nu e afară, ci băgată deadreptul în apa în care intri, economisind astfel multe calorii; între sobă şi cel ce stă în baie, un perete de lemn protector. Gura sobei iese printr'o deschizătură în peretele de lemn al băii; coşul se urcă mult în sus. Japonezul se săpunează *afară din baie* şi tot *afară*, în picioare, se clăteşte de săpun, şi numai după asta intră în apă; iată cum o familie întreagă se poate îmbăia în aceeaşi apă, care e întotdeauna atât de fierbinte, că ţi-e imposibil s'o suferi. Iar după baie se şterge cu un prosop ud, pe care-l stoarce mereu; fiindcă Japonezul face în fiecare zi baie şi experienţa l-a învăţat că şervetul ud şi stors suge apa mai bine decât cel uscat.

Casa japoneză ia foc uşor. In Tokyo sunt nenumărate incendii, şi mai totdeauna un foc distruge câteva sute de case. Focul din Yokohama din Aprilie 1919, la care am fost martor ocular, a distrus 3700 de case, a lăsat 20.000 de oameni fără adăpost, făcând pagube de 50 de milioane de *Yeni*. Focul pricinuit de cutremurul din 1 Septembrie 1922 a prefăcut în scrum 381.000 de case şi a ars în parte alte 313.531.

Căsuţa japoneză, atât de inflamabilă, cere o pază deosebită. Târziu în noapte se aud paşi cadenţaţi şi la răstimpuri ciocăniri ritmice scurte. Este păzitorul de incendii. Are în mână două lemne sonore pe care le loveşte din timp în timp, cu un ritm de tam-tam din tropice. Gospodarul le aude şi mai aruncă o privire de control asupra sobiţei, ca să se asigure că nu e pericol. Mica sobiţă este aşezată deadreptul pe tatami, iar o singură scânteie ar fi îndeajuns ca să dea foc casei.

După o muncă de o zi întreagă, toată lumea se odihneşte. Japonia doarme. Şi totuşi, ca un simbol, păzitorul de incendii veghează. Ca în toată istoria lor. In totdeauna a stat de veghe asupra soartei lor, un om mare, un cap luminat, şi în mari pericole au veghiat zeii făuritori ai Japoniei.

www.dacoromanica.ro

Din istoricul casei şi mobilierului.

Nici mobilierul, nici casa n'au fost aceleaşi în timpurile vechi. În epoca Kyoto (sec. 9—12) Japonezii mâncau în jurul unei mese mari. Abia prin sec al 12-lea încep să acopere podeaua odăilor cu tatami, şi să împartă odăile cu acei pereţi subţiri şi mobili de cari am vorbit. De vre-o 70 de ani, gustul şi concepţia europeană au influenţat concepţia şi gustul japonez, dar într'o măsură redusă. In Tokyo sunt câteva case de bogătaşi cari au o cameră sau mai multe, rânduite europeneşte, cu pereţii şi mobilierul ca la noi, dar atât. Chiar milionarii japonezi, în afară de o odaie-două europene, au toată casa făcută după acelaş stil şi tot din lemn, carton şi hârtie, firească, cu un material de lux.

Dar de ce casele sunt de lemn? S'a spus că din cauza cutremurelor. Da şi nu; fiindcă San-Francisco a fost distrus de două ori de cutremur, şi totuşi s'a reclădit tot cu case 'nalte de piatră şi cărămidă; ş'apoi, chiar în Japonia sunt destule clădiri în stilul şi cu materialul european. Inclin mai degrabă să cred că sunt şi alte două cauze mai puternice: sărăcia şi tradiţia. Poporul e sărac; populaţia e numeroasă, iar costul unei case japoneze e cu mult mai mic decât al celei europene. Ş'apoi e atât de obişnuit Japonezul cu confortul *sui generis* al locuinţei sale, şi atât de puternică e tradiţia la ei, încât nici nu se gândeşte să-şi facă altfel de locuinţe. *Lafcadio Hearn* pretinde în „Kokoro" că noi construim pentru durată, pe când Japonezii, pentru impermanenţă; totuşi Niponii au multe temple fondate acum 6—7 secole, mereu distruse de cutremure sau de incendii şi mereu reconstruite după planul original.

IMBRACAMINTEA

Haina principală a Japonezului e *kimonoul*, de mătase, de lână sau de aţă (*kiru* înseamnă a îmbrăca, iar *mono*, obiect), un fel de halat, lung şi larg, fără cute sau clini în croială, cu mânecile scurte, largi, iar în prelungirea lor, în jos, un mare sac-buzunar. Lungimea acestor anexe de mânecă depinde de vârstă şi sex: foarte lungi la copii, chiar până la genunchi, ele se scurtează cu vârsta până la bătrâneţe, când mâneca nu e mai lungă decât până la coapsă. Tot atât de scurtă e

www.dacoromanica.ro

şi la bărbaţi, spre deosebire de femeile tinere. Şi tot după sex şi vârstă e şi culoarea lui: la copii, în culori vii şi variate; la domnişoare, în nuanţe mai discrete; la bătrâne şi la bărbaţi, închisă, serioasă şi cu puţine desenuri, sau cu linii simple. Croiala însă nu diferă mult după vârstă; buzunarul-mânecă la bărbaţi e cusut în faţă şi în spate, ca să nu cadă obiectele puse înăuntru, şi e descusut la femei, ca să se poată vedea kimonourile de desubt.

Deosebirea mare o formează *obi*, centura. La bărbaţi e un simplu brâu, lat de o palmă, înfăşurat de două ori, jos, pe oasele şoldului, cu un simplu nod la spate; la femei e lat de trei palme, se înfăşoară sus, cât dă voe deschizătura mânecii, iar nodul dela spate e grozav de complicat, depinzând de vârstă, de profesie sau de stare socială.

Femeile poartă deadreptul pe corp o pânză roşie, roz sau albă, numită *koşi-machi* şi *suso-yoke*, înfăşurându-se pe şolduri ca o fotă românească sau ca două şorţuri mici; deasupra, o cămaşe, de aceeaşi tăetură ca orice kimono, numită *giuban*, de cele mai multe ori în culori vii şi frumoase, închisă ca orice kimono, stânga peste dreapta, şi strânsă cu o legătură; apoi giubanul se scurtează după înălţimea fiecăreia, făcând o cută care atârnă ca o bluză de marinar peste legătură; peste astă cută se înfăşoară cu un *obi* de mătase, *şta-gime*, lat de o palmă, fără nici o funtă la spate. Cu toate că giubanul e colorat atât de frumos şi cu toate că nu descoperă nici o părticică a corpului, totuşi Japoneza îl consideră ca pe o cămaşe în care nu poate rămânea faţă de persoane străine. El are un guler din altă stofă, uneori de mătase, cât se poate de frumos, care se vede la gât, părând un alt kimono sub cel de deasupra.

Peste giuban îmbracă kimonoul propriu zis, strâns mai întâi cu o legătură, apoi cu un obi îngust, ca şi giubanul, iar peste el, cu un obi de trei ori mai lat, lung de patru metri, de obicei de mătase; el înfăşoară de două ori corpul, sus de tot, până la subsuori, strângând sânul şi făcând, cu ajutorul unei perniţe, o funtă mare la spate.

La ceremonii, peste kimono, Japoneza îmbracă *haori*, un kimono din voal de mătase, subţire, scurt până la genunchi, încheiat în faţă cu un şnur sau cu şireturi, nu cu obi; haoriul are pe el marca sau blazonul familiei, numit *mon*.

Iarna, Japonezele îmbracă pe deasupra un kimono-palton, dublat sau vătuit, fără centură; însă funta uriaşe a obiului dela kimonou face sub haori sau sub kimonoul palton, o cocoaşe puţin graţioasă pentru ochiul european.

La mare ţinută, femeia îmbracă pe deasupra ultimului kimono, *hakama*, un fel de pantaloni foarte largi, simulând o fustă largă.

www.dacoromanica.ro

Primăvara şi toamna, câte un vânt puternic, ştrengar, ridică prin surprindere un colţ de kimono, dovedind curioşilor că Japoneza nu poartă pe dedesubt nici ciorapi, nici vre-un alt articol de rufărie.

In picioare, un fel de ciorap de pânză, înalt numai până la gleznă; *tabi*, cu un singur deget pentru degetul cel mare, în felul cum sunt mănuşile de iarnă ale copiilor noştri. Iar drept încălţăminte, sandala *dzori*, o talpă de lemn cu împletitură fină de pai pe deasupra, şi cu două şnururi de postav trecând printre degetul cel mare şi celelalte degete. In caz de ploaie sau de noroi, Japoneza poartă *gheta*, tot aşa ca şi dzori, prevăzut cu două bucăţi de lemn prinse perpendicular pe talpă, în aşa fel încât piciorul e înălţat dela pământ cu o palmă; uneori, ca protector contra noroiului, are şi un bot de muşama. Dzori şi gheta rămân la intrare lângă uşe.

Pălărie, Japoneza nu pune. Când deretică prin casă, îşi înfăşoară pieptănătura înaltă cu un şervet mic, lung şi îngust — *tenugui* — contra prafului. Nu vezi Japoneze cu cercei sau coliere; rar, pe la oraşe, inele sau brăţări. In vechime însă, ea a purtat bijuterii. In schimb cochetăria îi aşează în păr ace mari, adesea luxoase, iar peste obi, un şiret, *obidome*, încheiat în faţă cu o agrafă de metal, sau de aur cu pietre scumpe.

Bucăţile de stofă din care e compus kimonoul, sunt cusute cu o înseilătură rară, ca să se poată desface mai uşor pentru spălat. Japoneza întrebuinţează rar fierul de călcat: pe o blană de lemn netedă şi lustruită, întinde bine pânza udă, ca să nu facă nici o încreţitură; aşa se usucă pe scândură şi rămâne întinsă, ca şi când ar fi fost călcată, fără să capete luciul pe care-l dă fierul cald.

Unele preferă hainele europeneşti, dar numai kimonoul îmbracă bine corpul Japonezei, dându-i o siluetă elegantă şi graţioasă. Gheişele în deosebi au un gust delicat, şi în alegerea stofei, şi în aranjarea obiului. Azi nu se mai poartă kimonouri brodate, afară de unele serbări în Yoşioara, şi îmbrăcate numai de curtizane; kimonoul brodat e un articol de export, bun pentru femeia europeană neştiutoare.

Imbrăcămintea bărbatului e cu mult mai simplă. Pe dedesubt, drept cel mai intim vestmânt, Japonezul poartă *şta-obi*, o legătură îngustă, albă, cu o foarte mică prelungire în faţă, menită să-i servească strict de frunză de viţă. Pe deasupra, un fel de cămaşe, *giuban*, de mătase sau de bumbac, la care se adaugă iarna, *yoghi*, ca o vestă. Apoi unul sau două kimonouri, legate simplu cu un *obi* îngust şi înodat la spate tot aşa de simplu. Iarna kimonoul este vătuit şi se numeşte *ştagi* şi *uuaghi*.

www.dacoromanica.ro

In picioare, acelaş *tabi* ca şi femeia, însă de culoare neagră, iar ca încălţăminte, tot *dzori* sau *gheta*, din lemn simplu, fără împletitură de pai pe deasupra. La drum lung încalţă sandala *uaragi*, bine legată de gleznă cu sfoară de pae. La ceremonii, acelaş *haori* negru, de mătase, tăiat ca o manta, decorat în trei sau cinci locuri cu *mon*, blazonul familiei, iar în caz de mare ceremonie, *hakama*, pantalonul de mătase foarte larg şi cutat, în care intră kimonoul, strâns la brâu cu două cordoane, tot de mătase. La cingătoare, o pipă cu tabachere. Unii negustori au tot acolo un *yatate*, o călimară cu pensula-toc cu care scriu.

Altădată bărbaţii n'aveau nimic pe cap, şi numai la drum lung purtau o pălărie mare de pai; azi, vezi mulţi cu capul gol, dar şi cu tot felul de pălării europene de toate formele şi de toate culorile şi pe care le poartă indiferent de vârstă şi de anotimp.

Iarna, peste kimono, bărbatul îmbracă un pardesiu larg, cu pelerină, prevăzut, în loc de mâneci, cu două mari scobituri, prin care trec sub pelerină, mânecile largi ale kimonoului.

Firește, costumul ţăranului se deosebeşte când munceşte la câmp; uneori vezi femei pe câmp, cu pantaloni, ca bărbaţii, aşa că eşti în încurcătură în privinţa sexului. In cap, pălărie de pai, iar pe spinare, în caz de ploaie, *mino*, o curioasă şi originală mantie făcută din pai simplu neîmpletit.

Meseriaşii, lucrătorii şi trăgătorii trăsurilor numite *kurma*, poartă un costum deosebit, *şiruşi-banten*: o haină în gen european, albastră, având imprimat pe ea, în mari hieroglife chineze, felul meseriei; în jos, *momo-hiki*, pantaloni strâmţi, tot din postav albastru. Muncitorii obişnuesc pe frunte o batistă numită *haci-maki*, cu care se leagă, ca şi cum i-ar durea capul.

Evantaiul, umbrela şi batista.

E o plăcere să-i vezi vara pe căldură, pe toţi, bărbaţi şi femei, pe stradă sau în tramvae, făcându-şi vânt cu sensu, evantaiul de hârtie, care se deschide ca şi cel dela noi. Un evantai frumos pictat şi iscălit, poate fi oferit în dar, fiindcă deschis, simbolizează progresul. In casă se folosesc de *uciuà*, evantai care nu se închide, şi care, în afară de răcorit, mai are în gospodărie cele mai practice întrebuinţări: la aţâţat focul, la gonit muştele, ba mai serveşte şi ca mătură.

Umbrela, *casa*, e de hârtie ceruită sau gudronată, cu multe şi dese

www.dacoromanica.ro

speteze, cu suprafața mare, cu mânerul scurt; pe cât de folositoare pe ploaie, din cauza mărimii, pe atât de grea. Odată închisă, nu se ține cu mânerul în sus — mâner propriu zis n'are — ci deadoaselea, cu vârful în sus, de un inel sau de o mică legătură de sfoară.

Batista, Japonezii au introdus-o de curând și o folosesc puțini. Aproape toți se servesc de foițe subțiri (pentru femei, fine, mătăsoase și parfumate) și firește, le întrebuințează o singură dată.

Din istoricul îmbrăcămintii.

Costumele pe care le vedem în stampe, sau cele pe care le poartă actorii în piese cu subiecte vechi, sunt costume de altădată. In mormintele de demult s'au găsit și bijuterii: brățări și inele de aur, de argint, de bronz sau de fier, ba și cercei și colanuri de pietre, de argint și de sticlă.

In epoca *Nara* (secolul 8) bărbatul purta un fel de tunică fixată la centură, pardesiu, pantaloni, ciorapi scurți și ghete de piele, costum derivat din cel chinezesc. In epoca *Heian* (veacul 9—12), perioadă de mare lux, costumul era foarte bogat: bărbatul avea mâneci cât se poate de largi și lungi până la genunchi; pantaloni largi de tot, ca o fustă în două bucăți; culorile costumului erau diferite; purtau și pălărie, *eboși*, un soi de bonetă de pânză rară sau de hârtie lăcuită în negru, de forme diferite, legată pe sub bărbie cu o panglică de mătase. Era epoca de moliciune care corespunde cu cea galantă din Evul Mediu european, când bărbații purtau mâneci cu dantele.

Tot în epoca Heian femeile aveau un costum grozav de complicat, dându-ți impresia că apar dintr'o grămadă de vestminte, până la 20, care pare că le copleșește și le înăbușe. Pe deasupra, un pantalon larg și lung de tot, pe care-l târau ca pe o trenă, de par'că ar fi fost în genunchi. In genere se purta un costum policrom, armonizat cu florile anotimpului. Oamenii de arme, prin forța lucrurilor purtau o îmbrăcăminte mai simplă, o vestă, un pantalon de piele. Târziu, abia în secolul 16, își face apariția kimonoul în culori sobre. Și, bine înțeles, cele două săbii la brâu.

www.dacoromanica.ro

Barba şi pieptănătura.

In timpul perioadei *Kyoto*, perioadă rafinată şi coruptă, bărbaţii se rad, se pudrează, se sulemenesc. In Evul Mediu, oamenii de arme poartă mustăţi, îşi rad fruntea şi creştetul capului şi fac o codiţă pe care o aduc în mijlocul capului ; această coafură, pe care au purtat-o mult timp samuraii, e părăsită din ordin în 1868.

Azi Japonezul se tunde şi se rade ca şi Europeanul, ba şi mai meticulos ; au brice înguste de tot, cu cari bărbieresc până şi părul din nas şi urechi. Japonezele poartă eşafodajul de pieptănătură, cu forme diferite pentru domnişoare, *şimada*, şi doamne, *marumaghe*, cu ace mici şi cu pieptene; ace mari, aşa cum se văd în stampe, nu se mai întâlnesc decât la Yoşioara în sărbători.

Altădată femeile îşi rădeau sprâncenele, şi le pictau mai sus şi mai frumos, ca să apară figura mai ovală ; îşi înegreau dinţii cu lac negru — şi azi se văd bătrâne cu dinţii înegriţi — îşi vopseau părul când începea să albească — şi azi — spunând că o fac din politeţe, ca să nu provoace altora tristeţea de a constata că îmbătrâneşc.

Toaleta

Mai toate oraşele şi satele au băi publice, ieftine de tot. Sunt mari amatori şi de masaj ; uneori vezi pe stradă un orb, pipăindu-şi drumul cu un băţ lung, suflând într'un fluer din când în când şi strigând : *amàaa !* Sunt masorii orbi, cari altădată formau o corporaţie puternică.

Puţini bărbaţi îşi tatuează corpul cu tot felul de desene.

Femeile se fardează şi cu roş şi cu negru, iar în loc de pudră, cu fardul de teatru ; nu întrebuinţează parfum decât rare ori. Parfumul uleiului de camelia cu care îşi ung părul, cât şi micile pachetele cu pulbere parfumată pe care le pun în dulapuri între haine, fac ca Japonezele să răspândească un miros discret şi particular, parfum de mosc asemănător cu geranium, numit *giako*, parfum turburător şi care te urmăreşte.

www.dacoromanica.ro

HRANA

Orezul, *kome*, ţine loc de pâine şi e mâncat simplu, numai fiert în apă, fără nici un condiment; fiertură care se numeşte *gohan*. Populaţia săracă însă nu-l vede la masă decât la mari sărbători şi îl înlocueşte cu alte cereale.

Peştele e hrana universală în Japonia; se consumă neînchipuit de mult şi de toată lumea, fiindcă există fel de fel, de toate calităţile şi de toate preţurile. Insă formele sub care e mâncat înseamnă adevărate surprize pentru noi. In primul rând, peşte fiert în apă, prăjit, fript pe grătar ca o fleică, şi peşte crud: există o specie de peşte, *tai*, cu carnea roz, care nu se mănâncă decât foarte proaspăt, crud, tăiat în felioare subţiri, înmuiate într'un sos rece, picant.

In primele mele zile din Japonia, între enigmaticele obiecte expuse în magazinele lor, m'a surprins o bucată tare şi lungăreaţă; mi s'a lămurit cum, prin unele procedee, Japonezii usucă peştele, reducându-l la o bucată de duritatea lemnului, pe care o dă pe un soi de rindea răsturnată, iar talaşii fini cari cad, îi amestecă în mâncăruri. Altădată m'am interesat de o făină de culoare mai închisă, pe care o vedeam într'un borcan. Şi mi s'a explicat cum se pulverizează, ca făina, peşte uscat şi cum, cu o linguriţă-două, poţi prepara îndată supă de peşte.

Ouăle se mănâncă sau crude sau răscoapte, dar nu moi. Iar ca legume, plante sau alge de mare, rădăcini de lotus, fructe de bambu, bob, fasele, morcov şi alte zarzavaturi, unele diferite de ale noastre, printre care o legumă ca un morcov uriaş, dar cu gustul de ridiche, numită *daikon*.

Japonezul mănâncă şi paste făinoase, dulci sau simple, între care un fel de tăeţei foarte groşi, numiţi *sobà*. Drept condiment, sare şi *şoyu*, un sos picant de culoare închisă, preparat din fermentaţie de soya şi alte cereale.

Băutura naţională e *sake*, uşor gălbue, cu gust şters, particular şi cu puţin alcool; există însă şi o varietate de sake dulce şi tare alcoolică. Sakeul se bea cald şi la începutul mesei. Azi se consumă foarte multă bere — au fabrici multe şi bune — dar vin, puţin.

Fructele se mănâncă crude, fierte, conservate în sare, sau prăjituri; găseşti în Japonia banane, portocale, mandarine, prune, piersici mari, mere, rodii, pere şi căpşune; n'am văzut niciodată cireşi. Un fruct curios e *kaki*, de forma unui măr, dar de o culoare galbenă în-

www.dacoromanica.ro

chisă, care se mănâncă şi în forma lui naturală, şi presat ca smochinele, când e copt; are gust de curmală amestecat cu dovleac copt. In genere fructele lor sunt fără gust şi parfumate puţin, din cauza umidităţii; cele gustoase sunt aduse din California.

Carne, Japonezii nu mănâncă, din cauza budismului care îi opreşte, considerând sufletul animalului egal cu al omului; de altfel au vite puţine, neavând destule fâneţe şi păşuni; abstinenţă care ţine de obiceiuri, nu de fanatism religios, fiindcă sunt destui cari s'au obişnuit cu bucătăria europeană. Altfel, Japonezul nu întrebuinţează grăsime animală, şi consumă numai prin excepţie unt, untdelemn, brânză şi pâine; lapte, ceva mai mult şi numai pentru copii şi bolnavi. Mănâncă şi carne de pasăre, dar puţină; la măcelari găseşti carne de pui, desprinsă de pe oase cu o dexteritate rară. Tot aşa îţi aduce şi peştele acasă, în vase de lemn închis, viu, şi, cu o iuţeală de prestidigitator, vânzătorul ţi-l spinteacă şi ţi-l curăţă de-a'ntregul.

Cum se serveşte masa şi cum se mănâncă

Japonezii stau jos pe *za-buton*, perna-scaun, în faţa unei mescioare în formă de tablă lăcuită, cu picioare; pe masă sunt aşezate câteva minuscule farfurioare şi vase de porţelan sau de lemn frumos lăcuit, de forma şi mărimea castronaşelor noastre de iaurt; într'unul e supă cu legume, în altul o mâncare de peşte, şi aşa mai departe. Un singur castron e gol, pentru *gohan*, orezul fiert. Alături de masă, un vas de lemn, ca un ciubăraş, plin cu gohan, din care sunt umplute castronaşele când se golesc.

Nu vezi nici cuţit, nici furculiţă, nici lingură. Japonezii se servesc de două beţişoare numite *haşi*, de lemn, de os, de metal sau fildeş; cu îndemânare apucă cu ele până şi un singur bob de orez; tot cu haşi desprind şi mănâncă peştele. Supa o sorb, ducând castronaşul la gură cu amândouă mâinile; castronaşele n'au coadă. Sakeul e servit în nişte cupe minuscule în care nu încape decât o înghiţitură sau două.

Japonezul ia trei mese pe zi: la 8 de dimineaţă, la 12 şi la 6 după amiază, şi la toate trei mănâncă aproape aceleaşi feluri de mâncare afară de cea de dimineaţă, care e ceva mai uşoară. Nu bea niciodată apă în timpul mesei, ci ocea, un ceai verde, fără teină,

www.dacoromanica.ro

diferit de ceaiul negru, chinezesc, pe care-l bem noi; ceaiul preparat e uşor gălbui, cu un gust şters şi puţin amărui; Niponii îl beau gol, fără zahăr sau vreun alt adaos.

Ceai şi prăjituri, iată ce se serveşte musafirilor la vizite; iar la plecare li se dă, înfăşurate într'o hârtie de mătase, prăjiturile care li s'au oferit şi nu le-au mâncat.

Masa o sfârşeşte *tutunul*, tăiat mărunt de tot, ca o vată. Se fumează în pipe lungi şi subţiri, cu capul şi coşul de metal, cu locul unde trebue să pui tutunul, atât de mic, încât nu încape acolo decât pentru două fumuri; fumătorul trage de două ori, răstoarnă şi ciocăneşte de câteva ori cu luleaua ca să o golească, o umple îndată şi o aprinde dela incandescenţa rămăşiţei pe care a aruncat-o prin ciocănire. Femeile nu fumează, afară de bătrâne, gheişe şi curtezane.

Restaurantele cu mâncăruri japoneze se numesc *riorya*, unde servesc numai femei. Eu mă obişnuisem repede cu bucătăria lor şi mâncam dese ori la masa lor, chiar şi *saşimi*, peştele crud, care e foarte gustos. Adaug aci şi micile bucătării ambulante, pe roate, care 'şi anunţă sosirea printr'un şuerat continuu.

Japonezii mănâncă puţin. Masa europeană, cu farfurii şi pahare prea mari pentru ei, li se pare deadreptul pantagruelică; asta nu-i împiedică să mănânce cât zece, când dau de mâncărurile noastre.

Europeanul căruia nu-i place hrana japoneză, are în oraşe multe restaurante în stil şi cu mâncări europene, unde poate găsi — între alte — „pan" (pâine), „omureţu" (omletă), „bifuteki" (biftec), „biru" (bere); sunt cuvinte străine, deformate după pronunţarea japoneză.

Mijloace de locomoţie.

In afară de tren, tramvai şi automobil — trăsuri cu cai nu există decât câteva particulare — Japonezii au *rikşa* sau *kurma*, trăsurică-gabrioletă pe două roate trasă de om, în trap repede; şi deşi nu datează decât din 1867, e mijlocul de locomoţie foarte răspândit, până şi prin sate. Şi *kago*, un fel de lectică-hamac, purtată pe umerii solizi a doi oameni, necesară pentru drumurile înguste ale munţilor.

www.dacoromanica.ro

CULT ŞI SUPERSTIŢII

SPIRITUL RELIGIOS

Japonezii nu sunt religioşi în înţelesul european al cuvântului. Se duc rar la temple, sau deloc, se roagă puţin şi rare ori din convingere. Nu fac o taină din ateismul lor, ci mărturisesc sincer când au prilejul. *Fukudzaua Yukici,* omul cu o influenţă covârşitoare asupra mai multor generaţii de Japonezi, spunea: „Deosebirile între religii nu sunt mai însemnate decât cele dintre ceaiul verde şi ceaiul negru"; iar Dr. *Inoue Teţugiro* înseamnă între cauzele care fac mărimea Japoniei tocmai indiferenţa religioasă. Pe de altă parte, nu trebue să uităm că fiecare casă îşi are altarul ei familial; că sunt temple la tot pasul, iar mulţime pornită la locuri sfinte în pelerinagii, nu vezi prea rar. Deasemeni, pietatea filială la ei are aproape un caracter religios; fiindcă orice Japonez s'ar cutremura la gândul că mormântul părinţilor nu e îngrijit sau că nu îndeplinesc datinele la aniversarea morţii lor.

E adevărat că nu-i prea interesează cele ce se petrec după moarte; totuşi, au o grijă deosebită de morţii familiei, iar dărnicia lor obişnuită, e şi mai largă când se strâng bani pentru scopuri religioase. Şi la ei, clasele de jos sunt mai credincioase.

In şcoli nu se predă religia; şi totuşi morala poporului japonez e la un nivel ridicat. Problemă de gândit pentru cei cari cred că obiectul religiei e indispensabil în educaţia morală. Misionarii creştini strigă: „Japonezii vor morală fără religie, vor arbore fără rădăcină"; dar ei uită că în Japonia există o speţă de plante care dau rădăcini în apă.

Partea stranie însă, şi cu totul neînţeleasă pentru noi, e că Japonezul, departe de a fi exclusivist în credinţele religioase, are dimpotrivă, curioasa particularitate de a suprapune religii cu totul opuse. Adesea budismul şi şintoismul sunt amestecate; naşterea se cele-

www.dacoromanica.ro

brează după ritul șintoist, moartea după ceremonialul budist, de același om care, creștinat fiind, s'a căsătorit după ritul creștin.

In Japonia sunt trei religii antagoniste cari își dispută credincioșii: *șintoismul* autohton, *budismul* venit din India, și *creștinismul* răspândit de misionarii europeni, la care se adaugă doctrina confucianismului din China.

ȘINTOISMUL

E religia lor de baștină. Fiind produsul propriului lor suflet, îl oglindește mai bine decât celelalte religii.

Șintoismul este legat de origina lor, de istoria lor. Nici un popor din lume nu poate vorbi în numele unei religii care să fie numai a lui. Afară de Japonezi, nici un alt popor de pe glob nu mai e șintoist.

Budismul are un ceremonial complicat, seducător, cu o pompă teatrală și cu acele însușiri menite să cucerească massele. Creștinismul, deasemeni, trebuia să cucerească poporul, față de zelul misionarilor săi și față de prestigiul pe care unele realizări tehnice ale științei europene le împrumuta acestor misionari. Totuși, extraordinar fenomen, aste două religii cu fast bogat și strălucitor, nu reușesc să învingă șintoismul, simplu și modest. Fiindcă șintoismul nu e o haină împrumutată care poate fi înlocuită cu alta mai frumoasă, ci o emanație a sufletului japonez însuși, de care nu se poate despărți.

Vechii locuitori ai Japoniei arhaice aveau un cult cu practici liturgice și rugăciuni originale numite *norito*, lăsate prin grai din generație în generație. Aceste norito fiind foarte vechi, păstrează prețioase relicve din timpurile lor preistorice. Așa, din cuprinsul unei rugăciuni se vede că erau 33.333 de zei (azi sunt 8 milioane); că animalul sfânt era calul; că aveau formule purificatoare de păcate. Iar din formule reiese că societatea era alcătuită din hoarde de năvălitori, cu moravuri primitive; existau furtul, crima, dreptul celui mai tare; morala lor sexuală nu cunoștea cele mai apropiate legături de familie. Pentru asemenea păcate se spuneau rugăciuni și se făceau ofrande purificatoare. Apa era elementul purificator și pentru alte păcate făptuite; și pentru mânjirea corpului, ca bună oară, prin atingerea unui cadavru. Oamenii erau superstițioși și practicau magia, descântecul și ghicitul; ba aveau și mituri din cultul phallic. Se închinau zeului focului, zeului vântului, zeului ciumei, zeilor căminului de acasă, al bucătăriei, al vaselor.

www.dacoromanica.ro

Deci la început nu existau dogme şi nici vre-un sistem moral, fiind vorba de un popor primitiv, sărac în idei, cu legende când naive, când obscene; exista numai ceremonialul în onoarea forţelor naturii cu zei buni şi răi.

Erau preoţi cari serveau câte un zeu local, dar nu predicau poporului. Una din fiicele Mikadoului, o fecioară, păzea în vechiul altar dela *Ise*, oglinda, sabia şi colierul pe care Mikadoul le-a primit dela zeiţa Amaterasu.

Până în veacul al 6-lea, Japonezii n'au avut noţiunea de religie ca instituţie separată. Iată însă că vine budismul, cu un ceremonial impresionant, cu un sistem filosofic, cu o morală bine stabilită. Atunci, faţă de rivalitatea acestuia, s'a simţit nevoia de a se da un nume vechiului cult primitiv, şi i s'a zis *Şin-to* („Calea Zeilor"); s'au redactat rugăciunile *norito* în forma lor definitivă şi s'au codificat vechile legende în cronicile *Kogiki* şi *Nihoghi*. E adevărat că legendele şintoiste îşi au origina în Asia, dar religia e opera sufletului japonez.

Legenda din Kogiki şi Nihonghi ne spune că din haos se desfac cerul, pământul şi cele trei divinităţi: divinitatea stăpână pe „augustul centru al cerului", „augusta divinitate făcătoare de minuni" şi divinitatea creaţiunii; ele au dat naştere lui *Izanaghi* „bărbatul invitător" şi surorii sale *Izanami*, „femeia invitătoare". Izanaghi şi Izanami sunt însărcinaţi să creeze lumea. Nici unul nu cunoştea secretul iubirii, dar l-au învăţat observând o pereche de păsărele. De pe un pod aruncat pe cer, Izanaghi împlântă în mare o lance împodobită cu pietre preţioase; când o ridică, bucăţi de spumă de mare se desprind de pe lance, se întăresc şi căzând în mare, formează primele insule ale Japoniei. Izanaghi şi Izanami coboară pe acest pământ, se iubesc şi se unesc. Mai întâi, Izanami invită pe fratele său la iubire; dar unirea lor nu produce decât o fiinţă inferioară, un monstru pe care îl părăsesc într'o barcă de trestie, ca şi pe Moise. Miraţi, întreabă pe zeii cereşti: de ce copiii lor nu sunt buni?

— Pentrucă femeia a vorbit cea dintâi, răspund zeii, (răspuns dat după ce au practicat divinaţia). Atunci ei coboară din nou pe insulă şi de data asta Izanaghi invită pe sora sa la dragoste; din împerecherea lor se nasc alte insule japoneze şi alţi zei. Urmarea, cititorul a putut-o vedea în partea istorică: primul împărat este un strănepot al Zeiţei Soarelui, Amaterasu; iar ceilalţi împăraţi, până azi, coboară într'o singură linie din cei dintâi. Lipsa unui cod moral e lămurită de învăţaţii japonezi prin perfecţia înăscută a sufletului nipon care n'are nevoe de susţinere cum au nevoe Chinezii şi alte popoare.

www.dacoromanica.ro

Astfel şintoismul măgulește şi întreține sentimentul național, fiindcă țara lor este a zeilor, creată anume de ei şi cârmuită dela origină de descendenții lor direcți. Iar preoții budişti, şireți, au primit în panteonul lor pe zeii şintoişti ca fiind reîncarnări din vechi Buda. In mare parte din templele şintoiste erau bonzi budişti care aduceau cu ei arhitectura şi ceremonialul budismului. Aşa s'a format religia mixtă *Riobu-şinto*.

Divinitatea principală şintoistă e Soarele, Zeița Amaterasu. Soarele a fost adorat ca divinitate de căpetenie şi în Egiptul antic şi la Roma, şi de către vechii Germani şi de popoarele negre din Africa. La Japonezi, şintoismul care consta la 'nceput în simpla personificare a forțelor naturii, a evoluat mai târziu în cultul Soarelui; şi fiindcă din Amaterasu descind împărații, cultul Soarelui a fost identificat în cultul împăratului, aşa încât azi şintoismul e religia Mikadoului, considerat ca Dumnezeu însuşi.

Acest cult al împăratului a avut şi are drept primă cauză o puternică închegare în popor, o solidaritate şi o încredere izvorîtă din orgoliu, care a însemnat forța sufletească a neamului japonez.

Aşa dar, ce este şintoismul? Un cult al forțelor naturii evoluat în cultul soarelui şi mai apoi al Mikadoului? Numai atât? Nu. Problema depăşeşte cu mult granițele religiei, stăpânind cu o forță neasemuită, domeniul politic.

Şintoismul e mult prea puternic, ca să respire numai aerul altarului dela Ise. El sparge zidurile templului şi îşi întinde razele pe tot cuprinsul imperiului şi dincolo, peste hotare, oriunde se află un Japonez, ca un efluviu de tainice vibrări care cuprinde toată ființa oricărui supus al patriei. Şintoismul, cultul împăratului? Dar persoana Mikadoului nici nu are nume în Japonia. El nu e decât un nimb, simbolizând moştenirea sfântă lăsată de zei. Şintoismul e cultul patriei.

Incepând din veacul al 17-lea, în timpul dinastiei Tokungaua, scriitorii îşi întorc privirile spre trecutul țării lor; ei desgroapă vechi manuscrise; publică poeme şi istorisiri de demult, studiază şi reînvie limba de altădată. Mişcarea e religioasă şi politică totdeodată. Dar mai cu deosebire, patriotică. Şogunatul e rău privit, fiindcă doborîse puterea împăraților coborîtori din Zei. Deasemeni şi budismul, ca şi confucianismul, cu obârşia lor străină.

Şintoismul renaşte. Marii învățați *Mabuci* (1697—1769), *Motoori* (1730—1801) şi *Hirata* (1776—1843) şi-au închinat munca pentru propaganda religioasă. Noul curent național a învins cu revoluția din 1868. Budismul şi-a pierdut rolul său oficial, în timp ce şintoismul devine religie de Stat. Mii de temple Ryobu-şinto sunt „purificate" şi date

www.dacoromanica.ro

preoţilor sintoişti. Dar mai târziu, budismul cu ceremonialul său bogat, cu dogmele şi filosofia sa, îşi reia prestigiul faţă de popor.

In timpul din urmă şintoismul ia o desvoltare politică mai adâncă sub influenţa patriotismului înflăcărat. (v. „Buşido").

Iată deci *evoluţia şintoismului:* cultul vag al naturii şi al strămoşilor, apoi cultul soarelui, în urmă cultul împăratului, deci al patriei, fără dogmă, fără cărţi sfinte, fără morală. Aceste trei faze nu s'au înlocuit pe de-a 'ntregul ci s'au suprapus în parte, fiindcă zeii primitivi mai sunt şi astăzi, şi, ca şi altădată, trăeşte *cultul strămoşilor*, ca la Romani şi Greci. In orice casă japoneză se află într'o odae, un fel de firidă în zid, iar în astă firidă, câteva tăbliţe de lemn cu numele strămoşilor; acolo e altarul familiei. La unele sărbători, Japonezii vin înaintea altarului cu ofrande şi rugăciuni aduse spiritelor celor morţi. Spiritele acestea se numesc *Kami* (*ka* înseamnă „invizibil"; *mi* înseamnă „minune"). E greu de tradus acest cuvânt. Europenii le zic „Zei". Nu e tocmai aşa. Nici cuvântul latin *mani* nu corespunde exact. Aceste spirite plutesc împrejurul familiei, iar morţii şi vii depind unii de ceilalţi. Vii îi îngrijesc, le dau de mâncare, oferă o sabie unui războinic, o oglindă unei femei, le poartă recunoştinţă şi veneraţie; morţii la rândul lor, ocrotesc pe cei vii.

Nimănui nu-i poate scăpa importanţa covârşitoare a acestui cult. El unifică şi întăreşte familia, temelia statului. El păstrează bunele tradiţii care s'au dovedit a constitui una din forţele naţiunii.

Şintoismul primitiv nu cunoştea metafizica. E însă în firea omului să cerceteze o explicare a universului; şi când şintoismul a început să caute o bază metafizică pentru lămurirea acestor curiozităţi, a luat această bază, întâi din budism, apoi din confucianism. Atunci, ca şi creştinismul şi budismul, s'a împărţit în secte, iar azi sunt în toată Japonia 13 secte şintoiste, recunoscute oficial, printre care trei sunt mai de interes.

Secta Kurodzumi. Zeii acestei secte personifică forţele naturii, şi sunt când amorali, când imorali. Teologia lor e o transcriere a panteismului idealist din filosofia chineză a lui *Oyomei*. De altfel, mai totul e împrumutat din filosofia chineză, până şi cultul, luat după secta budistă *Singon*. Rămâne originală numai magia. Un mare preot a compus o lucrare religioasă asupra sectei Kurodzumi, în care se găseşte un amestec bizar de monoteism şi politeism, cu ceva idei din Descartes, Kant, St. Mill, Benthan, ba şi din Biblie.

Secta Kondo arată cât de infiltrată e superstiţia în sufletul japonez. Locuitorii unui ţinut, speculaţi de preoţi, credeau că zeul *Kongin*

www.dacoromanica.ro

e cauza tuturor nenorocirilor ; ca să le evite, un întreg arsenal de superstiţii le era pus la dispoziţie. Aşa bunăoară, casele trebuiau clădite în anumite direcţii, după anotimp şi împrejurări, aşa cum le arătau preoţii. Atunci ţăranul *Kondo* întemeiază această sectă, dovedind oamenilor că, dimpotrivă, zeul *Kongin* e binevoitor, scăpând pe locuitori de nenorocirile acestui zeu.

Mult mai plină de interes însă, este *Tenri-kyo*, „secta raţiunii cereşti". Templul ei e vizitat în anumite epoci de mii de pelerini cari vin de departe. In templu, în întuneric, bărbaţi şi femei desbrăcaţi în pielea goală, executau dansuri sfinte după o poezie cântată :

„Ah, vreau să-ţi vorbesc ; ascultă ce zic zeii ; nu-ţi voi spune lucruri rele ; zeii au creat pe soţi după imaginea cerului şi pământului ; din ei nasc copii ; acesta e începutul lumii, Augusta divinitate a raţiunii cereşti".

Secta Kondo a obţinut independenţa dela guvern în 1908. In cultul ei e un amestec de mitologie şintoistă şi de doctrină budistă. Totuşi doctrina ei are şi un punct original ; fondatoarea sectei, *Omiki*, acum vreo 95 de ani, contopeşte toţi zeii într'unul singur, *Tenri-o*, regele raţiunii cereşti : e un exemplu de *henoteism*, adică de teoria unui Dumnezeu, în acelaş timp unic şi multiplu. Decorul ceremoniei publice se aseamănă cu acela al oricărei sărbători şintoiste : preşedintele loveşte palmele, citeşte apoi o adresă către D zeu, după care urmează *mikagura*, dansurile sacre ; iar drept muzică, o tobă, nişte ţimbale, un mic flaut şi alte instrumente zgomotoase alcătuesc o orchestră nemaipomenită, o cacofonie de nedescris, la care se adaugă strigătele imnurilor inspirate.

Templele şi preoţii Şintoişti.

Se deosebesc uşor de cele budiste prin simplitatea lor. Sunt din lemn natural, nelăcuit, şi se numesc *miya* sau *gingia*. Afară au un portic, *torii*, înalt, din lemn, din piatră sau din bronz, într'o formă curioasă, poate o foarte veche imitare a porticurilor chineze şi coreene. La intrare dai de coarda de pai de orez, *şimenaua*, şi de fâşii de hârtie albă, *gohei*, tăiate în scări, simbolizând ofrandele de pânză şi vestminte făcute de zei Zeiţei Soarelui. Altădată erau atârnate de crengile arborelui sfânt *cleyera*, în vremea sărbătorilor.

Interiorul templului e gol, fără podoabe, fără picturi, fără statui,

www.dacoromanica.ro

ilustrând cum nu se poate mai bine acea calitate de seamă a spiritului nipon: simplitatea.

Singurul lucru vizibil e un altar având pe el o *oglindă*; înăuntru sanctuarului sunt păstrate celelalte două simboluri, *colierul* şi *sabia*. Oglinda, ca şi coarda de pai de orez, amintesc ascunderea zeiţei Amaterasu în peşteră; sabia e aceea care a fost găsită de Susanoo în coada balaurului; iar pietrele preţioase, *tama*, reprezintă în filosofia oamenilor primitivi, sâmburele lăuntric al tuturor fiinţelor. (Cuvântul popular japonez, *tamaşii*, înseamnă suflet; de aci reprezentarea sufletului defunctului pe altare printr'o bulă oarecare; în acest mod poporul japonez a materializat cu totul ideea sa despre sufletul omului).

Din formulele de descântece se deduce că oglinda, sabia şi colierul sunt identificate fără ocoliri, cu simboluri sexuale, fiindcă întreg şintoismul abundă în mituri phallice.

Centrul şintoismului se găseşte în templele dela *Ise*, considerat Meca şi Benaresul astei religii. In 1937 era 110.535 de temple şintoiste dintre care 60.703 particulare, faţă de 136.783 câte au fost în 1889. Cu 16.525.840 de credincioşi în 1930.

Preoţii şintoişti numiţi *kanuşi* sunt îmbrăcaţi în costum alb, larg, cu mâneci largi, iar pe cap au un fel de bonet negru, mai mic decât capul, şi legat pe sub bărbie. In 1937 erau 15.873. Au la Ise un seminar.

Miracolul dela templul Ontake.

Lângă Tokyo, la *Şi-maci*, la vreo jumătate de oră cu tramvaiul electric, departe de staţia periferică *Şibuia*, se află templul şintoist *Ontake*, un templu drăguţ, cu o curte mare şi încadrat poetic între arbori. Când am auzit că acolo are loc, de două ori pe an, în timpul celor două echinoxuri, un spectacol nemaipomenit, m'am grăbit să-l vizitez. M'a întâmpinat un preot şintoist tare bătrân, pleşuv şi cu barba mare, albă; m'a primit cât se poate de binevoitor, mi-a spus că ceremonia va fi la 9 Aprilie, pe la 5 după masă şi m'a poftit să viu.

— „Şi mersul pe jăratec unde o să aibă loc?" am întrebat.

— „In curtea templului".

— „Dar dacă plouă?" Bătrânul mi-a răspuns cu hotărîre în glas:

— „In acea zi şi la acea oră nu va ploua".

www.dacoromanica.ro

— „Așa gândesc și eu; dar dacă, totuși va ploua, unde se va face ceremonia?". Bătrânul mi-a răspuns și mai hotărît:

— „In acea zi și la acea oră nu va ploua".

Și am venit la ora și 'n ziua arătată. Curtea templului era plină de oameni, bărbați, femei și copii; iar în curte era într'adevăr întins jăratec gros, pe o fășie de pământ lungă de 7—8 metri și lată de un metru și ceva. Erau cărbuni înroșiți, pe alocurea arzând cu flacără, dar încă negri. Lumea sta îngrămădită împrejur în picioare, nepăsătoare, vorbind și râzând, și așteptând ceva, par'că. Pentru acest spectacol nu se lua nici o taxă.

Am dat o raită prin curte, apoi m'am descălțat și am intrat în templu. Vre-o 6—7 preoți îmbrăcați în alb, ședeau jos pe tatami în fața altarului, spuneau rugăciuni în cor, pe un ton care amintea pe al preoților noștri, și se prosternau adânc din timp în timp. Apoi au eșit cu toți în curte. Cel bătrân a ținut mulțimii o lungă cuvântare, lăudând puterea zeului templului. In urmă au ocolit cu toții focul de mai multe ori, făcând unul altuia și spre foc, semne cabalistice, și descântând:

— „Zeul apei care locuește în lună, să vie să gonească pe zeul focului".

La unul din capetele fășiei de jăratec au vărsat sare; apoi, după nesfârșite pregătiri, ridicându-și poalele mantilelor lungi, cu picioarele goale, au început să treacă unul câte unul peste fășia de jăratec. în toată lungimea ei, călcând mai întâi peste sare, strigând odată cu fiecare pas:

— „*Hei! hei! hei! hei!*".

Deși mă așteptam, mărturisesc că am rămas uimit; fiindcă focul dogorea așa de tare, încât la depărtare de doi metri trebuia să ții pălăria în dreptul obrajilor. In urmă preotul bătrân a poftit mulțimea să treacă și ea peste jăratec:

— „Focul este purificator; oricine poate trece și nu va simți durere, dacă conștiința lui nu are să-i impute ceva grav".

Din mulțime s'a hotărît să treacă întâi un Japonez înalt; apoi unul mai tânăr, apoi o babă care părea, cu poalele ridicate și cu picioarele uscate, o vrăjitoare. După ei se îngrămădeau și alții; își lăsau *gheta* (sandale de lemn) alături, frecau mai întâi palmele, cu capul plecat respectuos în chip de rugăciune, apoi treceau strigând și ei la fiecare călcătură:

— „*Hei! hei! hei!*".

Eu eram din ce în ce mai nedumerit; mi se părea că sunt vic-

www.dacoromanica.ro

tima unui complot, că toţi s'au înţeles să-şi bată joc de mine. Atunci m'am hotărît îndată să calc şi eu peste foc. M'am descălţat repede, mi-am suflecat cât am putut pantalonii, şi par'că cu un rest de îndoială, am întrebat pe preotul bătrân:

— „Şi eu pot să trec?".

— „Da, dacă conştiinţa n'are să vă impute.."

— „Bine, zic, dar eu nu cred în zeii acestui templu".

— „Asta n'are importanţă".

Atunci am călcat şi eu peste sare, şi luându-mi inima 'n dinţi, am făcut primul pas, apoi repede al doilea, al treilea, până ce m'am pomenit în partea cealaltă a fâşiei de jăratec. Japonezii cari mă priviseră cu interes, m'au aplaudat ca la teatru. Iar eu am trecut de-o parte, să-mi cercetez tălpile: nimic; simţisem căldură şi numai atât. Am stat niţel să mă dumiresc, şi am trecut iar, de data asta ceva mai încet; aceeaşi impresie.

Mi-a fost atunci teamă să nu fiu cumva victima unei iluzii, unei sugestii, şi am străbătut curtea mare, am ieşit în stradă, am aprins o ţigară şi am început să mă cercetez. Am stat mult, până ce m'am convins că am perfectul control al simţurilor mele. Apoi m'am întors, m'am descălţat şi am trecut iar, încă de două ori. Impresia a rămas aceeaşi.

Un singur lucru mi-a atras atenţia: păşind pe cărbuni, n'am avut acea senzaţie de corp tare, care te glodeşte când îl calci cu piciorul gol, şi din discuţiile avute cu Japonezii, am înţeles că trebue să fie vorba de un fel de iască. Totuşi jăratecul dogorea tare; îl sufereai la 'nceput fiindcă dogoreala, ca şi în faţa unei sobe, nu devine de nesuferit decât mai târziu; ori, fâşia aceea de jăratec se traversa cel mult în 7—8 secunde.

Se 'ntunecase. Preoţii aprinseseră făclii de lemn răşinos. Priveam tabloul din ce în ce mai impresionant, în decorul întunerecului; fâşia dogorîtoare şi roşiatică a jăratecului, oameni călcând pe el în pas de defilare, preoţi în alb, cu anteriurile suflecate, cu făclii aprinse, cu barba albă şi înfăţişare de strigoi.

Priveam şi mă gândeam la reîntoarcerea în ţară, când voi povesti cele trăite şi văzute; mă gândeam ce greu vor fi înţelese, şi eu însu-mi ce ciudat voi retrăi amintirea unui spectacol de minune exotică.

www.dacoromanica.ro

BUDISMUL

Deşi şintoismul e răspândit în Japonia, cei mai mulţi credincioşi de trei ori mai mulţi, sunt budişti.

Leagănul budismului e India. Inaintea lui, exista acolo o civilizaţie foarte înaintată, peste 500 de şcoli de filosofie cari disertau asupra „adevărului". In acest mediu se naşte, cu şase secole înainte de Cristos, *Sakya-Muni*, dintr'o familie princiară a clanului Sakyas, de origină ariană. La 1027 a. C. după comentatorii japonezi şi chinezi, la 653 a. C. după savanţii europeni.

Adânc mişcat de cele trei nefericiri ale omenirii: boală, bătrâneţe şi moarte, iar pe de altă parte, din dorinţa de a găsi un repaos pentru spiritul său neliniştit şi influenţat de pesimismul timpului, Sakya-Muni părăseşte casa părintească şi devine ascet, căutând soluţia fericirii.

Aste trei nefericiri: boala, bătrâneţea şi moartea, te însoţesc şi după viaţa aceasta, fiindcă după moarte te vei reîncarna în altă viaţă, apoi iarăşi în alta, şi aşa mai departe, în alte vieţi viitoare, constituind răul transmigrării. Cum poţi să scapi atunci de asemenea suferinţi? După preceptele filosofilor din vremea aceea, la odihna cea din urmă nu ajungi decât prin chinuirea trupului, adică prin mortificaţie; de aceea Sakya-Muni a practicat şi el mortificaţia şase ani, schimbând-o apoi în meditaţie; aci e el inovator. Prin îndelungată meditaţie ajungi la „iluminare" care te duce în *Nirvana* (în japoneză se zice *Nehana* sau *Neham*).

Nirvana nu e tot una cu Raiul; Nirvana înseamnă „distrugere, liberare, neant". In Nirvana nu mai există „eu" fiinţă, individ; acolo, totul din fiinţa ta e distrus, nu rămâne nimic care să se poată reîncarna şi deci să mai poată reîncepe cu cele trei nefericiri proprii oricărei fiinţe. Cine intră în Nirvana, sau mai corect, cine ajunge în stadiul de Nirvana, se numeşte *Buda* (adică „iluminat"). Sunt milioane şi milioane de Buda, iar Sakya-Muni e Buda-cel-Mare, e „desărvârşit iluminat" (*Şokaku*).

Şi înaintea lui Sakya-Muni exista cuvântul *Prati-Buda*, cu care se desemnau oamenii cari au atins adevărul suprem; tot aşa, în colecţia de legi a lui *Manu*, Buda înseamnă „iluminat".

Dogmele sunt aproape toate luate din filosofia brahmanică. Ca şi ea, budismul afirmă că materia elementară e veşnică şi indestructibilă; că această materie adună şi combină elementele sale producând tot

www.dacoromanica.ro

ce există în univers, sub influenţa unei legi mecanice fatale, fără vreo intervenţie divină. Veşnic lumea se formează, se desvoltă, declină şi piere ca să se reconstituie din nou; fiecare din aste patru faze se numeşte *Kalpa*. Sufletul suferă şi el aceste legi; trece dela animal la om, dela om la Dumnezeu, cu ridicări şi căderi, după virtuţi şi păcate, până ce ajunge să distrugă în el aste vicii şi virtuţi, adică ajunge în stare de nirvana.

Sakya-Muni a propovăduit mila, fiindcă a vrut să fie un mântuitor al omenirii. După moartea sa, apostolii i-au transformat însă sistemul filosofic în religie.

Cosmogonia budistă cunoaşte un creator; admite ca un postulat, existenţa materiei, dar nu-şi explică începutul şi legile evoluţiei. Morala e cu totul superioară; cărţile budiste cer să faci binele, nu pentru răsplată sau teamă de pedeapsă, ci pentrucă aşa e bine.

In totul, budismul conţine noţiunea de milă, de umanitate şi de egalitate; de aceea budismul, ca şi creştinismul, nu vorbeşte nimic despre muncă, fiindcă oamenii vin pe lume cu forţe intelectuale, fizice şi morale diferite, şi prin muncă s'ar observa îndată inegalitatea dintre oameni. Alte mari asemănări sunt între budism şi creştinism, dela ceremonial şi morală, până la altar, candele, lumânări, tămâere, clopote, imagini, melodii, costumele preoţilor, procesiuni şi multe altele aproape la fel, pe care Crist le cunoştea dela mânăstirea budistă *Lassa* din Tibet. Adaug că budismul are şi taine: botezul, hirotonisirea preoţilor, mărturisirea, ungerea cu mir. Dogma însă e deosebită. Prin cunoaştere şi iluminare ajungi la mântuire, nu prin credinţă ca în creştinism. Scopul nu e viaţa veşnică, făgăduită creştinilor, ci dimpotrivă, desfiinţarea cu totul. De aceea budismul nu cunoaşte un creator al universului.

Din punct de vedere filosofic, budismul nu e nici panteism, nici monism, ci mai degrabă unicism; e un unicism transcendental, care se apropie de brahmanism.

Persecutat în India, budismul trece în China, oficial în secolul 1 al erei noastre creştine, unde se schimbă şi mai mult. Invăţaţii deosebesc budismul *de Sud*, păstrat foarte pur, mai ales în Ceylon şi Birmania, şi budismul *de Nord*, în China şi în Asia Centrală, unde s'a schimbat mult; fiindcă acolo sufletul e considerat ca o substanţă permanentă, iar Nirvana, un Paradis, cu cer de aur, cu ploaie de flori, cu arbori de pietre scumpe, şi cu îngeri suavi, iar omul mântuit prin graţia divină. El cade curând în politeism panteist, în misticism, în practica vrăjitoriilor, a magiei şi a exorcismului.

www.dacoromanica.ro

Cultul, care la început consta numai în ofrande de flori, fructe și lumini, s'a îmbrăcat mai târziu într'o pompă ne mai văzută și a luat un caracter magic.

Acest budism de Nord, alterat, trece mai târziu în Coreea, iar de aci, în secolul al 6-lea după Cristos (mai exact, în anul 522) intră în Japonia, unde înflorește tocmai în timpul când decade în India.

In 552, regele *Hyakusai*, al unui stat coreean, prezintă împăratului japonez *Kimmei* o statue de aur a lui Buda, și câteva suluri de Sutra: împăratul voia să primească noua religie, dar sfatul său, alcătuit din șintoiști conservatori, s'a opus. De aceea Buda de aur a fost dat unui carecare *Soga-no-iname*. Șintoiștii au susținut că noua religie e vinovată de ciuma care a urmat. Casa cu Buda de aur a fost rasă de pe fața pământului. Dar s'au abătut apoi atâtea nenorociri, încât nu s'a mai pus piedică budismului. De atunci, călugări mulți au venit din Coreea, din ce în ce mai mulți.

Dar budismul japonez e deosebit de cel chinezesc, așa cum cel chinezesc se deosebește de cel original. La început, noua religie a fost persecutată, iar preoții șintoiști au luptat contra ei. Atunci budismul a trebuit să se schimbe, ca să se potrivească mentalității japoneze, și să facă o mulțime de concesii șintoismului. Firește, ideile despre Nirvana fiind abstracte, nu pot fi prinse de popor; de aceea își pun toată nădejdea în paradisul lui Amida.

Din toate ideile budiste, transmigrarea sufletelor e cea mai înrădăcinată în spiritul japonez. La mijlocul lunii Iulie se sărbătorește întoarcerea sufletelor celor morți pe pământ, ca să viziteze locuințele celor rămași. In templul *Ekoin* din Tokyo se făceau rugăciuni funebre pentru caii morți în luptele din Manciuria, și pentru sufletul boilor și vacilor tăiate în abatorii, căci la budiști animalitatea e una din cele șase căi ale transmigrării sufletelor.

Așa adaptat, budismul a avut o adâncă înrâurire asupra Japonezilor, mai ales din veacul al 9-lea. Șintoismul nu avea nici dogme, nici morală; preoții lor nu propovăduiau nimic; templele lor erau simple și goale. Budismul a contrastat și a impus prin morala, prin ideile lui, prin fastul ceremonialului și prin frumusețea și bogăția templelor. Secole dearândul templele budiste au fost adevărate academii unde se preda știința chineză, de către preoți. Budismul introduce în Japonia arta și medicina, preface și modelează folklorul țării, crează poezia sa dramatică, influențează adânc politica și orice activitate socială și intelectuală; într'un cuvânt, budismul a fost pri-

www.dacoromanica.ro

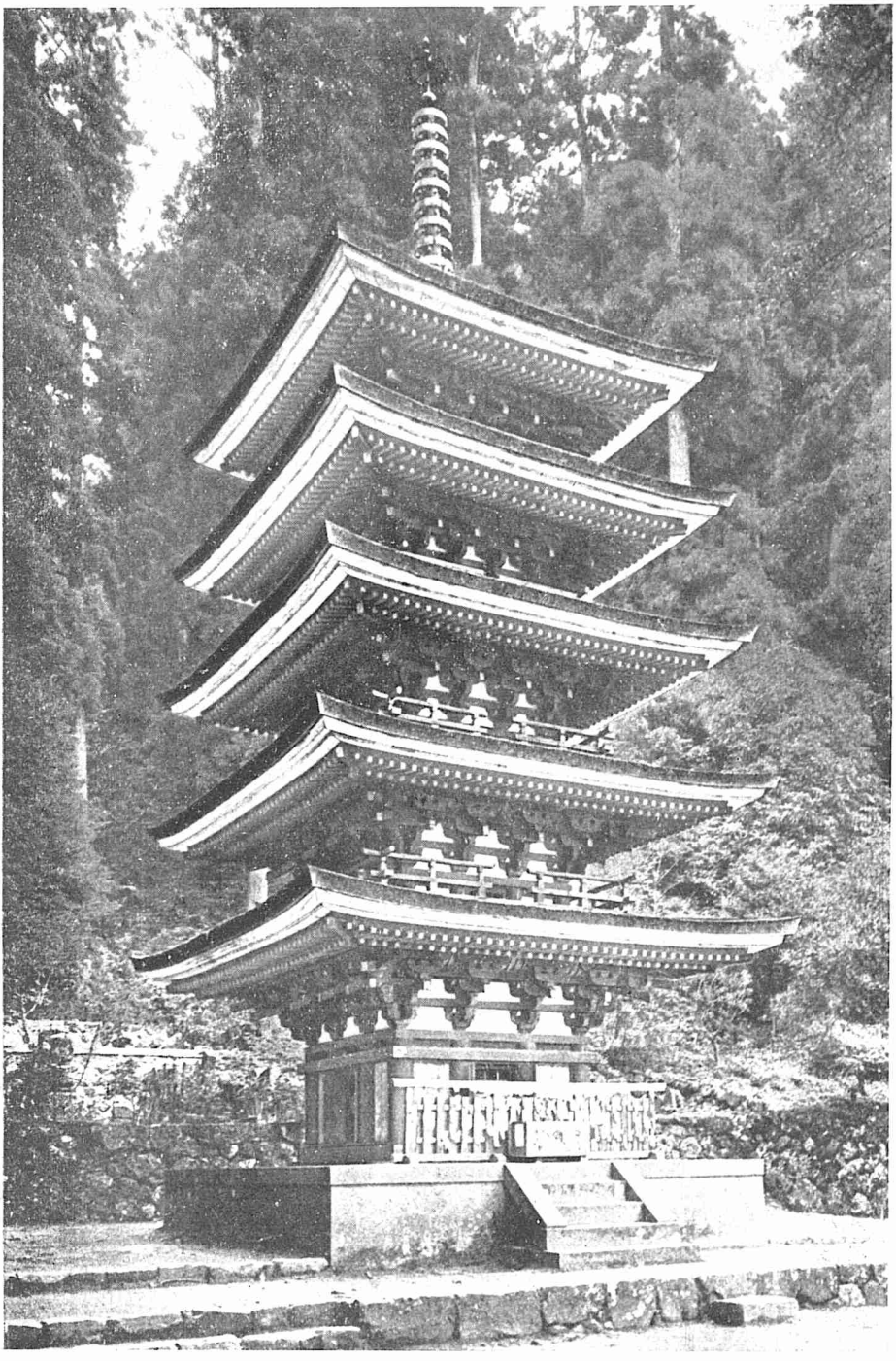

Pagoda din Nara

www.dacoromanica.ro

Sărbătoare
șintoistă

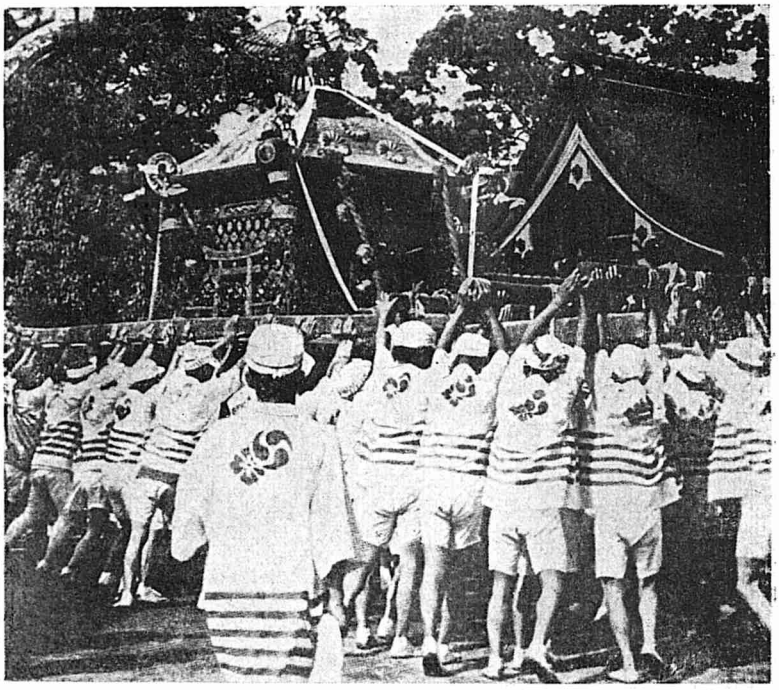

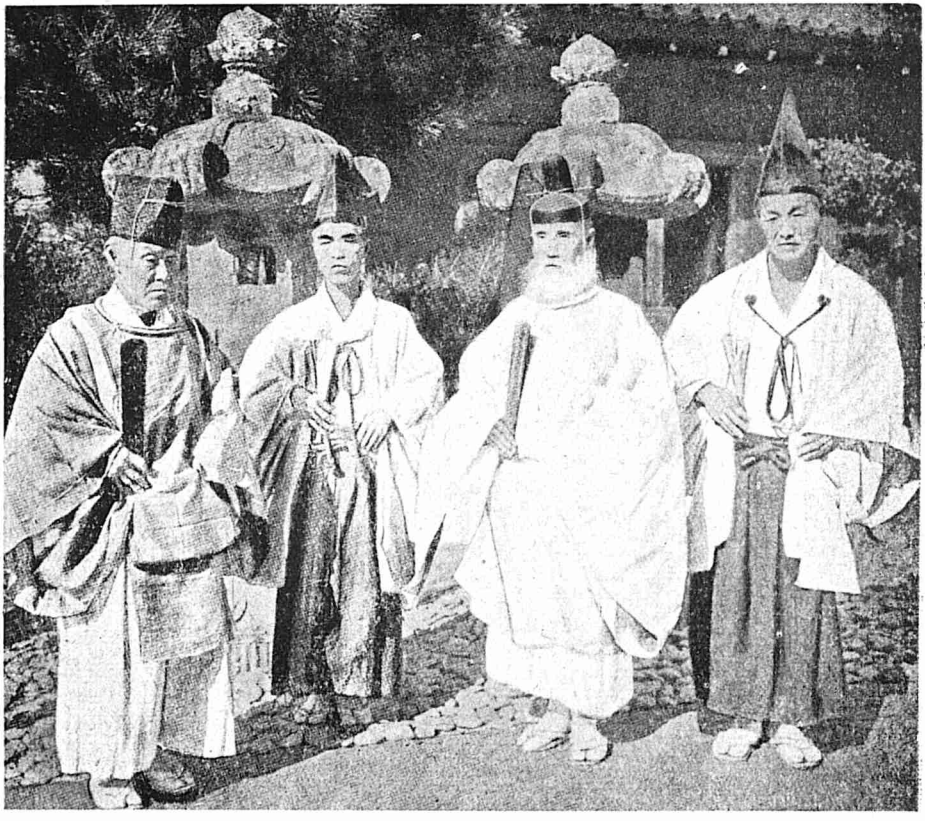

Preoți șintoiști

www.dacoromanica.ro

mul şi marele profesor al naţiunii japoneze. Numai metafizica încurcată a budismului n'a atras deloc gândirea japoneză.

Azi sunt în Japonia nu mai puţin de 11 secte principale budiste, cu 58 de ramuri. Budismul acestor secte e când panteist, când ateist, când materialist ori idealist. Tendai, Şingon, Giodo şi Zenn sunt patru puternice secte de origină chinezească. Sectele Şinn (sau Iko) şi Nicirenn (sau Hoke) sunt de origină japoneză.

Intre divinităţile adorate, două sunt foarte populare: *Kanon*, zeiţa milei şi *Gidzo*, zeul copiilor; el îi ajută când le cresc dinţii, îi leagănă când plâng şi e tovarăşul lor de joacă după ce au murit. Când părinţii desnădăjduiţi îşi lasă ocupaţiile şi îşi petrec timpul pe mormântul lor, micuţul mort, drept pedeapsă, e obligat să ridice mormane de piatră pe marginea fluviului din infern; atunci *Gidzo* vine şi-i ajută. Uneori mamele, ca să-i uşureze sarcina, îngrămădesc pietre înaintea statuii zeului.

Templele şi preoţii budişti.

Centrul budismului e *Kyoto*, unde sunt poate cele mai frumoase, cele mai de seamă temple din Japonia. In toată ţara sunt 71.326 cu vre-o 41 de milioane de credincioşi (1930). Pe cât de simple şi modeste sunt cele şintoiste, pe atât de majestuoase şi uneori măreţe sunt cele budiste.

Construite din lemn pictat, lăcuit sau sculptat, au acoperişul mare, ieşit în afară, concav şi acoperit cu olane; colţurile acoperişului sunt uşor curbate în sus. Imprejurul clădirii principale se întinde o curte neobişnuit de mare. In afară, un portic cu două caturi; iar în curte, o pagodă cu mai multe etaje, un vas mare, adesea de bronz, unde credincioşii se spală pe mâini, o clopotniţă cu un clopot mare, clădiri mai mici pentru preoţi şi lanterne de piatră sau de bronz. La intrare, un fel de tindă unde se găsesc statuele păzitorilor templului, cei doi *Nio*, statui gigantice, cu ochi înspăimântători; sunt zeii antici ai Indiei: Brahma şi Indra. Pe jos vezi uneori bucăţi de hârtie mototolită, pe care o aruncă credincioşii ca să le atragă atenţia, şi ca să obţină dela ei îndeplinirea dorinţelor. Apoi o altă tindă interioară, păzită de patru regi ai cerului, *Şi-tenno*, cu arme în mână. Faţada templului principal e de obicei acoperită cu sculpturi colorate, împodobite cu coloane şi cu lanterne suspendate.

www.dacoromanica.ro

In interior, capele, iar în faţa porţii principale, altarul, minunat decorat cu statui, cu picturi, cu vase pline cu frunze de lotus, cu lanterne şi cu sfeşnice. Serviciul religios seamănă mult cu cel creştin: preoţii citesc, cântă pe nas şi tărăgănat ca la noi, stând în genunchi.

Preoţii budişti numiţi *bonzi*, se poartă cu capul ras. De obicei îmbracă un fel de anteriu alb, galben sau negru; însă când oficiază, costumele lor sunt strălucitoare; un patrafir alb, mantii de mătase, brodate, sau în brocat de toate culorile.

Bonzii erau încă din epoca feudală, mari seniori în mânăstiri bogate, larg înzestrate de către daimyo şi generos întreţinute de către mulţimea devotată. Când ieşeau, mulţimea le admira bogăţia hainelor, numeroşii lachei şi haremul de băeţi cari îi însoţeau peste tot, îmbrăcaţi în costume de fete.

Din cronici rezultă că în secolul al 17-lea, vestitul şogun Iyeyasu şi alţii practicau prietenia masculină, cunoscută odinioară la Greci, destul de des azi în China şi răspândită în Japonia de către aceşti bonzi. Laicii iau exemplu, şi de timpuriu încep să se înfiinţeze case de prostituţie masculină, iar în secolul 17, *Edo*, capitala şogunului, numără multe asemenea case. Guvernul Tokungaua le-a combătut zadarnic; abia în anul 1842, încep să dispară.

Iar despre arta cu care exploatează spiritul de superstiţie al drept credincioşilor, voi pomeni numai de templul din *Ciogiro*, unde se fac minuni: pahare goale se umple cu apă sfântă, graţie unui resort; pontiful primeşte drept onorar pentru rugăciunile sale între 5—100 de yeni (până la 50 de dolari).

Sărbătoarea orgiacă din templul budist Saidangi

Odată pe an, la 15 Februarie, mulţime de pelerini vin din toate părţile la acest templu supranumit *Go-o-şoden*, „regele taurilor". Vin şi femei, dar puţine, fiindcă poliţia le face tot felul de greutăţi. Şi s'adună pelerinii de cu ziua, umplând hotelurile şi casele particulare. Iar seara, bărbaţi voinici şi prea puţine femei, desbrăcaţi în costumul omului preistoric, numai cu o îngustă fâşie în chip de frunză de viţă, aşteaptă în templu sosirea preotului.

Acesta citeşte, cântând tărăgănat rugăciuni. Apoi se sting toate

www.dacoromanica.ro

luminile şi în bezna încăperii, bonzul, preotul budist, aruncă la întâmplare peste mulţime, două amulete, nişte bastonaşe sfinte aducătoare de noroc şi apărătoare de boală şi de nenorociri pentru acela care va reuşi să le prindă şi să le stăpânească.

Atunci începe în întunerec o luptă disperată, fiindcă cel ce le prinde trebue să reuşească să iasă afară cu ele, să nu i le smulgă ceilalţi. In acest scop se fac din vreme grupuri-grupuri, pentru apărarea celui norocos. Alte grupuri păzesc intrarea templului, foarte largă de altfel, şi împiedică pe posesori să iasă, iar prin forţă le smulg ei amuletele. Din când în când, câte un aprig luptător, plin de sudoare, iese afară să se răcorească; suntem în mijlocul lunii Februarie, luna cea mai friguroasă în Japonia, şi încă noaptea! La răstimpuri se stropeşte în templu cu un furtun cu apă, ca să răcorească mulţimea; mai târziu când se face lumină, vezi apa ridicându-se în sus în trâmbe de aburi de pe trupurile asudate, dând, în semi-obscuritatea templului, o stranie impresie.

Bărbaţii urlă, zbiară, se aud strigăte încurajatoare de *Yoi-şo!* până ce, uneori după două ore de luptă desnădăjduită, deţinătorii amuletelor, zdrobiţi de oboseală, izbutesc să iasă afară. Şi aci contrastul: mulţimea pelerinilor, rude sau prieteni, aşteptând afară tremurând de frig, deşi înveliţi în mantale groase, şi lângă ei, luptătorii goi, roşii ca racul, asudaţi şi făcându-şi vânt de căldură!

Nici preoţii nu ştiu origina acestei sărbători. Vizitatorilor li se povesteşte o legendă oarecare. E vorba de cultul *phallic*, care din India trece în China şi de aci în Japonia, unde odinioară era foarte întins, dovadă multe simboluri sexuale. Influenţa pudicilor Europeni a hotărît guvernul să ia tot felul de măsuri, aşa încât azi sărbătoarea se celebrează în secret numai, şi în puţine localităţi. Cultul acesta orgiac se numeşte *Eyo*.

Sunt şi în alte părţi reuniuni nocturne, cu strigăte sălbatece şi mişcări violente, pentru a se excita până la frenezie. La aceste reuniuni iau parte şi femei goale, cu părul despletit. Templul de care am vorbit e dedicat zeiţei *Kanon*, care are o statue în interior. Curios e că Bachus, divinitatea principală din cultul phallic grec şi roman, este invocat tot sub numele de „taur venerabil". Cu timpul această sărbătoare orgiacă a evoluat; scopul principal a rămas prinderea amuletelor dătătoare de fericire.

www.dacoromanica.ro

CONFUCIANISMUL

Studiul confucianismului în Japonia e indispensabil aceluia care vrea să cunoască fondul sufletului japonez, aşa cum stoicismul e necesar celui ce caută baza sufletului roman din timpul lui August.

Pe limba japoneză confucianism se zice *giukyo*, dela cuvântul chinezesc *giuciao* care înseamnă „secta învăţaţilor".

Confucius — sau pe chinezeşte: *Kung-fu-dzâ* (în limba japoneză se zice *Koşi)* se naşte în China cu cinci secole şi jumătate înaintea lui Crist, în localitatea *Lu* din provincia *Şantun*. A avut discipoli, ca şi Buda şi Crist, de aceea cărţile sale sunt sub formă de dialog. N'a fost un inovator, ci un codificator; a adunat preceptele cunoscute cu mult înaintea lui.

Confucius învaţă pe fiecare, dela suveran până la ultimul cetăţean, ce trebue să practice, ca să domnească în societate şi în familie, ordinea, pacea şi armonia. De aci maxime de guvernământ, de organizări politice şi administrative, de relaţii sociale, maxime pentru constituirea familiei şi datoriile fiecăruia dintre membri, toate reglementate până în mici amănunte.

Confucianismul are două perioade în Japonia ca şi în China: timp de o mie de ani e aliat cu budismul, întregindu-l cu morala sa; iar din secolul 17 se desparte, fiindcă în afară de morală, avea şi un sistem metafizic asupra naturii şi asupra omului, care nu se mai împăca cu budismul. Aşa ne putem explica că vehiculul care a adus în Japonia confucianismul, a fost budismul.

A fost introdus aci în secolul 3 sau 4 d. Ch., şi a cunoscut epoca de înflorire în secolul 17, în timpul şogunului Tokungaua Iyeyasu, când acest mare soldat, dar şi conducător şi protector al învăţaţilor, a poruncit să se tipărească clasicii lui Confucius. Vreme de două veacuri şi jumătate, tot ce a fost intelectualitate în Japonia, s'a modelat după ideile lui Kung-fu-dzâ. E adevărat că doctrina sa de supunere conducătorilor şi părinţilor, se potrivea cu ideile feudalităţii nipone. In 1907 confucianismul a fost reînviat oficial cu mare solemnitate la templu, cu toţi universitarii, şi în asistenţa a trei miniştri.

Japonezii au primit bine ambele doctrine; însă au japonizat budismul de nu se mai recunoaşte, pe când de confucianism nu s'au atins; fiindcă ce e esenţial în natura moralei practice, nu se schimbă uşor, pe când teoriile filosofice se transformă grozav în mâna discipo-

www.dacoromanica.ro

lilor şi comentatorilor succesivi. Aşa dar, o expunere a confucianismului chinez, e valabilă şi pentru Japonia.

Adaug că un studiu întreg asupra confucianismului e deosebit de greu, şi iată de ce: cu două secole înainte de Christos, împăratul chinez *Ţin* ordonase arderea tuturor cărţilor istorice şi îngroparea de vii a 500 de învăţaţi, pentrucă, în orgoliul lui, se întitula „primul împărat", iar învăţaţii îl tot confruntau cu împăraţii legendari. Atunci au pierit şi toate cărţile lui Confucius, afară de una, *Ekikyo*, încât, deşi multe au fost reconstituite din memorie mai târziu, apasă mereu asupra lor o îndoială. Clasicii confucianismului sunt cuprinşi în „*Şi-so, go-kyo*", adică în cele „Patru cărţi şi cinci canoane". Cele 4 cărţi sunt: „Marea învăţătură". „Doctrina Mijlocului Just", „Analecte" din Confucius" şi „Spusele lui Mencius". Cel mai simpatic dintre învăţaţii chinezi, este Mencius; sentinţele sale sunt scrise cu mult duh, şi cu epigrame, de par'că ar fi moderne. De altfel, democrat convins.

Preceptele lui Confucius.

Kung-fu-dzâ propovăduieşte cinci mari *virtuţi*: 1) bunătatea naturală, 2) dreptatea naturală, 3) simţul riturilor, adică politeţa şi convenienţele, 4) inteligenţa şi 5) lealitatea: fidelitatea şi sinceritatea. Iar ca relaţii sociale stabileşte:

1. *Relaţii între părinţi şi copii*, sau cum se zice în Japonia, *pietatea filială*. Casa fiind personificată prin şeful ei, el are drept de viaţă asupra copilului, în vechia Japonie şi în China de azi. Confucius nu cere copilului afecţiune şi iubire, ci respect şi supunere faţă de tată, fiindcă „iubirea şi afecţiunea scoboară pe superior". Chiar mama e supusă propriului ei fiu, când fiul devine şef de familie.

2. *Relaţii între prinţ şi supus*, sau, în general, fidelitatea către stăpân. E mai de căpetenie decât prima relaţie, şi prin aceasta Japonia se deosebeşte de China. Aristocraţia feudală era prea înrădăcinată în Japonia, ca să primească spiritul democratic al civilizaţiei chineze; pe când în China militarul nu înseamnă nimic, în Japonia, dimpotrivă, e considerat deasupra civilului. Lealitatea către senior merge până la îndatorirea de a răzbuna *jignirea* adusă acestui senior sau stăpân, iar dacă nu, obligaţia de a se sinucide. Ceva mai mult, ea porunceşte această răzbunare contra omorîtorilor părinţilor; hara-kiri, tot dela confucianism îl au Japonezii. Azi vendeta şi sinuciderile de asemenea categorie sunt rare.

www.dacoromanica.ro

3. *Relații între soți.* Ele au creat femeii situația inferioară pe care n'a avut-o înaintea confucianismului; s'a văzut că istoria Japoniei cunoaște zece suverane pe tronul ei. Și în această relație se recomandă supunere, nu iubire; infidelitatea soțului nu e egală cu a femeii. E locul să spun aci că statisticele numără în Japonia un divorț pentru trei căsătorii; consecință a ideilor confuciane, care consideră femeia ca ceva de înlocuit.

4) *Relații între frați*, între cei mari și mici, și

5) *Relații între prieteni*, pe cari se reazimă desvoltarea clanurilor, corporațiilor, a orașelor, comunități tari ca și „casa". In schimb, libertatea individuală slăbește.

Două observații asupra acestor cinci puncte:

Prima, e că din aceste cinci categorii, lipsește a șasea: relațiile între om și Dumnezeu, fiindcă Confucius neagă divinitatea, și desparte religia de morală. Locul lui Dumnezeu e luat de suveran, și de tată, în familie. Confucius neagă orice ființă spirituală; pentru el, religia e numai o superstiție. Un punct de seamă pentru cei ce cred că confucianismul e o religie.

A doua observație e că trei din aceste cinci relații se ocupă de familie, fiindcă în China ca și în Japonia veche, familia, nu individul, constitue elementul prim de organizare socială. Individul nu posedă drepturi în afară de familie. Astă organizare patriarhală este izvorul stabilității și longevității societății chineze. Pentru asta moraliștii au legat pe membrii familiei într'o rețea de obligații, de obiceiuri, de rituri, dela care nimeni nu se poate abate.

In loc de „familie" cum se zice în Occident, poți spune mai bine „casă", pentrucă nu întotdeauna legătura de sânge face familia orientală. Și pentruca familia să se perpetueze, e destul ca numele casei să fie continuat. De aci adopția și legătura nelegitimă. Așa se explică în Japonia linia din „tată în fiu", de secole și secole.

Morala confucianistă e superioară. Confucius spunea: „Nu face altuia ceeace n'ai vrea să ți se facă ție"; însă e împotriva doctrinei lui *Lao-dzâ* care răsplătește răul cu binele. Sancțiunea preceptelor lui? Virtute pentru virtute, când e vorba de învățați; răsplată și pedeapsă, când e vorba de popor, însă nu lăsată în lumea viitoare, ci în viața aceasta: celor ce fac răul, o teamă fatalistă de rău materiale de tot felul, și o speranță de binefacere pentru cei buni.

Pe când budismul recomandă o cultură solitară a inimii, care să-l deslege de toate legăturile sociale și de orice ordin, dimpotrivă Con-

www.dacoromanica.ro

fucius cere omului o cultură de inimă, care-l face uman, sociabil, sclav al riturilor, dependent de comunitate.

Ce influenţă are această şcoală filosofică asupra spiritului japonez?

Şintoismul n'avea nici dogmă nici morală. Această lacună a favorizat primirea budismului. Dar budismul nu avea un sistem utilitar, cu amănunte despre datoriile omului către semenii săi. Intregirea a făcut-o confucianismul, acea şcoală materialistă care neagă un Dumnezeu pentru care omul singur este expresia cea mai înaltă a forţelor naturii, pentru care sufletul nu e nemuritor. Timp de trei secole, asemenea idei s'au inoculat în sufletul poporului, formând Japonia materialistă de azi. De altfel spiritul confucianist convenea de minune spiritului nipon, nepregătit pentru metafizică, ci dimpotrivă înclinat spre lucruri practice. Japonezul are un cult al patriotismului, simbolizat prin împărat, şi atât; orice religie îl lasă indiferent. Ţi se întâmplă adeseori să întrebi pe un japonez dacă e budist, şintoist sau confucianist, şi să nu te priceapă ce vrei să-l întrebi.

CREŞTINISMUL

E introdus în Japonia cu misionarii portughezi *Francisc Xavier* şi *Kasper*, încă din 1549, fiindcă iezuiţii portughezi, franciscanii şi dominicanii spanioli au fost primii cari au adus doctrina lui Crist în Japonia. Ceremonialul pompos catolic trebuia să impresioneze pe Japonezi, încât în 40 de ani catolicii convertesc nu mai puţin de 300.000 de credincioşi.

In secolele următoare însă, creştinismul a cunoscut persecuţii sângeroase. Şi aci două fapte sunt de reţinut. Mai întâi, că persecuţiile n'au fost de natură religioasă, ci politică. Ele s'au datorat, pe de o parte, lipsei de tact din partea misionarilor şi intrigilor între ei, iar pe de altă parte, temerii exagerate a conducătorilor japonezi că misionarii nu sunt decât avangarda Europenilor cari voesc să le cucerească ţara.

Şi mai e un fapt demn de reţinut: au fost unii Japonezi creştinaţi, cari au refuzat să-şi renege noua religie şi cari au pierit eroic, ca adevăraţi martiri; şi e cu atât mai meritoriu, cu cât între ei erau şi femei, care prin educaţia şi condiţia lor socială, nu puteau decât să se supună.

După revoluţia din 1867, care a reîntronat pe împărat în drepturile

www.dacoromanica.ro

sale, propagandele religioase au fost oficial declarate libere; o spune şi articolul 28 din Constituţia lor. Atunci au inundat Japonia nenumărate secte protestante, pe lângă cea anglicană, catolică şi ortodoxă, fără mult spor, fiindcă propaganda religioasă, ca şi cea a oricărei idei, nu se împacă cu toleranţa, ci are nevoe de persecuţii, ca să prindă rădăcini. Ş'apoi Japonezul e om practic: el trece la creştinism fără multă ezitare, dar şi fără convingere; se duce regulat Dumineca la biserică, face tot ce i se cere, pentrucă e un mijloc gratuit de a învăţa limbi străine dela misionari, şi de a-şi face interesele sale personale. Aste scopuri odată ajunse, părăseşte secta creştină cu aceeaşi seninătate cu care a intrat. Numărul convertiţilor nu corespunde cu marile sforţări şi cheltueli făcute; fiindcă Americanii, oameni practici, au priceput-o imediat: credincioşii se recrutează mai uşor când plăteşti.

Iată şi câteva cifre după listele de înscriere: Sunt 112.000 de Japonezi catolici, 41.000 de ortodocşi, iar restul de vre-o 215.000, se împarte între anglicani şi numeroase secte protestante, presbiteriani, congregamişti, metodişti, baptişti şi multe altele, dintre care nu lipseşte nici Salvation Army, nici faimoasa Y. M. C. A. Aceste cifre trebue raportate la populaţia totală a Japoniei propriu zise, (afară de Coreea, unde sunt vre-o 200.000 de creştinaţi). Ortodoxismul se introduce târziu în Japonia — abia pela 1861 — adus de preoţii ruşi.

Conform caracterului rassei de a se elibera cât mai iute de sub tutela europeană, Japonezii au ajuns să aibă o sectă creştină a lor: *Nihon-Kirisuto-Kyo* („Secta creştină japoneză") cu biserici făcute de ei, cu preoţi japonezi şi cu serviciul în limba japoneză. Preoţi creştini japonezi se găsesc şi în celelalte secte.

CREDINŢE POPULARE ŞI SUPERSTIŢII

Spiritul japonez e înclinat spre superstiţie prin cele două caracteristice ale sale: îndelungata deliberare înainte de a lua o hotărîre, şi o resemnare fatalistă, însă fără pesimism. Pe prima caracteristică Europeanul o constată în renumitele şi nesfârşitele *sodan-uri* (consfătuiri) japoneze; cea de-a doua e bine cuprinsă în expresia *şikataga-nai* („nu mai e nimic de făcut") şi care n'are pesimismul oriental din „aşa a fost scris".

Tot noianul de credinţe populare şi superstiţii formează alt material deosebit de folositor pentru studierea sufletului acestui popor.

www.dacoromanica.ro

Şintoismul a fost totdeauna plin de formule de superstiţie şi practice magice de tot felul. Originea lor e foarte îndepărtată. Popoarele autohtone le aveau pe ale lor, când hoardele de năvălitori — Malaezii dela Sud şi Mongolii dela Vest — le-au adus şi superstiţiile asiatice.

Cea mai însemnată este *magia*, arta de a produce efecte surprinzătoare şi miraculoase, cu mijloace supranaturale. Şi astăzi mai găseşti în Japonia unele secte şintoiste care o practică. Pentru ele, *Amaterasu* nu e numai zeiţa de căpetenie, ci şi divinitatea mamă a tuturor zeilor secundari şi a oamenilor; totuşi omul nu intră în legătură cu zeiţa decât în stare de extaz. Iată-ne în plin misticism. Obscuritatea misterioasă cu care e acoperită divinitatea, purificaţiile, practicile magice, descântecele, toate la un loc produc asupra credincioşilor adevărate crize religioase, care în acest mediu special, trec drept pietate religioasă.

Unele secte şintoiste pot procura căi de a comunica cu divinitatea, iar unul din mijloace e magia, prin care credinciosul se vindecă de orice boală; mai mult, nu sunt prea rare cazurile când se poate învia un mort. Sunt mulţi credincioşi cari vin la templu să facă astă cură, dar partea interesantă e că printre aceştia sunt şi Japonezi convertiţi la creştinism.

Iată în ce constă cura: credinciosul şade jos, rosteşte cuvinte sfinte, şi respiră foarte adânc, lucru pe care-l face şi secta budistă *Zen*, umflând abdomenul cât mai mult, şi păstrând o atenţie încordată ca tot timpul, abdomenul şi nasul să fie în aceeaşi linie verticală. De aci halucinaţie şi alte fenomene morbide proprii nevrozei; credinciosul pierde senzaţia lumii externe, respiraţia îi şueră, vocea îi e răguşită, schimbată, spasmul extazului devine iminent şi totul anunţă că *yokei*, binefăcătorul suflu al zeiţei Amaterasu, s'a coborît peste el.

Gimnastica respiratorie se întregeşte cu descântece: „O! Zeul X, o! Zeul Y..." şi urmează cu ritul şintoist de unde a luat descântecul; secta nu face decât să-l explice. Gimnastica respiratorie unită cu descântecul, devine un exerciţiu de autosugestie, când operatorul vine cu toată pompa cultului, fiind de altfel bine plătit.

Japonezii culţi n'au o bună părere de asemenea secte pe care le califică de „imorale şi depravate". Mai mult, guvernul caută să modereze zelul superstiţioşilor şi să salveze drepturile medicinii.

Fiecare statue are specialitatea sa de vindecare: boli de stomac, reumatism, dureri de cap, şi aşa mai departe. Doctorii din lumea întreagă se trudesc să vindece tusea; o sectă budistă a găsit remediul: e destul să te duci la templul *Fukugaua* unde e statuia lui *Gizo*, şi când

www.dacoromanica.ro

te apucă criza, suni un clopoţel cât timp ţine tusea; repeţi şedinţa de nouă ori, şi dacă cumva ai uitat odată să laşi acolo moneda ce o datorezi statuii, trebue să reiei şedinţele dela început, cele dinainte fiind zadarnice.

Zeul *Fudo* e un oculist de seamă. *Enoki-Sama*, pentru dureri de dinţi, rivalizează cu cei mai mari dentişti. Alţi credincioşi spun secretele lor la urechea statuii Gizo din templul *Giomyoin*, în parcul Ueno din Tokyo. Statuia ascultă păsul oamenilor spus în taină şi mijloceşte uneori chiar în chestiuni delicate de dragoste, bine înţeles când credinciosul n'a uitat onorarul ce-l datorează „statuii".

Ţăranii se tem de vulpe *(kiţune)* şi uneori de viezure, al căror spirit intră în om şi-l chinue (epilepsie) şi de care nu scapă decât cu practice magice. Poporul crede că bursucul se transformă noaptea, sub diferite apariţii, face sgomot, sperie oamenii, şi se dedă la tot felul de năzbâtii. Numărul 7 şi numerele în care intră această cifră: 17, 27, etc. sunt nefaste. La căsătorie trebue observată o anumită proporţie numerică, între vârsta bărbatului şi a femeii. Anumite zile ale anului sunt norocoase, pe când altele sunt nefaste, de care trebue să ţii seama: o înmormântare făcută într'o zi nefastă atrage în familie alt doliu. Nu trebue să dormi cu capul la Nord, adică aşa cum se aşează morţii. Dinspre Nord „Poarta Diavolului" vin tot felul de nenorociri. Alte superstiţii privesc focul, în care nu poţi arunca orice, fără ca el să se răzbune. Dracul joacă şi el un mare rol în superstiţia japoneză şi e numit pe limba lor, *Oni*.

Iată şi câteva *credinţe populare:*

A căzut o stea: semn de fericire, noroc, bogăţie.

Pete albe pe unghii: în curând vei avea haine noi.

De întâlneşti un scolopendru (miriapod), îl goneşti zicându-i: „vino alaltăeri"; scolopendrul crede astfel că i-ai dat un termen în viitor şi pleacă păcălit.

De întâlneşti o înmormântare: zi profitabilă, mai ales pentru mireasa ce se duce la nuntă.

In caz de cutremur: scapi dacă te bagi sub mustiquer (pânză rară care te apără de ţânţari în timpul somnului).

Ca să te vindeci de lepră: îţi tai unghiile şi le arunci în foc.

Nido aru koto-ua, sando aru: „ceeace e de două ori (fericit) va fi de trei ori"; sau, cum spunem noi; o nenorocire nu vine niciodată singură.

www.dacoromanica.ro

Ca să visezi noaptea ființa iubită: întorci pe dos cămașa de noapte.

Arta ghicitului. In Japonia sunt multe forme ale artei de a ghici : astrologie, fiziognomie, explicarea viselor și altele, parte autohtone, parte aduse din China. Arta datează de mult; mitologia ne spune că atunci când zeița Amaterasu, speriată de fratele ei, se ascunsese într'o peșteră, zeii au recurs la ghicit ca să o scoată de acolo; așa dar. ghicitul exista la Japonezi chiar înaintea venirii civilizației chineze.

Dintre toate, cea mai răspândită este *Eki*, arta de a prezice cu ajutorul a opt diagrame, un fel de tăblițe pe care sunt trase linii negre și roșii și cu care se ghicește grație unui sistem destul de complicat. Țara de origină e tot China.

Astăzi străinul care se plimbă pe străzile marilor centre japoneze, observă dese ori la case, ca o firmă, o tăbliță cu mai multe linii orizontale, groase și negre, și cu una sau două roșii: e locuința unui prezicător. Numai numărul lor mare poate spune cât sunt de căutați. Marele ziar japonez *Mainici* recunoaște că ghicitorii au clienți din societatea de sus. Cel mai cu faimă în Japonia era celebrul *Takașima* din Yokohama, consultat până și de oamenii culți asupra speculațiilor de bursă; iar ceilalți, financiari, oameni de Stat, diplomați, nu-l consultau numai asupra chestiilor personale, ci și asupra afacerilor de Stat, care interesează politica și diplomația țării.

Știm povestea birjarului evreu care lucra și Sâmbăta, cu un butoiaș cu apă sub capra trăsurii, fiindcă legile îi permit să lucreze în acea zi, dacă se află „pe apă" ; nici Japonezii nu sunt mai puțin ingenioși când e vorba să ocolească o dispoziție a „destinului". Un tânăr vrea să ia o fată în căsătorie; ghicitorii însă spun părinților fetei că numai un pețitor care ar veni dela Nord și dela Vest, convine viitoarei mirese, așa ca s'o facă fericită. Din nenorocire însă, tânărul vine dela Răsărit, iar viitorul tată socru are o părere bună despre el. Ce e de făcut? De comun acord, se hotărăște că viitorul mire va locui trei zile la o rudă, a cărei locuință vine spre Nordul sau spre Vestul casei tinerei fete; apoi tânărul va veni să facă din nou cererea în căsătorie, dar în așa fel, ca și când ar veni întâia oară.

www.dacoromanica.ro

LIMBA ŞI SCRISUL

Limba

Rândurile următoare n'au pretenţia să dea elemente de gramatică şi de sintaxă japoneză, ci să pătrundă puţin în mentalitatea niponă, atât de curioasă şi de neînţeleasă de noi: fiindcă limba unui popor e oglinda felului său de a gândi.

Limba japoneză n'are nimic comun nici cu cea chineză, nici cu a Ainuşilor, primii locuitori ai Japoniei: dovadă de robustă personalitate; are în structură, asemănări cu limba coreeană, şi oarecari înrudiri cu mongola şi manciuriana, deci face parte din grupul Altaic. E o limbă *aglutinantă*, adică tinde să contopească în acelaş cuvânt inflexiunile gramaticale, nu să le despartă în mici cuvinte.

Limba de azi se deosebeşte mult de cea arhaică, pură, fiindcă odată cu hieroglifele chineze s'au introdus şi multe cuvinte chinezeşti. De altfel Japonezul şi azi recurge la limba chineză, ca noi la greacă şi latină, pentru termeni tehnici.

Nu e deloc uşoară de învăţat limba japoneză. Mai întâi, sunt mari deosebiri între limba scrisă şi cea vorbită. Sunt deosebiri şi între vorbirea bărbatului şi a femeii. Limba scrisă cunoaşte un stil epistolar, un stil chinez, altul poetic, altul oficial, altul semiclasic (stilul jurnalelor), toate diferite unul de altul; cea vorbită are şi ea deosebiri în lexic şi chiar în gramatică, după cum e rostită de un bărbat sau de o femeie, de un superior inferiorului, sau de inferior superiorului. Din fericire, dialectele din provincii nu sunt între ele mai diferite decât la noi, spre deosebire de China, unde dacă vorbeşti în Canton cu dialectul din Pekin, nu eşti deloc înţeles, aşa după cum nu pricep cei din Şanhai, când le vorbeşte un Chinez din Canton. Limba niponă are însuşirea de a condensa în puţine cuvinte, o întreagă ideie. Proverbele *koto-uaza* şi poeziile de o strofă, *tanka*, sunt dovezi îndestulătoare. Faptul ilustrează spiritul lor de simplificare şi de sinteză.

www.dacoromanica.ro

Limba japoneză e săracă în noțiuni abstracte și în cuvinte ocărîtoare; în schimb are multe vorbe care redau aceeași noțiune, după diferitele grade de politețe; vorbirea femeii e dosebit de politicoasă. Politețe care crează acele bune legături de prevenire și curtenie între oameni, atât de necesare unei viețuiri de liniște și de bună învoire.

După cum „stilul e omul", tot așa limba oglindește sufletul poporului care o vorbește. Limba lor, trădează o deosebită delicatețe și amabilitate a omului față de semenul său. E aci multă grijă de a nu supăra, de a nu jigni; grijă pornită dela un spirit altruist, și aici e fundamentul politeții japoneze.

Sunete

Japonezii n'au ca noi consoane deosebite, ci întotdeauna legate de o vocală. „Alfabetul" lor se compune din 69 de sunete, dintre care, cele 5 vocale, un *n'* nazal franțuzesc, iar celelalte, silabe formate dintr'o consoană urmată de o vocală. Consoanele *j, l* și v lipsesc cu desăvârșire și iarăși lipsesc unele silabe, ca *di, ti,* ce *fa,* ș. a., deși consoana respectivă există în asociație cu altă vocală. Chiar cele care există, nu corespund exact cu ale noastre: u se pronunță închis, aproape de *î; g,* nazal și gutural; *r,* ca și când ai vrea să pronunți în acelaș timp și pe *d;* iar z, ca pe *dz.*

Japonezii rostesc un cuvânt străin prin aceste sunete; astfel Crist devine *Kirisuto,* Timuș se pronunță *Cimuși,* și așa mai departe, pentru că n'au consoane separate, și pentrucă le lipsesc multe din silabele noastre. Niciodată două consoane nu se întâlnesc; motiv pentru care limba lor vorbită de femei și copii, sună armonios.

Nu există accent tonic apreciabil; de aceea cuvintele japoneze trebue citite accentuând egal toate silabele; ei îl pun numai când e vorba de cuvinte omonime, ca să evite confuzia, dar chiar și atunci e slab. Au vocale lungi, care se pronunță ca duble vocale; și duble consoane, care se citesc puțin prelungit.

www.dacoromanica.ro

DIN GRAMATICA JAPONEZA

Părţile de cuvânt

Pe lângă substantiv, adjectiv, pronume, etc. Japonezii au în plus *conclusivul, atributivul* şi o formă *nedeterminată*.

1) *Substantivul.*

N'are nici gen, nici număr; când vor să evite o confuzie pentru gen, adaugă prefixele *otoko* (bărbat) şi *onna* (femee) pentru oameni; iar pentru animale, alte prefixe, ca de exemplu:

			(cu schimbări de eufonie):
uma	înseamnă	cal	*tori* = pasăre
meuma	„	iapă	*ondori* = cocoş
ouma	„	armăsar	*mendori* = găină

Numărul e redat, la nevoe, prin sufixe sau prin repetarea cuvântului:

anata = D-ta — *iro* = speţă, fel
anata-gata = D-voastră — *iro-iro* = mai multe feluri.

Contrar părerii unor autori de gramatică japoneză, găsesc că substantivul se declină; iată-i cazurile:

Nearticulat: *neko* pisică

Nominativ	nekouà	
	sau	pisica
	nekoga	
Genetiv	nekono (al) pisicii	
Dativ	nekoni pisicii	
Acusativ	nekoo (pe) pisică	
Ablativ	nekokara (dela sau prin) pisică	
Vocativ	neko! pisico!	

2) *Articolul.*

După cum se vede, este enclitic, ca şi în româneşte.

3) *Adjectivul.*

Are particularitatea de a se contopi de multe ori cu verbul *a fi*, dând un bun exemplu de aglutinare; din *naga* formă nehotărâtă, conţinând ideea de „lung", se formează tot prin aglutinare:

www.dacoromanica.ro

nagasa, lungime (substantiv)
nagai, lung (adjectiv)
nagaku, lung (adverb)
nagakatta, format din *nagaku* + *atta* (trecutul verbului a fi) înseamnă „a fi lung".

Substantivul în apoziție, și unele forme de verbe, joacă rol de adjectiv:

riko-na kodomo = copilul (care e) deștept
deșteptăciune copil

nai mono = lucru (care) nu e
nu e lucru

Comparativul se obține cu *yori*, pus *după* cuvântul cu care se compară:

umaua uși yori hayaku hașiru = calul fuge mai repede decât boul
calul bou decât repede fuge

Superlativul se formează cu *taihen* (foarte) sau cu *ici ban* (întâiul):

taihen yoroși = foarte bine

4) *N u m e r a l u l.*

Iată o parte de vorbire neînchipuit de complicată. Mai întâi *cardinalele*; au până la *10*, două forme, amândouă întrebuințate curent, una, din cuvinte japoneze, cealaltă, din chineze:

	Chineze	*Japoneze*		
1	*ici*	*ștoțu*	11	*giu ici*
2	*ni*	*ftațu*	20	*ni giu*
3	*san*	*mițu*	21	*ni giu ici*
4	*și* sau *ion'* . .	*ioțu*	100	*hyaku*
5	*go*	*ițuțu*	1000	*sen*
6	*roku*	*muțu*	1943	*sen ku hyaku și giu san*
7	*șci* sau *nanà* .	*nanațu*	10.000	*man*
8	*haci*	*yațu*	100.000	*giu man* („zece man")
9	*ku* sau *kiu* . .	*kokonoțu*	1.000.000	*hyaku man*
10	*giu* . . . . - .	*to*		(„o sută de man")

www.dacoromanica.ro

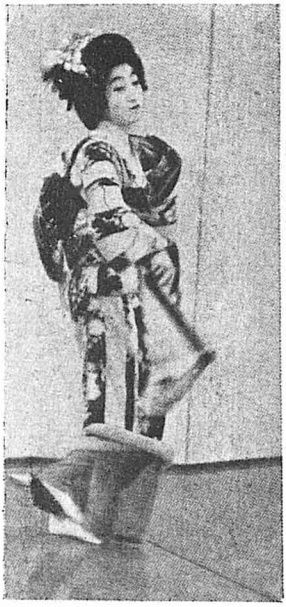

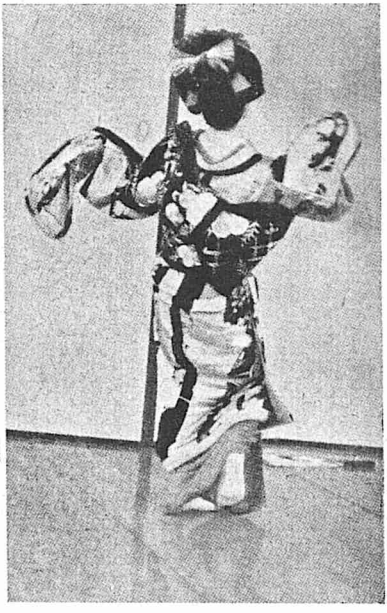

Gheișe și muzicante

www.dacoromanica.ro

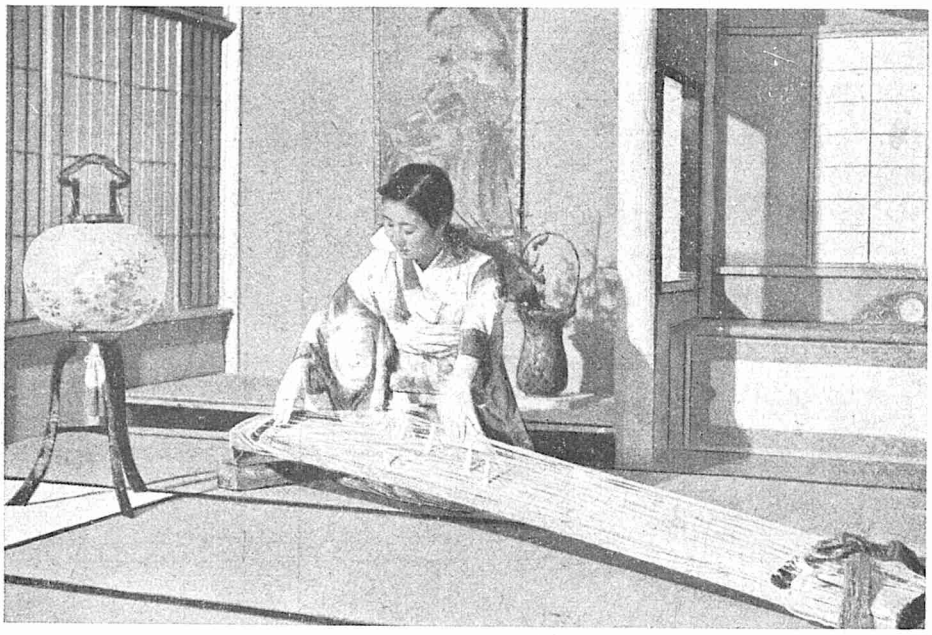

Cântând din koto

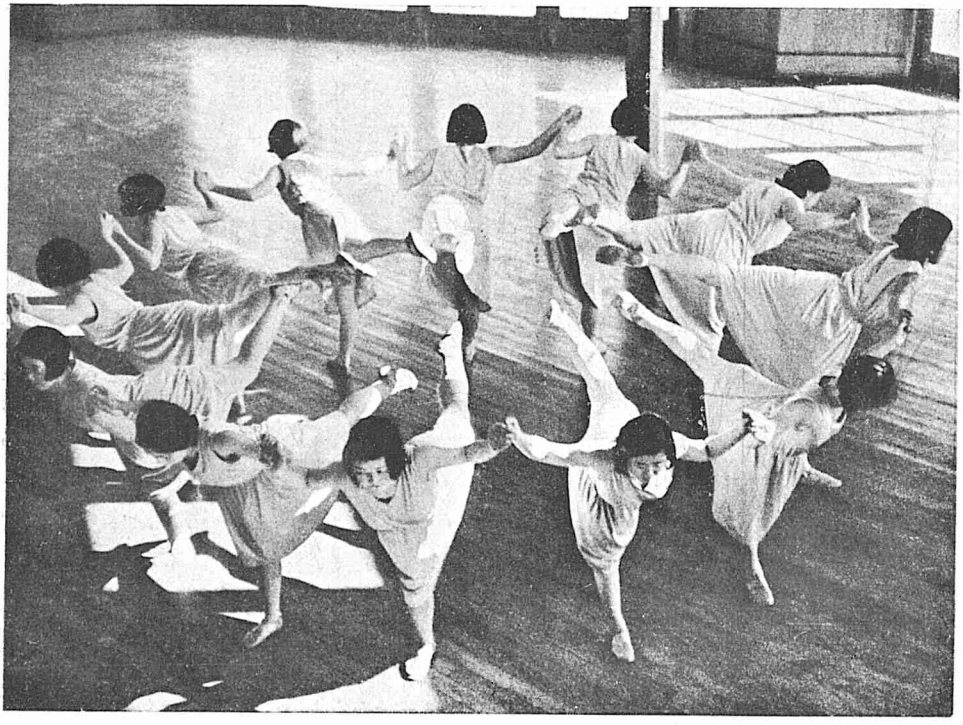

Gimnastică ritmică

www.dacoromanica.ro

Cu acest tablou se poate forma orice număr; eufonia modifică însă cuvintele;

300 se zice *san biaku*, nu: san hyaku
800 „ „ *happiaku*, nu: haci-hyaku;

de multe ori *ici* se reduce la *i*, etc.

Întrebuinţezi numeralul *după* substantiv sau *înainte*; în acest ultim caz, numeralul adaugă particula *no*:

ciocin — o *miţu kaimaşta* = am cumpărat patru lampioane

lampioane (Ac) 4 am cumpărat

sau:

miţu-no ciocin-o kaimaşta.

Numerale cardinale se formează cu *ban*, sau *bam-me*:

iciban', niban', san'ban=întâiul, al doilea, al treilea

Numerale distributive, cu *zîţu*:

ştoţu-zîţu = câte unul, ftaţu-zîţu = câte doi, miţu-zîţu = câte trei

Numerale multiplicative:

nibai = îndoit, sambai = întreit, etc.

Fracţii:

$^1/_2$ = *han'* — *bun'*
jumătate parte

$^1/_4$ = *şi bun* — *no ici*
(a) 4 parte din unul

$^1/_8$ = *haci bun* — no *ici*
(a) 8 parte din unul

Iată numeralele. Partea curioasă şi neînchipuit de grea pentru Europeni, e că aste numerale sunt rare ori întrebuinţate singure; aproape întotdeauna li se adaogă sufixe speciale. Aşa:

când numeri lucruri întinse zici: ici*mae*, ni*mae*, san*mae*, etc.
„ „ „ lungi rotunde zici: ippon, nihon, sanbon, etc.
„ „ vehicule zici: ici*dai*, ni*dai*, san*dai*, etc.
„ „ oameni zici: ştori, ftari, san*nin*, yo*nin*, go*nin*, etc.
„ „ animale zici: ippi*ki*, nihi*ki*, sambi*ki*, etc.

şi încă multe altele; principalele sufixe sunt în număr de 35! Sufixul nu scuteşte de substantiv; zici bunăoară:

tabakoo nihon kudasai = vă rog daţi-mi două ţigări.
ţigări două binevoiţi a-mi da

www.dacoromanica.ro

Adaug că sunt multe expresii speciale pentru unele numerale (ca bunăoară *hațuka* = 20), întrebuințate numai în anumite ocazii; că fracțiile, numărarea timpului, zilelor, și altele, au un vocabular special, ca să-și poată face oricine idee de ce va să zică numeralele în astă limbă.

5) *P r o n u m e l e*.

In Japonia noțiunea de persoană e vagă, superficială, fiindcă nu individul ci colectivul are însemnătate. Din această cauză, cu excepția persoanei I-a, pronume propriu zis nu există, ci e format din substantive; dar chiar și în astă formă, Japonezul nu-l întrebuințează decât rare ori, și-l subînțelege din forma de politețe a verbului:

„Eu" se zice { *uatakși* sau *boku* (la origine cuvântul a 'nsemnat „servitor")
Tu „ „ *kimi* („ „ „ „ „ „senior")
D ta „ „ *anata* („ „ „ „ „ onorabila parte")
El „ „ *kare* și *anoșto* (*ano* = acel; *șto* = om)
Ea „ „ { *kano gio* (*gio* înseamnă „femee") sau *ano onna* („acea femee")
D-sa „ „ *ano kata* (*ano* = aceea; *kata* = parte)
Noi „ „ { *uare-uare* sau *uatakși-taci* (*taci* e sufix pentru plural) *koci* („aci")
Voi se zice *kimi-taci*
Dv. „ „ *anata-gata* (*gata* e sufix pentru plural)
Ei „ „ { *anoșto-taci* sau *kare-ra* (*ra* e sufix pentru plural).

Mai sunt și alte forme, după diferitele grade de politețe. Pronumele se declină ca substantivul.

Pronumele posesiv se obține cu particula no:

bokuno hon = cartea mea
a mea (Gen.) carte

Pronumele reflexiv e rar, și se formează, pentru toate persoanele, cu *gibun* = însuși.

Pronumele relativ nu există (relativul *tokorono* nu se întrebuin-

www.dacoromanica.ro

ţează în vorbire); expresia cu pronumele „care" din românește se redă inversând ordinea cuvintelor:

tori-ua naku = pasărea cântă; iar
pasărea cântă

naku tori = pasărea care cântă

Pronume demonstrativ: kore (aceasta); *are* (acela).
Pronumele interogativ: dare (cine?); *naní?* (ce?).

6) *Verbul.*

È cea mai caracteristică parte de vorbire, pentru că n'are în conjugare nici număr, nici persoană; are în plus moduri pe care noi nu le avem, iar timpurile și modurile nu corespund exact cu ale noastre; apoi, pe lângă forma activă, pasivă și intransitivă, mai există cea *cauzativă* și *potențială*; mai mult, verbul are două forme, una *afirmativă* și alta *negativă*.

Modurile se văd în tabloul de mai jos. Adaug numai că *subjonctivul* nu există; se redă cu sufixul *to*:

kareua uatakşini iuku to itta = el mi-a spus să mă duc.
el mie (mă) duc să a spus

Timpul are numai două forme: una pentru prezent și viitor, alta pentru trecut (un singur preterit).

Limba are trei conjugări, derivate dintr'o singură conjugare arhaică. Aleg pentru exemplu un verb regulat:

Verbul „a vedea" (miru).

Indicativ:

Prezent și viitor.	Trecut.
miru = văd	*mitta* = am văzut
minai = nu văd	*minakatta* = n'am văzut

Dubitativ:

miru-daro = poate voi vedea	*mitaro* = poate am văzut
minai-daro = poate nu voi vedea	*minakattaro* = poate n'am văzut

Condițional:

mireba = dacă văd	*mitara* = dacă aşi fi văzut
minakereba = dacă nu văd	*minakattara* = dacă n'aş fi văzut

www.dacoromanica.ro

Participiu :

mitanode sau *minagara* = văzând
minainode = nevăzând

Concesiv :

miredomo = deşi văd
minai-keredomo = deşi nu văd
mittaredomo = deşi am văzut
mizaredomo = deşi n'am văzut

Optativ :

mitai = doresc să văd
mitaku-nai = nu doresc să văd

Frecventativ :

mitari-minakattari = uneori văd, alte ori nu văd

Imperativ :

mi-yo = vezi !
miru-na = să nu vezi !

Tabloul are nevoe de lămuriri :

a) Forma de indicativ *miru* (ca şi la toate modurile personale) înseamnă în acelaş timp : eu văd, tu vezi, el vede, etc., pentru toate persoanele, şi la singular şi la plural.

b) Pentru mai toate modurile şi timpurile, sunt cel puţin câte două forme, după gradul de politeţe, atât la afirmativ cât şi la negativ ; de exemplu :

miru = văd (familiar)
mimas = văd (politicos)
aru = am (familiar)
arimas = am (politicos)
gazaimas = am (foarte politicos)

minai = nu văd (familiar)
mimasen = nu văd (politicos)
nai = n'am (familiar)
arimasen = nu am (politicos)
gozaimasen = nu am (foarte politicos)

c) Condiţionalul poate fi precedat de *moşi* (dacă) :

moşi mireba = dacă văd, sau, dacă aş vedea.

d) Forma de *frecventativ* afirmativă se întrebuinţează legată de cea negativă sau de opozitul ei :

detari-haitari = mereu intri mereu ieşi.

www.dacoromanica.ro

e) Imperativul politicos nu are formă specială; se întrebuinţează verbe onorifice la afirmativ; iar la negativ, o perifrază, impusă de politeţea lor:

mi *nasai* = uitaţivă! (se zice de obicei: *goran* *nasai!)*
(a) privi binevoiţi (a) privi binevoiţi

micea *ikemasen* = nu vă uitaţi!
faptul de a se uita nu se poate

De altfel limba japoneză are mai multe verbe onorifice, unele întrebuinţate numai de femei, fiindcă ele trebue să vorbească întotdeauna mai politicos decât bărbaţii. Aşa e verbul *mosu nasai* (binevoiţi), *kudasai* (condescindeţi), *kudasai mase* (binevoiţi a condescinde), *asobase* (formă deosebit de respectuoasă) şi altele.

Termeni onorifici.

S'a văzut că adevăratele pronume personale lipsesc, iar cele ce le înlocuesc, nu se prea întrebuinţează; ori, tocmai terminaţiile verbelor cu diferite grade de politeţe şi întrebuinţarea sau absenţa particulelor onorifice, sunt principalele mijloace de a se deosebi persoana de care e vorba. Astfel sunt:

Prefixe onorifice: o sau go care înseamnă „onorabil", „nobil":
o-*inu* = nobilul câine; go-*rippuku* = onorabila furie.

Titluri şi vocabule onorifice: san sau *sama*, care însoţesc persoanele indiferent de sex:

Yamada-san = D-l (sau d-na sau d-ra) Yamada
Okaa-san = Onorabila Doamna mama.

Pe lângă forma *activă: miru* = (a) vedea şi *pasivă: mirareru* = (a) fi văzut, gramatica japoneză mai cunoaşte încă două:

cauzativă: *miseru* = (a) face să se arate, sau a
(permisivă) permite să se arate

şi *potenţială: mieru* = (a) putea fi văzut.

Insă sensul cuvintelor: pasiv, cauzativ, potenţial, nu corespunde exact cu ceeace înţelegem noi prin aste cuvinte.

Pe lângă toate aceste complicaţii, *legile lor fonetice* fac diferite contractări, care complică şi mai mult lucrurile şi zăpăcesc pe începător.

Au şi verbe compuse, ca de exemplu: *kuci-gomoru* = a bâlbâi, din *kuci* = gură şi *komoru* = a fi închis.

Şi acum, două cuvinte despre *verbele auxiliare* „a avea" = *aru* şi „a fi" = *de aru.*

(a exista)

www.dacoromanica.ro

Deşi în lexic există aste două cuvinte, totuşi în convorbire Japonezii întrebuinţează pentru *a avea*, verbul *moţu*, care 'nseamnă vag ideea de posesie. Bunăoară:

kanne-o *motte iru* = „am bani"; iar nu:
bani (Ac.) având am

kanega arimas = „am bani", cum traduc Europenii.
bani am

Cuvântul *motte* derivă dela *moţu*, iar *iru* dela *aru*.

7) *Adverbul* propriu zis, e rar. Sunt adverbe de
timp: iţu ?=când ? *cantitate: ikura ?*=cât ?
loc: doko=unde ? *docira ?*=încotro ? *mod: ikaga ?*=cum ?

Sunt în schimb multe locuţiuni adverbiale; substantivele plus particula *na*, adjectivele plus particula *ku*, participiile şi unele onomatopee chiar, pot face oficiul de adverb.

Şi pentrucă de adverb ţine şi *afirmarea* şi *negarea*, dau aci o nouă caracteristică a limbii japoneze: n'are cuvinte deosebite pentru afirmare sau negare. Interjecţiile afirmative *hei! he! ha! hai!* şi negativele *iie! ià!* sunt în realitate simple aprobări, impuse de politeţea lor, fie pentru afirmare, fie pentru negare; fiecare din ele înseamnă *da*, sau *nu*, sau *ba da*, după cum ai pus întrebarea. Japonezii întrebuinţează adverbul de mod *so* (aşa) cu verbu „a avea" în forma afirmativă sau negativă:

so desu = aşa este; *so de(ua) nai* = nu e aşa.
aşa e aşa nu e

Adevărata afirmare sau negare stă în a repeta verbul întrebării, la forma afirmativă sau negativă, ca în limba latină; întrebi:

— *uci-ni orimas-ka ?* „e acasă" ? şi se răspunde:
casă (în) locueşte ?

— *orimas!* (afirmativ) sau: *orimasen!* (negativ).

8. *Prepoziţia* e înlocuită cu post-poziţia, căpătând rol de articol sau de adverb:

me-ni = cu ochi (rol de articol)
ochi cu

doko-kara = de unde ? (rol de adverb).
unde de

www.dacoromanica.ro

Mult folosită e post-poziția *de*, și 'nseamnă cu, prin, în:
Yokohama de șinimașta = a murit în Yokohama.
Yokohama în a murit

Uneori se întrebuințează două post-poziții, una lângă alta.

9. *Conjucția* se pune după substantiv:

boku to kimașta = a venit cu mine
eu cu a venit

De obicei conjuncțiile se repetă:
furu ka furanai ka oakarimasen = nu știu dacă plouă sau nu plouă.
plouă sau nu plouă sau nu știu

To poate corespunde lui că din limba noastră:
Byoki de aru to iimașta = a zis că e bolnav
boală cu este că a zis

Multe locuțiuni *conjunctive* țin loc de *conjuncție*.

10. *Interjecția.*

Unele sunt întrebuințate numai de femei și în gura unui bărbat provoacă ilaritate:

ma! (femenin) înseamnă mirare
maa! („) „ „
oyà-oyà „ „ „
o! } = mirare sau durere
a! }
ka final e întrebător: *arimaska?* aveți?

Japonezul și în deosebi femeia, în vorbirea de toate zilele, împănează limba cu *ne!* repetat des; ar corespunde cu unele ticuri la noi: „vezi", „înțelegi". Politețea obligă să întrerupi neîncetat pe vorbitorul tău, ca să-l aprobi și să te miri, în semn că ești atent, întrebuințând pe:

so! = așa! *a so!* = a, așà!
so des-ka! = așa? *a so deșka!* a! va să zică, așà!
așa este?

naru hodo! ce spui? (mare mirare; mot-à-mot = până într'atât?)
ano ne! (ascultă!) atragere de atenție intimă.

La aceste zece părți de cuvânt trebue adăugate între trei forme:

www.dacoromanica.ro

I. *Conclusivul*, o formă de adjectiv, care închide propoziţia fără ajutorul verbului „a fi" :

mici-ga semai : drumul este strâmt.
drumul strâmt

II. *Atributivul* sau *adverbialul :* cuprinde verbul „a fi", aglutinat în formă atributivă sau adverbială :

Yama-ga şiroku natta = muntele a devenit alb.
muntele alb a devenit

III. *Bază nedefinită* sau *formă nedeterminată*, care e altceva decât o simplă rădăcină :

Haya (bază indefinită) = ideea de iuţeală.
Hayaku formă adverbială sau atributivă) = repede.

Sintaxa

Deosebit de interesantă, fiindcă ordonarea cuvintelor în frază depinde de ce idei are cineva despre persoana sa, despre acţiune, despre relaţiile între persoane şi lucruri, sau despre importanţa dată locului pe care să-l ocupe cuvintele în frază, aşa ca să atragă atenţia.

Regulă generală pentru construirea propoziţiei :

Cuvintele care arată o calitate, o dependenţă, o relaţie de compliment, se pun *înaintea* cuvintelor pe care le califică sau de care depind :

uţukuşii hana = o floare frumoasă ; *ido-no midzu* = apă de puţ
frumos floare a puţului apă

ano yama - ua takaku miemas = muntele acela pare înalt.
acel munte (Nom.) înalt pare

okutta tegami = scrisoarea (pe care am) trimis-o
trimis scrisoarea

Propoziţiile incidentale, înaintea principalei :

suzuşiku natta toki ni, sampo 'ye dekakemaşio = când s'o face răcoare,
răcoare devenit timp pe plimbare la să mergem. să mergem la plimbare.

Calitatea unei fraze japoneze constă tocmai în a grupa o mulţime de incidente împrejurul unei propoziţii principale, şi a întinde ideea cu un lux de detalii care te încurcă, în fraze care par că nu se mai

www.dacoromanica.ro

isprăvesc. Atenţia noastră pierde din încordare, fiindcă urmărind un subiect, ea se împrăştie după toate regimele directe şi indirecte, fără ajutorul vre-unui fir conducător al acţiunii, pentru că verbul nu vine decât la sfârşit; aşa încât ţi se întâmplă uneori să pricepi toate cuvintele dintr'o frază auzită, şi totuşi să nu ai la sfârşit decât o vagă idee despre ceeace ţi s'a spus, din cauza greutăţii sau lipsei de obişnuinţă de a coordona repede toate elementele diferitelor propoziţii.

Citarea cuvintelor altuia. In convorbire se întrebuinţează deseori post-poziţia *te*, prescurtare din *datte* („a zis"):

Nama-iki-na şosei-ua ore yori erai mono-ua nai te =

lăudăros şcolar eu decât distins lucru nu e zice

şcolarul lăudăros zice: „nimic nu e mai distins decât mine".

Acest *te* vine la urmă; de multe ori ascultând un Japonez, abia la sfârşitul unei fraze lungi, observi că nu face decât să repete cuvintele altuia, ceeace firește, schimbă cu totul înţelesul celor spuse de el.

Dar dacă aş mai adăuga că de multe ori şi verbul final lipseşte? Fiindcă între „figurile de stil", elipsa e cea mai frecventă:

şibaraku domo.. = de foarte mult timp... (nu v'am mai văzut)

de mult timp foarte

Şi tot ca figură ar fi trebuit să citez şi oarecare *inversiune* a părţilor din propoziţie, ca să atragă atenţia asupra unui anumit cuvânt; sau *sylepsa*: acordul unui cuvânt cu ideea, nu cu vorba la care se raportă gramatical.

Toate aceste figuri de stil nu fac decât să complice şi mai mult lucrurile, mărind greutatea de a învăţa limba. De altfel singurul mijloc de a o stăpâni repede şi bine e să înveţi pe din afară, ca pe niște expresii, propoziţiile curente de care ai nevoe zilnic, fără să te preocupi de cuvintele care le alcătuesc, şi fără să'ncerci să traduci gândirea cuvânt cu cuvânt din limba ta; şi numai după ce ai început s'o rupi binişor pe limba lor, deschizi o gramatică şi începi să te luminezi.

SCRISUL

Cea mai grea, dar şi cea mai interesantă scriere din lume e desigur cea japoneză. Şi e plină de interes, pentrucă hieroglifele chineze care o compun, arată tabloul de moravuri, de credinţe, de simboluri,

www.dacoromanica.ro

felul lor de a gândi, oglindind viața lor materială, intelectuală și morală.

Japonezii n'au avut o scriere proprie; abia prin veacul al 3-lea, sub împăratul *Ogin*, odată cu alte elemente de cultură din China, misionarii budiști le-au adus și scrierea chineză, care datează în China încă de acum 48 de veacuri; [1]) Japonezii au complicat-o însă atât de mult cu altele, încât un European japonist zicea că scrisul lor a fost inventat de un consiliu de draci, ca să-și bată joc de oameni.

Scrierea chineză are cu totul 45.000 de hieroglife simbolice și ideografice, fiecare reprezentând un obiect sau o idee, așa cum sunt cifrele în orice limbă europeană. Câteva — foarte puține — mai sunt și fonetice, reprezentând numai un sunet cu care se formează numele proprii.

La început, desenul simbolic era foarte apropiat de forma obiectului pe care îl reprezenta, așa cum erau și hieroglifele egiptene. Un cerc cu punct era *soarele*; o seceră fără coadă, *luna*; arbore se reprezenta prin trei linii însemnând tulpina, rădăcina și coroana; *copil*, printr'un desen indicând capul, trupul și brațele; *femeie prin alt* desen reprezentându-i corpul, și un semi-cerc arătând că femeia poartă ceva în spate, etc. așa cum se vede în coloanele A din tablou. Asemenea forme le-am văzut la Peking în documente foarte vechi.

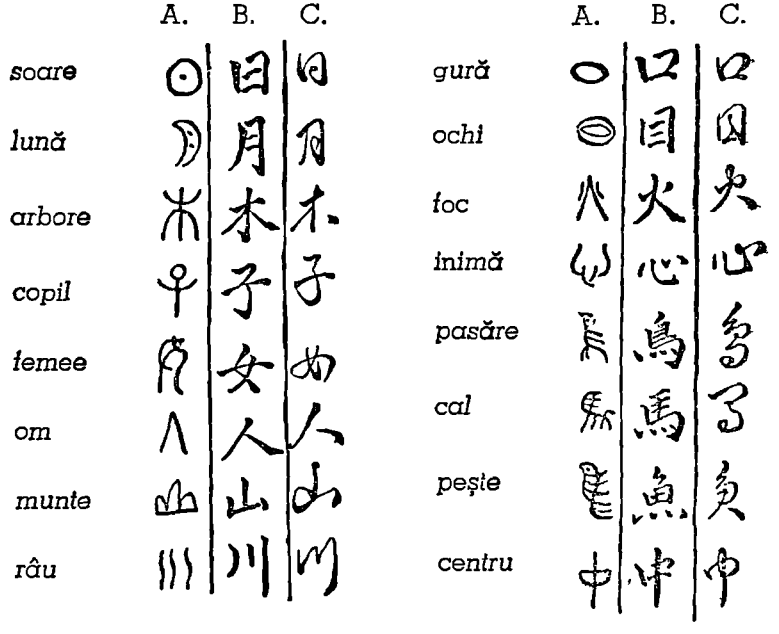

1) In toată China sunt patru scrieri diferite: chineză, mongolă, manciuriană și tibetană.

www.dacoromanica.ro

Când nevoia de a scri mai repede a schimbat felul de scriere, când s'a trecut dela sgârierea unui corp moale cu un vârf ascuţit, la cerneală, atunci firesc s'au schimbat şi liniile formelor, aşa cum se văd în coloanele *B*, iar dorinţa de a scrie şi mai repede i-a făcut să simplifice şi să transforme şi mai mult desenul, ajungând la formele cursive din coloanele C.

Cum se scrie ideile *abstracte*, cari nu se pot desena, şi chiar unele concrete cu desen mai complicat?

Acum începe într'adevăr partea plină de interes a acestui studiu cât se poate de greu; aici dai de nestimate documente de mentalitate chineză:

aşta = răsărit (şi mâine)

higaşi = răsărit

hon' = origină

şiro = alb

uaruşi = nenorocire

uazauai = calamitate

aru = a avea

kotoba = cuvânt

koi = iubire

torauare = închisoare

haru = primăvară

iasumi = odihnă

ioi, suku = plăcut

okasu = adulter

şima = insulă

aki = toamnă

urei = tristeţe

Pentru cuvântul *răsărit* (aşta), scrii hieroglifa „soare" (vezi tabloul) cu o linie dedesubt drept orizont. Tot *răsărit* (higaşi se reprezintă cu hieroglifa „soare", scrisă peste hieroglifa „arbore", fiindcă disdedimineaţă soarele se află printre crengile arborilor. Pentru *origină* se scrie hieroglifa „soare", tăiată jos de o mică linie care închipue linia pământului, adică origina de unde apare planta. *Alb* se scrie tot cu „soare", având un mic accent în chip de pată; într'adevăr culoarea alb, la ei e nefastă şi se îmbracă în caz de doliu. Pentru *nenorocire*, trei linii în chip de groapă şi un × însemnând „cădere". Pentru *calamitate*, hieroglifele „apă" şi „foc": cele două calamităţi.

www.dacoromanica.ro

inundaţii şi incendii. Pentru verbul *a avea*, „luna" având deasupra o „mână", adică faţă de lună, ca şi când o mână ar acoperi-o ; de aci, ideea de posesie. Pentru *cuvânt*, un pătrat reprezentând „gura", cu patru linioare deasupra care înseamnă „vaporii" care ies din gură : cuvintele. Pentru *iubire*, hieroglifa „cuvânt" aşezată între două semne care înseamnă fiecare : „legătură" ; iar dedesubt, hieroglifa „inimă", adică, o inimă legată prin cuvinte. Pentru *închisoare*, un „om" închis în patru linii. Pentru *primăvară*, o hieroglifă însemnând „vegetaţie", iar dedesubt hieroglifa „soare", adică anotimpul când apare vegetaţia sub influenţa soarelui. Pentru *odihnă*, hieroglifele „om" şi „arbore", adică un om culcat la umbra unui arbore. Pentru *plăcut*, hieroglifele „femeie" şi „copil", fiindcă nu-i nimic mai plăcut omului decât copilul şi femeia lui ; e vorba de ţara în care familia e la un loc de cinste. Dacă însă scrii de trei ori hieroglifa „femeie", ai format cuvântul *adulter* ! Pentru *insulă* scrii hieroglifa „pasăre", iar dedesubt „munte", fiindcă consideri insula ca pe un vârf de munte ce iese din mare, şi pe care o pasăre se aşează ca şi porumbelul din corabia lui Noe. Pentru *toamnă* se scrie semnul „arbore" cu o linioară sus în stânga, care o transformă în hieroglifa „cerealĕ" ; alături se adaugă semnul „foc" care prin extensiune înseamnă şi „copt" : anotimpul când cerealele sunt coapte. Iată acum şi ultima, poate cea mai frumoasă : sub hieroglifa „toamnă", scrii „inimă", şi compui astfel cuvântul *tristeţe*, melancolie, adică sentimentul care năvăleşte în inimă, toamna.

Combinaţii de acest fel sunt multe :

cocoş = pasăre + ceas (pasăre care cunoaşte timpul, cântând la ore fixe)

grăbit = inimă + fereastră (adică un om care se tot uită pe fereastră, fiind grăbit)

gelos = femeie + piatră (adică o femee cu inima tare ca piatra)

bătrân = om + alb (om cu părul alb)

a dori = salivă + gură + curge (a lăsa gura apă)

a întreba = poartă + gură (gură prin deschizătura uşii)

a vorbi după circumstanţe = femeie + gură (a vorbi ca femeile)

a linguşi = calitate + femeie (însuşire femenină)

a gândi = acum + inimă (ceeace e prezent în inimă)

a minţi = om + miel (om dulce ca un miel, ca să înşele)

ruşine = ureche + inimă (emoţie care înroşeşte urechile)

pericol = om + stâncă + echilibru (a sta în nesiguranţă pe un loc periculos)

www.dacoromanica.ro

vara = om + plimbare (om care se plimbă fără ocupaţie, fiindcă vara agricultorii sunt fără lucru)
a tachina = bărbat + femeie + bărbat (o femeie între doi bărbaţi)
a râde = bambu + vânt (fiindcă bambu mişcat de vânt, produce un sgomot ca râsul)
zăpada = ploaie + mână (ploaie care se poate mătura)
a ocărî = gură + pumnal (a răni prin cuvinte).

Din cele 45.000 de hieroglife, numai vre-o 2500 sunt indispensabile, şi dacă mai înveţi pe deasupra încă 2000, poţi citi uşor orice carte, afară de cele de specialitate. Există dicţionare voluminoase cu lămurirea tuturor semnelor; clasarea-lor însă, le face găsirea destul de anevoioasă. Semnele sunt clasate în 214 „chei", după desen. Înveţi pe din afară ordinea lor, ca la alfabetul latin. Ca să găseşti o hieroglifă, trebuie să-ţi dai seama, mai întâi, la ce cheie poate fi căutată; apoi iei pe rând, toate semnele grupate la acea cheie.

Nu toate sunt aşa de uşor de pătruns şi deci şi de memorat. Numărul celor interesante e destul de restrâns; celelalte, majoritatea, sunt cât se poate de încâlcite. Pentru multe, înţelegerea cere explicaţii asupra organizaţiei sociale chineze, asupra civilizaţiei lor, asupra mentalităţii lor; pentru altele nu există nici o explicare, şi trebuiesc învăţate pe din afară, aşa cum sunt.

Scrierea fonetică.

Limba chineză e monosilabică: fiecare cuvânt e o singură silabă, o singură emisiune de voce. Cea japoneză e pluri-silabică, şi, pe deasupra, o limbă aglutinantă. De aci pornesc mari greutăţi în aplicarea scrierii chineze la limba japoneză. Fiindcă pentru cuvântul „soare" desenezi hieroglifa corespunzătoare; ce faci însă cu „soarelui" sau „pe soare"? Limba chineză neavând flexiuni gramaticale, le redă prin poziţia, prin ordinea cuvintelor în frază, prin topică; în limba japoneză nu se poate, pentrucă flexiunile există.

La început s'au mulţumit să le scrie aşa cum sunt, şi să subînţeleagă flexiunile gramaticale, aşa cum fac uneori stenografii la noi; lectura însă devenea prea greoaie. Apoi au început să le întrebuinţeze şi fonetic, şi ideografic; îşi poate oricine închipui ce grea devine descifrarea unui vechi manuscris cum e *Kogiki*, când aceleaşi semne au

www.dacoromanica.ro

uneori o valoare ideografică, alteori una fonetică, compunând cuvinte japoneze!

Mai târziu, prin secolul al 8-lea, călugărul *Kibi no Mabi* (693—776) a născocit un fel de alfabet, un silabar compus din 73 de semne, numit *katakana*, spre deosebire de cele chinezeşti cari se numesc *kangi*. Aceste 73 de semne sunt eufonice, ca şi literile noastre; reprezintă un sunet, şi atât. Iată, mai întâi, primele 48 de semne:

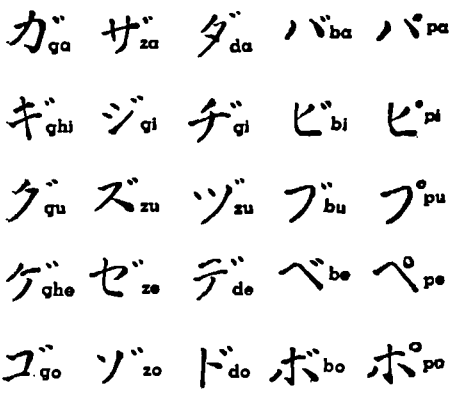

La acestea se mai adaugă încă 25 de silabe, derivate din primele prin adăugiri de treme şi mici cercuri, întregind astfel silabarul.

La o jumătate de veac mai târziu se inventează de către preotul Kobo Daişi (774—834) un alt silabar, tot de 73 de semne, de astă dată cursive, permiţând la scris legătura între ele şi fiind astfel mai uşoare; silabar care se numeşte *hiragana*, şi derivă prin simplificare din caracterele chinezeşti:

www.dacoromanica.ro

4.	3.	2.	1.	4.	3.	2.	1.
ゑ	や	よ	い	ie	ia	io	i
ひ	ま	た	ろ	hi	ma,	ta	ro
も	け	れ	は	mo	ke	re	ha
せ	ふ	そ	に	se	fu	so,	ni
す	こ	つ	ほ	su	ko	ţu	ho
ん	え	ね	へ	n'	e	ne	he
	て	な	と		te,	na	to,
	あ	ら	ち		a	ra	ci
	さ	む	り		sa	mu,	ri
	き	う	ぬ		ki	u	nu
	ゆ	ゐ	る		iu	i	ru
	め	の	を		me	no	o,
	み	お	わ		mi	o	ua
	し	く	か		şi,	ku	ka

Aceste 48 de sunete, citite de sus în jos, începând cu coloana I, şi apoi coloana 2, etc. cu pauze de respiraţie la virgule, dă poezia *Iroha* (numită aşa din cauza primelor trei sunete, aşa cum zicem noi *abecedar*, după primele trei litere). E prima poezie pe care o învaţă copii în clasa I primară.

Kana = nume împrumutate; *kata-kana* = kana dintr'o parte (din întregul caracter chinezesc); *hira-gana* = kana uşor.

Un exemplu de toate aste scrieri, poate fi cuvântul *România*:

	A.	B.	C.	D.	E.
RO	羅	羅	ル	る	る
UMA	馬	る	マ	ま	ま
NI(A)	尼	尼	ニ	に	に
KOKU	國	国	ア	あ	あ

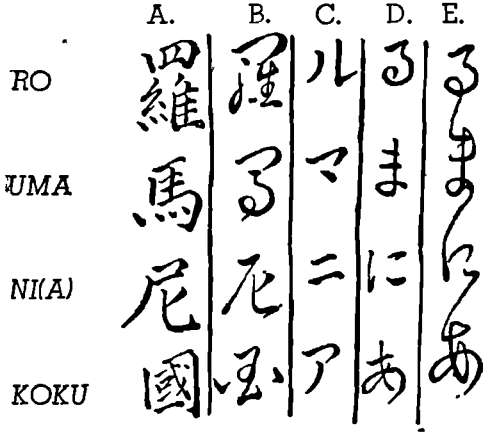

Coloana A scrie caracterele chineze ca de tipar (*kaişo*).

„ B scrie caracterele chineze de mână repede, cu reduceri (*soşo*).

„ C scrie în *katakana*.

„ D scrie în *hiragana*, şi

„ E scrie tot în hiragana, însă legat.

Oarecare explicaţii: am spus la început că hieroglifele chineze sunt ideografice, şi că rar, când e vorba de un nume propriu, sunt fonetice; e cazul nostru. Prima ideogramă care se pronunţă *Ro*, în-

www.dacoromanica.ro

seamnă „stofă de mătase"; a doua, care se pronunţă *uma*, înseamnă „cal"; a treia se pronunţă *ni(a)* şi înseamnă „călugăriţă"; iar ultima *koku*, „ţară". Totuşi când le scrii, nu te gândeşti la sensul lor, ci la sunetul pronunţării lor, ca să compui cuvântul România; fiindcă dacă le dai o valoare ideografică, ajungi la concluzia că România e ţara în care călugăriţele îmbrăcate în mătase, umblă călare pe cal.

Atât scriitura chineză cât şi cea japoneză se scrie de sus în jos, iar rândurile se înşiră dela dreapta la stânga. Excepţie nu fac decât unele firme de magazine sau titluri, din motive practice sau estetice. Numai poeziile clasice se scriu doar în hiragana; în general în scriere, Japonezii întrebuinţează toate trei scrieri combinate; de aci complicaţii de neînchipuit pentru memorie, mai ales că hiragana are şapte variante, că hieroglifele chineze au fiecare, în afară de două forme primitive, o formă specială pentru tipar, şi două sau mai multe cursive, variante care uneori sunt destul de deosebite unele de altele. Adaug că limba japoneză, având foarte multe omonime şi sinonime, acelaş semn se citeşte uneori în mai multe feluri, şi vice-versa, acelaş cuvânt se scrie după împrejurări, cu diferite hieroglife, şi îşi va face oricine o palidă idee de munca uriaşe la care se înhamă memoria.

Scrierea la Japonezi e o adevărată pictură; trebuie să fii artist ca să ştii să simplifici complicaţiile unei hieroglife chineze, fără ca, odată simplificată, să se confunde cu altă hieroglifă; şi asta, cu eleganţă, ca să placă ochiului. Japonezii preţuesc mult asemenea pictură-scriere; deseori se văd în interioarele lor tablouri, reprezentând câteva versuri, sau 2—3 caractere scris-pictate cu măestrie.

Japonezul învaţă să scrie toată viaţa, şi nu ajunge desăvârşit niciodată. Firesţe, învăţătura scrisului îi răpeşte un timp preţios, pe care l-ar întrebuinţa cu folos pentru alte studii, fiind astfel o piedică la progres; şi nu odată s'a discutat la ei schimbarea felului de scris. Există chiar o publicaţie scrisă în limba japoneză cu ajutorul literilor latine, dar nu cuprinde decât lucruri uşoare în cuvinte de prima necesitate. De sigur, partidul tradiţional se opune din răsputeri, dar nici reforma nu e uşoară, dat fiind numărul prea mare de omonime, din cauza cărora, cu alfabetul latin, s'ar da loc la prea multe confuzii; pe de altă parte, felul lor de scris se potriveşte cu ochiul lor, şi corespunde cu felul lor de a gândi; le aparţine lor; ca să le înveţe, au nevoie de o sforţare cu mult mai mică decât noi; încât schimbarea nu s'ar putea face cu uşurinţă. E adevărat însă că s'ar putea reduce simţitor numărul prea mare de semne.

www.dacoromanica.ro

ARTA JAPONEZA

Deosebit de prețioasă este arta pentru cunoașterea unui popor. Fiindcă ea e instrumentul optic prin care poți surprinde sufletul în intimitate, vibrând de emoții; ea dă putința de a vedea cutele lăuntrice și ascunse ale sufletului.

Dacă scrii în limba japoneză hieroglifele „om" și „miel" împreună, dai de cuvântul *Bi* care 'nseamnă „frumos", adică „om blând ca mielul"; și dacă pui alături hieroglifa *Giuțu*, „meșteșug", ai format cuvântul *Bigiuțu*, care se poate traduce cu „artă", adică „îndeletnicirea cu frumosul".

Iată un popor, care deși artist din fire, n'are un cuvânt propriu pentru noțiunea de artă și trebue să alerge la împreunări de semne, ca să-l scrie. Și fiindcă semnele, ca și civilizația lor, le vine din China, cel ce vrea să studieze arta japoneză, trebue să se ducă la isvor și să cerceteze mai întâi arta chinezească.

*

Și aci, munca nu e de loc ușoară. In India Europeanul dă de o artă cu caracter exotic, pesimist, dar o 'nțelege, fiindcă are același ritm cu optimismul artei occidentale. In China însă, nu mai pricepe nimic; alt punct de plecare, altă metodă, alt scop. Noi mergem dela concret la abstract; Chinezii, dela abstract la concert. Noi pornim dela observația obiectivă la ideea generală; la ei, ideea generală pare anterioară. Noi tindem spre viitor; ei spre trecut, spre morții care-i guvernează din adâncul veacurilor.

Practic, realist, cu imaginația înceată, dar hotărît și concentrat, entuziast dar fără lirism, Chinezul nu-și simte sufletul îmboldit de dorinți, ci primește supus, fără revoltă, tirania mandarinului. De aceea poate, 15 veacuri s'au scurs până să treacă în artă, dela viața con-

www.dacoromanica.ro

templativă, la sufletul omenesc. Iar la astă lungă obişnuinţă de disciplină şi supunere, adaugă — ca şi Japonezul — multă, foarte multă răbdare, unul din secretele artei lor.

Ca fond, un simbolism deformant, unde totul e preconceput. Culoarea, desenul, simbolizează mereu ceva, armonizând sensualul cu natura. Iar dedesubtul astei armonii, fetişismul şi magia: orientarea caselor, numărul mereu impar, podurile în zig-zag. maximele pictate peste tot, trădează grija de a atrage sau de a goni spiritele bune sau rele. Iată unde trebue căutat misterul acestui suflet, foarte complex la suprafaţă, dar nebănuit de simplu în fond.

Forma care îmbracă arta plastică, atinge culmi neegalate în ştiinţa luminii, încât pare că înnoată, ondulată, ca un val mereu în mişcare. Aceeaşi virtuozitate şi în pictură — un fel de grafism convenţional — unde exerciţiul penelului cu hieroglifele îi dă o siguranţă şi o îndemânare neînchipuită. Ca motiv, sfera: formă cilindrică, formă ovoidă, formă sferică, iată ce desprinzi de pretutindeni.

*

Lumea interioară chineză, sufletul ei, nu s'a deschis încă pentru noi, şi de aceea a rămas o enigmă. Noi însă ne-am deschis lor, împrumutându-le multe din sufletul nostru.

China — ne spune *Elie Faure* — a cunoscut lumi vechi şi 'ndepărtate. Prin India a luat contact cu Egiptul, cu Asiria şi mai ales cu Grecia. Asiria, fecundată de Caldeea, a transmis Persiei, iar aceasta Indiei şi Islamului. Grecia, educată de Egipt, a însufleţit Italia şi Evul Mediu european, iar Evul Mediu a ajuns prin Bizanţ şi Orient până în Arabia.

*

Dar Japonezii nu le-au adoptat aşa cum le-au primit, ci le-au transformat, le-au topit din nou după sufletul lor. Insulari fiind, izolarea a făcut ca spiritul lor să fie mai direct, mai ascuţit, mai deslușit. Poate că n'au puterea de iluzie şi viziunea care înobilează a Grecilor, şi totuşi nici un alt popor n'a fost artist în aşa grad. Când prin sec. 15-lea Europenii au venit în atingere cu arta japoneză, au fost surprinşi de valoarea ei deosebită. Mai mult, arta bătrânei Europe, studiată şi fixată de prea multe secole de Academie, a fost puternic influenţată de arta exotică japoneză.

In ce stă valoarea acestui produs al sufletului nipon? Privind stampele şi kakemonourile, prima constatare e că mâna artistului nu se preocupă de umbre şi relief, ci de linie. Iar astă linie are două preţioase

www.dacoromanica.ro

calităţi : e totdeauna sigură şi exactă şi de foarte multe ori un rezumat, o sinteză, o stilizare. *Korin, Maruyama Okyo, Sosen*, lucrează toţi sub imperiul acestor legi pe care nici o Academie din lume nu li le-au predat.

Este limpede că neglijarea reliefului şi a umbrelor trădează un spirit care ştie să scoată esenţialul : linia. Precizia desenului dovedeşte spirit de observaţie, putere de sinteză, facultatea de a discerne principalul de secundar.

Iar aste însuşiri nu aparţin numai celor puţini, celor dăruiţi de natură, adică numai artiştilor. Străinii sunt miraţi să vadă în această ţară, justeţea desenurilor pe care micii şcolari le fac după natură în aer liber. Insuşirile aparţin rassei, nu numai elitei.

Este adevărat că, tehnic vorbind, exerciţiul scrisului dă siguranţa mânuirii în tragerea liniilor. Şi scriitura este o artă. Trebue să fii artist ca să reduci complicatele caractere chineze, în forme rezumate şi cursive. In limba japoneză, verbul *kaku* însemnează şi „a scrie" şi „a desena".

Altă însuşire a desenului japonez este mişcarea. Artistul prinde pe semenul său în activitate, ca o fotografie tăiată dintr'un film cinematografic. Il surprinde uneori cu humor, alteori cu o notă comică sau ironică, dar totdeauna în mişcare, însuşire care vine şi ea din spiritul de observaţie şi din facultatea de a reţine fidel. Este recunoscută de toată lumea excelenta memorie a Japonezilor.

Desenul japonez e de multe ori deosebit de migălos, precis până în mici amănunte, calitate care se poate observa în unele stampe, pe lacuri, pe un bronz, pe un porţelan de *Satuma*, pe *cloisoné*-uri, pe decorarea unui *netuke*, pe gărzile săbiilor lucrate în fier, şi în minunatele grădini minuscule în care totuşi artistul a găsit loc şi pentru o alee şerpuită şi pentru o cascadă şi pentru un pod, alături de plante, arbori pitici, pietre mari şi lanterne. Apare şi aici cealaltă facultate a spiritului japonez, puterea de analiză. Facultate însoţită de o alta preţioasă : răbdarea, în care Japonezii se ridică până la virtuozitate. O deplină stăpânire a nervilor le permite viaţa aceea amabilă, dominarea pasiunilor şi calmul surâzător.

Delicateţea şi simplitatea sunt alte aspecte ale artei japoneze. Cine nu a admirat fineţea trăsăturilor reprezentând un cocor în sbor. sau liniile delicate închipuind un ram de cireş de *Korin*? Nici un tablou nu e încărcat cu detalii de prisos. Simplitatea ţine de bunul gust, însuşire pe care o poate verifica oricine într'o casă japoneză unde nu va găsi o cameră plină cu obiecte de artă şi nici pereţii în-

www.dacoromanica.ro

cărcaţi cu tablouri; doar câteva vase de artă în firida *tokonoma:* poate şi un *kakemono*. Simplitatea apare în toată viaţa materială a Japonezului, în îmbrăcăminte, în hrană, în arhitectura casei. Iar delicateţea este acea trăsătură a sufletului său care-l face atât de plăcut în relaţiile cu semenii.

O însuşire de căpetenie a artei japoneze este armonizarea ei cu natura. Cine a vizitat templele din *Nikko* sau de aiurea s'a putut convinge că arhitectul a fost întotdeauna preocupat de mediul înconjurător. Un dâmb, o apă, câţiva criptomeria uriaşi au hotărît aşezarea unei construcţii de artă.

Este o integrare a operei de artă în natură, fiindcă şi frumuseţile naturii dau emoţia frumosului. Dar mai presus de toate este o ilustrare a dragostei lor pentru natură. Care popor din lume şi-a făurit o adevărată artă din orânduirea florilor în vase?

In orele libere, bărbat şi femee, copil şi bătrân, populează parcurile şi grădinile şi lasă ochiul să se desfete pe simfonia de culori a petalelor, pe minunăţia unui pastel dintr'un pod arcuit încadrat în glicine, sau pe sinuozitatea unei crengi încărcate cu flori de cireş. Totuşi, cei mai iubitori de natură n'au avut un cuvânt propriu pentru „natură"; au întrebuinţat cuvântul *seişiţu* = „calitate caracteristică", sau *bambuţu* = „toate lucrurile"; sau „*tenen*" = „spontan" (azi spun *şizen-kai*).

Japonezii au avut o epocă medievală, cu feudalitate, cu societate ierarhizată în clase, care şi-a lăsat urme în istoria şi arta lor. Iar covârşitoarei influenţe budiste i-a urmat, ca o reacţie, Renaşterea, urmată, ca şi 'n Europa, de o epocă de clasicism.

China şi Europa i-au călăuzit în civilizaţia lor. E însă în caracterul rassei tendinţa de a se scutura de orice tutelă cât mai curând şi de a imprima cu pecetea ei tot ce primeşte din afară.

Dintre caracterele specifice, merită să mai fie subliniată arta de a stiliza natura, arta care extrage şi sistematizează caracterele constante ale formei. In Europa, analiza merge — cu neo-impresionismul — până la disociaţie; în Japonia, sinteza e împinsă până la schemă, şi aşa de departe, încât nu mai poţi deosebi caracterizarea de caricaturizare. Câteva linii închipue o pasăre, o siluetă; prin sugestie şi evocare, o simplă observaţie în 17 silabe înseamnă o poezie. Ceva mai mult, acest popor virtuos în stăpânirea de sine, a reuşit să-şi stilizeze până şi propriile sale emoţii.

Pe de altă parte însă, ochiul său nu îmbrăţişează massa; de aceea a scrutat mereu microcosmul, şi cu atâta răbdare, încât a reuşit să vadă lumea în miniatură, ca printr'un binoclu întors: grădini de

www.dacoromanica.ro

întinderea unei odăi, arbori seculari în farfurioare de ceai, minuscule bibelouri *neţuke*.

Indrăgostit de natură şi atent observator al ei, impresionist, — şi de un impresionism schematic — a avut chiar dela natură o mare bogăţie de sensibilitate inspiratoare. Pe un câmp restrâns, câte aspecte variate ale naturii! Ce bogăţie de culori pe fluturi şi petale, ce variaţie de linii pe crengi şi coaste de mare!

Şi totuşi, artistul japonez care copiază aşa de exact flori şi insecte, redă nudul femeii stângaci, deşi-l vede mereu. Mâini şi picioare prea lungi, deformate; restul, o schemă, un arabesc linear care siluetează mişcarea dintr'un tras de condei. Şi nu unul sau doi, ci toţi pictorii la fel, se supun acestui convenţionalism, în contrast cu puterea lor de observaţie, Convenţionalist şi 'n pictură şi 'n literatură. Nu găsim poezia stelelor cântată în versuri şi nici pictată; iar luna, atât de iubită de Japonezi o vedem numai la o anumită distanţă de orizont şi numai când e plină.

Ca în toată producţia lor culturală, se observă şi caracterul impersonal al artei japoneze; de prea multe ori opera de artă nu poartă nici iscălitura, nici nota personală a autorului ei.

Impresionistă şi simbolistă, stilizată şi miniaturistă, convenţională şi realistă, impersonală, enigmatică, seducătoare, iată arta din ţara crizantemelor.

TEATRUL

Oricât de exotică ar fi impresia pe care o face asupra unui străin, pitorescul Japoniei şi viaţa ei lăuntrică, nu se poate compara cu acea covârşitoare emoţie de straniu, pe care o simte în teatrul japonez, unde totul îi e necunoscut: sala şi publicul, actorii şi jocul lor, costumele, muzica, decorul, subiectele şi punerea în scenă, totul uimeşte pe spectatorul care asistă întâia oară la o reprezentaţie în Japonia.

Sala. Intrând în teatru vezi jos, un plan înclinat, având drept pardosea, o împletitură fină şi moale de pai, împărţit în pătrate pentru patru sau mai multe persoane. De jur împrejur, două sau trei rânduri de galerii-balcoane suprapuse, cu acelaş fel de podea. Scaune nu există; spectatorul şade jos ca acasă, pe o pernă mare şi subţire. Iar în timpul reprezentaţiei, mulţimea liniştită fumează, bea ceai

www.dacoromanica.ro

și mănâncă prăjituri de orez. Jos, în parter, e un fel de punte ușor ridicată, care iese din stânga galeriei de jos și duce pe scenă tot în stânga, printre spectatori; e *hana-mici*, „drumul florilor", pe unde altădată se aruncau flori actorilor favoriți, când treceau printre spectatori. Azi, la ivirea vreunui artist se aud strigăte scurte și atât de puternice, încât spectatorul neprevenit crede că e o alarmă de „foc"; este entuziasmul publicului aclamând intrarea vreunui actor răsfățat.

Costumele. Pentru cei ce nu le-au văzut, orice descriere e neputincioasă, mai ales când e vorba de piese istorice sau mitologice, cu eroi legendari, sau cu apariții sfinte. Sunt mantii de lungimi diferite și de toate culorile; îmbrăcăminte de toate formele, până la pantaloni roșii, largi, și atât de lungi, încât actorul când umblă, îi târăște după el și pare că merge în genunchi.

Grima e din cele mai fantastice; dacă e vorba de un samurai, figura inspiră groaza: o mină încruntată, fioroasă, cu sprâncene în arc frânt, cu capul ras în față și părul adunat într'un smoc în creștetul capului. In dramele lirice *No*, actorii joacă cu măști pe față, ca în vechiul teatru grec. In rolurile de femei, grima figurii dă o înfățișare de blândețe și de umilință; iar în loc de negru pe pleoape, se întrebuințează roșu, ca să-i dea o înfățișare mai blândă, mai duioasă.

Coafurile sunt mari, în forme curioase și încărcate cu podoabe și ace lungi, de ambele părți.

Decorul e cât se poate de ingenios; uneori pe scenă vezi o casă întreagă, cu strada și gardul cu poarta casei. Alteori un templu întreg, cu împrejurimi. Scena e *turnantă:* un personagiu omoară pe cineva în camera din fața spectatorului; omorîtorul se îndreaptă spre o ușă din fund, iese, în timp ce toată scena se întoarce ca un disc uriaș de gramofon, și prezintă partea cealaltă a casei, unde eroul nostru apare prin fund ca să-și șteargă cuțitul de sânge.

In drama lirică No nu există decor propriu zis. Prin convenționalism, un carton rotund agățat înseamnă luna, o bucată de lemn reprezintă un copac sau chiar o pădure. De altfel, în teatrul japonez convenționalismul nu e numai pentru decor; vezi oameni îmbrăcați misterios în negru, cu mască neagră pe față; aceștia n'au alt rol decât să așeze sau să aducă unele obiecte pe scenă sau să sufle poeme prea lungi — altfel în teatrul lor nu există sufleur — iar alteori să miște în fața unui personagiu ceva, un fluture sau o pasăre agățată de un fel de undiță lungă, dacă textul cere în scenă o pasăre sau un fluture; iar culoarea neagră în care sunt îmbrăcați, înseamnă că spectatorul nu trebue să-i vadă.

www.dacoromanica.ro

Incă o particularitate, pe care o găsim şi în teatrul vechi englez: rolurile de femei, ţinute de bărbaţi cari se travestesc. In schimb sunt şi teatre numai cu actriţe, care la rândul lor joacă tot atât de bine roluri de bărbaţi. Piesele cu subiecte moderne se joacă deopotrivă de femei şi de bărbaţi.

Mai e ceva pe scena teatrului japonez care exista şi în vechiul teatru grec: pe o mică ridicătură ca o estradă, pe scenă, în dreapta, stau două persoane numite *Ghidayu*, care nu sunt actori; una cântă din chitară (şamisen) şi din gură; cealaltă scoate la intervale, când mugete, când strigăte, când miorlăituri, curioase şi uneori comice pentru Europeni. Aceştia au rolul corului din vechile piese greceşti. Ei se adresează numai spectatorului: dau lămuriri asupra acţiunii piesei, fac descrieri poetice asupra decorului, povestesc ce s'a întâmplat dela un act la altul, cântând mereu, acompaniaţi fiind de şamisen; comunică spectatorului stările sufleteşti ale actorilor pe care aceştia nu le trădează decât prin mimică; se însărcinează cu toate observaţiile „a parte", care în teatrul european sunt spuse tot de actor, cu voce mai joasă şi spre public; iar cel cu strigăte, când dureroase, când lugubre (un fel de *àuuu! àuuu!*), subliniază momentele dramatice, accentuând impresia tragicului. Am văzut femei şi chiar bărbaţi din public plângând în clipele înalte ale dramei, deşi în viaţa de toate zilele nu-i vezi pe Japonezi plângând.

Acelaş rol de subliniere a momentelor dramatice îl are un băiat care apare în colţul scenei cu două lemne sonore, tăiate drept ca nişte linii groase, şi cu care face un sgomot infernal, lovindu-le de podea.

Şi dacă s'ar limita aci toată muzica! In afară de ghidayu mai e o orchestră întreagă, cu tot felul de instrumente extraordinare şi asurzitoare.

Spectatorul european mai are şi alte surprinderi. Iată doi samurai cari se provoacă prin urlete groaznice, trag săbiile şi se reped unul la altul; te aştepţi la o luptă înfiorătoare, şi asişti la un dans cu piruete elegante de sabie, cu mlădieri şi linii curbe. Aveau şi Grecii aşa ceva; *Terpsihora*, *Talia* şi *Euterpia*, muzele dansului, poeziei şi melodiei, erau nedespărţite şi realizau *arta muzelor*.

Deşi convenţionalist în decor, teatrul japonez e totuşi realist ca *montare*. Intimităţi, omoruri, harakiri, torturi, toate se redau brutal de real; iar jocul actorilor e natural şi concis.

Factura piesei. Acţiunea n'are legătură logică, ci desfăşoară faptele cronologic, cu amănunte care nu interesează, aşa cum s'ar întâmpla în viaţă, cu aceleaşi lungimi şi fără să aibă vreo soluţie oare-

www.dacoromanica.ro

care; autorul japonez cinematografiază viaţa, fără selecţie şi fără concentrare.

In teatrul modern, unde se reprezintă viaţa de azi a Japonezului, atât fastul costumelor, cât şi orchestra extraordinară şi cei doi ghidayu nu există.

Piesa japoneză are patru genuri:

1) *Drama lirică (no sau yokyoku)*, pentru elită;

2) *Drama epică (gioruri)* cu subiecte luate din istorie şi mitologie, mult preţuite de publicul mare;

3) *Drama propriu zisă (kyakuhon* = text) şi

4) *Farsa (kyoghen)* cu subiecte de comedie bufă, farsă naivă, uneori grotescă, alternând — ca şi la Greci — cu drame, ca să destindă nervii.

Aci se adaugă *teatrul de păpuşi* în care actorii se mulţumesc să mânuiască păpuşi costumate bogat, iar pentru ele vorbesc cei doi — sau mai mulţi — ghidayu.

Teatrul e mult iubit. Deşi dai de săli de spectacol pretutindeni, sunt totdeauna tixite de public, cu toate că teatrul începe la 3 după amiază, şi sfârşeşte la miezul nopţii. In Tokyo am asistat la teatrul imperial (Teikoku-za) la piesa *Ciuşin-gura*, „Comoara vasalilor fideli", care a început la ora 1 şi s'a terminat puţin înainte de miezul nopţii: *aproape 11 ore*.

Din istoria teatrului japonez.

Drama lirică No. Ca şi vechile tragedii greceşti, ca şi „misterele" din Evul Mediu, drama japoneză a fost la început strâns legată cu religia şi cu dansul. *Kagura*, pantomimele dansate care se mai execută şi azi cu muzică, în sărbătorile şintoiste, sunt foarte vechi. Istoria japoneză are multe menţiuni unde ni se vorbeşte de ele şi de alte dansuri, unele profane, altele sfinte; aşa erau „dansurile orezăriei", *tamai*, celebrate în timpul semănăturilor, dansuri care sunt începutul, origina dramei lirice No. Intr'adevăr, când la muzica şi dansul kagura s'a adăugat un dialog, atunci ele au devenit No. Adăugirea le-a fost sugerată — zice-se — de melopeele bonzilor rătăcitori cari recitau faimoasele *Monogatari*, dialoguri dramatice împrumutate din China, fiindcă în secolul al 13-lea teatrul chinezesc era în apogeu. Chiar cuvântul No e chinezesc, şi înseamnă „iscusinţă", adică artă.

www.dacoromanica.ro

Primele No, în secolul al 14-lea, au fost reprezentaţii curat religioase, având de scop să îmblânzească marile zeităţi şintoiste şi erau jucate numai ca o întregire a ritului. Mai târziu, aste No se joacă sub oblăduirea şogunului, care în perioada Yedo, oferea ceremonii oficiale pentru tinerii nobili din casta militară.

Observaţie deosebit de interesantă: regula celor trei unităţi e cu severitate urmată, deşi nu s'a făcut nici o teorie în privinţa asta.

Şi azi se mai reprezintă piese No de către familii care de patru veacuri şi-au transmis arta din tată în fiu. Fără decoruri, dar cu costume minunate. Publicul alcătuit din elită urmăreşte piesa cu textul în mână, ca melomanii noştri la concertele simfonice, fiindcă limba e veche şi greu de priceput, mai ales cântată.

Drama epică „Gioruri". Existau în vechime oameni cari trăiau din cântări şi recitări în public, numite *Taiheiki*. Acestea au fost urmate de povestiri dramatice, recitate de o singură persoană, aşezată la un pupitru şi acompaniindu-se cu lovituri de evantai, fie pentru a măsura cadenţa, fie pentru mai multă emfază. Ceva mai târziu s'a adăugat şi chitara japoneză, *şamisenul*. Pe atunci avea mare succes şi era des povestită pe un ritm muzical, legătura de dragoste a vestitului *Yoşiţune* cu eroina *Gioruri (Gioruri giunidan soşii* = „Povestea doamnei Gioruri"); de aci înainte, acest gen literar se numeşte *Gioruri*. Pe la mijlocul secolului al 17-lea apar la Yedo *gioruri-katari* „cântăreţi de gioruri" pentru cari doi autori au scris multe piese. Aşa au luat naştere, treptat, reprezentaţiile de teatru cu acest nume.

Kabuki-şibai. Se spune că pela 1605, *Okuni*, preoteasa unui mare templu din Izumo, fuge la Kyoto cu un tânăr şi aci execută mai întâi dansuri profane, cântând cântece simple, acompaniate de flaut, clopot şi tobe, cu ajutorul mai multor dansatoare; asemenea reprezentaţii sunt numite *kabuki*, adică „piese de dans şi cânt", nume care va rămâne totdeauna dramei vulgare în general. Ea însăşi trebue să fi fost o bună dansatoare, ca preoteasă, fiindcă cunoştea pantomimele în onoarea zeilor şintoişti. Din cauza unor abuzuri, autorităţile interzic femeile pe scenă; ele sunt înlocuite cu băeţi, dar mai târziu sunt şi ei opriţi. Totuşi genul place atât de mult, încât mulţimea entuziastă se îngrămădeşte la reprezentaţii în aer liber, care obţin atâta succes. încât expresia *şibai* „aşezare pe iarbă", devine sinonimă cu teatrul. Apoi treptat actorii se formează şi piesele se perfecţionează. Iar progresul se produce graţie unui nou gen:

Teatrul de păpuşi. Existau pe acea vreme „jucători de păpuşi"; acţiunea de a trage sforile unei păpuşi mecanice se numea *aya-*

www.dacoromanica.ro

furi-ninghio. Când apoi cântăreții de gioruri și-au combinat arta lor cu jucătorii de păpuși, a luat naștere *ayaturi-gioruri*, sau „teatrul de păpuși", cu un succes atât de mare, încât obțin chiar patronajul împăratului. Un astfel de teatru se stabilește la Osaka în 1665, unde devine mai târziu celebru în istoria teatrului sub numele de *Takemoto-za*.

Teatrul de păpuși e și astăzi popular în Japonia; în afară de Osaka se reprezintă și în Tokyo în districtul Asaksa. Păpușile sunt aparate complicate, cu mașinării care rotesc ochii, ridică sprâncenele, deschid și închid gura și mișcă degetele ca să apuce și să-și facă vânt cu evantaiul.

Ghidayu. Pe vremea teatrului de păpuși era foarte iubit cântărețul *Takemoto Ghidayu*, care cânta minunat cu șamisenul, introducând variații în monotonia de până aci. Și succesul lui a fost atât de răsunător, încât numele său devine sinonim cu gioruri, rămânând așa până azi. Față de succesul acestui nou gen, *kabuki* e ceva mai puțin căutat; și ca să recapete stima poporului, kabuki împrumută dela gioruri cele mai bune piese, fie drame istorice *(ghidai-mono)* fie comedii de moravuri *(seua-mono)*.

De atunci, în loc de păpuși mânuite de oameni și lămurite prin recitări poetice, vin actori cu adevărate dialoguri, deși corul și orchestra își păstrează rolul lor.

Vestiții dramaturgi *Cikamațu Monzaemon* și *Takeda Idzumo* au scris în amândouă genurile: și drame istorice, și din viața de toate zilele, prin secolul al 18-a. Amândoi au dramatizat renumita răsbunare a celor „47 de Ronini", cu un răsunet ne mai auzit. Cikamațu a avut un succes și mai mare cu aventurile piratului Kokusen-ya care a isgonit pe Olandezi din Formosa în 1661.

Dangiuro, *Kikugoro* și *Sadangi* sunt marii actori de acum patru decenii. *Sada Yako*, mult aplaudată la Paris pe acel timp, a fost necunoscută în Japonia.

Școala nouă actoricească numită *Șimpa* își are începuturile acum 50 de ani și a format actori de mare faimă.

Asupra pieselor de teatru, exemple și amănunte, la „Literatură".

www.dacoromanica.ro

LITERATURA

Nu s'ar putea vedea mai bine oglindit spiritul unui popor decât în producţia sa literară. Nu-i vom cere caracterele celei europene: adâncime în gândire, putere logică în înţelesul nostru, avânt, bogăţie. Fiindcă literatura japoneză este expresia caracterului acestui neam, cu respectul trecutului, cu dragostea de familie, cu patriotismul, curajul, politeţea, voia bună şi nemărginita admiraţie a naturii.

Din nenorocire, astă voluminoasă literatură, veche de mai bine de 12 secole, nu poate fi preţuită de cititorul european. Şi cum ar fi altfel, când e vorba de traduceri dintr'o limbă în care chiar cuvintele concrete nu au acelaş înţeles cu cele corespunzătoare din limba noastră; când cuvintele abstracte au nevoe de lămuriri ca să le găseşti corespondentul; când dai de multe expresii, de locuţii, care nu se pot tălmăci. Stăpânind chiar limba desăvârşit, totuşi nu poţi da toate metaforele, toate aluziile, citaţiile, exemplele care formează fondul unui autor japonez, şi care sunt, în cea mai mare parte, de neînţeles, fără un mare număr de note explicative, de nesuferit pentru cititor. De multe ori sunt necesare serioase cunoştinţi asupra cultului, moravurilor şi mai ales asupra istoriei lor, fără de care atâtea şi atâtea părţi din literatura lor rămân simple ghicitori.

Cunoaşterea literaturii japoneze e nepreţuită pentru filolog, pentru arheolog şi istoric; ea mai cuprinde o comoară de moravuri curioase, de obiceiuri stranii, multe din ele azi dispărute.

Istoria Japoniei este stăpânită de cele două mari evenimente: introducerea civilizaţiei chineze, şi apoi a celei europene. De aci, trei mari perioade în istoria culturii lor:

1. *Perioada japoneză pură*, cu o cultură spontană, originală şi fără influenţe străine.

2. *Perioada influenţei chineze*, cu introducerea civilizaţiei chineze, scrierea în secolul 5, şi budismul în secolul 6. Ea joacă aproape rolul pe care l-a avut vechea civilizaţie greco-latină în cultura europeană, iar budismul, rolul creştinismului.

3. *Perioada influenţei europene*, care apare printr'un avânt naţional şi spontan al Japoniei doritoare să cunoască şi să adopte civilizaţia occidentală.

Cele trei perioade nu sunt limpede conturate, fiindcă evenimentele care le-au determinat n'au adus o schimbare bruscă în ideologia şi în producţiile lor artistico-literare. De aceea Japonezii îşi împart

www.dacoromanica.ro

cultura și literatura în 7 perioade, urmând principalele faze ale istoriei lor:

1) *Perioada arhaică*, începe înaintea anului 700;
2. *Perioada Nara*, epoca de aur, dela 710—784;
3) *Perioada Heian*, epoca clasică, dela 784—1186;
4) *Perioada Kamakura*, dela 1186—1332;
5) *Perioada decadentă*, dela 1332—1603;
6) *Perioada Tokungaua*, dela 1603—1868 și
7) *Perioada Tokyo*, dela 1868 încoace.

I. Perioada primitivă

POEZIA. In astă epocă arhaică în care geniul național era încă spontan, nealterat de influența chineză, poezia japoneză e reprezentată prin *uta*, cântece populare. *Uta* în japonește înseamnă și poezie și cânt, fiindcă nici nu se concepe altfel decât poezii cântate. Găsim câteva *uta*, culese și scrise în cronicile Kogiki și Nohonghi abia prin secolul 8; ele însă existau cu mult înainte, și erau păstrate doar de tradiția orală. Destul de modeste ca inspirație, ele au uneori, pe lângă interesul istoric, și meritul de a fi deschis gustul poeziei.

Iată aci un singur exemplu: Impăratul *Gimmu* salută intrarea în palat a soției sale, pe care o cunoscuse într'o colibă sărăcăcioasă:

Pe câmpia de trestii
Intr'o colibă umedă
Așternând rogojini
Peste rogojini de papură,
Am dormit amândoi.

PROZA. E reprezentată prin *Norito* „cuvinte rostite", un fel de rugăciuni în formule magice; sunt descântece solemne alcătuite de preoți, cu scopul de a potoli furia zeilor. Deși în proză, sunt mai poetice decât poezia însăși și în plus conțin documente pline de interes asupra religiei și moralei Japonezilor primitivi. Așa bunăoară, în caz de păcate „cerești" și pământești, se asvârleau ofrande în apă, purificându-se astfel de păcate, și se rosteau cuvinte ca acestea:

„După cum suflarea zeilor vânturilor împrăștie norii îngrămădiți; după cum adierea dimineții și adierea serii împrăștie aburii dimineții și aburii serii; după cum o mare corabie legată într'un mare port, desface odgoanele sale la proră și la pupă și se avântă pe ne-

www.dacoromanica.ro

mărginita câmpie a mării; după cum ascuţişul tăios al secerii călite în foc loveşte şi seceră mărăcini deşi, tot astfel sunt pe deantregul iertate toate păcatele"...

II. Perioada Nara (710—784)

PROZA e reprezentată în acest secol prin *„Edicte imperiale"*, prin *Fudoki*, „Descrieri de provincii", şi prin *Kogiki*, cronica japoneză. Din toate trei, ultima e cea mai de seamă.

Kogiki (ko = vechi; *gi* = lucruri; *ki* = scriere), e cel mai vechi monument al literaturii japoneze. Cuprinde expunerea tradiţiilor naţionale, dela facerea lumii până în secolul al 7-lea al erei noastre creştine. A fost scris în anul 712, după dictarea unui cunoscător al vechilor tradiţii.

Kogiki e destul de naiv ca fond şi desbrăcat de formă artistică. Insă deşi în 720 a apărut *Nihonghi*, „Cronica Japoniei", superioară ca formă, scrisă în limba chineză, e preferabilă totuşi Kogiki, pentrucă fiind japoneză, cuprinde o bogată comoară de moravuri, de învăţături privitoare la limbă, mituri şi legende — unele din ele asemănătoare cu basmele româneşti — cu idei şi emoţii primitive, şi afară de asta, cele mai bune lămuriri ale aluziilor literare sau ale altor genuri de artă; este epopeea unui popor căruia îi place să-şi amintească mereu de originile sale .

Kogiki descrie cum s'a creat cerul şi pământul, Japonia, generaţiile de zei, vorbeşte apoi de primul împărat *Gimmu Tenno* şi de urmaşii săi. Aşa, ne povesteşte cum Zeul *Susanoo*, bărbatul cel *aprig*, supărase şi speriase pe sora sa mai mare, *Amaterasu*, Zeiţa Soarelui; din cauza asta *„cele opt sute de miriade de zei, înţelegându-se împreună, impuseră Augustului bărbat aprig, iute şi brav, o amendă de o mie* (lucruri în natură), *şi afară de asta îi tăiară barba şi chiar îi smulseră unghiile degetelor dela mâini şi dela picioare, şi-l alungară cu o alungare divină"* (sic).

După ce fu astfel pedepsit, Susanoo coborî într'un loc unde dădu peste *„un bătrân şi o femee bătrână, erau doi* (sic) *având o tânără fată între ei şi plângând. Atunci el binevoi să-l întrebe:*

— *„Cine sunteţi voi?" Iar bătrânul răspunse zicând:*

— *„Servitorul tău este un Dumnezeu al acestei ţări, copil al zeului stăpânitor peste Marele Munte; mă chiamă cu numele de Nazuct.*

www.dacoromanica.ro

și o chiamă pe fiica mea cu numele de Prințesa Kuși-Nada". Din nou el întrebă:

— „Care este cauza bocetelor voastre?" El răspunse zicând:

— „La început aveam ca fiice, opt fete; dar șarpele din Koși cu opt furci, a venit în fiecare an să sfâșie (câte una), *și pentrucă e acum vremea să vină iar, din această pricină noi plângem", Atunci el întrebă:*

— „Ce formă are"? El răspunse zicând:

— „Ochii sunt ca de cocoș și are un singur corp cu opt capete și cu opt coade; afară de asta, pe corpul său crește mușchi ca pe brazi și pe cedri; lungimea sa se întinde pe mai bine de opt văi și opt dealuri, iar pântecele său e veșnic ca sângele și umflat". Atunci Augustul bărbat aprig și iute, zise bătrânului:

— „Dacă aceasta este fiica ta, vrei să mi-o dărueșți?" El răspunse zicând:

— „Sunt prea măgulit, dar nu știu Augustul tău nume". Atunci el răspunse zicând:

— „Sunt fratele mai mare al Marii și Augustei divinități care strălucește în Ceruri, și astfel mă cobor din Cer".

Kogiki ne spune mai departe, cum moșul și baba îi făgăduesc fata. Susanoo o schimbă într'un pieptene pe care și-l înfige în păr; apoi pune să se pregătească opt vase pline cu *sake* (băutură alcoolică). Balaurul bagă în fiecare vas câte un cap, bea, se amețește, adoarme; în urmă Susanoo, ca și Perseu odinioară, omoară balaurul și scapă astfel dela moarte pe Andromeda lui.

POEZIA. Se înalță la cea mai desăvârșită perfecțiune. Ne oprim puțin asupra ei, fiindcă concepțiile Japonezilor sunt prea mult diferite de ale noastre; poezia lor nu e în gustul Europenilor și de multe ori rămâne neînțeleasă, mai ales din cauza formei cu totul originale.

Poezia japoneză nu cunoaște nici rimă, nici ritm, toate cuvintele lor fiind compuse din silabe formate dintr'o consoană urmată de o vocală; și cum nu sunt decât cinci vocale, ar fi dat loc la o monotonie obositoare. Cât despre ritm, amintesc că limba lor n'are accent tonic; Japonezul accentuiază egal toate silabele.

Poezia se compune din fraze alternative, un fel de versuri albe, conținând pe rând fiecare vers, 5 și 7 silabe. Poeme lungi, epice, satirice sau didactice, nu există în literatura japoneză. Majoritatea o formează poezia scurtă numită *tanka* sau *migika-uta* „scurt cântec", alcătuită din cinci versuri, primul și al treilea de 5 silabe, iar celelalte trei, din 7, adică cu totul 31 de silabe. Au și o altă formă de

www.dacoromanica.ro

poezie, şi mai scurtă, numai de 17 silabe. Puţinele poezii lungi, *nagauta* („lung cântec"), scrise tot în versuri alternative de 5 şi 7 silabe, depăşesc numărul versurilor, ajungând până la 150.

Şi ca fond, poezia lor se deosebeşte cu totul de a noastră. Poetul japonez îşi însemnează o scurtă impresie, de cele mai multe ori lirică, şi asta e de ajuns ca să alcătuiască o poezie. In lipsă de ritm şi de rimă, versificaţia e curgătoare, graţie armoniei limbii; iar cuvintele chineze care împestriţează atâta limba, lipsesc cu totul din poezie, contribuind la puritatea limbii.

Farmecul propriu poeziei japoneze, un farmec care nu poate fi gustat de noi, stă în figurile de stil întemeiate pe spiritul limbii. Aşa e *makura-kotoba* („pernă cuvânt"), un fel de metaforă-metonimie, care constă în a întrebuinţa în mod figurat un epitet sau o expresie consacrată, pentru a redeştepta imaginea dorită în poezie, cam aşa cum o găsim şi în Homer. Bunăoară se întrebuinţează expresia „aceea care mi-a dat laptele său", pentru „mamă"; sau „bruma dimineţii" pentru „reverie". Tot aşa e *Ken-yoghen*, cuvântul omonim care ar corespunde cu calamburul la noi, însă niciodată cu efect comic (de exemplu *maţu*, care însemnează şi „pin" şi „aşteptare"); dar nu numai un cuvânt, ci chiar numai o jumătate de cuvânt poate forma „calamburul", cu un înţeles pentru ceeace precede, cu alt înţeles pentru ceeace urmează; de aceea deseori poezia lor prezintă multe figuri poetice îngrămădite în puţine cuvinte. O a treia figură de stil stă în trei versuri introductive, conţinând cu totul altceva decât ceeace cuprind celelalte versuri următoare, şi de care sunt legate numai printr'un cuvânt cu două înţelesuri; figură de stil care face poezia de multe ori neînţeleasă pentru noi.

Ca fond, poezia japoneză e lirică. Au pasteluri, poezii amoroase, elegii asupra morţilor, consideraţii filosofice asupra vieţii. Sunt şi lipsuri curioase: apusuri de soare şi nopţi înstelate nu prea găseşti, şi ceeace e şi mai curios la un popor războinic, lipsesc cântecele de bătălie. Dar ceeace deosebeşte isbitor poezia lor de cea europeană, e o oarecare lipsă de putere imaginativă. Japonezul nu poate da viaţă obiectelor neînsufleţite. Unele din poeziile noastre, mai ales cele moderne, le par caraghios de încărcate cu metafore, dacă nu cu totul neînţelese.

Dat fiind caracterul de impersonalitate al sufletului japonez, el consideră poezia mai de grabă ca produsul unei perioade decât al unui individ. Aşa ne lămurim dece guvernele diferitelor epoci au

www.dacoromanica.ro

pus să se strângă cele mai bune poezii ale perioadei dinainte, ca să alcătuiască o antologie.

Așa au apărut încetul cu încetul, seria de culegeri poetice pe care ne-a lăsat-o literatura japoneză. In epoca Nara, despre care vorbim, culegerea se numește *Manyoșu* (*man* = 10.000; *yo* =foi; *șu* = culegere), alcătuită pe la începutul secolului al 9-lea; însă poeziile cuprinse, aproape 4500 la număr, au fost compuse în secolul al 7-lea și al 8-lea de mulți poeți, dintre cari două nume sunt vestite: *Hitomaro* și *Akahito*. Din toate antologiile imperiului, Manyoșu e privită ca cea mai bună, prin puterea și delicatețea lirismului. Nu găsești aci poezii populare; în clasele de sus, aproape orice om cu educație și instrucție putea compune o „tanka"; iar printre autori, mulți sunt femei.

Iată o „naga-uta" de *Yamanoe no Okura:*

In noaptea asta când ploaia cade
Amestecată cu vântul,
In noaptea asta când cade zăpada
Amestecată cu ploaia,
Ce să fac?
E așa de frig!
Tot mușc dintr'o bucată tare
De pește sărat;
Tot sorb mereu
Drojdie de sake.
Tușesc și strănut,
Și mângâindu-mi barba, gândesc:
— Cine oare mai e ca mine?
Și cu toate că vreau să mă țin bine,
E așa de frig, încât
Imi acopăr capul
Cu pătura mea de cânepă,
Și îngrămădesc peste mine
Toate hainele mele de vară.
Totuși, pe o noapte așa de rece,
Nu sunt și alții mai săraci decât mine,
Ai căror părinți mor de foame și de frig,
A căror femee și copii, cerșesc plângând?

Mai departe autorul întreabă pe un asemenea nenorocit cum trăește; răspunsul, cu toate mizeriile lui, formează restul poeziei.

www.dacoromanica.ro

O „tanka" de prinţul *Aki:*

O! de-ar fi flori
Îndepărtatele valuri albe
De pe marea Ise,
Să le pot culege,
Şi să le ofer dragii mele!

Şi o alta de *Hitomaro:*

Cerul este o mare
Pe care norii ca valuri se'nalţă;
Luna e o barcă
Ce se 'ndreaptă vâslind,
Ca să se ascundă
In boschetele de stele.

III. Epoca Heian (800—1186)

In 794 capitala e strămutată la Kyoto, numit şi *Heian-gio* („Cetatea-păcii"). Clasa diriguitoare, dându-se plăcerilor, nu se îngrijeşte de conducerea statului. Literatura acestei perioade oglindeşte caracterul afemeiat şi iubitor de plăceri, dar în acelaş timp caracterul cultivat şi rafinat al clasei de sus care a produs-o.

E de mirare că cea mai mare şi mai valoroasă parte din operele literare, a fost produsă de femei, pentrucă bărbaţii erau absorbiţi de studiile chineze, disprețuind genurile „frivole", ca romanul şi poemele; ş'apoi poziţia femeii în vechea Japonie a fost cu totul deosebită de cea de azi, atunci când nici o lege salică nu le îndepărta dela tron.

In privinţa limbii, amintesc că în această perioadă se născocesc cele două scrieri fonetice: *katakana* şi *hiragana*, ceeace constitue un mare progres.

Epoca Heian rămâne perioada clasică a literaturii japoneze, când poezia urcă aproape culmile epocii Nara şi când proza e mult superioară.

POEZIA. Aci găsim *Kokin-şu*, „Culegere de poezii vechi şi noi" cuprinzând 1100 de bucăţi. Poeziile din *Manyoşu* tratau mai mult natura, umanitatea; cele din *Kokin-şu* sunt mai sentimentale. Iată numai două exemple:

www.dacoromanica.ro

PRIMĂVARA
de Kuronuşi.

Ploaia de primăvară cade;
Sunt oare lacrimi?
Căci nu e nimeni neîndurat
Când se scutură
Florile de cireş!

TOAMNA
de Cisato.

Când privesc luna
Ori cum aş privi-o
Totul în juru-mi pare trist;
Şi totuşi, nu e toamnă
Numai pentru mine!

In epoca *Heian* s'au alcătuit şi alte şase „culegeri". Aleg din ele două exemple din care se poate vedea că laconismul poeziei japoneze o face întunecată, şi are nevoe de explicaţii de tot felul, chiar pentru Japonezi; e destul să spun că numai asupra antologiei *Manyoşu* s'a scris un monumental comentar de 122 de volume!

O poezie de *Murasaki Şikibu:*

Din fericire am reîntâlnit-o.
Am revăzut-o? Ea era oare?
Căci abia zărind-o,
S'a şi ascuns printre nori,
Luna dela miezul nopţii!

Intâi crezi că e vorba de fiinţa iubită, pe urmă, de lună; ei bine, tot de fiinţa iubită e vorba. Murasaki îşi plânge pierderea soţului, puţin timp după căsătorie; durerea e discret exprimată printr'o alegorie în care „luna" e „figura fiinţei iubite", iar „ascuns printre nori" (exemplu de figură de stil *makura-kotoba)* înseamnă „moartea".

O poezie de *Sei Şonagon:*

Târziu în noapte
Imitând cântatul cocoşului,
Se poate înşela cineva.
Dar în lumea aceasta,
Bariera Ausaka
Nu se lasă (înşelată).

www.dacoromanica.ro

O veche poveste chineză ne spune că un prinţ căzut ostatec, a reuşit să fugă, dar numai până la barieră, care nu se deschidea decât în zori de zi; atunci, un credincios al prinţului, imită cântatul cocoşului aşa de bine, încât stârni toţi cocoşii din împrejurimi; paznicii crezând că zorile se apropie, au deschis chiar ei porţile, şi în urmă prinţul a isbutit să fugă. O barieră renumită, ca un fel de punct de graniţă, a existat în Japonia şi se numea *Ausaka*. Asupra ei s'a şi compus o poezie cunoscută.

Acum trecem la poezie. Autoarea, Sei Şonagon, era în dragoste cu *Yukinari* care într'o noapte i-a făcut o vizită prea scurtă, iar a doua zi, ca să se scuze, i-a scris, pretextând că l-a înşelat cântatul unui cocoş şi a crezut că e aproape de revărsatul zorilor. Atunci Sei Şonagon i-a trimis drept răspuns, această poezie, în care face aluzie şi la povestea chineză, şi la cunoscuta poezie japoneză unde se vorbeşte de bariera Ausaka. In răspunsul ei ironic vrea să-i spună că bariera Ausaka, adică ea însăşi (fiindcă e Japoneză) nu se lasă amăgită cu asemenea pretexte. Acest gen de poezii, cu aluzii clasice, amintite fin, sunt foarte gustate de cititorul japonez.

Poezia populară. E vorba de un gen nou, numit *Imayo-uta*, „Cântece de acuma", deosebite de cele clasice şi prin metrică, (altă distribuţie a versurilor de 5 şi 7 silabe) şi prin limbă, fiindcă se admit aci cuvinte din vocabularul chinez pe care poezia clasică le excludea. Conţinutul lor e plin cu idei de origină budistă.

PROZA. Cu cinci genuri: 1) critică, 2) jurnale intime, 3) naraţiuni, 4) impresii şi 5) povestiri istorice.

1. *Critica literară*. Am vorbit la poezie despre colecţia de poezii *Kokinşiu*. Poetul critic *Ki no Ţurayuki* a scris în anul 922 pentru această colecţie o prefaţă deosebit de interesantă pentru noi Europenii, pentru că e prima operă de critică literară din literatura japoneză, şi pentru că ne dă o idee de cum se înţelege critica la ei. Iată unele pasagii:

„Poezia japoneză are ca sămânţă inima omenească şi de acolo, ea creşte în multiple forme de expresie. Printre diferitele activităţi omeneşti, poezia este aceea care exprimă ideile inimii oamenilor, prin metafore luate din ceeace văd şi aud. Ascultând privighetoarea cântând printre flori şi strigătul broaştei din apă, constatăm acest adevăr: că dintre toate vietăţile, nu e nici una care să nu cânte. Prin poezie, fără nici o greutate se poate lega cerul de pământ şi pot fi mişcaţi de simpatie zeii şi demonii nevăzuţi ochilor noştri; prin poezie legăturile dintre îndrăgostiţi sunt mai dulci, iar inimile dârze ale răsboi-

www.dacoromanica.ro

nicilor sunt îmblânzite. Poezia există de când s'a creat cerul şi pământul".

Autorul trece mai departe ca să ne spună că încă din vechime, împăraţii organizau concursuri de poezii, ca şi azi de altfel. Face în urmă o clasificare a poeziilor, şi trece apoi la critica câtorva autori:

„Hengio străluceşte în formă, dar îi lipseşte un fond de adevăr; e ca şi când am simţi emoţii cu bătăi de inimă, la vederea unei femei frumoase în pictură.

Narihira are mult sentiment, dar limba sa este cu lipsuri; versurile sale sunt ca florile care deşi ofilite, îşi păstrează parfumul.

Yasuhide întrebuinţează cuvinte frumoase, dar care nu se potrivesc cu ceeace spune, semănând cu un simplu negustor îmbrăcat în mătase.

Kisen e adânc, dar nu vezi la el legătura între început şi sfârşit; îl putem compara cu luna de toamnă, care pe când noi o contemplăm, ea se întunecă de norii aurorei.

Ono-no-Komaci aparţine şcoalei „Soto-ori-hime" din vechile timpuri; poemele sale au sentiment, dar prea puţină vigoare, asemenea unei femei amabile, dar suferinde; totuşi lipsa de vigoare e un ce natural la o poezie făcută de o femee.

Stilul lui Kuronuşi *e sărac; ai zice că e un pădurar încărcat cu o legătură de lemne, odihnindu-se la umbra florilor".*

Şease autori, şease poeţi, criticaţi cu şease comparaţii poetice.

2. *N i k k i* sau „Jurnale" s'au scris mai multe, dintre care citez numai pe *Tosa Nikki* „Jurnalul Tosa", scris în anul 935 de *Ţurayuki*. Fost prefect în provincia Tosa Ţurayuki face o călătorie pe mare spre Capitală (Kyoto) şi povesteşte cu humor peripeţiile. Acest jurnal de călătorie e scris cu scrierea fonetică japoneză „hiragana", nu cu hieroglife chineze. Povestea e împănată cu mici *tanka* improvizate în mai toate ocaziile.

3. *M o n o g a t a r i* sau „naraţiuni" cuprind şi închipuiri şi povestiri adevărate, uneori amestecate cu ficţiuni. Iată pe cele mai renumite:

Taketori Monogatari (*take* = bambu; *tori* = adunător). Tot ce e miraculos în astă povestire, e budist, sau împrumutat din legendele chineze. Un *taketori* descoperă într'o bucată de bambu o zână coborîtă din lună; şi pentru că o cer mulţi în căsătorie, ea le pune tuturora condiţii imposibile, trimiţându-i să-i aducă „perla cu mii de nuanţe din capul dragonului", sau „o ramură din arborele cu rădăcinile de argint, trunchiul de aur şi fructele de pietre preţioase", şi aşa mai departe; nici unul nu le poate îndeplini, iar zâna se înalţă

www.dacoromanica.ro

din nou în lună, de unde fusese vremelnic gonită nu ştiu pentru ce greşeală.

Cea mai de seamă e *Ghengi monogatari* scrisă pe la anul 1000, de o doamnă de onoare a împărătesei, foarte instruită şi foarte bine educată, al cărei pseudonim e *Murasaki Şikibu* (*murasaki*=violet; *şiki-bu*=ministerul ceremoniilor). E vorba de un roman — şi ea e creatoarea genului — un roman realist din viaţa aristocratică, scris în stil simplu; dar de atunci, şi limba şi instituţiile şi moravurile şi obiceiurile într'atâta s'au schimbat, încât lucrarea are nevoe, chiar pentru Japonezi, de lămuriri şi interpretări.

In lungul roman e descrisă viaţa şi aventurile de iubire ale prinţului *Ghengi* (de aci titlul lucrării) tânăr schimbător în dragoste, fiu al unui Mikado şi al unei concubine favorite, iar mai departe, aventurile fiului său, *Kaoru*. E vorba de mulţi bărbaţi şi femei, cărora Murasaki le analizează caracterul cu multă finеţe. Zugrăveşte viaţa mondenă la Curtea de atunci, şi o face cu precizie şi cu poezie. Şi fiindcă autoarea ne dă un tablou exact al moralităţii timpului său, opera constitue un document al vremii. De curând, un autor mo'dern a redat întregul roman în limba japoneză de astăzi. Aşa dar interesul pentru poveştirile doamnei Murasaki Şikibu stărue de aproape o mie de ani!

4. *Cărţi de impresii. Nikki* („Jurnale intime") urmau o ordine cronologică; cărţile de impresii, sau *Soşii* („Note în fuga condeiului") nu respectă nici o regulă. Sunt simple impresii, şi atât. Autoarea care a inaugurat acest gen şi care l-a adus dintr'o dată la perfecţie, e cunoscută în literatură sub pseudonimul de *Sei Şonagon*, iar opera, *Makura no soşi*: „Note de pernă" (confidenţe făcute pernei). Sunt însemnări scrise în taină pe la anul 1000 şi ceva şi cuprind 157 de capitole împărţite în 12 cărţi.

Şi ea a fost o doamnă de onoare a împărătesei. Instruită, inteligentă şi spirituală, de multe ori cu un spirit muşcător, ironic, vanitoasă de prezenţa ei de spirit, uneori cinică şi de o moralitate îndoelnică, iată cum ne apare chiar din propriile ei scrieri.

Lucrarea e o culegere de observaţii, de anecdote, scrise zilnic, la întâmplare, fără vreun plan. Aci notează o impresie delicată, în faţa naturii; dincolo contemplă, cu simţul ei estetic, frumoasele ceremonii dela Curte, sau îşi aminteşte de întâmplarea vreunui şambelan predicator, sau a altei persoane care a jucat un rol ridicul vreodată; mai departe înseamnă o siluetă, o anecdotă, o observaţie asupra moravurilor, asupra vieţii domestice şi sociale. Inzestrată cu

www.dacoromanica.ro

mult spirit de observaţie şi fineţe, însemnările ei sunt şi o serioasă contribuţie la cunoaşterea moravurilor de la Curte pe acea vreme. Tot însemnările ei conţin şi liste de flori, de munţi, de râuri, ş'apoi spirituale liste de lucruri „care mâhnesc", lucruri „plăcute", „melancolice", „obositoare", „groteşti", „nesuferite". Asemenea „liste" sunt cunoscute, înaintea ei, de literatura chineză.

Stilul ei e curgător şi se mlădiază după subiect. Toată lucrarea e în gen realist, şi nu-i lipseşte nici nota umanitaristă; cu o sinceritate împinsă uneori până la cinism, biciueşte cutare viciu ipocrit, şi nu se dă îndărăt să prindă ridicolul dela Curte.

Câteva spicuiri din „listele" ei spirituale:

LUCRURI CARE TE MÂHNESC

Un câine care latră ziua.

Un leagăn în care copilul e mort.

Un savant care are numai fete (fiindcă numai un fiu îi poate continua opera).

Aştepţi pe cineva târziu, auzi o bătae în uşe, întrebi: cine e? Şi când colo e altcineva.

LUCRURI NESUFERITE

Un vizitator care nu mai pleacă tocmai când eşti grăbit.

Când eşti întrerupt într'o povestire, ca să ţi se facă o observaţie.

Un câine lătrând pe cineva care te vizitează în taină.

LUCRURI RARE

O noră iubită de soacră.

Servitor mulţumit.

LUCRURI CARE NASC REGRETUL TRECUTULUI

O noapte cu lună.

Să reciteşti pe o zi ploiasă, scrisorile unei persoane pe care ai iubit-o.

Evantaele din anul trecut (amintesc sărbătorile de atunci).

LUCRURI ELEGANTE

Ouă de raţă sălbatică.

Flori de glicină şi de cireş, acoperite de nea.

Un copilaş cu tenul curat, mâncând şi mânjindu-se la gură cu fragi.

www.dacoromanica.ro

5. *Povestiri istorice.* Primul exemplu de întrebuinţarea limbii japoneze în istorie îl dă *Eiga monogatari:* „Povestiri de măreţie". Povestirea priveşte secolele 10 şi 11. Autorul, necunoscut, amestecă episoade romantice, le preferă chiar, şi tratează totul cu imaginaţie şi cu poezie, intercalând anecdote şi câteva *tanka.*

Dintre celelalte povestiri istorice mai citez numai pe *O-kagami,* „Marea oglindă" („Oglinda" e o metaforă obişnuită pentru „Istorie", în Japonia, China şi Coreea). Autorul, *Tamenari,* scrie în veacul al 12-lea despre lucruri petrecute în sec. 9, 10 şi 11. Aruncă prea puţină lumină asupra epocii, dar e folositor pentru unele informaţii pe care le dă.

IV. Perioada Kamakura (1186—1332)

Suntem în epoca în care şogunii îşi fixează capitala la Kamakura, epocă plină de războae interne şi deci puţin prielnică producţiilor literare. Mai mult; din cauza piraţilor japonezi, relaţiile cu China şi Coreea sunt mereu întrerupte şi ca urmare, studiul clasic chinez, părăsit. Pe de altă parte, budismul se desvoltă mereu, şi influenţa lui e din ce în ce mai simţită, chiar în literatură; înşişi călugării budişti sunt aceia cari păstrează studiul. Acum sunt mai puţine autoare femei; de aceea lucrările literare sunt mai puţin rafinate, dar mai bărbăteşti, fiindcă noua literatură, cu recitările de lupte şi bătălii, oglindeşte temperamentul războinic al epocii care a produs-o.

In genere literatura epocii e în declin faţă de cea dinainte; scrierile mai de seamă se produc pe la începutul ei.

POEZIA. E fără îndoială în decădere; inspiraţia e din ce în ce înlocuită prin calambur. Totuşi antologiile oficiale apar mereu şi încă multe. Din ele, una singură merită să fie citată: *Şinkokinnşu,* dar care conţine poezii şi din epoca anterioară.

In afară de antologiile alcătuite din ordin imperial, apar acum şi din *iniţiativă privată;* cea mai renumită dintre ele e *Hyakunin-işu,* „O sută de oameni — o poezie", (adică: o sută de poezii, de o sută de poeţi), alcătuită pe la 1235 de *Fugioara no Sadaie,* acelaş care a alcătuit şi Şinkokinn-şu. Această *Hyakunin-işu* devine populară, iar mai târziu prin sec. 17 e întrebuinţată ca lucrare clasică pentru educaţia fetelor.

Iată o singură poezie unde se vede influenţa budistă, compusă de un fost prim ministru, călugărit apoi:

www.dacoromanica.ro

Nu numai zăpada
Din grădină, sau furtuna
Ia cu sine florile;
Ceeace cade și trece
Sunt eu însumi.

PROZA. Firește, nu conține decât povestiri militare; e un gen inferior, reprezentat prin patru lucrări, dintre care:

Ghempei Seisuiki, „Istoria măririi și decăderii familiilor Ghen și Hei". E vorba de renumitele lupte între familiile Minamoto și Taira, (cari scrise, în chinezește se pronunță Ghen și Hei). Lucrarea a apărut prin sec. 13, dar autorul e necunoscut. Această quasi-istorie, foarte romantică, e un bizar amestec de realitate și închipuire. Imaginația autorului nu intervine în intrigă sau în personagii; el urmează cursul real al istoriei, dar inventează o mulțime de amănunte, de discursuri, stratageme de război, rugăciuni, peripeții fabuloase, cu minuțioase detalii de costume, procesiuni pompoase si altele multe. Stilul e pretențios; vocabularul cuprinde multe cuvinte chineze, firește sub influența budistă.

Pe lângă asemenea povestiri istorice, perioada Kamakura a produs și câteva scrieri mai delicate, „jurnale", mai ales ziare de călătorie, fără mare originalitate.

Demnă de remarcat e o carte mică devenită azi faimoasă: *Hogioki* „Insemnări (dintr'o colibă) de zece picioare pătrate". Autorul ei, *Kamo Ciomei*, fost secretarul biroului poeziei, se retrage mai târziu în viața de pustnic, într'o colibă care avea dimensiunea din titlul cărții. Aici își scrie opera, în 1212, privită azi printre primele trei cărți, cele mai bune „impresii" pe care ni le-a lăsat literatura japoneză. Sunt povestiri din viața sa, alături de sentimentele sale intime, redate cu o adâncă delicatețe și însotite de considerații filosofice, constituind un magistral expozeu al înțelepciunii pesimiste. E apreciat și pentru stilul său, nu prea încărcat cu expresiuni chineze.

Kamo Ciomei începe așa:

„Cursul unui râu se scurge necontenit, dar apa nu e aceeași; spuma care plutește pe vâltori, aci dispare, aci apare, dar nu ține niciodată mult timp. Tot așa sunt în viața aceasta și oamenii, și locuințele lor".

După această considerație filosofică, ne descrie marele incendiu din Kyoto din 1177, foametea grozavă din 1181 și îngrozitorul cutremur de pământ din 1185. Apoi ne vorbește despre sihăstria la munte în

www.dacoromanica.ro

care s'a refugiat ca să scape de o lume unde abundă asemenea teribile calamităţi. Ne descrie minuţios coliba sa şi genul său de viaţă; ne arată astfel gusturile, caracterul său particular, şi mai ales spiritul intim al religiei budiste.

V. Epoca Namboku-Cio (1332—1392) şi Muromaci (1392—1603)

Perioada Kamakura sfârşeşte cu o generală nemulţumire contra relei administraţii. Urmează lupta disperată între Şoguni şi Mikado, iar rezultatul e stabilirea a doi împăraţi care domnesc în acelaş timp, unul, creatura şogunilor, în vechea capitală Kyoto, iar celălalt în provincia Yamato; de aceea epoca aceasta e cunoscută în istorie sub numele de *Nam-boku-cio*, „Curtea de Sud şi de Nord". Mai târziu, după multe turburări interioare, dinastiile se unesc într'una singură, cu o nouă familie de şoguni, *Aşikaga*, stabilită în *Muromaci* la Kyoto; de unde numele perioadei următoare.

Firește, acești 270 de ani de lupte şi turburări sunt săraci în producţii literare importante.

PROZA. Mai întâi *Taiheiki*, „Istoria Marii păci", datorită unui bonz în anul 1370, cuprinde, contrar titlului, o jumătate de veac de intrigi, de trădări, de conspiraţii secrete, lupte deschise, cu sentinţe de condamnări la moarte şi exiluri.

Dar în astă epocă se inaugurează şi un gen nou: *Istoria filosofică* cu *Ginno-Şotoki*. „Istoria succesiunii legitime a divinilor Împăraţi", scrisă în prima jumătate a secolului al 14-lea. Autorul ei, *Kitabatake Cikafusa*, a fost un bărbat de stat şi un renumit soldat. A compus lucrarea ca să arate că împăraţii Curţii de Sud erau suveranii legitimi ai Japoniei. Istoria sa începe cu epoca mitică a creaţiei lumii şi a Japoniei, cu un curios amestec de părţi din Nihonghi, plus filosofie chineză şi cosmografie mitică indiană. In cea mai mare parte se ocupă cu principiul de a guverna, şi are multe observaţii juste asupra sinecurilor şi favoritismului sau asupra bunurilor de mână moartă acordate stabilimentelor religioase. Stilul e simplu, fără pretenţii. E primul care a încercat să aplice principii filosofice la politică, iar lucrarea sa a avut o mare înrâurire asupra urmaşilor. Iată un pasagiu:

„*Marele Yamato* (Marea Japonie) e o *ţară divină*. *Nu mai* e o

www.dacoromanica.ro

altă țară ale cărei temelii să fie opera strămoșilor divini. Numai ea a fost lăsată de către Zeița Soarelui, lungii linii a descendenților ei. In nici o țară străină nu mai există un asemenea caz. De aceea se numește Țara Zeilor (Kami no Kuni). *Numai țara noastră a păstrat pe tron succesiunea neatinsă a unei singure familii".*

Ca și perioada Kamakura, epoca aceasta are în proză o capo-d'operă: *Țure-dzure-gusa*; „Variații (scrise) în momente de plictiseală" datorită lui *Kenko-Boși*, în prima jumătate a veacului al 14-lea. E un amestec de observații, de anecdote și de maxime, aruncate la 'ntâmplare pe hârtie, probabil fără intenția de a fi publicate. Inainte de a se călugări, autorul a fost mulți ani în serviciul împăratului; de aceea reiese din scrierile sale o cunoaștere intimă a moravurilor dela Curtea Imperială.

Două personalități deosebite se desprind din lucrarea sa; pe deoparte omul de lume, onest, politicos, puțin cinic; iar pe de altă parte, budistul devotat, preotul și literatul tolerant. Stilul său e politicos și neîncărcat. Iată câteva spicuiri:

— *Oamenii țin să aibă o înfățișare frumoasă.*

— *Nimic nu te deșteaptă mai mult decât călătoriile.*

— *Oricât de distins ar fi în alte privințe, omul care nu iubește femeile este anost; e ca și o cupă de sake din piatră prețioasă, dar fără fund.*

— *Să rătăcești după întâmplări neprevăzute, sub picăturile de rouă sau pe ger, să ai mereu inima preocupată de a scăpa de sfaturile părinților și de imputările lumii, să fii mereu neliniștit și dese ori singur, să nu poți dormi, iată ce e plăcut!*

— *Să fii stimat de o femee, fără să fii îndrăgostit de ea la nebubunie, e calea mijlocie pe care trebuie s'o dorești.*

— *Dacă am rămânea în lumea asta o veșnicie, cum am putea pricepe tristețea lucrurilor? Viața ne e scumpă tocmai pentrucă e nesigură.*

— *Caracterul femeii e întotdeauna chinuitor; cu o inimă egoistă și grozav de avară, ea nu înțelege rațiunea lucrurilor. Își lasă inima târîtă de iluzii, și întrece în tertipuri chiar și iscusința bărbaților. Amăgitoare și fragilă, îi e greu să gândească bine de cel ce se supune inimii ei. Dacă o femeie e inteligentă, e desgustătoare, și nu e dulce și simpatică decât când devine sclava pasiunii.*

— *Omul nu trebue să aibă o femeie care să-l stingherească.*

www.dacoromanica.ro

POEZIA. — Şi în această perioadă sunt câteva „culegeri de poezii" şi mai multe „tanka". Toată însemnătatea însă o are un gen nou, *drama lirică* numită No. *şi farsa = kyoghen.*

No cuprinde o lume de legende, de închipuiri fantastice şi de sentimente religioase, străine poeziilor clasice. Motivul obişnuit e mila, înflăcărarea patriotică sau războinică, dragostea de natură, de pământul natal; mai totdeauna, subiecte din legendele budiste şi şintoiste. De altfel autorii împrumută din vechii scriitori fraze, fiindcă plagiatul nu e un păcat. Iar după religie, poezia îşi are locul principal. Dacă fondul e sărac, forma în genere e minunată. Nu sunt propriu zis poeme; deşi au părţi pur lirice, sunt scrise mai mult în proză decât în poezie, ba uneori, chiar într'un stil intermediar.

Caracterul izbitor al acestor *No* e că sunt arhipline cu figurile de stil descrise la „poezie". Cuvintele cu două înţelesuri, metaforele-metonimii abundă aşa de mult, încât fac înţelegerea textului greoaie chiar pentru Japonezi. Şi aci e locul să spun că dramele lirice *No* atrag azi numai un public restrâns şi ales, care urmăreşte piesa uneori cu textul în mână, atât din cauza figurilor, cât şi din cauza limbii arhaice. Astfel de „ornamente" constitue pentru cititorul european adevărate acrobaţii de limbă, în paguba înţelesului şi a sintaxei.

Pentru noi, asemenea drame au puţină valoare, fiind lipsite de acţiune şi fără efect dramatic. Intriga de obicei e în genul următor:

— Un preot intră în scenă, îşi spune numele şi vesteşte auditorul că pleacă la drum într'o lungă călătorie. In curând ajunge la un templu oarecare, sau în vreun alt loc renumit; atunci apare o fantomă sau o divinitate, povestindu-i legenda locală, însoţită şi de câteva gânduri din filosofia budistă. Atât.

Piesa e scurtă — câteva pagini de tipar — şi ţine în genere o oră, fiindcă textul se cântă rar şi tărăgănat. Personagii puţine, cel mult cinci, corul şi muzicanţii.

Iată una din cele mai frumoase *No*, luată dintr'o colecţie de 264 de piese scrise în veacul al 16-lea. E vorba de o zână-înger care nu poate sbura între cer şi pământ decât graţie unei strălucitoare rochii de pene. Piesa e în versuri de 5, 7 şi 12 silabe.

www.dacoromanica.ro

HAGOROMO („Vestmântul de pene")

Personagii: o zână şi un pescar.

Pescarul. *Sub vântul cel aspru*
Pe plaja din Miho cu bărci de vânt frământate,
Mulţime de oameni ai mării
Vâslesc pe drumuri de valuri.
Pe pajişti de pini dela Miho
Sunt un pescar, ce-mi zice Hakurio.

Corul. *Pe muntele 'nalt de mii de picioare, norii cei grei s'au ivit.*
Dar luna pe dată ploaia a gonit.
Timpul e acum minunat.
Prin ceaţa aurorii, vin valuri spumate
Pe pajişti de pini unde domneşte primăvara.
In pajişti din cer, doar luna-i stăpână.
Şi-această vedere ce sufletu încântă
Se 'ntinde sub ochii pescarului biet.

Urmează, mai departe, versurile corului, evocând frumuseţea privelişti; însă farmecul versurilor este prea strâns legat de jocuri de cuvinte. Apoi începe acţiunea:

Pescarul. *Din pajişti de pini dela Miho,*
Eu plaja contemplu.
In glasuri de cânt, din cer legănându-se florile cad.
Divinul parfum în aer se simte.
Şi stând eu uimit de lucruri frumoase,
Iată pe ramuri de pin un vestmânt din poveşti.
M'apropii să-l văd.
Culoarea şi izul divin
Imi spun că-i un lucru din ceruri.
Să-l iau să-l arăt la bătrâni.
Să-l duc ca un dar preţios la ai mei.

Zâna (apărând). *Ascultă pescar: vestmântul e al meu.*
De ce vrei să-l iei?

Pescarul. *E lucru găsit*
Şi vreau să-l duc la ai mei.

www.dacoromanica.ro

Zâna. *Vestmântul de pene e al fiicei din Cer;*
La oameni să-l duci nu se cade.
Pune-l de unde l-ai luat.

Pescarul. *Vestmântul e al unei fiice din Cer?*
Păstra-voi vestmântul urmaşilor mei.
Vor face din el o comoară.
O, nu, nu ţi-l dau înapoi.

Zâna. *Dar fără vestmântu-mi de pene eu nu pot sbura*
Şi nu mă pot reîntoarce în ceruri.
Dă-mi-l te rog!

Pescarul. *Cu cât el aude aceste cuvinte* [1])
Cu-atât el, Hakurio mai mult nu voieşte.
De felul său e om sălbatec.
Vestmântul de pene din ceruri îl ia să-l ascundă.

Zâna. *Acuma sărmana fiică din Cer*
Ca pasărea fără de aripi rămâne
Ea nu mai posedă vestmânt ca să sboare.

Pescarul. *Aci pe pământ ai rămas tu din gloata cea mare a noastră.*
Zâna. *Şi ce-i de făcut? In zadar mă frământ....*
Pescarul. *Căci Hakurio nu-ţi mai dă înapoi, nu, vestmântul*
Zâna. *Eu nu pot nimic.*
Pescarul. *O! nimic...*
Corul. *...nu mai e, de făcut. Roua de lacrimi!*

Aci este un minunat şi intraductibil joc de cuvinte. Pescarul zice: *Sennkata mo....* şi corul răspunde: *Namida no ţuyu.....* Expresia *Senńkata mo*" nu mai e nimic de făcut", printr'o asonanţă perceptibilă de o ureche japoneză, evocă începutul frazei: *namidă no ţuyu* adică „lacrimi în rouă" ca să arate că Zâna plânge.

In cele din 'urmă, pescarul i-l dă, cu condiţia să-i danseze strălucitul dans al Fiicelor cerului.

Zâna. *Tânăra fată, punându-şi vestmântul*
Cântă muzica „strălucitorului vestmânt de pene".

Pescarul. *Cerescul vestmânt se 'mbină cu vântul*
Zâna. *Măneci sunt flori şi stropite de ploaie*

---

1) Pescarul vorbeşte aci la persoana a treia; tot aşa şi zâna, la urmă.

www.dacoromanica.ro

Pescarul. *Cântând melodia...*
Zâna. *Incepe a dansa.*
Corul. *In clipa aceasta începe*
Cu dansul „Suruga" ; bucuria Răsăritului.

In timpul acestui dans, corul dă lămuriri asupra Palatului Lunei şi asupra dansului pe care fecioara cerească îl dansează. Ba, lucru curios, ne dă lămuriri filologice asupra etimologiei unui cuvânt.

Apoi o descrie mai departe dansând, pe urmă ridicându-se din ce în ce mai sus, pe culmea muntelui *Aşitaka*, mai sus, deasupra vârfului muntelui *Fugi*, până ce,

Pierzându-se 'n ceaţa Augustului Cer,
Dispare din raza vederilor noastre.

F a r s a. Se reprezintau uneori 5—6 *No* în aceeaşi zi; şi ca să destindă puţin nervii obosiţi, ca şi la Greci, se dădeau, pe aceeaşi scenă, *Kyoghen* = „Cuvinte nebune", comedii-farse. Aste Kyoghen, simple bufonerii, într'un spirit copilăresc, nu merită să fie citate în literatură decât ca anexe la *No*. Nu au cor şi sunt scrise în dialectul familiar al epocii. Unele ridiculizează destul de grosolan, nobilimea sau clerul; altele pun în scenă discuţii conjugale ; altele istorisesc poveşti cu hoţi, sau aventuri groteşti. Iată conţinutul uneia dintr'o colecţie de 50 :

— Un daimyo îşi trimite servitorul în oraş ca să cumpere un talisman făcător de minuni. Servitorul întâlneşte un şarlatan care-i vinde un fel de ciocan, cu proprietatea de a produce la fiecare lovitură o monedă de aur ; îl mai învaţă şi un descântec prin care va putea avea dela ciocan tot ce va voi. Servitorul se 'ntoarce cu talismanul. Daimyo îi cere să creeze un cal. Servitorul spune descântecul şi declară că animalul e gata cu şaua şi cu hăţurile puse. Daimyo se face că ia pe servitor drept cal, îi sare în spinare şi-l obligă, cu toate protestările lui, să o ia în galop împrejurul scenei.

VI. Perioada Yedo (1603—1868)

E vorba de frumoasa epocă a şogunatului Tokungaua, adânc marcată de influenţa chineză, atât în constituţia guvernului, cât şi în legi, în artă, în ştiinţă şi mai ales în gândirea naţională, aşa cum apare în filosofie şi literatură. Două secole şi jumătate de pace, în care populaţia şi bogăţiile cresc mult şi se realizează mari progrese în

www.dacoromanica.ro

toate artele. Yedo, noua capitală, creşte repede în importanţă; şi tocmai această desvoltare comercială şi politică a noului oraş face să se grupeze şi să se schimbe aci centrul literar al Japoniei.

Acum autorii nu se mai adresează numai clasei cultivate, ci poporului în general. Fiindcă, pe deoparte, clasele de jos sunt instruite, iar pe de alta, sunt mai bogate, încât pot să cumpere cărţi şi să citească. Imprimeria începe să fie mult răspândită. Armatele lui Hideyoşi aduc din incursia devastatoare din Coreea un număr de cărţi tipărite cu caractere mobile, care servesc de model tipografilor japonezi. Dar tocmai nivelul mediocru şi gustul scăzut fac să pătrundă pornografia, cu toate sforţările guvernului de a o reprima.

Pentru religia budistă, perioada Yedo e o epocă de decadenţă; deşi tot populară, influenţa ei scade, fiindcă doctrina lui Confucius se introduce în casta militară atotputernică şi guvernatoare, în timp ce budismul rămâne bietului Mikado şi Curţii sale. Sfârşitul perioadei porneşte o reacţie în favoarea vechii religii naţionale, şintoismul.

Comparată cu celelalte epoci, perioada Yedo e cu mult mai voluminoasă şi îmbrăţişează cu mult mai multe subiecte, dar e mai slabă din punct de vedere al formei; aproape peste tot extravaganţă, sentimente false, verosimilul disprețuit, pedantism, pornografie, calambur şi alte ornamente de gust prost, sărbezime, aventuri imposibile, încărcate cu inutile şi obositoare amănunte; toate acestea însă, alături de humor, spirit natural, uneori cu eleganţă, şi în general o gândire mai pătrunzătoare decât până acum. E cu neputinţă să găseşti însă la un loc o gândire sănătoasă, susţinută de un stil corect şi o imaginaţie disciplinată, cu o oarecare ordine a proporţiei şi a metodei logice.

Limba suferă o uriaşe transformare; ca să răspundă nevoilor unei noi civilizaţii, îşi măreşte vocabularul, adoptând atât de multe cuvinte chineze, încât aproape întrec ca număr pe cele indigene. Pe de altă parte, îşi simplifică gramatica; iar limba familiară, care cu încetul se depărtase atât de mult de limba scrisă, încât avea nevoe de o gramatică specială, începe să-şi facă apariţia în literatură.

PROZA. Aci vom avea de văzut: 1) filosofia şi 2) romanul.

I. *Filosofia* se împarte în două şcoli rivale: *Kangakuşa* = savanţi cu şcoala chineză şi *Uagakuşa* = savanţii cu şcoala japoneză (*Kan* = China; *Ua* = Japonia; *gaku* = ştiinţă, studii, şcoală; *şa* = persoană).

I. *Kangakuşa*. Savanţii cu şcoala chineză răspândesc doctrina confucianistă şi 'n deosebi filosofia învăţaţilor din timpul dinastiei chineze *Sun* (scris Sung). Stilul savanţilor n'are valoare, dar operele lor

www.dacoromanica.ro

sunt deosebit de importante; toată literatura perioadei Yedo e mult îmbibată cu idei şi cu principii morale din filosofia „Sun" care e un sistem de ontologie, etică, filosofie naturală şi principii de guvernare, subiecte inseparabile în mintea Chinezilor.

Mişcarea începe spre sfârşitul secolului al 16-lea, cu *Fugioara Seiga*, şi străluceşte în ultima parte a sec. 17 şi prima a sec. 18, reprezentată printr'un grup de savanţi cu faimă, printre cari *Ekiken*, *Hakuseki* şi *Kiuso*.

Kaibara Ekiken se naşte în 1630, şi în timpul celor 84 de ani cât a trăit, a studiat mereu, a ocupat funcţiuni oficiale pe lângă diferiţi Daimyo şi a scris mai bine de o sută de lucrări cu subiecte diferite, călătorii şi mai ales pedagogie. E lipsit de pedantism, lucru foarte rar pentru un erudit japonez; scrie simplu, pe 'nţelesul tuturor, cu scrierea fonetică numită *katakana*. Singurele defecte, de altfel comune scriitorilor acestei perioade, sunt difuziunea şi repetiţia. E moralistul care a avut în Japonia cea mai adâncă influenţă; iar renumele şi l-a câştigat ca educator, şi 'n deosebi cu o lucrare vestită: *Onna Daigaku*, „Marele învăţământ al femeii". E o carte mică, dar cu o mare faimă, fiindcă a servit în ultimele două secole drept manual al aristocraţiei japoneze pentru educaţia fetelor, contribuind într'o largă măsură, să formeze spiritul femeii de azi.

Iată în rezumat sfaturile pe care le recomandă părinţilor pentru educarea fetelor: *„recopiaţi-le din când în când, citiţi-le şi nu le uitaţi"*.

„Din copilărie fetele să fie despărţite de băieţi.

O femeie trebue să-şi facă din casa bărbatului, propria ei casă; să-şi onoreze şi să-şi respecte socrul şi soacra mai mult decât pe proprii ei părinţi.

Femeia trebue să-şi socotească bărbatul ca pe un stăpân, să-l venereze şi să-l servească cu respect, iar faţa şi cuvintele ei să-i fie pline de politeţe, modestie şi blândeţe; să vadă în persoana soţului însuşi Cerul.

Să nu fie niciodată geloasă când bărbatul e uşuratic; altfel îl va desgusta şi o va părăsi.

Să fie rezervată în vorbe; să nu fie guralivă şi să nu vorbească de rău pe altul.

Dimineaţa să se scoale de vreme şi să se culce seara târziu; să fie mereu ocupată cu gospodăria. Să nu prea bea ceai şi sake. Să nu vadă, nici să audă lucruri uşuratece, ca teatru, cântece populare şi

www.dacoromanica.ro

Sărbătoarea sădirii pinilor

Arta florilor (ikebana)

www.dacoromanica.ro

Țărancă

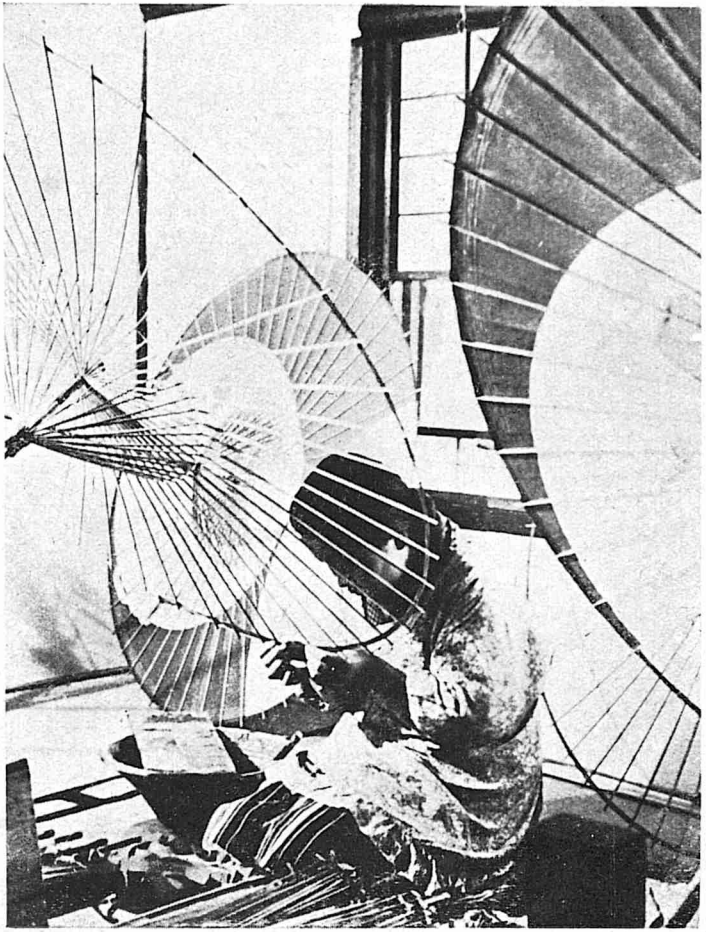

Fabricantă de umbrele

www.dacoromanica.ro

recitări dramatice. Inainte de 40 de ani să nu se ducă prea des în locuri unde e multă lume, ca în temple.

Să nu se lase ademenită de ghicitori şi vrăjitori; să nu defăimeze pe zei şi pe Buda; să nu se închine fără respect sau fără cuviinţă; dacă îşi va împlini datoriile, zeii şi Buda o vor ocroti, chiar fără să-i roage.

Cât e tânără, să nu fie familiară cu nimeni şi în general cu tinerii. Sub nici un motiv să nu trimită scrisori unui tânăr.

Pentru podoaba capului, ca desen şi culori de îmbrăcăminte, să nu aleagă lucruri bătătoare la ochi.

Să nu se ducă nicăeri fără voia soţului; să nu facă nimănui daruri în ascuns.

Chiar având mulţi servitori, să se ocupe ea însăşi de tot; femeia să coasă hainele socrilor, să prepare mâncarea, să mături, să crească copiii, să spele.

Dacă va creşte copiii cu prea mare afecţiune, le va da o educaţie rea. Pentrucă e proastă, ea trebue să fie modestă şi ascultătoare. Altădată când se năştea o fată, o lăsau culcată pe podea trei zile; căci bărbatul e Cerul iar femeia, Pământul.

Cele două mari virtuţi ale unei femei — spune Ekiken — *sunt amabilitatea şi supunerea.*

Iată şi câteva complimente:

„Bolile cari provin din răutatea inimii de femeie sunt: nesupunerea fără modestie, înfurierea cu uşurinţă, pofta de a bârfi, gelozia şi inteligenţa scurtă. Aceste cinci boli există la 7 sau la 8 femei din 10; de aceea femeia e inferioară bărbatului".

Apoi dă şi o listă de „şapte cauze de divorţ" *(nanaţu-saru):*

1. Neascultarea faţă de socri. 2. Sterilitate; totuşi dacă femeia are o bună conduită şi soţul are un copil cu o concubină, nu e nevoie s'o gonească. 3. Dacă e desfrânată. 4. Dacă e geloasă. 5. Dacă are o boală rea, ca lepra. 6. Dacă e guralivă. 7. Dacă e înclinată spre furt.

Un alt savant cu şcoală chineză e *Arai Hakuseki.* Foarte muncitor, ambiţios, consilier plin de zel, ajunge în primii ani ai secolului al 18-lea sfătuitorul şogunului. Cele 300 de lucrări pe care le-a scris îmbrăţişează subiectele cele mai diferite; filosofie, istorie, geografie, drept, economie politică, linguistică, literatură, bele-arte, etichetă. A lăsat şi o auto-biografie, lucru deosebit de rar în literatura japoneză. Stilul este elegant şi viguros, nici prea pedant, nici cu excesul puritanismului japonez. Din toate lucrările vom pomeni numai de *Hann-*

www.dacoromanica.ro

kampu, o istorie în 30 de volume a mai multor Daimyo din secolul al 17-lea, scrisă din ordinul şogunului.

Muro Kiuso, talent precoce, ajunge cu timpul profesor de „umanitate chineză" la Tokyo. Lucrarea sa cu faimă e *Şundai Zaţua*: „Varietăţi din Surugadai" (colina Surugadai e ultima sa locuinţă), scrisă pe la 1729. Sunt vorbiri socratice prin care atacă budismul, superstiţia şi erezia care se îndepărtează de doctrina filosofului chinez *Ciu-Hi*.

Citez din lucrarea sa:

— *„Nu credeţi că D-zeu e ceva departe, ci căutaţi-l în propria voastră inimă, fiindcă inima este locuinţa lui D-zeu"*.

Iată deci pe „învăţaţii cu şcoală chineză". Limba literară modernă le datoreşte mult, fiindcă au introdus multe cuvinte noi, limba veche fiind neîndestulătoare pentru exprimarea atâtor idei noi, aduse de schimbările sociale şi de progresul realizat în cultură; tot aşa am recurs şi noi Europenii la vocabularul latin şi grec.

II. *U a g a k u ş a* (Savanţii cu şcoala japoneză). Învăţaţii cu „şcoala chineză" admirau cu entuziasm tot ce era chinez; de aci o firească reacţie în favoarea unei desvoltări naţionale. Se răsfoiesc şi se comentează vechile monumente literare japoneze, se preamăreşte şintoismul şi spiritul naţional. Această renaştere începe în secolul 17 cu *Keiciu*; dar cei trei mari savanţi *uagakuşa* cu faimă sunt: *Mabuci* şi *Motoori* în sec. al 18-lea şi *Hirata* în sec. al 19-lea.

Kamo Mabuci a fost un puritan al stilului, străduindu-se să înlăture cuvintele de obârşie chineză. A lăsat numeroase comentarii şi lucrări savante, dela gramatică până la poezie, în deosebi asupra limbii şi literaturii antice; a publicat comentarii asupra vechilor Norito, asupra colecţii de poezii Manyoşu şi asupra romanului Ghengi: a compus şi poezii. A inaugurat un stil nou, *uabun*, „compoziţie japoneză", din care era înlăturat orice cuvânt chinez.

Motoori Norinaga, mai valoros decât predecesorul său, în afară de studiul medicinii, s'a ocupat cu alcătuirea a peste 180 de volume, cari adună 55 de lucrări diferite. Din ele trebue citate studiile sale asupra şintoismului şi *Kogiki-den*, „Explicaţii asupra lui Kogiki", în 44 de volume, lucrare monumentală prin care aruncă, cu o vastă erudiţie, lumini asupra unui text obscur, greu de lămurit. Dar activitatea sa e mai întinsă; s'a ocupat şi de instituţii, nu numai ca istoric, dar şi ca om politic. Cât se poate de folositoare sunt contribuţiile lui Motoori la gramatica japoneză. Stilul în general e prea prolix: une-

www.dacoromanica.ro

ori un volum întreg s'ar putea reduce la o pagină, dacă ai tăia toate repetiţirile şi desvoltările inutile.

Din poeziile sale, iată una renumită, unde se poate vedea patriotismul arzător şi exclusivist:

Dacă aş fi întrebat:
Cum e inima
Insulelor Yamato, (aş răspunde)
E floarea de cireş dela munte,
Care răspândeşte parfumul ei, soarelui dimineţii.

Adică, dacă ar fi întrebat cum e sufletul japonez (Yamato), ar spune că Japonezii sunt din natură şi din instinct nobili şi virtuoşi, spre deosebire de Chinezi, cari au nevoe de un sistem artificial de filosofie etică, pentru a-şi cultiva natura morală. Aceste virtuţi se desprind din conştiinţa lor liberă, ca şi parfumul care se răspândeşte spontan din cireşul sălbatec.

Motoori a făcut mari şi târzii sforţări pentru reînvierea şintoismului.

Hirata Aţutane e elevul lui Motoori. Lucrarea sa de căpetenie e *Koşi-den* „Explicaţii asupra istoriei vechi", comentar în 28 de volume, cel mai frumos monument de erudiţie japoneză, după Kogiki-den a lui Motoori. E o lucrare în care vechea religie naţională e preamărită, încât nu e de mirare că Şogunul l-a exilat, fiindcă prea atrăgea atenţia, cu multă insistenţă, asupra descendenţei divine a împăraţilor, şi asupra drepturilor lor necontestate şi incontestabile.

Din punct de vedere pur literar, scrierile lui Hirata n'au o prea mare valoare. Stilul e mai mult curent, decât elegant. Uneori valoarea lucrărilor sale e scăzută de injurii prea grosolane la adresa budismului.

2. *Romanul (literatura populară).* Literatura de până acum se adresa savanţilor şi funcţionarilor cari reprezentau clasa samurailor. De acum naşte un alt gen de activitate literară, romanul şi altele, destinate neguţătorilor; public alcătuit mai ales din populaţia celor trei oraşe: Yedo, Kyoto şi Osaka. E vorba în genere de o massă de romane, de povestiri, de nuvele, de tot felul de naraţiuni, al căror domeniu e închipuirea, scrise pentru o clasă puţin instruită şi puţin morală.

I. *Romanul de moravuri* apare în jumătatea a doua a sec. al 17-lea, cu povestiri de dragoste, de gelozie şi răzbunare. In sec.

www.dacoromanica.ro

18 apar „cărţile plăcute" *(şarebon)* şi „cărţile cu sentimente omeneşti" *(ningiobon)*, două genuri la modă interzise de guvern, fiindcă esenţa lor era pornografia.

Dintre autorii de roman de moravuri citez pe *Ibara Saikaku* care a scris un număr considerabil de volume, cuprinzând povestiri, romane, schiţe de moravuri contimporane, foarte realiste şi umoristice. In genere sunt descrise moravurile marilor lupanare, cu o notă pornografică destul de pronunţată, din care motiv au fost suprimate. Deosebit de interesantă pentru Europeni e următoarea sa descriere din *Fudokoro no Sudzuri* „Masa intimă de scris"; o dau în rezumat:

— Pescarul *Kiuroku* pleacă singur să pescuiască sardele şi timp de un an nu se mai întoarce. Toţi îl cred înecat şi stăruie pe lângă nevastă-sa să se mărite „ca să poată ajuta pe bătrânii ei părinţi". Noul soţ e *Mokubei*. Intr'o seară fac nunta cu mare alai, dar chiar în dimineaţa zilei următoare, *Kiuroku*, cel dispărut, apare pe neaşteptate. Femeia izbucneşte în sughiţuri de plâns. Kiuroku întreabă: — „Ce e asta?". Explică Mokubei, învinuind soarta şi blestemând-o pentru această întâmplare. Ce face Kiuroku? Foarte prietenos, el istoriseşte peripeţiile şi suferinţele ce le-a îndurat pe mări îndepărtate. Apoi împlântă pumnalul în femeia sa, taie gâtul lui Mokubei şi cu aceeaşi armă se sinucide. Acum să comparăm purtarea eroului japonez, cu povestea pescarului Martin din nuvela „Le retour" a lui Maupassant, în situaţie identică şi vom avea o izbitoare deosebire de mentalitate.

II. *Romanul istoric, romantic şi epic*. Japonezii au scris trei genuri:

1. *Giţuroku-mono*, „Relaţii autentice", istorisiri cu un fond real, amestecate cu multă închipuire, cum sunt „Glorioasele judecăţi ale lui Ooka", judecător faimos, ale cărui hotărîri şi investigaţii unesc înţelepciunea lui Solomon cu isteţimea lui Sherlock Holmes. (Intre ele are una identică cu cea biblică: copilul cerut de două mame).

2. *Kusa-dzoşi*. „Cărţi de tot felul", apar, pe la sfârşitul secolului al 17-lea; cărţi mici cu ilustraţii şi puţin text. La început erau simple povestiri pentru copii; mai târziu au ajuns adevărate romane romantice. Un exemplu e „O falsă Murasaki şi un Ghengi dela ţară", scrisă de *Ryutei Tanehiko*, imitaţie în 90 de volume după *Ghengi Monogatari*. Şi

3. *Yomi-hon* „Cărţi de citit", cu mult text, iar ilustraţiile subordonate textului. Sunt tot povestiri romantice, dar mai morale şi de multe ori, epice. Aci compozitorul celebru e *Kyokutei Bakin*, considerat de

www.dacoromanica.ro

Japonezi cel mai mare romancier şi comparat cu Shakespeare, iar de critica europeană ca cel mai absurd autor japonez. Uneori inspiraţia e din isvor chinez. A scris neînchipuit de mult — 290 de lucrări — compuse cu o repeziciune uimitoare. In 1805 publică „Arcul îndoit sau Luna Nouă", în care eroul *Tametomo*, un uriaş, îşi începe viaţa de aventuri, prinzând din sbor săgeţi cu mâna şi cu dinţii, la vârsta de 12 ani. Cea mai frumoasă lucrare a sa e *Hakkenden* „Istoria a opt câini", compusă din 106 volume (azi patru mari volume cu 3000 de pagini). Aci povesteşte aventurile şi explorările a opt eroi, de origină semi-canină, care reprezintă cele opt virtuţi cardinale. Criticii europeni spun că e o poveste care te adoarme; totuşi a avut un succes de librărie atât de mare, încât publicarea ediţiilor succesive a provocat o urcare a preţului hârtiei.

Din lucrările lui Bakin se vede că el cunoaşte adânc istoria, religiile, literatura şi folklorul Japoniei şi al Chinei. Stilul e simplu, curgător, deloc pornografic, ba chiar cu tendinţe morale. Bakin are o uimitoare fertilitate a spiritului de invenţiuni, o putere de imaginaţie fără comparaţie cu alţii, dar cu situaţii prea imposibile. Celebrul pictor *Hokusai* i-a ilustrat unele din lucrări.

III. *Romanul comic*, cel mai gustat de cititorul european, graţie unui spirit natural şi spontan care deseori lipseşte predecesorilor. E reprezentat prin doi umorişti cu faimă:

Ikku (pseudonim) excelent umorist; şi ciudat, aşa cum îl arată chiar propria sa biografie. In lipsă de mobile, acasă la el atârna pe pereţi desenuri reprezentând obiectele care-i lipseau. Un prieten dăruindu-i o baie de lemn, el a luat-o răsturnată în cap dealungul străzilor, lovind pe trecători. Pe patul de moarte, a dat instrucţiuni să fie ars, dar să nu fie spălat sau desbrăcat: pe rug, o ploaie de artificii pe care le ascunsese în haine, a isbucnit în toate părţile, spre uimirea prietenilor şi discipolilor.

Lucrarea sa de căpetenie, cea mai comică din literatura japoneză, e *Hidzakurighe*, titlu care cuprinde ideia de „mers pe jos". E scrisă în 56 de volume, începută în 1802 şi terminată peste 20 de ani. E o povestire de călătorie a doi oameni, *Yadzi* şi *Kida*, şi a numeroaselor lor aventuri; nu sunt eroi, ci dimpotrivă, laşi, superstiţioşi şi neprevăzători. Mereu spun minciuni gogonate, chiar fără folos; limba lor nu e prea decentă, cu invective vulgare. Autorul nu întrebuinţează intervenţii supranaturale, sau situaţii imposibile, ci, foarte realist, descrie viaţa marilor drumuri cu o exactitate fotografică, cu vervă şi cu minunat umor.

www.dacoromanica.ro

Samba (tot pseudonim) se naşte cu zece ani după Ikku, şi moare aproape cu zece ani înaintea lui. Lasă 138 de scrieri, între care *Ukiyo-buro*, „Lumea la baia publică", şi *Ukiyo-doko*, „Lumea la bărbier", sunt cele mai izbutite. Sunt descrieri, satire vesele, asupra moravurilor din Yedo, prinse minunat în locurile unde se adună oamenii, bărbaţi şi femei împreună ; la baie, într'o promiscuitate fără pudoare, se întâlnesc amestecaţi burghezii, negustori, artişti, femei măritate, servitoare.

POEZIA. Elita ascultă versuri uşoare ; vulgul gustă declamările ritmate dela teatru.

1. *Poezia propriu zisă: Haikai.* Concursurile de poezii dela Curtea Heian cunoşteau un joc de spirit numit *renngа*, „Poezii legate": prima parte a unei *tanka*, era compusă de un asistent, iar un altul trebuia să improvizeze partea complimentară. Astfel cu timpul, o jumătate de *tanka* a început să fie privită ca o poezie de sine stătătoare, încât numai trei versuri, de 5, 7 şi 5 silabe, în total 17 silabe, formează o poezie deosebită. Şi pentru că la început asemenea minuscule poezii aveau un caracter glumeţ, se mai numeau şi *haikai*, adică „poezie comică".

Aceste *haikai*, în formă de epigramă, sunt sugestive şi evocatoare. Uneori aluziile sunt atât de obscure, încât cer explicaţii chiar pentru Japonezi. *Haikai* se deosebeşte de tanka, şi prin subiect, şi prin stil ; fiindcă haikai primeşte şi cuvinte de origină chineză şi expresiuni familiare, şi subiecte mai uşoare.

Primul care a întrebuinţat noul gen de poezii, a fost bonzul *Sokan* în sec. al 16-lea. Versurile sale au humor :

Chiar pe ploaie arată-te
O lună dela miezul nopţii.
Dar mai întâi ia-ţi umbrela !

După el, *Moritake :*

Credeam că florile căzute
Se reîntorc pe ramurile lor.
(dar) *Sunt fluturi !*

Insă cel mai renumit e *Başo*, care ridică poezia *haikai* în sec. al 17-lea, la cele mai înalte culmi. La Yedo locuia într'o căsuţă cu o mică grădină unde erau plantaţi câţiva arbori banani (banana = *başo*); de aci pseudonimul său în literatură, fiindcă numele său adevărat e *Maţuo*. Poeziile sale exprimă când dispreţul pentru bă-

www.dacoromanica.ro

tălii, când dragostea pentru animale, când admiraţia pentru natură. Iată câteva:

Din când în când, norii
Ne odihnesc gâtul
Când contemplăm luna!

Fiindcă e aşa de frumoasă luna, încât am obosi tot privind-o, dacă norii acoperind-o, n'ar aduce intervale de repaus.

Elevul său, *Kikaku*, compusese următoarea *haikai*, observând o libelulă roşie:

Unei roşii libelule	**Aka tombo**
Aripile de-i smulgi:	**Hane-o tottara:**
(Dai de) *un ardei.*	**Tongaraşii.**

Profesorului nu-i plăcu o astfel de cruzime, şi o îndreptă întorcând-o:

Unui ardei	**Tongaraşii**
Aripi de-i pui:	**Hane-o ţukettara:**
(Ai) *o libelulă roşie!*	**Aka-tombo.**

Iată o poezie de *Rannseţu:*

S'au deschis crizantemele.
Fluturi! veniţi să vă jucaţi
Pe grămada de culori!

După o perioadă de declin, *haikai* are o ultimă renaştere în jumătatea a doua a sec. al 18-lea, începând cu poeta *Ciyo*. Poeta a voit să scoată apă din puţ într'o dimineaţă, dar câţiva cârcei din planta agăţătoare „rochiţa rândunicii" se încolăciseră pe găleata de unde ar fi trebuit să le rupă; şi ca să nu strice delicatele flori, a preferat să ceară apă dela vecini, „apă primită", care se numeşte *morai-midzu;* toate astea sunt spuse în cinci cuvinte:

De „rochiţa rândunicii"	**Asagao-ni**
Găleata fiind prinsă,	**Ţurube torarete**
Apă primită.	**Morai midzu.**

O poezie de *Ryota*, tot cu luna:

O! lumină de lună!
Dacă mă voi schimba, când mă voi reîncarna,
(Aş voi să fiu) *pinul din vârf!*

www.dacoromanica.ro

Dacă prin metempsihoză ar fi schimbat, ar voi să fie bradul din vârful muntelui, ca să contemple cel dintâi, luna.

Şi o ultimă, de un alt autor:

Desprinse de pe ramuri	**Kiuo sate**
Iată-vă mai numeroase	**Hitaşi oki**
O! frunze căzutel	**Ociba hana!**

exprimă tristeţea de toamnă, când frunzele pe jos par mai multe de câte erau pe ramuri.

Haibun. E compoziţia comică în proză, aşa cum haikai e în versuri. Altfel, aceeaşi concizie, cu o notă de glumă elegantă. *Yakoi Yayu* (sec. 18) a ilustrat acest gen.

Poezia comică. Kioka, „Poezia nebună" şi *Kioku*. „Versuri nebune".

Kioka e o tanka comică; *Kioku* e un hoku umoristic. Kioka apare în sec. al 12-lea, iar Kioku în epoca Edo; amândouă sunt la modă în a 2-a jumătate a sec. al 18-lea.

Un exemplu de prima:

Ah ce plicticos e
Că-mi tot vin acasă
Mosafiril

Poetul a scris aste trei versuri pe uşa casei; mosafirii citeau, şi plecau supăraţi; dar ieşind, dădeau de alte două versuri, scrise pe poartă, pe partea dinăuntru:

Dar cele ce am spus
Nu sunt pentru D-voastrăl

Aceste cinci versuri împreună formează o Kioka.

2. *Teatrul. Drama vulgară.* Şi aci dăm de un teatru pentru popor, aşa cum drama lirică *No* era pentru elită; acest teatru e drama vulgară *kabuki* şi *gioruri*. Iată pe cei doi mari dramaturgi, fiecare reprezentând câte unul din cele două genuri:

Primul *Cikamaţu*, fu adevăratul creator al dramei populare în genul *gioruri*. A scris vreo sută de piese, cele mai multe în cinci acte, fiecare fiind de mărimea unei piese de Shakespeare. Cea mai faimoasă dintre ele e *Kokusenya Kassen*, „Bătălia lui Kokusenya" scrisă pe la 1715. E vorba de un faimos şi îndrăzneţ pirat, fiul unui Chinez şi al unei Japoneze, care a jucat un rol mare în istorie

www.dacoromanica.ro

Piesa e considerată de Japonezi ca o capodoperă, dar criticul european n'are aceeaşi părere.

Drama pare la prima vedere un roman în care dialogul ia o proporţie neobişnuită. Piesa conţine — ca orice *gioruri* — un însemnat element narativ, cu un caracter mai mult sau mai puţin poetic, cântat de „cor". La analiză mai adâncă însă se vede că piesele lui Cikamaţu au acţiune şi situaţii dramatice, efecte de scenă şi alte condiţii care îi dau dreptul să se numească piesă de teatru, nu roman. Dialogul e viu şi expresiv; desfăşurarea nu te plictiseşte.

El are şi piese istorice şi drame de moravuri. Operele sale arată că autorul stăpâneşte bine religiile şi că are adânci cunoştinţe de istoria Japoniei şi Chinei. Compatrioţii săi îl compară cu Shakespeare, iar popularitatea pieselor sale e aşa de mare, încât Kokusenya mai e şi azi în repertoriul teatrului japonez.

Cikamaţu îşi zugrăveşte personagiile destul de rudimentar, iar incidentele sunt prea stranii şi de necrezut. Scenele sunt prea brutale pentru un European, dar trebuie ţinut seamă şi de publicul care le vede, şi care gustă lupte sângeroase, scene de tortură, de sinucideri, de omoruri; în faimoasa piesă de care am pomenit, un personagiu îşi smulge ochiul stâng şi îl prezintă altuia pe o tavă de fildeş.

După moartea lui Cikamaţu, genul *gioruri* declină din ce în ce; publicul nu-l mai gustă, aşa încât la sfârşitul sec. al 18-lea dispare.

Celălalt, *Takeda Idzumo*, îi urmează şi ilustrează al doilea sfert al sec. al 18-lea cu genul *kabuki*, care se apropie mai mult de drama europeană, decât genul *gioruri*. In *kabuki* dialogul are toată importanţa, iar corul, cu recitativele şi descrierile sale poetice, e cu totul secundar. Cikamaţu era apreciat pentru inspiraţia lirică; *Idzumo*, pentru arta compoziţiei, adică ceeace îi trebue unui autor dramatic. Incolo, acelaş teatru pentru vulg, plin de omoruri, sinucideri şi episoade violente.

Idzumo a lucrat multe din piesele sale în colaborare cu alţi scriitori, ceeace de altfel, e obiceiul timpului. Unele piese au 5—6 autori, cari lucrau ca un comitet cu un preşedinte.

Cea mai renumită dramă, scrisă de el împreună cu doi colaboratori, e vestita *Ciuşingura*, „Comoara vasalilor fideli", scrisă pe la 1748 în 11 acte, cea mai populară piesă care se reprezintă şi azi pe scenele teatrelor din Japonia. E vorba de celebra răzbunare a celor „47 de Ronini", fapt istoric real întâmplat între 1701—1703, cu un răsunet aşa de mare în literatură şi în genere în artă, încât a fost subiectul

www.dacoromanica.ro

multor picturi celebre, iar în literatură, pe lângă alte genuri, s'au scris zeci de drame. Această dramă pe care o rezum mai departe, vorbind de *mentalitate*, e cu totul necesară celor ce vor să priceapă vechea concepţie despre onoarea japoneză; ea răspunde aşa de mult sufletului nipon, încât până şi azi, orice carte de morală civică face aluzie la ea.

VII. Perioada Tokyo (dela 1868 până azi)

Producţia literară a acestei ere e în bună parte sub influenţa civilizaţiei europene. Marea schimbare politică n'a adus şi o schimbare imediată în ceeace priveşte literatura. Dar ceva mai târziu a şi început vizitarea ţărilor din Europa şi America, şi traducerea operelor străine, mai ales din limba engleză.

PROZA: filosofia, romanul şi teatrul.

1. *Filosofia* e caracterizată printr'o tendinţă practică. Iar dintre toţi gânditorii din perioada Tokyo, *Fukudzaua* (1835—1901) reprezintă mai bine decât oricare altul, spiritul stăpânitor în Japonia modernă, exercitând o adâncă înrâurire asupra generaţiilor noi. Fukudzaua a fost un educator utilitar, practic, cu un pozitivism optimist şi foarte moral. E fondatorul universităţii *Keio*, directorul marelui ziar *Gigi-Şimpo*, autor de lucrări care au avut o acţiune uriaşă, şi dintre care pomenesc numai de *Seiyo Gizo*, „Condiţiile ţărilor occidentale", apărută în 1866, o interesantă lucrare cu informaţii asupra principiilor şi ideilor oamenilor cari au făcut noua Japonie. Când împăratul i-a conferit un titlu de noblete, el n'a primit, cerând numai bani pentru şcoala sa; gest care îl caracterizează mai bine decât o biografie întreagă.

Alţii au tradus pe unii din gânditorii europeni, pe Simles, Stuart Mill, Kant, Herbert Spencer ş. a. cari încep să înlocuiască pe alocurea pe Confucius şi Mencius. De altfel, un semn pentru setea de cunoştinţe noi îl constitue şi înfiinţarea de jurnale şi reviste. Iar traducerile nu se mărginesc la filosofie, ci trec şi la roman.

2. *Romanul.* Aci influenţa literaturii europene începe cu traducerile de romane, mai întâi engleze, apoi nemţeşti, franţuzeşti şi ruseşti. Rezultatul e o importantă revoluţie în arta romanului japonez. Jocurile de cuvinte, pictura convenţională a caracterelor, morala fantastică şi extravaganţele şcoalei romantice încep să cadă, iar în locul lor se adoptă un stil mai sobru.

www.dacoromanica.ro

Astfel *Ţubouci Yudzo*, ca dramaturg, romancier, critic şi conferenţiar, reprezintă mai bine decât altul, noul curent, modelându-se după principiile europene. In lucrarea sa, „Tipuri de studenţi", dă exemplu de roman realist, descriind viaţa studentului modern. A compus şi piese de dramă.

Sudo Nansui a scris romane politice; aparţine partidului progresist, în politică şi în ştiinţele sociale. Paginile sale dovedesc că a citit mult din lucrările europene, fără să fi înţeles prea mult.

Yamada Bimyosai încearcă să înlocuiască regulele gramaticale ale dialectului literar tradiţional, cu o gramatică modernă a limbii vorbite. După acest principiu a scris câteva romane şi nuvele, şi dacă principiul ar fi fost generalizat, n'ar exista azi în limba japoneză două gramatici, una a limbii scrise şi alta, a celei vorbite.

Ozaki Koyo (al doilea nume e pseudonim, ca şi la ceilalţi) e un romancier foarte popular. Scrie sub vădită influenţă engleză. Caută să impresioneze pe cititor cu povestiri triste în care sentimentul milei predomină.

Mai valoros pare *Koda Rohan* (pseudonim) cu romanele sale istorice, unde arată imaginaţie, limbă îngrijită, descripţii poetice meritoase şi descrieri din viaţa domestică, strict realiste.

Sasanami istoriseşte în stil curgător „Poveşti de zâne".

O femee, *Higuci Iciyo* scrie cu talent mici romane, descriind în deosebi inima femeii.

Romanul cu tendinţă e reprezentat prin *Tokutomi Roka*, inspirat şi el din lucrările occidentului; unul din romanele sale *(Hototoghisu)* „Cucu", arată suferinţele unei femei crescute după *Onna Daikagu*, — întrevăzând deci emanciparea femeilor.

3. *Teatrul*. In vechime elita nu venea la reprezentaţiile *Kabuki*; actorii erau dispreţuiţi şi declasaţi, sau clasaţi între ultimii oameni din societate. Perioada Tokyo vede actuala schimbare a condiţiilor actorilor, tot ca un efect al revoluţiei din 1867. Tot aşa de revoluţionară a fost, de altfel, şi poziţia socială a autorilor de romane. Lumea bună începe să se ducă la spectacol, iar actorii să fie respectaţi, ca bunăoară faimosul *Dangiuro*, care joacă în faţa Impăratului. In schimb, literatura dramatică nu suferă schimbări decât mai târziu şi destul de timid. Se fac traduceri de piese europene, dar atunci trebue radical schimbate, şi adaptate. Şi acum, tot vechea dramă istorică interesează şi atrage publicul.

POEZIA. Pe la 1880 s'a încercat de câţiva autori, ca *Toyama Masakazu*, o revoluţie în poezie: părăsirea anticei „tanka", şi adaptarea

www.dacoromanica.ro

unui fel de „naga-uta" compusă din versuri alternative de 7 şi 5 silabe, apoi împărţirea poeziei în strofe, şi înlocuirea limbii clasice prin limba scrisă modernă. Această încercare cade, fiindcă produce poezii prea lungi, prea greoaie, încărcate de cuvinte chineze.

Cele mai bune poezii contimporane sunt cele care exprimă idei noi, păstrând ca model vechea formă, şi deci afirmând calitatea principală a poeziei japoneze: impresionismul subtil. Multe poezii premiate iau imagini „noi" din Byron, Heine, Musset şi alţi poeţi europeni.

Pe de altă parte, nu e mai puţin adevărat că limba, prin introducerea elementului chinez, câştigă ca aptitudini poetice şi din punct de vedere al capacităţii fonetice. Se fac şi câteva încercări de vers ritmat, care nu reuşesc decât să arate că limba japoneză e incompatibilă cu rima. Iată două poezii:

Cadavre inamice
Pline de sânge
Vaii când mă gândesc
Că aveţi mamă şi tată,
Cadavre inamice
(Cât îmi sunteţi de crude!)

Poezia, compusă de un soldat în timpul războiului din 1905 cu Ruşii, arată un frumos sentiment umanitarist: departe de a fi crud şi cu patriotism orgolios, poetul plânge pe părinţii soldaţilor duşmani căzuţi.

Şi încă una scrisă în aceeaşi împrejurare:

Ah ce fluture
Vine sburând
Să se prindă
Pe o pânză de păianjen!

E imagina vie a unei explozii; fluturele e obuzul, iar pânza de păianjen e direcţia sfărâmăturilor pornite din el.

Dintre romancierii mai din urmă, *Kagaua Toyohiko* e pe placul publicului. Romanele sale au fost traduse şi în englezeşte. Tot un succes deosebit a avut *Ghendai Nihon Bungaku Zenşiu*, o antologie de autori moderni japonezi.

Influenţa europeană: traduceri. Paralel cu influenţa literaturii europene, traducerile formează gustul marelui public pentru o literatură nouă.

Se citează drept cea mai veche traducere, *Fabulele lui Esop*, făcută prin secolul al 16-lea de un misionar. Abia în secolul al 18-lea s'a tra-

www.dacoromanica.ro

dus *Călătoriile lui Guliver*. Marea literatură europeană însă, e tradusă în Japonia abia în secolul al 19-lea. Au apărut şi se traduc până azi aproape numai romane, drame şi filosofie. Din scriitorii francezi sunt în primul rând gustaţi *Fenelon*, *Victor Hugo*, *Rousseau*, *Maupassant*, *Zola*, *Goncourt*, *Loti*, *Jules Verne*, apoi *Al. Dumas*, al cărui „Les trois mousquetaires" s'a bucurat şi de o adaptare cu un mare succes.

De asemenea a întâmpinat succes şi adaptarea teatrului clasic francez, *Racine* (Iphigénie), *Corneille* (Le Cid), — spiritul clasic medieval convenind de minune spiritului japonez.

E interesant de ştiut că la un moment dat, unor romane ale lui *Zola*, „Madame Bovary" a lui *Flaubert* şi „Une vie" a lui *Maupassant* li s'a interzis traducerea, cu toată preferinţa publicului pentru ele; cenzura a găsit că sunt dăunătoare moralei publice; azi, această cenzură e mai puţin severă.

Din literatura *engleză*, în afară de *Shakespeare* jucat în Japonia cu mult succes, s'au mai tradus *Dickens*, *Eliot* şi *Kipling*. Cu toate că limba engleză e mult mai răspândită în Japonia decât orice altă limbă, literatura engleză n'a plăcut Japonezilor atât cât romanul realist francez, din cauza caracterului creştin şi familial al romanului englez. Tot aşa a pătruns cu greu misticismul lui *Tolstoi* şi umanitarismul lui *Dostoewski*, şi au izbutit să pătrundă mai uşor *Gorky*, *Turgheniev*, *Cehov* şi *Andriev*.

Am văzut la teatrul *Yuraku-za* din Tokyo „Azilul de noapte" al lui Gorky, tradus şi jucat numai de Japonezi, cât se poate de bine ca montare şi joc.

Literatura *germană*, deşi susţinută de o întinsă propagandă, a pătruns cu greu; aci Japonezii au preferat pe *Goethe* şi pe filosoful *Kant*.

Obţin un vădit succes, dar nu în literatură, care este puţin citită, ci în reprezentaţii: *Suderman*, *Maeterlinck*, *Ibsen* şi *Shaw*.

Dintre ceilalţi, *Cervantes*, Robinson Crusoe al lui *Daniel de Foë*, şi faimoasele „O mie şi una de nopţi".

Dintre filosofi, pe lângă cei amintiţi, s'a tradus din *Platon*, *Schopenhauer*, *Auguste Comte*, *Stuart Mill* şi în special *Herbert Spencer*.

Mai târziu, interesează în Japonia *Anatole France*, *d'Annunzio* şi *Tagore*. Ba, în 1910 se constituie chiar o asociaţie cu scopul de a studia pe Anatole France.

Das Kapital al lui *Karl Marx* a obţinut în traducere un succes uriaş. A plăcut mult o culegere de capodopere europene traduse, numită *Sekai Bungaku Zenşiu*.

www.dacoromanica.ro

Bătăliile din China, începând cu 1937, au născut literatura de război, călăuzită cu grijă de guvern. *Aşihei Hino* a scris pagini strălucite. *Ko Ueda, Hiroşi Muneda, Şiro Hibino* şi *Tadanori Maţusaka* sunt nume tinere de succes. Ultimul întrebuinţează în scrierile sale numai 500 de caractere chinezeşti, dovedind că numărul mare de semne chineze poate fi redus.

Dintre scriitorii consacraţi, *Saneaţu Muşakogi, Ton Satomi* şi *Kogi Uno* au scos lucrări de succes în ultimii ani. Novelele lor, deosebit de apreciate de critica japoneză, au mult omenesc în descrieri sufleteşti şi de moravuri. Printre tinerii scriitori cari se ridică, *Miţutaro Samukaua* a fost premiat în 1940. Câteva nume feminine de succes semnează romane şi articole în reviste literare.

MUZICA

„Armonia are puterea să coboare Cerul spre pământ, spunea Confucius; *ea inspiră omul să iubească binele şi să-şi facă datoria. Iar dacă cineva doreşte să cunoască moralul unui popor, să-i cerceteze mai întâi muzica".*

Japonezul e iubitor de muzică; are una a lui proprie, care dăinueşte de foarte mult timp, din vremuri mitologice. Cele 8 miliarde de zei au hotărît pe zeiţa Amaterasu să iasă din peşteră cu ajutorul unei orchestre nemaipomenite, alcătuite din tot felul de instrumente.

Europenii nu prea gustă muzica japoneză. Ei aud numai cântecele gheişelor, care nu reprezintă culmile muzicii nipone; rar au ocazia să asculte buni muzicanţi în concerte curat japoneze. Şi apoi se ştie că orice artă nouă, pentru a fi înţeleasă, cere obişnuinţă; muzica lor e aşa de diferită de a noastră în gamă, în factură şi în instrumente, încât străinul nu o poate înţelege fără un studiu premergător.

Cercetată la origină, se întâlneşte muzica în vechile dansuri şintoiste, însoţite de o orchestră primitivă, în care intrau flautul şi toba. Abia prin secolul al 16-lea vin artiştii coreeni şi le aduc melodii din Sudul Chinei, cu instrumentele de acolo; iar un veac mai târziu se găsesc muzicanţi coreeni şi chinezi introduşi până la Curte, unde cântau prin grădinile imperiale ale Japoniei. Timidă la început, muzica ia avânt cu budismul, ca să însoţească liturghia în temple; de aci se întinde în teatrele *No*, alături cu recitările poemelor lirice, iar mai târziu în drama populară.

www.dacoromanica.ro

Azi întâlneşti muzica la festivităţile templelor, în teatre, la ospăţuri cu gheişe şi în concerte. Operă pur japoneză, cu muzică şi instrumente autohtone, nu există.

Lucrările simfonice imprimate pe discuri sunt operele compozitorilor moderni japonezi, cari împletesc motive japoneze în armonia şi orchestraţia europeană.

Fără să aibă importanţa estetică din Europa, muzica e foarte iubită şi răspândită în Japonia. Pe limba lor o numesc *ongaku* (*on* înseamnă sunet; *gaku*, plăcere). Iar cântecului Japonezul îi zice *uta*, şi întrebuinţează acelaş cuvânt şi pentru poezie, pentrucă la început cântul şi versul erau nedespărţite.

Instrumente muzicale

Şamisenul (*şami-sen* = trei tonuri de coarde) e o chitară cu 3 coarde, din Manila sau din insulele Liu-Ciu, pela 1560. Are trei mărimi cu trei timbre diferite, şi se cântă cu o pană mare de lemn sau de fildeş. Există mai multe varietăţi de şamisen, între care una coreeană şi alta chineză, cu arcuş. E instrumentul popular pe care-l vezi la gheişe în case de ceai, şi în teatru, acompaniind poezii şi dansuri.

Instrumentul de elită e *koto*, un fel de harpă orizontală, lungă de aproape doi metri, cu 13 coarde, pe care se cântă cu trei unghii de fildeş. In forma lui original japoneză, avea o singură coardă şi se numea *suma-koto;* însă sub influenţe coreene şi chineze s'a tot perfecţionat mereu, până a ajuns la forma de azi numită *yamada-koto*. Nu-l întâlneşti nici la gheişe, nici în teatre, ci în concerte şi în casele de bună condiţie. E de origină chineză, şi foarte vechi.

Instrumentul care a influenţat mult muzica naţională e *biua*, tot de origină chineză. E în formă de mandolină turtită, dar mare de un metru şi are patru coarde. Se ţine ca violoncelul şi se cântă cu o uriaşe pană de lemn. Il găseşti în temple şi în concerte. O formă asemănătoare am văzut în China.

Kokyu, un fel de vioară primitivă de formă curioasă şi cu arcuş; e puţin răspândită în Japonia; patria lui e China.

Şi două instrumente de suflat: *şakuhaci*, un tub gros de bambu, care se ţine în poziţia clarinetului; odinioară era instrumentul vechilor samurai, iar azi ia parte la concerte. Celălalt e flautul, *fuie*, cu şapte găuri, de origină din Nord-Vestul Asiei şi venit în Japonia prin China.

www.dacoromanica.ro

Face parte din orchestra teatrelor. Şi din acest instrument există mai multe varietăţi.

Seria se întregeşte cu un adevărat arsenal sgomotos. Mai întâi un fel de tamburină, în formă de două conuri unite la vârf, *ţudzumi*, în orchestrele teatrelor şi la gheişe. Apoi tobe, *taiko*, mici şi mari, dela *uda-daiko* până la uriaşele *odaiko* din temple, în formă de butoaie. Tot în temple sunt şi gongurile mari de metal cărora le zice *Kei*. Firește, nu lipsesc ţimbalele, *dobyoşi*, şi alte instrumente de percuţie, până la cele două lemne sonore în formă de linii groase, *hyoşighi*, întrebuinţate în teatre ca să sublinieze momentele dramatice.

Şi mai sunt şi altele rar întrebuinţate, dintre care cel mai interesant e cel format dintr'o serie de fluere dispuse în cerc şi de lungimi diferite, numit *Şo*, străbunul orgii noastre.

Asemenea instrumente fac pentru urechea Europeanului multă gălăgie, în afară de o festivitate şintoistă unde se dă extraordinarul spectacol de concerte *mute:* muzicanţii vin cu instrumentele lor, fac toată mimica, gesticulaţia, ca şi când ar cânta, dar nu scot nici un sunet, ca să nu profaneze sanctitatea ceremoniei religioase.

Deşi multe instrumente sunt chineze ori coreene, muzica japoneză e originală. Am auzit melodii coreene la Seul; le-am ascultat şi pe cele chineze la Peking, şi nu le-am găsit la fel.

Gama japoneză n'are decât cinci tonuri, fiindcă în vechime erau cinci culori, cinci planete, cinci elemente prime. Ar fi gama europeană minoră, minus treapta a 4-a şi a 7-a; aproximativ numai, fiindcă tonurile lor muzicale nu sunt exact ca ale noastre: treapta a treia se apropie puţin de diez; cea a şaptea de bemol; are şi accidenţi, un fel de diezi şi bemoli.

N'are *armonia* noastră complicată. In concertele de cameră întâlneşti uneori acorduri asemănătoare celor din muzica europeană dinainte de Palestrina; iar ca asociaţie de instrumente, cel mai iubit e trio format din koto, şamisen şi şaku-haci sau, rar, kokyu).

Iată câteva melodii curat japoneze:

KIMIGAYO

Imnul naţional japonez

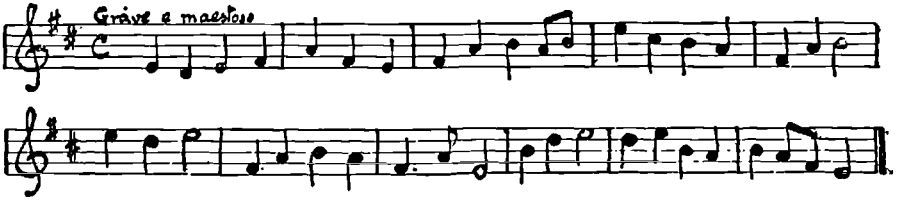

www.dacoromanica.ro

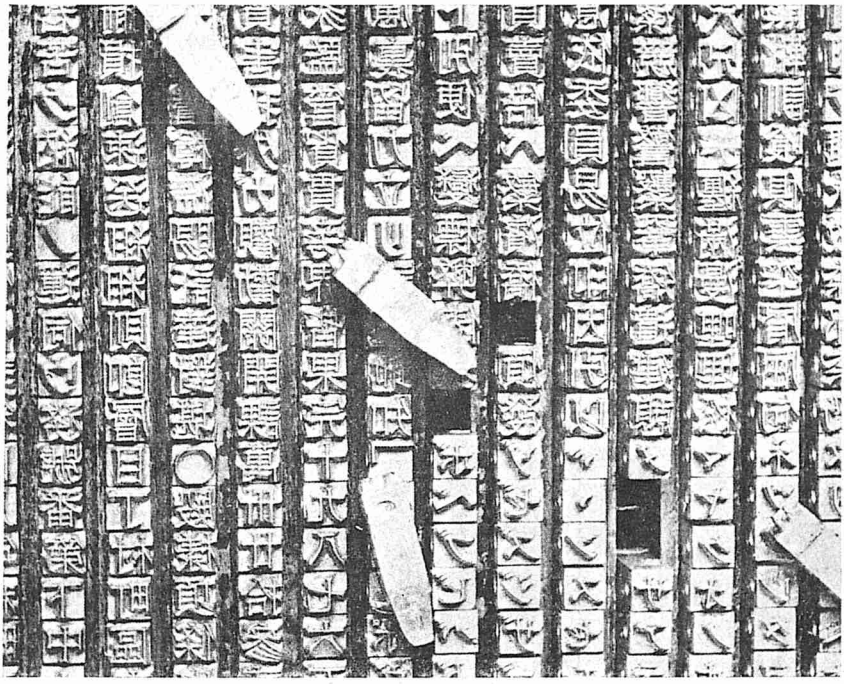

Caractere ale unei mașini de scris (a opta parte)

Tipografie

www.dacoromanica.ro

Aviatori controlând motorul

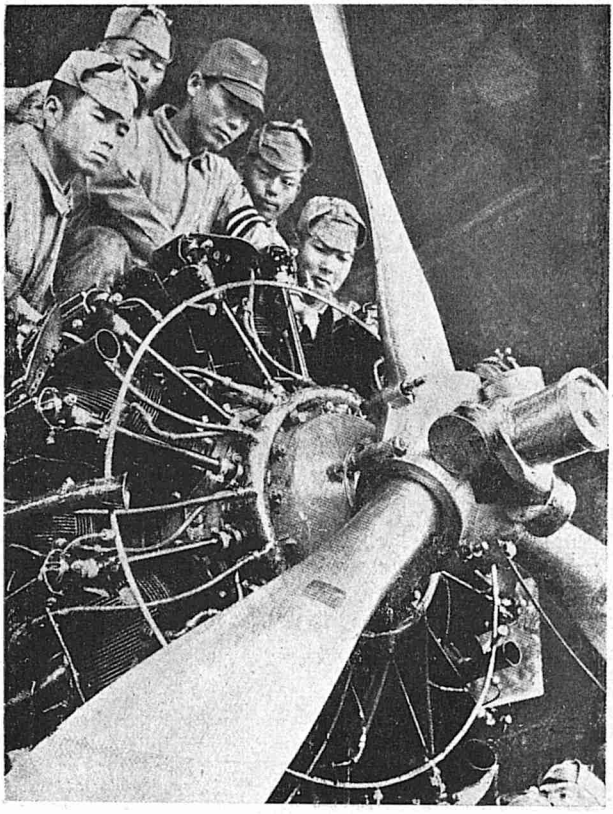

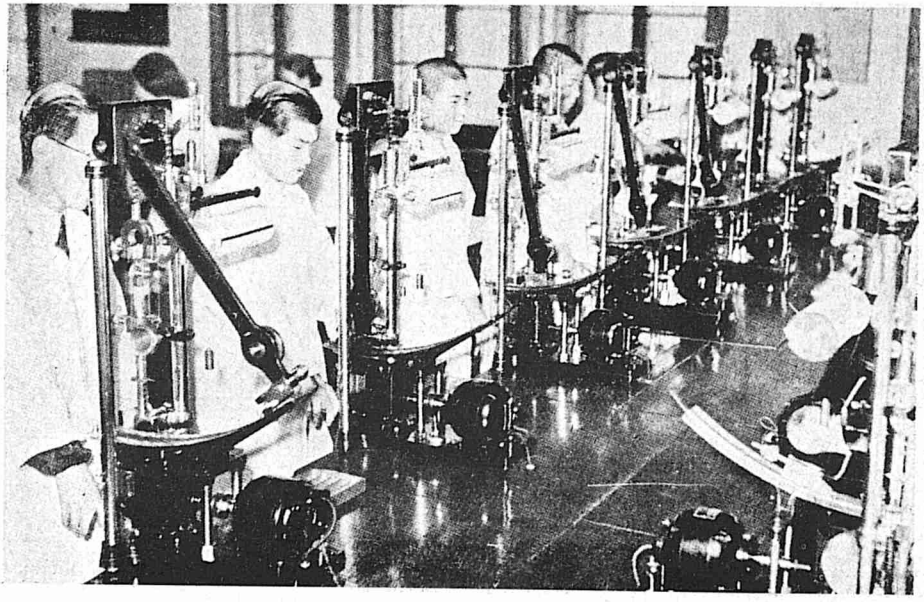

Laborator pentru examinarea firelor de mătase

www.dacoromanica.ro

HARUSAME

Ploaie de vară

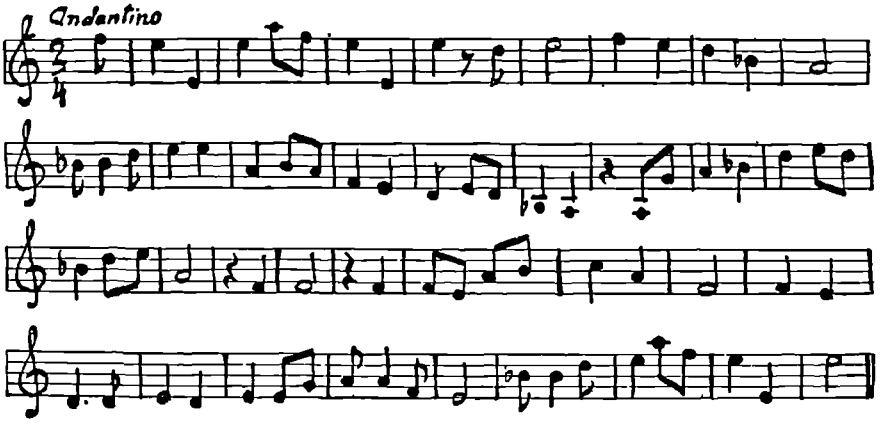

SAITA SAKURA

Cireşi înfloriţi

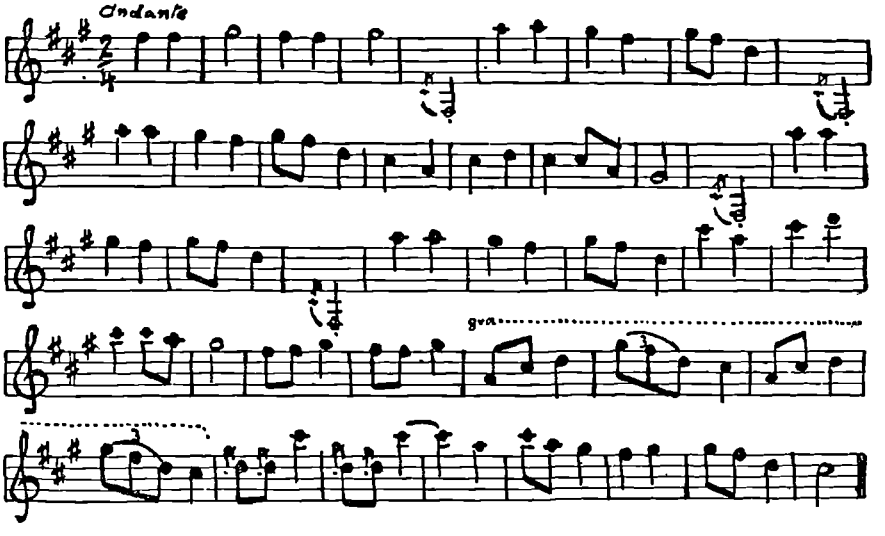

www.dacoromanica.ro

NIHON-BAȘII
Podul Nipon

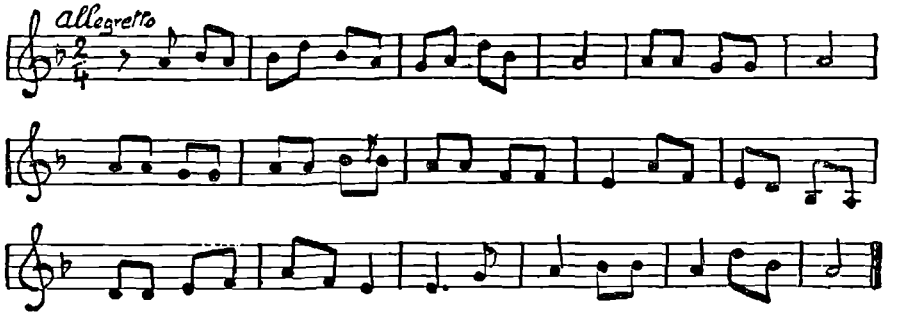

Măsura nu e riguroasă și uneori lipsește cu totul, ca în vechile plain-chant și în cântările bisericești de astăzi.

Ca *formă*, au un plan greu de prins: abia după desvoltări grozav de lungi, revine un prim motiv.

Au și un *sistem de notație* cu semne diferite de ale noastre și destul de complicat.

Cântările tradiționale bisericești „plain-chant" ale liturghiei budiste, în temple, sunt clasice și au asemănări cu tonurile ambrosiene și cu primele tonuri gregoriene.

Comparată cu orga noastră majestuoasă, sau cu orchestrele simfonice, muzica japoneză pare săracă și primitivă. Comparație nedreaptă, întrucât e vorba numai de o muzică populară, foarte răspândită și iubită, dar care nu s'a desvoltat ca la noi. Ea sună Europeanului exotic, dulceag, monoton, iar celui profan îi face impresia muzicii orientale. Totuși gama pentatonică a influențat pe unii compozitori europeni, începând cu Debussy.

Cum privesc Japonezii muzica europeană. La început, orchestrele noastre le-au făcut impresia unui „sgomot inutil". Apoi au fost câștigați de vioară, de violoncel, de pian, și cum Japonezul e și iubitor de muzică și foarte ambițios, s'a pus serios pe muncă; a studiat în Europa, în America și la el acasă cu profesori europeni. Azi au o *Academie de muzică* în Tokyo, în afară de alte școli particulare, cu profesori europeni și japonezi; dau deseori concerte europene destul de populate. Mai fiecare casă de bogătaș are un pian, care nu e numai o

www.dacoromanica.ro

simplă mobilă. Adaug din experienţă că atât Japonezele cât şi Japonezii au o puternică înclinare pentru muzica europeană pe care o studiază cu o deosebită sârguinţă şi de multe ori cu un talent puternic; pătrund uşor şi de timpuriu pe Bach, iubesc pe Chopin în părţile melancolice, dar îl înţeleg mai puţin în cele pasionante. Cultivă mult muzica modernă dela Debussy, Sgambatti, Richard Strauss, până la Rachmaninoff şi Scriabin.

Muzica românească le place foarte mult; pe lângă răsunătoarele succese avute în concerte publice, o mare casă de gramofoane niponă a imprimat mai multe plăci cu melodii românești, pe care le-am cântat la pian la Tokyo.

Ambiţia Japonezului îl împinge să iasă repede de sub tutela profesorului european, uneori înainte de vreme. E unul din caracterele rassei şi care în muzică i-a dus acum 20 de ani la umoristicele reprezentaţii de „operă" dela Asaksa din Tokyo şi Takarazuka de lângă Osaka, unde se reprezinta Mozart, Rossini şi alţii, însă atât de ciudat ca înscenare, costum şi mai ales orchestră, încât aveai nevoie de program, ca să ştii despre ce e vorba.

In ultimii ani, muzica occidentală a luat o desvoltare uriaşă. Tineri talentaţi, întorşi dela studii din Europa s'au dovedit a fi pătruns bine muzica europeană. Instrumentul cel mai popular e pianul. Marii virtuoşi străini vizitează Japonia. Nenumărate concerte sunt populate cu un numeros public, arătând interesul deosebit de mare pe care poporul japonez îl are pentru muzica străină. In muzica instrumentală ca şi în cea vocală, în muzica de cameră şi simfonică, Japonezii dau dovadă de aptitudini remarcabile, cu toată lipsa unei tradiţii de veacuri, şi deşi cu o structură sufletească alta decât cea care a dat naştere muzicii europene. Dirijorul Ekitai ne-a fost un exemplu.

ARHITECTURA

Japonezul n'a produs opere arhitecturale care să impresioneze prin măreţia lor; a dat în schimb neîntrecute şi minunate lucrări în amănunte.

Trei trăsături de căpetenie: în afară de fortăreţe — cum e castelul feudal din Nagoia — nu piatra, ci lemnul e întrebuinţat în construcţie. A doua trăsătură e că arhitectura japoneză stăpâneşte vidul; pereţii n'au mare însemnătate; toată grija se îndreaptă spre acoperiş. Insă

www.dacoromanica.ro

cea mai impresionantă caracteristică o formează atenţia pe care o dă decorului natural. La orice templu arhitectul s'a interesat de accidentaţia pământului care îl înconjoară, de arborii mari cari îi vor servi de decor: pinii, cedrii uriaşi, criptomeria gigantici şi seculari, şi până într'atâta încât să caute să armonizeze opera sa în colorit, în amănunte, cu priveliştea care-l încadrează până la scările mari cu lanterne de piatră.

Templele au două tipuri arhitecturale:

Unul *şintoist*, curat japonez, de îndepărtată origină malaeză, numit *miya*. Sunt temple simple în lemn natural, nelăcuit. La intrare au portalul *torii*, specific Japoniei; iar în interior, nimic; nici statui, nici ornament, afară de un sanctuar în fund, cu cele trei simboluri sfinte ale şintoismului, oglinda, sabia şi colierul, dintre care numai oglinda se poate vedea. Acoperişul are o înclinare dreaptă, şi e caracterizat printr'o încrucişare a căpriorilor care ies în foarfecă în faţă la acoperiş, ca două coarne. Aşa sunt construite toate templele şintoiste şi vechile lor palate.

Celălalt tip este *budist*, de origină indiană şi chineză, se numeşte *tera* sau *gi*, şi e construit tot din lemn, dar lăcuit şi cu sculpturi; în culori domină roşul. Acoperişul nu e drept ca la cel şintoist, ci cu marginile întoarse în sus. De obicei are alături o pagodă cu mai multe caturi (tot arhitectură budistă) şi o curte largă cu grădină. La intrare, un portic cu două etaje. Interiorul templului e bogat împodobit cu statui, picturi, vase şi lanterne. In jurul templului, tot în curte, mai multe clădiri, unele, locuinţele preoţilor, altele, saloane de primit, sau camere cu relicvele şi comorile templului.

De atâtea secole arta arhitecturală n'a mai evoluat, fiindcă poporul tradiţionalist şi conservator a fixat de mult modelul arhitecturii budiste şi mai ales pe ale celei şintoiste, şi s'a oprit aici.

Privit de sus, oraşul japonez înfăţişează o îngrămădire de acoperişuri cam pe acelaş plan, fără reliefuri mari. Nici un minaret, nici un dom nu se înalţă spre cer. Rar, vreo pagodă, pe jumătate ascunsă printre arbori.

Casa pare mai degrabă o schiţă, cu acoperişul isprăvit, dar căreia urmează să i se desăvârşească şi pereţii. N'are temelii, ca la noi, îngropate în pământ, ci doar stâlpii sprijiniţi pe piatră. Fără ziduri continui. Pe podea, un fel de rogojini de câte 1.82 m. pe 92 de cm., mărime care serveşte şi ca unitate de măsură pentru încăperi: *tatami*. Infăţişarea unei case curat japoneze e cea arătată la „Viaţa mate-

www.dacoromanica.ro

rială". Multe din clădiri sunt influenţate de arhitectura europeană, şi se depărtează de linia clasică.

Construcţiile oficiale, industriale şi comerciale, făcute în ultimele decenii în marile oraşe, sunt în stil european, în piatră, beton şi cărămidă, până la palatul princiar din Akasaka din Tokyo.

Palatul *Miţui* din Tokyo, o capodoperă, e masiv făcut să reziste şi la incendii şi la cutremure.

Până şi templele suferă puternice influenţe. Unele din cele şintoiste, cu modificări şi adăogiri budiste; iar cele budiste, cu arhitectură americană. La Kobe, un asemenea templu e închis într'o clădire mare de beton cu trei caturi, cu şcoală, cu piscină.

PICTURA ŞI GRAVURA

Arta în care Japonezul îşi poate desfăşura în voie priceperea sa, destoinicia sa de creator, arta prin excelenţă japoneză, e desigur pictura. Cine n'a admirat linia exactă şi coloritul neîntrecut pe un kakemono sau pe o stampă? Muzeele europene sunt pline de asemenea exemplare, şi orice iubitor de artă ţine să aibă cel puţin câteva, în colecţia sa. Dar pictura lor mai prezintă şi alt interes; ea este pentru noi o adevărată comoară de moravuri, de costume şi de privelişti populare.

Japonezul nu întrebuinţează uleiul, ci numai aquarela. Operele sunt pictate pe un *kakemono* (pictură pe mătase sau pe hârtie, de patru ori mai lung decât lat, care se atârnă pe pereţi, dar se poate strânge sul), pe un *makimono* (album cu imagini), pe o stampă, sau pe o bucată mare de mătase ori de hârtie care se lipeşte pe zidurile interioare ale marilor edificii, temple şi palate.

Pictura kakemonoului este lipită pe hârtie, cu o margine lată de mătase, niciodată înrămată. Locul său e în tokonoma, firida mare, iar bunul gust cere să nu se atârne mai mult de unul, două, cel mult trei într'o cameră.

Istoria gravurii în lemn este aceiaşi ca a multor arte în Japonia: mai întâi, o origină chinezească, veche de tot, urmată de mai multe veacuri de rămas în faşă; apoi o deşteptare spre anul 1600, când începe o pace îndelungată după multe sbuciumări; după care urmează un progres spre epoca de aur dintre 1730 şi 1830; apoi o cădere neaşteptată şi moartea.

Pictura japoneză nu ţine seama de legile perspectivei, ale luminii

www.dacoromanica.ro

şi umbrelor. Prea exacţi în detalii, şi fără reguli în tot. In acelaş tablou, o pasăre minunat desenată ca adevăr ; dar creanga pe care stă pare mai mult o schiţă stilizată. Pe un alt tablou, un bambu tras aidoma ca în natură, tulpină şi frunze ; numai că o parte e despărţită de jocul luminilor şi umbrelor, aşa cum nu vezi în natură.

Şcoala budistă. Pictura a fost adusă în Japonia de budism. Coreea, China, India şi chiar Grecia şi-au lăsat urmele lor aci, fiindcă pictorii budişti au lucrat pe principii greco-indiene, mongolizate de Chinezi şi de Coreeni. Primii pictori au fost artiştii coreeni veniţi prin veacul al 7-lea; cea mai veche pictură care mai trăieşte azi este o decoraţie murală în templul *Horyugi*, lângă Nara a unui pictor coreean, pe la anul 607 d. Ch.; elevii japonezi pe care ei i-au format, au arătat calităţi uimitoare, aşa cum a fost cel mai de faimă pictor din şcoala budistă, *Kose no Kanaoka* (sfârşitul sec. al 9-lea). Aproape nimic n'a mai rămas din opera sa. In veacul următor, literatura timpului ne spune că la Curte era mult preţuită pictura; dar nu s'a păstrat mai nimic din operele de atunci.

Această artă ca şi cea greacă, reprezintă mai degrabă expresiuni de sentimente generale ; figurile desenate sunt liniştite, senine ; se potrivesc de minune cu educaţia lor care le impune să-şi ascundă sentimentele, sub masca unui surâs. Ceeace a produs şcoala budistă din sec. al 7-lea până în sec. al 14-lea e tocmai ceeace critica japoneză apreciază mai mult; Europenii însă o gustă mai puţin.

Şcoala Kasuga. Ca o reacţie împotriva celei budiste, apare această „şcoală japoneză" *(Yamato Riu).* Ea reprezintă scene din viaţa reală, din viaţa religioasă, aristocratică, războinică. Pictorii dovedesc observaţie exactă şi humor. Călugărul petrecăreţ, *Toba Sogio* crează în sec. al 12-lea un gen special de caricatură numit „Tobaye" : scene din viaţa oamenilor, jucate de animale : iepuri formând cortegii de daimyo, broaşte bătându-se în chip de cavaleri războinici şi aşa mai departe. Fondatorul e *Motomiţu*, în veacul al 2-lea.

Şcoala conţine şi particularităţile artei japoneze : perspectiva neglijată, munţi convenţionali, case fără acoperiş care ne desvălue tainele interiorului.

Şcoala Tosa (Tosa-Riu) datează din sec. al 13-lea şi e şi ea curat japoneză. Se ocupă de peisagii, de păsări şi de flori, preferă însă portretele personagiilor dela Curtea imperială. Caracteristica ei e analiza. Cele mai mici cute ale vestmintelor, cele mai mărunte detalii, sunt redate atât de minuţios, încât pictorii ei sunt adevăraţi miniaturişti. Coloritul e luminos, viu şi strălucitor, fiindcă împrumută de

www.dacoromanica.ro

la şcoala budistă, auriul. Critica europeană găseşte că prin sec. 15 şi 16, pictorii acestei şcoale, în deosebi *Miţunobu* şi *Miţuhide* (sec. 16) sunt influenţaţi de arta persană venită prin intermediul Chinei.

Şcoala Kano apare în sec. 15, ca să se opună celei precedente, marcând o adevărată întoarcere la şcoala budistă. Nu se ocupă de portrete, ci de peisagii; nu e analitică, ci dimpotrivă sintetică, evocând în câteva linii viguroase şi sobre, grupări mari. In loc de culori vii, întrebuinţează alb şi negru, puţin cenuşiu, brun şi verde. Spiritul budist se observă în preferinţa dată naturii care îi aduce simboluri de nestatornicie universală. Iar această dragoste de natură se poate uşor urmări în peisagiile lor vagi, întunecoase, fie munţi ascuţiţi, fie stânci ori arbori încovoiaţi, fie golfuri şi lacuri, sau torente şi cascade, alături de pagode, în privelişti cu lună, cu zăpadă, cu răsărit sau apus de soare. Şi curios, toate fără perspectivă, şi uneori par'că fără relief.

Fondatorul şcoalei e *Gioseţu*, un Chinez naturalizat japonez. Insă marele artist e *Kano Motonobu*, pe la sfârşitul sec. al 15-lea. Cu un minimum de linii şi culori, evocând jocuri de umbră şi de lumină, el zugrăveşte luna de toamnă pe lacul Tung-Ting, gâşte sălbatice pe o câmpie cu nisip, o noapte ploioasă sau zăpadă seara pe lac.

Un alt pictor celebru e *Morinobu* numit şi *Tanyu* (sec. 17), artist precoce care picta când avea numai patru ani. A decorat mai multe săli din templele dela Nikko, din Şiba şi Ueno. Şi el ştie să închipuie, stilizând cu câteva linii de pensulă, un peisagiu, un animal, o plantă, încât nu e de mirare că a lăsat caricaturi.

Şcolile Soga, Korin şi Okyo se ocupă cu predilecţie de animale şi flori; cai, tigri, maimuţe, pisici, vulturi, păsări de mare, păuni, privighetori, peşti, broaşte ţestoase, fluturi, libelule, flori de prun, de cireş, iris, bambu, crizanteme. Prin stilul lor, pictorii acestor şcoli se apropie de şcoala Kano.

Reprezentanţii iluştri sunt: *Soga Ciokuan* şi fiul său care pictează cu deosebire şoimi, cu un pronunţat caracter decorativ; aceştia în sec. al 16-lea.

Maestrul secolului următor e *Korin*, care e în acelaş timp şi primul lăcuitor în Japonia; desenul său e sigur şi mlădios, coloritul delicat, iar compoziţiile sale, pline de fantezie şi straniu; un adevărat impresionist. In sec. 18 *Maruyama Okyo* dovedeşte observaţie precisă şi calităţi tehnice, unite cu o sensibilitate artistică rafinată. Despre elevul său, *Sosen*, care a pictat aproape numai maimuţe, legenda spune că şi-a petrecut o parte din viaţa sa în pădurile din vecinătatea ora-

www.dacoromanica.ro

şului Osaka, hrănindu-se cu rădăcini şi fructe, pentruca, trăind în apropierea lor, să le prindă, cu o minuţioasă exactitate, atitudinile şi expresia.

Şcoala Ukiyoye, care a stârnit admiraţia străinilor prin aspectul ei decorativ, prin sinceritatea culorilor, prin noutatea motivelor şi prin graţia feminină, stăpâneşte sec. al 18-lea şi al 19,-lea. Ea înfloreşte în epoca primilor Tokungaua, când în Japonia era pace, când starea tuturor era prosperă, când gustul de trai bun şi de lux erau atât de prielnice desvoltării artelor.

Până aci se reprezentase numai scene luate din istorie şi din legendele chineze şi se ajunsese deci la monotonie. Spre deosebire, şcoala Ukiyoye se ocupă de popor. Ea reprezintă pe micul şi mica burgheză, pe ţăran şi pe artist, pe actor în jocul său agitat, pe luptător cu grămada sa de muşchi, pe gheişe şi curtezane. Şi cu cât gust zugrăveşte frumuseţea feminină! Părul des şi negru, fruntea joasă, ochii ca migdala, nasul prelung, buzele mici de tot, corpul elegant şi mlădios, învăluit în kimonouri atât de potrivite cu silueta lor! Şi nu în portret sau în poze convenţionale, ci în mişcare, la lucru sau la plimbare, acasă sau aiurea. Se fac chiar încercări de nuduri.

Peste tot însă expresia este impersonală, caracteristică generală a picturii japoneze. Şi încă ceva: artiştii dau multă atenţie decorului; case particulare sau case de ceai, grădini, teatru, temple, peisagii cu soare, cu ploaie sau zăpadă; toate acestea, spre deosebire de ceeace se crease până acum, nu mai sunt abstracte, ci zugrăviri de poziţii anumite, cunoscute sau de recunoscut. Totuşi Japonia istorică şi legendară îşi păstrează şi ea un locşor, fiindcă suntem în ţara în care respectul pentru trecut e aproape un cult.

Dar noutatea de seamă a acestei şcoale e că artiştii, voind să popularizeze creaţiile lor, şi pentrucă totuşi pictura era prea costisitoare, se hotărăsc să o răspândească prin *gravură*. Aşa înfloreşte acum

Stampa. Existase gravura încă din secolul 9, când fusese adusă din China. Dar până aci se reproduseseră numai imagini sfinte, în negru, servind propagandei budiste. Abia în sec. 17 încep să se ilustreze cu ea romanele renumite. Şcoala Ukiyoye dă gravurii o desvoltare uriaşă, producând atât foi singure, cât şi cărţi ilustrate. Aceste stampe le-au apreciat foarte mult Europenii şi le-au cumpărat în mari cantităţi. Japonezii, îmbibaţi de tradiţionalism, făceau puţin caz de asemenea opere populare, socotite vulgare. E destul să spun că un Francez a salvat dela pieire un mic volum de celebrul Hokusai,

www.dacoromanica.ro

ale cărui foi serveau la împachetarea unor porţelanuri chinezeşti. Europenii însă, cu o cultură artistică mai întinsă şi mai puţin subiectivă au fost uimiţi de înfăţişarea decorativă a acestei arte orientale, de sinceritatea culorilor şi de noutatea motivelor, de puterea de compoziţie, fără să mai vorbesc de „mişcarea" personagiilor şi de acea graţie feminină proprie picturii lor.

Cum se face o stampă. Desenul se execută pe hârtie transparentă, care e în urmă lipită pe o placă de lemn de cireş, netezită şi lustruită. Apoi gravorul scoate în relief liniile cu un cuţit fin, iar cu o daltă şi cu ajutorul unei foarfeci, goleşte spaţiile. Culorile preparate cu apă, îmbibă şi pătrund în hârtie fără să se întindă. Hârtia e aplicată pe lemn şi uşor frecată cu un fel de sul moale. In acest mod se reproduc zeci de copii, cari toate sunt considerate drept originale. Şi pentrucă multe din „originalele" pictorilor celebri sunt epuizate, editorii moderni imprimă azi copii după ele, mai ales pentru Europenii cari nu ştiu să le deosebească de „originale". De altfel falsul, de care se plânge şi Utamaro şi Hokusai, a existat de mult în Japonia.

Iată şi câteva nume cu faimă cari au ilustrat renumita şcoală :

Matabee, în sec. al 17-lea. Convenţionalismului exagerat cerut de tradiţie, el îi opune observarea atentă a naturii. De aceea contimporanii l-au supranumit *Ukiyo*, adică „Actualistul"; de atunci numele a trecut întregii şcoli.

Moronobu (finele sec. al 17-lea), pe cât de mare pe atât de fecund, a ilustrat numeroase cărţi cu desen, modelate după genul lucrării ; apoi a scos şi stampe cărora Japonezii le zic *ici maiye*, adică „o foaie".

Kiyonobu (începutul sec. al 18-lea) reprezintă cu deosebire actori în mimica jocului.

Kiyomiţu (sec. 18) începe stampa în culori; imprimă pe patru plăci de lemn, cu patru culori diferite: negru, albastru, verde şi roşu.

Kiyonaga (1752—1815) cu totul original, produce stampe de valoare prin alegerea şi sinceritatea culorilor. Figurile sunt astfel grupate încât în tot constituie un adevărat tablou.

Toyonobu (sec. al 18-lea), un ilustrator fecund.

Harunobu (1718—1770) e unul din marii maeştri ai stampei. Dă femeii o graţie seducătoare. In compoziţie e inovator, fiindcă personagiile sale nu mai sunt izolate, ci se mişcă într'un fond real. Perfecţionează până într'atâta tehnica, încât dela el Japonezii numesc

www.dacoromanica.ro

stampa *nişiki'ye*, adică „brocat în pictură". Intrebuinţează până la 10 plăci de lemn, cu un colorit original, şi se serveşte şi de fierul înroşit în foc.

Utamaro (1754—1806) e cel mai universal cunoscut dintre artiştii japonezi, unul dintre marii maeştri. Produce din belşug în albumuri

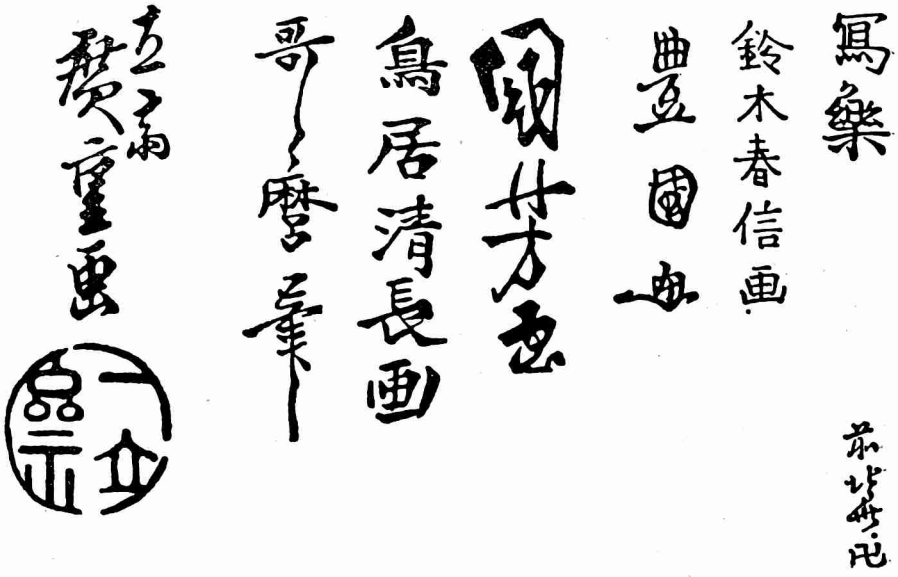

Iscălituri de pictori: (dela stânga spre dreapta) Hiroşighe, Utamaro, Kiyonaga, Kuniyoşi, Toyokuni, Harunobu, Şaraku (sus) şi Hokusai (jos)

şi în cărţi; e mai cu seamă pictorul femeii şi în deosebi al curtezanei pe care o arată în diferite faze din viaţa ei, în „Cartea caselor verzi" [1]). Nudurile sale dovedesc că ştie anatomia, dar e un nud simplificat, rezumat, fără detalii. Minunat colorist, redă aidoma culoarea trupului grăsuliu al copiilor.

Toyokuni (sec. al 18-lea şi începutul sec. al 19-lea), se impune prin valoarea şi prin cantitatea operei sale.

Şaraku (finele sec. al 18-lea) redă uimitor de real mimica actorilor şi jocul lor.

Hokusai (1760—1849), pe numele său adevărat: *Nakagima Teţug'ro*, iară unul dintre marii maeştri, ilustrează romane, nuvele, şi publică albumuri de mare succes. In viaţa sa de boem, îşi schimbă deseori şi locuinţa şi numele. E un geniu enciclopedic care se ocupă

1) Japonezii zic „casă verde", aşa cum spunem noi „casă cu felinar roşu".

www.dacoromanica.ro

de natură şi de viaţă sub toate aspectele, oameni în toate ocupaţiile şi costumele, case, temple, palate, animale, păsări, peşti, insecte, arbori şi flori, până la legende şi fiinţe fantastice. „Cele 36 de vederi ale muntelui Fugi" sunt cunoscute în toată lumea. E de admirat prin nesfârşita varietate a subiectelor, prin desenul hotărît şi sintetic şi prin verva sa, deseori ironică.

Hiroşighe (1797—1858) minunat peisagist, dă la iveală un număr însemnat de opere, multe de o rară frumuseţe.

Două caracteristice ale pictorilor japonezi: prima e că îşi schimbă mereu numele — caracterul rassei — semnează diferit, uneori cu un pseudonim chiar, făcând destul de greoaie cercetarea paternităţii cutărei sau cutărei opere; a doua e că aproape toţi grupează în jurul lor elevi cari împrumută dela maestru maniera lui, şi dă naştere astfel la „stiluri" cunoscute sub numele de „şcoli".

Pictura contimporană. Astăzi, unii continuă vechile şcoli, iar alţii caută inspiraţii noi, păstrând totuşi procedeele de altădată. Puţini elevi ai şcoalelor europene au încercat pictura în ulei, dar ei nu formează decât o minoritate.

In fiecare an, toamna, se face o expoziţie de pictură şi sculptură în parcul Ueno din Tokyo. Pentru iubitorul de artă, nu există atunci o plăcere mai mare decât să vină la expoziţie dimineaţa şi să o părăsească cu părere de rău la apusul soarelui, ca să reînceapă în ziua următoare.

In ultimii ani, pictura şi în genere arta, suferă o puternică înrâurire a bătăliilor din China, încât se poate vorbi de o artă de războiu. Nu e vorba numai de o nouă temă de inspiraţie. Guvernul intervine peste tot: organizează vizitarea Chinei de Nord şi a frontului de către artişti; organizează de asemeni şi expoziţii de lucrări.

Noul izvor de inspiraţii împarte pe artişti în două mari grupe: cei cu şcoala europeană, cari dau lucrări realiste, şi cei cu şcoala japoneză clasică, tradiţionaliştii, cu realizări spirituale, uneori simbolice, în care predomină patriotismul şi spiritul de rassă, aşa cum lucrează *Taikan Yokoyama* şi *Gyokudo Kauai*.

Expoziţia organizată de Academia de Belle Arte, cu toată vitregia vremurilor de războiu, are un succes neaşteptat prin numărul vizitatorilor şi al lucrărilor vândute. La cele oficiale destul de multe, se alătură şi expoziţiile particulare. Ziarele şi revistele susţin interesul publicului.

Aniversarea a 26 de veacuri dela fundarea imperiului nipon,

www.dacoromanica.ro

sărbătorită în 1940, a fost un nou imbold şi prilej pentru manifestări artistice. Ministrul educaţiei naţionale a făcut tot ce i-a stat în putinţă să desvolte interesul şi gustul publicului pentru artă.

Interesarea îndeaproape a autorităţilor face parte din minunata organizare japoneză care nu lasă nimic la întâmplare, ci dimpotrivă, dirijează şi coordonează toate forţele naţiunii. Arta este deci şi ea pusă în slujba patriei, susţinută şi canalizată de Stat.

De pictură e strâns legată *Arta caligrafică*, despre care vorbesc la *„Scriere"*.

SCULPTURA

Vechea Japonie n'a cunoscut sculptura, cu excepţia acelor figuri erau închipuite în lemn lăcuit sau în bronz. Această artă budistă le tectura şintoistă n'avea nevoie de sculptură, fiindcă templele şintoiste n'au nici statui nici chiar picturi.

Sculptura se introduce odată cu budismul, ale cărei divinităţi erau închipuite în lemn lăcuit sau în bronz. Această artă budistă le vine tocmai din India, prin Turchestanul chinezesc, şi prin Coreea; ba unii autori pretind că porneşte şi mai de departe, tocmai din Grecia, şi că aşa cum s'a desvoltat în primele cinci secole ale erei noastre creştine, în nord-vestul Indiei, trădează arta greacă prin forma ei, şi arta budistă prin subiecte.

Fapt e că mai târziu, sculptori de valoare n'au lipsit Japoniei, şi că materialul pe care-l lucrează e lemnul, bronzul, mai rar piatra şi niciodată marmora.

Primii sculptori au fost Indieni, iar după ei, Coreeni şi Chinezi. Printre cei Japonezi cari îi urmează, sunt preoţi sau călugări budişti, cum a fost *Kobo Daişi* (finele sec. 7), despre care legenda ne spune că lucra în genunchi figuri de zei şi că fiecare lovitură de daltă era însoţită de o rugăciune. *Kasuga* în sec. 8, *Kokei* şi *Unkei* în sec. 11, şi *Tankei* în sec. al 12-lea, sunt numele cu faimă cari ilustrează şcoala budistă; operele se disting prin expresia figurilor, blânde, senine, meditative, cu corpul învăluit de haine ce cad graţios.

Dintre operele cele mai cunoscute, amintim mai întâi de *Dai-Buţu*, „Marele Buda" de bronz dela Nara, datând din sec. al 8-lea, statue înaltă de 16 metri, una din cele mai mari din lume. Celălalt *Dai-Buţu* dela Kamakura (sec. 13), care înfăţişează pe Amida făcut din

www.dacoromanica.ro

plăci de bronz, n'are decât 15 metri în înălţime, dar e superior celui dela Nara ; capul e de o armonie perfectă, iar în toată figura înfloreşte un surâs uşor şi respiră bunătate, linişte, seninătate.

De acum, timp de peste trei secole, sculptura japoneză nu mai produce nici o operă într'adevăr originală. O renaştere are loc spre sfârşitul sec. al 16-lea, în cunoscuta epocă Tokungaua. Palatele acestor şoguni şi templele din Nikko şi Tokyo se împodobesc cu tot felul de sculpturi, unele mai frumoase şi mai minunate decât altele. Stâlpi, tavane, porticuri, sunt pline cu tot felul de motive decorative: animale, pasări, flori, ba şi îngeri, balauri şi fenicşi; fără să mai vorbesc de marile vase pentru apă din curtea templelor, şi de cele mai mici din interior, în care se ard parfumuri ; toate de bronz sculptat. Ací marele maestru e *Hidari Gingoro* (1584—1634) cu multe, foarte multe opere, printre care, pasările minunat sculptate în relief pe unul din templele funerare dela Nikko. Despre el legenda ne spune că sculptând odată o tânără fecioară deosebit de frumoasă, statuia se însufleţi, iar între ea şi artist se născu un amor puternic.

Vremurile erau turburate de lupte. Fiica stăpânului pe care o sculpta, adică tânăra fecioară, a trebuit să fie oferită ca jertfă; artistul n'a stat la îndoială: a tăiat capul statuii vii şi l-a trimes duşmanului care fu astfel înşelat. Dar înşelat de asemănare a fost şi servitorul devotat tinerei fecioare ; şi mâhnit, şi-a apucat sabia şi a tăiat mâna dreaptă a sculptorului; de atunci, zice-se, artistul se numeşte *Hidari*, adică stângaci.

In 1928 a fost ridicată la *Beppu*, în Sudul ţării, cea mai uriaşă statue a lui Buda; din beton armat amestecat cu oseminte omeneşti adunate de pelerini, de pretutindeni. Depăşeşte 26 de metri în înălţime.

Sculptorii japonezi încearcă rareori portretul. Talentul lor se desfăşoară mai degrabă în ornamentaţie şi în obiectele minuscule, în *neţuke*, (la început, o cutiuţă cu doctorii), în lemn sau fildeş. Lipsa de interes pentru statue vine din înclinarea spre frumuseţile naturii, şi din caracterul impersonal al mentalităţii lor.

COREGRAFIA

Dansul japonez e totdeauna împreună şi cu melodia şi cu poezia ; o persoană sau mai multe cântă o poezie, o legendă sau o poveste, iar dansatoarea nu face decât să tălmăcească textul, prin mimică şi prin gesturi simbolice. Iată dansul *Iugure* („seara"):

www.dacoromanica.ro

Pe o melodie dulceagă, înceată, gheişa cântă cu voce tărăgănată, acompaniată de şamisen:

„E 'n amurg. Pe malul râului Sumida tânăra priveşte unda apei poleită de lună, bărcile cu pânză şi se desfată de cântecul pasărilor şi de strălucirea lunii care apare în spatele muntelui Maţuci. Mişcată de toate aceste frumuseţi ale naturii, ea-i scrie iubitului ei, aceste impresii".

Iată acum şi interpretarea:

Dansatoarea înaintează cu evantaiul închis, încet, doi-trei paşi, plimbându-şi privirea în dreapta şi în stânga, îl ridică închis deasupra ochilor, privind departe în zare. Apoi cu o mână, dintr'o singură mişcare îl deschide deodată, şi după câteva evoluţii cu el, cu braţul întins în jos urmăreşte cursul apei, închipuind undele cu acest evantai deschis şi uşor tremurat. După alte gesturi, fără legătură cu poezia, evantaiul apare încet în dosul mânecii largi a kimonoului, evocând luna ce se ridică în spatele muntelui; Japoneza se întoarce cu spatele şi cu braţele larg deschise într'un gest măreţ, simbolizează masivitatea muntelui Maţuci. Revine la public şi cu ambele mâini pe evantai, ca pe coada unei lopeţi, îl mişcă cu tot corpul, aşa cum ar face vâslind. Mai departe evocă sborul pasărilor cu mişcări graţioase ale ambelor braţe întinse, închipuind aripile; apoi, cu degetul în chip de condei, scrie pe evantai scrisoarea destinată iubitului. Intre aste figuri sunt multe altele, care iarăşi nu fac decât să umple micile pauze între frazele muzicale.

Dar toate gesturile evocatoare, simbolice, sunt executate cu o măiestrie, cu o graţie şi mlădiere care le leagă atât de bine unele de altele, încât nici nu le bagi de seamă dacă nu eşti prevenit, sau dacă nu cunoşti poezia. Până şi expresia figurii arată mereu starea sufletească cerută de cuprinsul poeziei.

Dansul Iugure e scurt şi uşor de înţeles. Sunt altele însă, mult mai lungi, interpretând o povestire, o legendă, şi ale căror gesturi evocatoare sunt mult mai greu de prins şi de descris. Aşa, dansul *Dogiogi*, ţine două ore.

Dansuri de acest fel Japonezii au avut din vechime; cele clasice se numesc *mai*, iar cele populare, *odori*. La origină au fost dansuri religioase, aşa cum se execută şi azi în templele şintoiste dela Ise şi Nara, şi se numesc kagura, vechi odată cu începuturile mitologiei; ca să facă pe zeiţa Amaterasu să iasă din peşteră, cele 8 milioane de zei puseseră pe zeiţa Udzume să danseze.

Cele clasice sunt executate de gheişe, care, deşi urmează şcoli

www.dacoromanica.ro

speciale mai mulţi ani dearândul, nu dansează destul de bine. Dansuri foarte bine jucate se pot vedea la teatru. Chiar arhaicul teatru japonez cunoştea dansuri rudimentare amestecate cu bufonerii.

In Tokyo şi alte oraşe sunt profesoare şi profesori speciali, a căror şcoală e urmată nu numai de actori şi gheişe, dar chiar şi de mulţi tineri din aristocraţie, fete şi băeţi, între cari şi copii de 4—5 ani.

Costumul dansurilor clasice e pretenţios. Kimonoul are culori închise, cu desenuri minunate, imprimate pe poale şi cu broderii pe obi de toată frumuseţea; funta acestui obi e specială şi grozav de complicată ; şi tot complicată şi specială e şi pieptănătura.

Dar în afară de odori, dansate de obicei de o singură persoană, mai rar de mai multe, sunt şi dansuri populare jucate de mulţi în cerc, mai însufleţite şi mai puţin graţioase, jucate cu ocazia diferitelor sărbători populare, ca bunăoară în sărbătorile budiste *Bon*. Intre dansurile populare, *Sişi-mai* (dansul leului) şi *Kapore* sunt cele mai cunoscute, jucate în stradă de artişti ambulanţi. De timpuriu au fost legături strânse între dans şi dramă.

Japonezii cunosc şi dansurile de salon ale Europenilor. Deşi la început le-au comparat cu „mrenele zbătându-se pe suprafaţa apei" şi cu „puricii sărind pe un pat", totuşi azi Tokyo e plin de săli de dans, unde un gramofon comandă la sute de perechi cum să-şi conducă picioarele după capriciul unui tango sau shimmy ; Japoneza le dansează tot în kimono şi sandale, cu multă graţie şi uşurinţă.

Am văzut artiste încercând să interpreteze dansurile europene de scenă ; pe acestea însă ele nu le pătrund întotdeauna şi nu le execută cu destulă viaţă.

ARTA FLORILOR ŞI GRADINILOR

Japonezilor le plac mult florile ; iar aceste podoabe au acolo un colorit mai variat şi mai distins, cu un parfum mai slab poate, dar mai subtil şi mai straniu. Şi le iubesc atât de mult, încât nu numai că organizează expoziţii, dar toamna, la *Dango-zaka*, în Tokyo, în timpul expoziţiei de crizanteme, găseşti un gen de panoramă în care eroi antici, cai, poduri, case chiar, amintind episoade istorice sau mitologice sunt făcute numai din flori.

Nicăeri nu cresc atât de felurite, uneori cu mai multe culori pe

www.dacoromanica.ro

aceeaşi petală. Spre sfârşitul iernii, prin Februarie, floarea de prun *(ume)* îşi întinde pe crengile arborilor, albul ei, amintind zăpada. In Aprilie, parcurile sunt pline de bărbaţi, femei şi copii, cari vin să se minuneze de trandafiriul florilor de cireş *(sakura)*. Puţin mai târziu înfloresc bujorii *(botan)*, cu nesfârşite tonuri de roşu amestecat cu alb. Azaleele şi vistaria apar în Mai, când bolte de glicinii împodobesc podurile arcuite, cu toate nuanţele de liliac. Stânjeneii umple grădinile cu violet prin Iunie. Luna următoare e pentru rochiţa rândunicii. In August locurile sunt poetizate de nuferi. La începutul lui Noembrie, minunatele crizanteme *(kiku)*, unele uriaşe, ca bulgării de zăpadă, cu petalele încreţite, sau resfirate ca meduze, cu mii şi mii de forme şi culori, uneori cu specii, tonuri şi mărimi diferite, se îmbulzesc pe aceeaşi tulpină.

Spre sfârşitul lui Noembrie, frunze stacojii de arţar *(momigi)*, care pentru Japonezi înseamnă tot flori.

Totuşi, nici nu-ţi vine să bănueşti că orânduirea unui buchet de flori poate face obiectul a îndelungate şi minuţioase studii. Pentru ei, constituie o artă şi se numeşte *Ikebana*. Asistasem de multe ori la lecţii de ikebana, admirasem arta delicată şi subtilă, faţă de care buchetele noastre europene par orori estetice, şi ca să o pot pricepe, m'am hotărît să o învăţ. Când profesoara mea a aflat că peste 2—3 luni va trebui să părăsesc Japonia, mi-a spus:

— Cum? voiţi să învăţaţi în câteva luni ceeace nici elevele mele bune nu ajung să ştie în patru ani?

Deşi arta florilor, aşa cum se prezintă azi, e un produs original al sufletului japonez, totuşi ideia le-a venit din China sau din India, în sec. al 15-lea, introdusă fiind de *Ioşima*. De atunci s'au format şi şcoli, ca *Rikka* şi altele, cu mici deosebiri în părerile lor estetice. In asemenea şcoli se învaţă reguli pentru rânduirea florilor, pentru alegerea vaselor, pentru a le oferi după anotimp, cu simbolurile lor.

O primă regulă e să dăruieşti o floare vie, iar nu tăiată; fiindcă concepţia budistă spune că şi sufletul tău a fost cândva într'o corolă parfumată.

O a doua regulă cere ca toate ramurile să fie reunite la un lat de palmă deasupra apei, arătând prin asta o origină viguroasă; iar această înşirare de ramuri nu formează o legătură, ci trebue aliniate pe un singur rând, formând un perete.

O a treia regulă vrea ca ramurile şi frunzele să nu se încrucişeze, iar o alta opreşte ca numărul crengilor să fie pereche.

Aceeaşi antipatie de simetrie o indică şi regulele cari opresc să

www.dacoromanica.ro

se întrebuinţeze două ramuri de aceeaşi grosime, sau două flori alăturate : vei aşeza una mai jos, iar pe cealaltă mai sus, şi vei obţine astfel o aranjare mai aleasă.

Iată acum o regulă însemnată : florile sunt privite ca amănunt, iar atenţia se dă pentru mlădierea liniilor. Curbarea crengilor respectă următoarea împărţire riguroasă :

Sunt trei linii principale cari trebuie realizate : linia cerului *(şin)*, linia omului *(ghio)* şi linia pământului *(so)* ; iată mlădierea şi mărimea lor : prima, se ridică spre cer, e în mijloc şi cea mai lungă ; cea de a doua, a omului, e pe jumătate din lungimea primei şi are o mlădiere spre orizontal ; aceea a pământului, pe jumătate cât a doua, are înclinarea spre pământ, dar vârful se ridică spre cer. Un ochi cunoscător deosebeşte îndată schema acestor trei linii, în orice buchet japonez.

In genere vorbind însă, floarea trebue lăsată în starea ei naturală ; aşa, floarea de iris rămâne dreaptă cu frunzele ei lungi, iar nu curbată.

Florile se dau în vase :

1. Suspendate, de obicei din bambu în formă de barcă sau de cerc, voind să închipuie luna; în ele se aşează plante agăţătoare. Orânduite cu gust, sunt de o graţie şi un farmec nespus.

2. Vase cu două caturi ; şi aci, o delicată şi poetică regulă : numai cel de jos primeşte flori ; cel de sus rămâne gol, numai cu apă destinată să primească oglindirea razelor de lună.

3. Vase cu trei caturi : în primul se aşează plante care cresc pe munte, în al doilea, de câmp, iar în cel de jos, plante de mare sau de apă curgătoare.

Cantitaea de apă în vas se potriveşte după anotimp : primăvara bună oară, se pune multă, simbolizând abundenţa râurilor.

Altă regulă de căpetenie: orânduirea sugerează un anotimp; deci nu poţi oferi decât florile de sezon. Şi, lucru curios, de flori ţin şi fructele, şi ramurile cu muguri, şi zăpada.

Primăvara dăruieşti flori de cireş ; *vara*, iris ; *toamna*, crizanteme, flori roşii de arţar sau fructe, în deosebi unul care se numeşte *kaki* ; *iarna*, ramuri de prun cu vată, simbolizând zăpada. Şi respecţi regula nu numai când oferi, dar chiar când îţi aşezi vase cu flori în propria ta cameră, în *tokonoma*, firida de zid, în faţa unui kakemono şi întotdeauna urmând epóca, luna chiar, în care apare floarea.

De anotimp ţii seamă şi la curbarea dată liniilor ; în Februarie şi Martie trebuie să fie mai mare, amintind vântul puternic care le îndoaie ; caz în care ramura la nevoie se susţine cu furci.

www.dacoromanica.ro

Florile se oferă uneori în boboci, delicată atenție ca persoana să-i vadă ea însăși deschizându-se. Dar poți dărui și flori ofilite, ca să arăți că prezinți viața florilor în toate fazele. Alteori primești un buchet cu foile răsucite ; în această sucire a frunzelor ideia e că înăuntru se află o gâză, care, fiind o treaptă din transmigrarea sufletelor, nu trebuie disprețuită.

Și dăruești nu numai după anotimp, dar și după împrejurare, fiindcă florile simbolizează câte ceva și se dau ca atare. Așa, pinul, bambul și prunul simbolizează fericirea și viața lungă ; de aceea se oferă cu ocazia anului nou. Salcia e simbol de viață lungă și viață conjugală fericită ; o poți dărui și la plecarea cuiva. Dorința violentă se exprimă printr'o plantă agățătoare care se avântă în spirală dintr'un vas de bronz ; seninătatea sufletească, prin crizanteme albe.

Un convenționalism stăruie în alegerea florilor și în preferința pe care o au Japonezii pentru unele dintre ele ; pe altele dimpotrivă nu le iubesc, ca bunăoară azaleele, orhideele și alte flori iubite la noi, pentru motive destul de arbitrare: camelia roșie e înlăturată, fiind privită ca purtătoare de nenorocire, culoarea ei amintind decapitările.

Florile au și sex. Firește, nu e vorba de ceeace ne învață botanica, ci de câteva reguli curioase : bobocii sunt feminini ; florile sunt masculine, iar florile ofilite, devin iar feminine, fiindcă floarea ofilită simbolizează delicatețea și deci se cade s'o reprezinte sexul frumos. Mai curioasă însă, e împărțirea sexelor după culoarea florilor : cele roșii sunt masculine, pe când cele galbene și albe sunt feminine.

Gustul lor se desparte de al nostru și în alegerea florilor ; bunăoară, ei iubesc mult floarea neînsemnată numită în botanică *lespedeza*, din cauza vechilor legende poetice, amintind dragostea florii lespedeza sub forma unei frumoase fecioare, și a iubitului ei, cerbul. Dimpotrivă, camelia nu e prețuită, pentrucă aduce nenoroc ; poate, fiindcă floarea cade amintind decapitările. Nici florile sălbatice nu sunt iubite, deși văile și colinele sunt pline.

Grădini

Origina lor e India ; în Japonia apar în cunoscuta perioadă *Heian*, ca apoi în secolul al 15-lea și al 16-lea să ia avânt. Ideea primă a fost religioasă : grădina să fie un loc pentru meditație.

Și aci ca și la flori, o mulțime de reguli severe isbutesc să facă

www.dacoromanica.ro

din grădina japoneză o mică bijuterie. Cine n'a văzut vreodată un parc japonez sau o mică curte-grădină, nu-şi poate da seama de frumuseţea ei. Se găsesc în ea atâtea lucruri pe care abia le observi, al căror rost sau simbol nu-l bănueşti şi care contribue toate la farmecul ei.

Aşa, grădina trebuie să aibă un lac acoperit cu lotus, sau în lipsă, să fie reprezentat cu pietre de o culoare diferită, sau cu nisip. Priveliştea să aibă şi o cascadă, sau de nu, trebuie închipuită prin pietre albe şi dispuse ca pe planul unei cascade.

In grădină e o piatră mare, de o culoare deosebită de celelalte, numită „piatra de contemplare", de unde poţi admira toată grădina. Apoi o altă piatră mai mare, care simbolizează reflexele lunii. Altele reprezintă o insulă, insula fericirii, în care, o piatră mai mare închipuie o broască ţestoasă alături de un pin, amândouă simboluri de viaţă lungă. Şi încă două pietre „păzitoare", aşezate la intrare. Se aleg cele mai frumoase ca formă şi culoare. Una din originalităţile grădinii japoneze e tocmai întrebuinţarea nisipului, pietrelor şi stâncilor.

De altfel pietrele au un rol de seamă în grădina japoneză; nu poţi merge decât pe ele. Unele se clatină. Legenda ne spune că un călugăr cu numele de *Daita*, urca odată o colină şi adunând pietre, începu să le înveţe precepte secrete ale lui Buda; şi atât de puternic a fost efectul destăinuirilor, aşa de miraculoase, încât pietrele au mişcat capul în semn că s'au pătruns; atunci sfântul le-a rânduit pe pământ, în jurul său, şi le-a sfinţit cu numele de „pietre mişcătoare".

In orice grădină vei vedea lanterne, de piatră sau de bronz. Mai rar vei întâlni şi puţuri cu cumpănă, aşa cum sunt destule în ţara noastră. In orice caz nu lipsesc podurile, fie în zig-zag, fie arcuite şi boltite mult, de obicei lăcuite în roşu. Origina podurilor în zig-zag e tot China, iar rostul lor e să încurce spiritele rele cari ar voi să treacă pe punte, fiindcă spiritele nu se pricep să meargă decât în linie dreaptă. Şi nu lipsesc nici vase de piatră sau de bronz, vase de spălat mâinile şi vase destinate să primească zăpadă, toate rânduite după regulele unei estetici rafinate.

O grădină are şi un pavilion, sau cel puţin un umbrar, un fel de boltă pe unul sau patru stâlpi cu acoperământ; în umbrar se celebrează renumita „ceremonie a ceaiului"; chiar ceremonia cere grădina, fiindcă din odăiţa aceea oaspeţii privesc afară, contemplând frumuseţile naturii. Pentru perspectivă, grădina trebuie astfel aşezată, încât să o poţi vedea din casă.

Fiecare şcoală îşi are preceptele ei. Bunăoară, după una din ele, arbori mici şi ridicături de pământ mai mici, se aşează în faţă, ca

www.dacoromanica.ro

prin perspectivă, grădina să pară mai mare. Alta e de părere contrarie. Altă şcoală învaţă cum să se înfăţişeze şi să se ascundă după arbori, un colţ de lac, ca să pară mai mare restul care nu se vede.

Uneori grădina e copia unei privelişti cunoscute din China sau din Japonia. Niponii iubesc aşa de mult grădinile, încât fac unele, numite *hako-niua*, minuscule, de mărimea unei tăvi de fructe, conţinând în miniatură toate elementele unei adevărate grădini.

Arborii se întrebuinţează sau mari, ca pini şi cedri, sau mijlocii, ca cireşi şi arţari, sau mici, ca azaleele; interesant e că nu pentru fructul lor se cultivă, ci pentru frumuseţea lor, a frunzelor, sau a florilor.

La arta grădinilor şi buchetelor de flori se alătură o altă artă migăloasă în care Japonezul e neîntrecut, arta de a cultiva arbori *pitici*. E o adevărată şcoală, şi de ştiinţă şi de răbdare. Procedeul e cam aşa: sămânţa se pune întru'un ghiveci foarte mic, cu pământ; în urmă planta e mutată în alt ghiveci, ceva mai mare, unde iarăşi, rădăcina neavând nici loc nici hrană destulă, se atrofiază. Crengile sunt îndoite, răsucite, cu tot felul de legături şi sârme, ca să li se dea o direcţie sinuoasă, aşa cum le spune gustul lor estetic. Ramurile sunt astfel torturate şi reunite, încât fac ca trunchiul să nu se desvolte decât foarte încet. Tot arborele nu e mai înalt de doi decimetri, dar are înfăţişarea unui pom secular, pe care l-ai privi de departe, ca printr'un ochean întors.

ARTA INDUSTRIALA

E vorba de acele obiecte de bronz, de lemn lăcuit, de porţelan sau de fildeş care fac admiraţia străinilor şi care sunt într'adevăr minunate, fiindcă Japonezul biruie tocmai în lucruri mici şi în arta migăloasă.

L a c u l. Fiecare dintre noi a avut prilejul să vadă un obiect de artă lăcuit, o cutie mică, o tăviţă japoneză, dar puţini ştiu câtă muncă cere facerea unui lac bun.

Obiectul în lemn e cu îngrijire uscat şi perfect netezit. După alte operaţii, i se dă un prim strat de lac, extras dintr'un arbore preţios cultivat în Japonia, numit *rhus vernicifera* şi adus din China. Apoi când lacul e frumos lustruit, e vopsit cu un strat subţire de cerneală specială de China şi iar lăcuit. In această stare, obiectul e pus la uscare într'un loc închis, întunecos şi puţin umed. Curios e că lacul se înegreşte la lumină, se usucă mai bine la umezeală şi se întăreşte mai

www.dacoromanica.ro

repede în întunerec. Pe urmă i se pune un nou strat de lac care e şters îndată, ca să i se dea un nou lac fin pe deasupra. Operaţie care se repetă de mai multe ori; şi cu cât se dau mai multe straturi de lac, cu atât e mai trainic şi mai frumos. Cele de azi din comerţ care ajung până în Europa, au cel mult cinci straturi; de aceea, după câtva timp se crapă şi se cojesc. Cele într'adevăr bune, rare chiar în Japonia, au până la 25 de straturi de lac, iar operaţiile durează mai mulţi ani chiar, fiindcă se aşteaptă ca uscarea să fie desăvârşită. Lacul se dă peste metal şi peste lemn; cele mai căutate sunt: *hinoki* (arborele vieţii), şi *kiri* (paulowna imperialis).

Lacul poate fi colorat, de obicei de culori închise; multe însă se fac roşii şi mai multe aurii, fără să mai vorbesc de incrustaţii cu sidef, cu fildeş sau cu metal. Dar munca e şi mai grea când sunt împodobite cu desenuri, fiindcă e nevoe de alte operaţii şi mai complicate, mai ales dacă desenul e în relief.

Origina acestei arte trebue căutată tot în budism, pentrucă din sec. 7 se lucrau în lac obiecte de cult şi cutii pentru tămâie, decorate cu motive religioase. Dar Japonezii şi-au întrecut profesorii prin gustul lor pentru desăvârşirea lucrurilor minuţioase. Arta se perfecţionează din ce în ce, şi atinge culmea prin 1700. Iubitorul de antichităţi găseşte asemenea exemplare foarte vechi în unele temple dela Nara. In epoca Tokungaua se lăcuiau coloanele şi porţile templelor şi palatelor. Se citează drept cel mai vestit artist în această ramură, marele pictor *Korin* (mort la începutul sec. al 17-lea), vestit cu deosebire în lacuri de aur, şi cu incrustaţii de sidef şi de argint, iar alături de el, *Koeţu*, (cu un veac înainte) şi marele *Riţuo*. In timpurile moderne a făcut lucruri minunate *Şibata Zeşin*, acum o jumătate de veac.

Lacul conţine substanţe toxice, oarecum periculoase cât timp nu e cu totul uscat. Oamenii cari răneşc arborii ca să iasă sucul, trebue să poarte mănuşi.

Specialiştii recunosc că azi nu se mai lucrează ca altă dată, pe îndelete şi solid; arta industrială nu le dă răgaz.

Ceramica îşi are origina tot în China şi în deosebi în Coreea, începând cu sfârşitul sec. al 16-lea, şi ia o mare desvoltare odată cu „ceremonia ceaiului" care avea nevoie de asemenea obiecte de artă. Incă din sec. al 13-lea se fabricau la Seto, ceainice şi ceşti de o rară frumuseţe. Numele satului a devenit curent pentru ceramică; Japonezii zic *seto-mono* („lucruri de Seto") pentru obiecte din ceramică.

www.dacoromanica.ro

Arta se perfecţionează mereu şi în sec. al 17-lea găsim la Kyoto pe pictori vestiţi făcând desenuri pentru ceramică.

Centre renumite de porţelan sunt la *Arita* în districtul Hizen; *Kaga*, cu porţelanul său *kutani* decorat cu aur şi roşu; Kyoto cu faianţa *raku* pentru ceremonia ceaiului şi cu faianţa *auata*, creată de vestitul *Ninsei* în 1650.

Azi, iubitorii de artă apreciază în deosebi două genuri de porţelanuri: unul numit de *Kyoto*, cu smalţul roşcat, fin crăpat şi împodobit cu flori, de obicei în albastru şi verde cu aur; altul numit *Saţuma*, creat de coreeni în sec. al 16-lea, de culoarea fildeşului, cu o mulţime de crăpături foarte mici, cu flori, cu peisagii şi cu animale pitice. Europa e plină de imitaţii de Saţuma, dar veritabilele sunt rare chiar în Japonia şi cu toată iscălitura de pe ele, numai un cunoscător le poate deosebi. *Kenzan* (sec. 18) şi *Ninsei* sunt cei doi mari ceramişti.

Bronz, fier şi lemn. Armuri de metal fabricau Japonezii încă din sec. al 13-lea, căşti, cuirase şi alte plăci protectoare, artistic lucrate. Fierul se lucrează şi cu ciocanul pe rece, fără să fie băgat în foc, uneori cu incrustaţii, totdeauna cu minunate desenuri; peşti, păsări, insecte, uneori scene care se continuă pe partea cealaltă.

In afară de măştile de războiu, înfiorătoare — şi caii aveau măşti, ca să îngrozească pe duşman — se lucrau odinioară măşti pentru teatru, în lemn pictat sau lăcuit; foarte reuşite ca expresie, mai ales cele din sec. al 8-lea, al 9-lea şi al 10-lea.

Bronzul introdus din China prin Coreea, căruia Japonezii îi zic *kara-kane:* „metal chinezesc", a servit încă de acum 10 secole la gonguri, vase, pentru altarele budiste, lanterne, la clopotele din templele din Osaka, Kyoto şi Nara, pentru cele mai mari clopote din lume şi până la uriaşele statui ale lui Buda, cum e Dai-baţu („marele Buda") din Kamakura (sec. al 13-lea), magnific exemplu de artă japoneză în turnătorie. Apoi oglinzi făcute dintr'un amalgam de staniu şi mercur, lustruit, cu spatele împodobit cu flori şi pasări în relief; straniu: la lumină, desenul de pe dos apare în faţă, deşi metalul e opac.

Şi nu uităm săbiile de odinioară — *ţurughi* — drepte, cu două tăişuri, lungi şi grele de tot. Cele din Evul Mediu, *katana*, erau mai uşoare, mai scurte, puţin curbe la capăt şi cu un singur tăiş. Alături de ele, *uakizaşi*, ca un pumnal, cu care se făcea hara-kiri. Ornamentaţii se lucrau pe mâner şi pe garda săbiei. Pentru cunoscător, meritul rămâne în călirea lamei, care întrece pe cele de Damasc şi Toledo.

www.dacoromanica.ro

Arta în lucruri zise *damasquin* e înălţată pe culmile fineţei. E vorba de incrustaţii de aur sau de bronz, în fier, închipuind peisagii întregi, pe tabachere, pe nasturi, pe butoni, ş. a.

Cloisonéul. Cine n'a văzut acele vase de metal care par lustuite şi pe deasupra fin desenate, şi nu a vizitat un atelier unde se lucrează, nu-şi poate da seamă până unde merge răbdarea şi migala Japonezului în artă.

Pe obiectul de bronz, roşcat, artistul face desenul, întotdeauna, din memorie. Cu un cuţit fin, sapă toate liniile desenului, iar în microscopicele şănţuleţe, pune fire late şi foarte subţiri de aur sau argint. Aceste fire ca beteala, intră în parte în şănţuleţe, unde sunt lipite cu o substanţă specială, iar o altă parte din lăţimea lor rămâne afară, constituind pereţii despărţitori, un fel de garduri minuscule. In starea asta obiectul e pus în cuptoare de foc, la o anumită temperatură şi un timp bine hotărît. Apoi e scos şi umplut cu smalţ toate spaţiile între acele gărduleţe. Obiectul e pus de mai multe ori în foc, de atâtea ori, câte culori diferite are smalţul. După ce toate aceste operaţii s'au terminat, începe altă muncă migăloasă: lustruirea. Cu un fel de gresie poroasă obiectul e netezit timp îndelungat, apoi vine rândul unei a doua gresii mai fine, apoi unei a treia şi aşa mai departe, până la cea mai fină, cu care se dă un ultim lustru.

Se fac, dela vase mari de un metru şi mai bine, până la butoni de manşete sau de piept. Valoarea unui asemenea obiect stă, în afară de fineţea şi frumuseţea desenului, în calitatea smalţului: cu cât e mai prost, cu atât apar, curând, găurele mai dese şi mai mari.

S'a lucrat cloisoné încă din sec. al 16-lea; unele exemplare de atunci se pot vedea în palatul Nigio din Kyoto; dar perfecţia e atinsă spre sfârşitul sec. al 19-lea.

Kyoto, Tokyo şi Nagoya sunt centrele unde a înflorit cloisonéul. La Tokyo, artistul *Namikawa* făcea sforţări să nu se observe reţeaua de metal, prin mozaic. La Nagoya, artistul *Kumeno*, isbutea tonuri delicate de valuri, întrebuinţând argintul.

Minunate obiecte de artă se fac din *Fildeş;* statuete, cutii, ţigarete şi tot felul de obiecte, fin lucrate şi lustruite. Valoarea lor depinde de artistul care le-a lucrat şi care de obicei se iscăleşte.

Scumpetea materialului îi face pe producători să întrebuinţeze „fildeşul de focă", dacă nu chiar os obişnuit, pe care-l dau drept fildeş veritabil.

Micile obiecte de artă, numite *neţuke*, din fildeş, metal, porţelan

www.dacoromanica.ro

sau din lemn lăcuit, cu toată micimea suprafeței, poartă uneori pe ele scene întregi.

Azi nu se mai lucrează ca odinioară. In epoca feudală, fiecare senior întreținea pe lângă el unul sau mai mulți artiști, cărora li se da casă, masă, îmbrăcăminte, pentru ei și familiile lor; aveau viața asigurată și lucrau liniștiți, fără grabă. Obiectele produse de ei erau destinate să fie făcute daruri altor seniori feudali, și era o adevărată întrecere ca fiecare să producă lucrări mai de valoare. Nefiind interesați materialicește și neavând grija zilei de mâine, ambiția lor artistică se putea desfășura în voie. Azi se cere mult și repede, iar massa mare de cumpărători europeni necunoscători, încurajează mediocritatea și imitația.

O observație referitoare la artă în general: artistul japonez e uneori grozav de *specializat:* cutare pictor nu lucrează decât șoimi, cutare sculptor numai tigri. In atelierul *Ando* din *Nagoya* mă minunam de repeziciunea, de îndemânarea cu care un artist săpa fără model, pe un vas de bronz, berze ; la uimirea mea, patronul mi-a spus :

— Bine dar el nu face altceva decât berze; tatăl și bunicul său nu au lucrat decât berze.

Broderia

Tot China le-a servit de profesoară și în arta țesutului și a broderiei. A înflorit mai întâi în Kyoto, în sec. al 13-lea, servind cu deosebire pentru costume bărbătești, până în sec. al 17-lea când a fost destinată mai mult femeii. Se țes admirabile brocaturi pentru costumele preoților și minunate broderii pentru *obi*, centura lată a femeii, pentru paravane sau kimonourile de ceremonii.

De multe ori motivele acestor desenuri sunt date de marii pictori, de un Hokusai sau un Toyokuni. Și sunt atât de bine redate, încât unele costume destinate teatrului, par adevărate picturi pe stofă: peisagii, râuri, animale, păianjeni uriași, pasări, libelule, pești, flori, închipuite cu un surprinzător realism, până la oglindirea unei raze de soare pe o pană, până la un ușor reflex în apă.

De remarcat e că în Japonia bărbații brodează, nu femeile. Totuși, cea dintâi artistă de care își aduc aminte, a fost *Ciugio Hime*, o călugăriță budistă, dintr'o familie de nobili, retrasă în templul Tayemadera în Yamato, după lungi și nemiloase suferințe. Acolo se găsește broderia ei uriașă în care închipue cerul budist ; chiar zeii au ajutat-o la lucru.

www.dacoromanica.ro

INSTITUȚII POLITICE, SOCIALE ȘI CULTURALE

POLITICA INTERNA

Politica în Japonia este cu totul interesantă prin particularitățile și psihologia ei specială, unică în lume. Șase factori o compun: mai întâi *Impăratul*, cu puterile pe care i le dă Constituția și cu influența covârșitoare asupra masselor; apoi *Cabinetul* (miniștri) și *Consiliul privat*, două instituții separate și independente una de alta, plus *Ghenro*, sfatul împăratului; al cincilea factor e *Dieta Imperială*, bicamerală, la care se adaugă *sistemul electoral*, cu legea sa specială. Al șaselea îl constitue *partidele politice*.

1. Mikadoul și Constituția

Mikado e o expresie poetică și înseamnă „Augustă Poartă"; în vorbire Japonezii nu o întrebuințează, ci zic *Tenno-Heika*: Tenno înseamnă „împărat ceresc", iar *Heika* „Majestatea Sa".

Tronul este ereditar de 2604 ani, într'o neîntreruptă linie. Ca simbol al suveranității, împăratul este învestit cu cele trei comori sfinte moștenite dela zei: oglinda, colierul și sabia. Pentru Japonezi, împăratul este deasupra noțiunei de cârmuitor; e un simbol al națiunei. De aceea împărații n'au nume; Japonezii nu simt nevoie să personifice. In clipa suirii pe tron, ia ființă un nume al domniei sale: „Inaltă justiție" sau „Pace luminoasă".

Printre primele idei luate dela străini, a fost și aceea a unei Constituții. Iar cele dintâi mișcări constituționale datează din 1874, când oamenii politici sunt împărțiți în două tabere: una *kaikoku-to* care cerea deschiderea țării pentru străini, iar cealaltă *gioi-to*, partidul xenofob.

Impăratul făgăduise cu jurământ poporului o Constituție însă nu-i dăduse decât un fel de Senat, alcătuit din oameni de merit. Opinia

www.dacoromanica.ro

publică nu a fost mulţumită; iar frământarea care se făcea, a fost cu totul nouă pentru poporul care timp de secole şi secole fusese ţinut sub despotism. Pe atunci, unul din cei mai aprigi luptători, marchizul *Okuma*, membru în Consiliul de Stat, a plănuit ideea unei adunări naţionale încă din 1883. Prinţul *Ito* a fost trimis în Europa, împreună cu o comisiune, ca să studieze şi să alcătuiască o Constituţie. Comisiunea a studiat mai mult în Prusia. Se povesteşte că acolo Bismarck le-ar fi spus:

— „Cum? Voiţi să acordaţi poporului o Constituţie, fără să fiţi siliţi?"

Făgăduiala a fost îndeplinită în 1889, când Constituţia a fost promulgată de împărat. Aşadar, fapt demn de reţinut, Constituţia a fost dată, nu votată de vreo adunare. Este în mare parte luată după aceea a Prusiei, dar apropiată ideilor şi tradiţiilor ţării. Nu e o abdicare din partea Mikadoului; dimpotrivă, el îşi păstrează Suveranitatea plină şi întreagă, la care asociază câteva organe publice. Articolul 4 din Constituţie spune limpede: „Împăratul este capul Imperiului, întrunind în El drepturile de suveranitate care se exercită după prezenta Constituţie". Cu ce titlu deţine suveranitatea? Răspund articolele 1 şi 3: „Imperiul Japoniei e guvernat de o dinastie unică şi eternă"; „împăratul este sfânt şi inviolabil". Iar prinţul *Ito*, pe atunci preşedinte de Consiliu şi autorul Constituţiei, lămureşte: puterea o deţine prin „drept divin"; adoptă deci teoria lui *Esmein*.

Iată în ce constă suveranitatea împăratului:

Sancţionează legile, ordonă publicarea şi execuţia lor (art. 6). Dă decrete imperiale cu putere de lege, când Adunarea nu e reunită, şi în caz urgent (art. 8). Declară războiu, face pace şi închee tratate (art. 13). Articolul 31 e şi mai caracteristic; el spune că în caz de războiu sau turburări naţionale, împăratul exercită puterea supremă, fără să ţină seamă de diferitele garanţii acordate cetăţenilor prin Constituţie.

Deci în principiu, Mikadoul are suveranitatea deplină. In fapt sunt oarecari atenuări, fiindcă se spune în art. 8 că decretele sale vor fi prezentate corpurilor legiuitoare şi dacă Dieta (Camera şi Senatul) nu le aprobă, guvernul le declară fără validitate. Iar prinţul Ito lămureşte în comentariile sale asupra Constituţiei, că mai e nevoe şi de o „anunţare a guvernului" cum că un decret e refuzat de Dietă, şi că numai astă anunţare desleagă pe supuşi de obligaţia de supunere.

Mai sunt în Constituţie şi alte temperări care se aduc suveranităţii absolute a Impăratului, fiindcă articolul 10 anunţă câteva legi

www.dacoromanica.ro

care fac „excepţie" dela această suveranitate absolută. Aşa, art. 58 spune că judecătorii nu pot fi destituiţi decât printr'o hotărîre judecătorească ; art. 64 lasă bugetul pe seama Dietei, etc. (observ în treacăt că teoretic, art. 64 vine în conflict cu art. 10 după care împăratul numeşte şi revoacă funcţionarii şi le fixează lefurile; însă întrucât bugetul e în mâna Dietei, dacă aceasta refuză sumele necesare, cu ce mai plăteşte lefurile funcţionarilor ?)

Impăratul mai are prin Constituţie şi *puterea legislativă*, pe care o exercită cu aprobarea Dietei (art. 5). *Puterea judecătorească* e exercitată de tribunale „în numele împăratului ; organizarea lor nu e dată Mikadoului, ci orânduită prin lege, ceeace ar însemna o altă ştirbire a suveranităţii sale.

2. Miniştrii

Art. 55 din Constituţie spune că miniştrii *(Dai-gin)* îşi dau părerea lor, împăratului, şi sunt răspunzători pentru asta. Contrasemnează toate legile, ordonanţele şi Decretele imperiale. Aşadar miniştrii nu sunt responsabili faţă de Dietă, şi cât timp împăratul are încredere în ei, rămân, chiar în desacord cu ea ; ceva mai mult, Camerile n'au dreptul de a-i interpela şi nici nu poate trânti Cabinetul printr'un vot de neîncredere.

Prinţul Ito lămureşte : „Această răspundere nu e penală ; numai împăratul poate destitui sau pedepsi un ministru ; sunt însă indirect răspunzători faţă de popor, fiindcă Dieta poate pune chestiuni ministrului şi poate prezenta adrese Suveranului, de care împăratul ţine seamă". In practică, Dieta „chestionează pe miniştri", îi trimite o reprezentaţie, apoi o adresă împăratului, după care acesta dizolvă Camerile (drept de care uzează des), în caz de conflict între reprezentanţi şi guvern.

Cabinetul are 15 miniştri : Preşedinte de Consiliu, Ministru de Interne, de Externe, de Finanţe, de Răsboi, de Marină, de Justiţie, de „Educaţie", de Agricultură şi Păduri, de Comerţ şi Industrie, de Comunicaţii, de Căi Ferate, al „Afacerilor de peste mări" (Coreea, Formosa, Sakhalin, Manciuria şi insulele dela Sud), al „Prosperităţii" şi de curând de tot, un ministru „al Asiei Mari".

O caracteristică a guvernelor este scurta lor durată, iar a miniştrilor, desele interviewuri. Dovadă că poporul are un simţ politic desvoltat, şi se interesează îndeaproape de treburile obşteşti.

www.dacoromanica.ro

Consiliul sfătuitor al Cabinetului, alcătuit din politicieni, militari și oameni de afaceri, cu mare experiență, dă avize miniștrilor în chestiuni mari naționale și internaționale.

3. Consiliul privat

Se compune din 26 de membri, cei mai de seamă bărbați de stat din Japonia; miniștrii sunt membri de drept. Cu toții sunt numiți de împărat. Rolul lor e „să dea avize"; însă influența lor este deosebit de mare: legi importante, tratate internaționale și interpretarea Constituției, intră în competența Consiliului, de altfel foarte conservator.

4. Ghenro

A fost organul sfătuitor al împăratului, alcătuit din patru mari bărbați de stat. Desbătea chestiuni grave și recomanda determinând succesiunea Cabinetului. Deși nici o lege nu-l prevedea, *Ghenro* a jucat un mare rol în viața politică. A dispărut odată cu moartea prințului *Sayongi*, ultimul ei membru.

5. Parlamentul

Camera Deputaților și *Camera Nobililor* formează *Dieta imperială*, după cum ne spune Constituția în art. 33.

Camera Nobililor cuprinde (aproximativ 415 membri: prinți de sânge, prinți *(ko)*, marchizi *(koo)*, 18 conți *(haku)* 66 viconți *(și)*, 66 baroni *(dan)* 125 de persoane numite de împărat, 4 membri ai Academiei imperiale și 66 aleși dintre cei ce plătesc dări mai mari către Stat.

Camera deputaților se compune din 466 de reprezentanți, aleși pe 4 ani de către 14 milioane de votanți, față de o populație de 76 de milioane de locuitori, cât are Japonia fără colonii. Acestea, dela 2 Martie 1925 când s'a votat legea *sufragiului universal*.

Legea electorală cere votantului să fie supus japonez, bărbat, de 25 de ani, etc., și să plătească o dare către stat minimă. Iar pentru candidat, aceleași condiții, cu excepție vârsta care trebue să fie de 30 de ani, și censul, care e suprimat.

Cei 466 de deputați sunt agricultori, bancheri, negustori, avocați, ziariști și alte profesiuni. In ultimii 20 de ani proporția agricultorilor a scăzut, și în schimb a crescut cifra celorlalte profesiuni.

www.dacoromanica.ro

Sunt *incompatibili* cu mandatul de reprezentare: funcţionarii Casei imperiale, judecătorii, consiliul Curţii de conturi, perceptorii, poliţiştii, preoţii şintoişti şi budişti, etc.

Dieta face legile şi supraveghează administraţia. Constituţia îi mai dă patru drepturi: primeşte petiţii, prezintă adrese împăratului, pune întrebări guvernului, cerându-i explicaţii, şi controlează finanţele. In practică sunt lupte politice destul de aprige, care uneori scad autoritatea împăratului. Intr'adevăr conform Constituţiei, Camera „chestionează" pe miniştri; iar dacă răspunsul nu e satisfăcător, trimite o adresă Mikadoului în care se plâng; cu alte cuvinte, fac din împărat un fel de Curte de apel contra puterii executive.

Parlamentul e uneori deosebit de activ, votând într'o singură sesiune multe legi şi încă de o importanţă care ar cere mai multă chibzuire; alte ori se ocupă de măsuri aparţinând altor factori, cum a fost cu o lege care interzicea elevilor de liceu să fumeze.

La alegeri, candidaţii pleacă în campanii electorale, dau banchete, cu sake şi cu gheişe, ţin discursuri interminabile, dar nimeni nu întreabă pe candidat ce program politic va desfăşura, nimeni nu se interesează de problemele politice. Uneori se întrebuinţează şi o clasă specială de bătăuşi, *soşi*, iar pe lângă ei, un întreg arsenal de corupţii, şi aşa de larg aplicat, încât Japonezii fac statistici cu rubrici speciale, ca bunăoară: „daruri în bani", „daruri în natură"; distracţii"; „intimidări"; „violenţe", ş. a. Legea specială pentru prohibirea corupţiilor practicate în alegeri, pedepseşte cu multă severitate pe cei ce nu ţin seama de ea; în nici un caz însă nu se săvârşesc excesele dela noi şi nu se văd guverne care să n'aibă majoritatea în parlament, fiindcă în Japonia nu e nevoe de aşa ceva.

Dieta n'a fost influentă niciodată în Japonia. Dar fiindcă un partid politic e un puternic mijloc de propagandă, de mult timp, grupuri liberale se străduesc să smulgă elementelor reacţionare, o constituţie mai democrată. Deci, ca să prevină schimbări sociale prea bruşte, e nevoe de o mână puternică peste partide; de aceea oligarhia se interesează de politică.

6. Partidele politice

nu sunt decât continuarea vechilor clănuri, numite în vechime *han*, cuvânt care s'ar traduce mai bine prin „daimiat", fiindcă constau în teritoriul şi partizanii personali ai seniorilor feudali, Daimyo.

www.dacoromanica.ro

Erau pe vremuri patru mari daimiate: *Saţuma*, *Cioşu*, *Tosa* şi *Hizen*, care supravieţuesc într'o oarecare măsură până astăzi, deşi în drept au fost abolite împreună cu întreaga feudalitate, în 1871. Primele două erau mai însemnate; clanul *Saţuma*, caracterizându-se prin curaj, format fiind din soldaţi şi marinari, îndrăsneţi şi agresivi; şi clanul *Cioşu*, renumit prin sagacitate, inteligenţă, alcătuit din diplomaţi şi administratori abili.

Astăzi sunt două partide politice principale:

Seiyukai, „partidul constituţional" (*sei* = politică; *yu* = amic; *kai*= partid), organizat de fostul prinţ Ito în 1900, iar în urmă de Hara, fost prim ministru şi asasinat în 1921 de un fanatic patriot. E semnificativ faptul că Hara a dizolvat Camerile, pentrucă considera ca un pericol public proectul de lege al sufragiului universal, pe care celelalte partide îl introduseseră în Dietă. Culoarea acestui partid ar fi mai mult conservatoare. E finanţat de Miţui.

Minseito, zis liberal. Politică vagă, înclinat spre expansiunea economică, şi contra exceselor armatei. Ţine de trustul Miţubişi.

Apoi: *Koku-on-şa*, (*„Asociaţia imperialistă"*) fondată în 1923 de un grup de ofiţeri şi magistraţi, alcătuită din personalităţi de prim ordin, consultate de împărat. Subvenţionat de toţi magnaţii.

Zenkoku Reno Taişuto, de extremă stângă, fără comunişti. Cel mai puternic partid proletar, şi

Nippon Kokka Şakai-To, socialism de Stat naţional, fondat în 1932.

Partidul *Kenseikai* (*ken* = constituţie) format de prinţul Kaţura, după exemplul prinţului Ito. Nuanţa lui politică e liberală.

Kokuminto, vechi partid progresist, format în 1882 de marchizul Okuma, una din cele mai mari figuri de stat ale Japoniei. Reorganizarea acestui partid s'a făcut cu 18 ani mai târziu, când s'a adoptat şi numele de *Kokumin* care înseamnă „popor"; după nume deci ar fi partidul popular. La acestea se adaugă partidul *Seiyu-honto* (*honto* = adevărat), rupt din Seiyukai în 1924.

Caracteristica partidelor politice e că prezintă uneori un front solid şi unit, când şeful lor are mâna de fier, deşi ele cunosc şi desbinarea.

Grupurile politice au dela partid mai mult numele decât un program definit. Uneori le lipseşte chiar coeziunea necesară: s'a văzut în timpul alegerilor, spectacolul unic al candidaţilor de sub acelaşi steag, combătându-se cu violenţă. Iar presa îi ironiza, zicând că „partidul e ca doi soţi care se ceartă, dar care nu se hotărăsc să se despartă".

www.dacoromanica.ro

ADMINISTRAŢIA

Inaintea revoluţiei din 1868, Japonia era împărţită în districte numite *Han* (vreo 300), în capul cărora era câte un senior feudal, *Daimyo*. In 1871, când feudaliatea a fost abolită, s'a stabilit o birocraţie centralizată, cu prefecturi, în locul acelor *han*. *Trei* oraşe imperiale, Tokyo, Kyoto şi Osaka, aveau un regim special. In vechea Japonie exista şi o altă împărţire pur geografică, în provincii *(kuni)*, foarte populară.

Astăzi ţara e împărţită în prefecturi, 3 numite *fu*, restul, 43 *ken*; în afară de insula Hokkaido şi colonii, cari au o altă împărţire. Formosa şi Coreea sunt sub un control semi-militar, cu un guvernator general. Prefecturile sunt împărţite în districte, *gun*, iar acestea la rândul lor, subdivizate în sate, *mura* şi oraşe, *maci*, pe lângă capitale autonome. In 1938 erau 146 de oraşe, 1711 comune şi 9.254 de sate.

Guvernatorii prefecturilor şi şefii districtelor sunt numiţi de ministrul de interne. Fiecare prefectură are o adunare de membri, aleşi prin vot popular; adunarea nu e decât sfătuitoarea guvernului. Şi un consiliu de 10 membrii din adunare. Primarii sunt aleşi prin vot indirect, de obicei pe patru ani. Capitalele au un Consiliu de 30 de membri; celelalte comune, 12. Municipiile au controlul gospodăresc dar nu şi al poliţiei, care depinde de ministrul de Interne. Primarul capitalelor e ales de Consiliul oraşului. Legea recunoaşte unui oraş caracterul de persoană juridică *(hogin)*.

Caracteristica administraţiei japoneze e că este tare complicată, cu un mare număr de funcţionari mereu în creştere; din astă cauză e greoaie şi cere un formalism încurcat. Legat de politică, funcţionarul urmează fluctuaţiile ei.

Serviciul poliţiei este pus sub controlul ministerului de Interne. Au tribunale poliţieneşti care judecă infracţiuni pedepsibile cu amendă şi până la 20 de zile închisoare. Poliţistul în Japonia se bucură de o mare autoritate; are puteri întinse şi e foarte respectat.

LEGI ŞI TRIBUNALE

In vechiul drept nu existau nici teorii ştiinţifice, nici vreo definiţie legală şi cu atât mai puţin lucrări dogmatice sau vreo literatură de drept. Tot bagajul juridic sta în obiceiuri, reguli locale sau precedente

www.dacoromanica.ro

juridice, adunate la întâmplare și împestrițate cu vechile obiceiuri chineze. In dreptul penal a existat smulgerea mărturisirilor prin cazną, până acum 60 și ceva de ani, iar „proba cu apă fiartă" era una din dovezile de nevinovăție ale acuzatului.

După revoluția și restaurarea împăratului în 1867, Europenii au intrat cu forța și și-au impus *privilegiul de exteritorialitate*, dreptul de a fi judecați de consulii lor respectivi, chiar într'un conflict ivit între un European și un Japonez. Bărbații lor de stat au dus adevărate războaie diplomatice cu puterile europene, ca să fie revizuite asemenea tratate. Europenii le spuseseră limpede: „Nu putem avea încredere în tribunalele japoneze, câtă vreme aveți în legi cazna". Atunci Japonezii s'au pus pe muncă. Au trimis pe tinerii lor de valoare în Europa, să studieze legislația; au invitat jurisconsulții europeni și împreună au alcătuit codurile de astăzi.

Codul penal și *procedura penală*, publicate în 1880, sunt opera profesorului francez Boissonade și conțin principiile codului francez, ținând totuși seamă de unele idei japoneze. Astfel, juriul criminal nu exista în Japonia; iar ca pedepse au moartea prin spânzurătoare, deportarea pe termen sau pe viață, închisoarea pe termen sau pe viață, cu sau fără muncă silnică, și amenda.

Codul de *procedură civilă* a fost publicat cu 10 ani mai târziu. Iar în 1899 *codul de comerț*, unde după ideea germană, falimentele sunt tratate de o lege a parte, atât în civil cât și în comercial. Cam în același an a fost promulgat și *codul civil*; tot Boissonade alcătuise în parte proectul, dar a fost apoi revizuit radical, luând de model codul civil german; nu prevede totul ca cel german, ci ca cel francez, pune numai principiile generale.

Trecerea dela o mentalitate la alta fusese prea bruscă, ca să nu fi dat naștere la inevitabile conflicte. Când dai unei țări legiuiri noi, spune Montesquieu, caută de nu-i atinge obiceiurile, ca să nu-i vatămi și morala. De acest principiu, legiuitorii japonezi în zelul lor, n'au prea ținut seamă, așa încât azi, în aplicarea legilor noi, e obiceiul să se considere literă moartă dispozițiile care jignesc datinele și vechile tradiții ale țării, ca bună oară în cazurile de divorț și de drepturile femeilor în general.

www.dacoromanica.ro

Instanţe de judecată

Japonia are o *Curte de Casaţie* (daişin-in), 7 *Curţi de apel* (koso-in), 52 de tribunale de prefecturi (ciho-saibanşio) plus 87 de sub-tribunale, 283 de *judecătorii de comune* (ku-saibanşio), în afară de 1790 de sub-judecătorii. Toate au şi jurisdicţia civilă şi criminală. O *Curte a litigiilor administrative* (ghiosei-saibanşio), un fel de Contencios administrativ, judecă pe cei lezaţi în drepturile lor de către o dispoziţie administrativă. Din 1928 au şi *Curte cu 12 juraţi.*

Magistraţii sunt prost plătiţi, motiv pentru care s'au pus în grevă în 1901, când Dieta refuzase un proect de lege pentru mărirea salariilor lor. Art. 57 şi 61 din Constituţie pun principiul independenţei şi inamovibilităţii judecătorilor.

In privinţa *avocaţilor*, legea din 1893 organizează *baroul*, luând ca model pe cel francez. In Japonia există şi *notari publici.*

Inchisori. Erau în 1939, 159 de închisori şi 1219 locuri de închisoare pe lângă secţiile poliţieneşti, cu un total de 47.098 de deţinuţi, dintre cari, numai 741 de femei! Deţinuţii sub 18 ani sunt separaţi de ceilalţi. Caracteristic e că sistemul celular e rar întrebuinţat, fiindcă s'a dovedit că are o influenţă morbidă asupra deţinutului.

In închisori se predă morala, Dumineca şi sărbătorile, şi câteva ore de educaţie, în celelalte zile. Li se permite să-şi ia cărţi după alegere, li se dă băi foarte des şi o hrană destul de frugală. Cei condamnaţi pentru infracţiuni mai grave sunt obligaţi la muncă.

ARMATA ŞI FLOTA

Timp de şapte secole, până la abolirea feudalităţii în 1868, serviciul militar fusese un privilegiu numai pentru samurai. De atunci, Japonia adoptă principiile şi sistemele europene.

In 1873 armata japoneză se compunea din 36.000 de oameni cu 46.250 pe picior de războiu. Modeste începuturi, ca să ajungă la temuta armată de azi.

A r m a t a.

Până la războiul ruso-japonez, se da armatei o importanţă mai mare decât flotei. Organizarea ei a fost modelată după sistemul prusian.

www.dacoromanica.ro

Legea recrutării din 1873 priveşte pe toţi bărbaţii între 17 şi 40 de ani. Intreg serviciul (activ, rezervă şi completare) se întinde 17 ani şi 4 luni, începând dela vârsta de 20 de ani. In 1907 a fost adoptat, numai pentru infanterie serviciul activ de doi ani: rezerva se întinde încă 4 ani şi 4 luni, iar restul de 10 ani, miliţia. Legea din 1921 reduce la un an serviciul activ, pentru învăţători. Lege revizuită în 1927, când s'a micşorat termenul de serviciu activ; sistem adoptat şi de marină.

In 1922 armata era formată din 21 de divizii, adică 308.000 oameni. Ea a fost micşorată în decursul timpului până la 17 divizii constând în vreo 230.000 oameni (1937). Din Iulie 1937 atât armata cât şi flota au fost reorganizate complect. Nu se cunosc date.

Infanteria este excepţional de bună şi disciplinată. Soldatul este brav şi devotat, cu un spirit de sacrificiu fără egal.

Armata niponă este sub comanda personală a Impăratului: ca şi acum 26 de veacuri când primul Mikado, Gimmu-Tenno îşi conducea el singur oştile la bătălie.

Aviaţia. In 1919 a fost deschisă şcoala militară de aviaţie, cu aproape 100 de elevi. Organizarea ei a avut atunci instructori englezi şi francezi. Corpul de aviaţie militară creat, consta în 11 escadrile de recunoaştere, 11 escadrile de luptă, 4 de bombardament şi 2 de baloane.

Aviaţia navală datează din 1912. In 1920 planul cuprindea 280 de aparate, plan care trebuia terminat în 2—3 ani. In 1921 cele două staţiuni navale aveau câte un corp fiecare, cu intenţia de a le ridica numărul la 5, de fiecare staţie.

In 1937 aviaţia navală se compunea din 30½ corpuri de aviaţie şi mai multe port-avioane. Numărul de aeroplane nu se cunoaşte. Numărul aviatorilor (ofiţeri şi soldaţi), peste 10.000, cifră considerabil depăşită mai târziu.

Flota de răsboi.

Face salturi uluitoare în desvoltarea ei. Inceputurile se datoresc amiralului *Togo* care după 7 ani de studii în Anglia, dela 1875, în 30 de ani o aduce în stare de a sdrobi marea flotă rusă cu vechime şi tradiţie. In 1890 abia aveau 32.300 de tone de cuirasate, cumpărate din străinătate; după 43 de ani, flota e de 26 de ori mai mare şi construită aproape în întregime în Japonia. Firesţe, cifre nu se dau în vileag; dar răsboiul a arătat că forţele sunt cu mult mai mari decât se bănuia.

Şcoala navală este neînchipuit de severă. In 1933, din 8.000 de

www.dacoromanica.ro

candidaţi, au fost aleşi abia 200 de elevi; din 40 de înscrişi la examen, a admis abia unul. După 40 de luni de instrucţie şi o călătorie de 9 luni în Europa, Asia şi America, se formează un marinar deosebit de bun.

Prin uneltirile Statelor-Unite, Japonia pierde alianţa cu Anglia în 1922; convenţia dela Washington din acel an, care a impus limite flotei japoneze, este rezultatul acestor lucrături ale Americei; atunci, marinari şi ofiţeri japonezi îşi fac harakiri neputând supravieţui ruşinei; iar primul ministru Hara este asasinat.

In 1934 manevrele americane dovedesc unele slăbiciuni. Japonia nu se mai teme. Ministrul marinei, *Osumi*, declară că Japonia este hotărîtă să stăpânească mările Orientului şi cere egalitate de flotă cu Statele-Unite şi Anglia. După 60 de ani dela întoarcerea în patrie a amiralului Togo.

Timp de 30 de ani expansiunea japoneză s'a îndreptat spre Sud, spre calea naturală a lor, pentrucă acolo sunt spaţii goale mai mari, o climă mai potrivită şi pentrucă de acolo îşi trag Japonezii rădăcinile; şi o expansiune silită spre Nord, unde îi încuraja Anglo-saxonii ca să-i îndepărteze de domeniile lor din Sud.

Dela primul războiu mondial însă, expansiunea devine economică, mondială, anti-colonială, ca şi cea americană, adică fără riscurile războaielor. Numai că surplusul demografic împinge Japonia să combine aceste două expansiuni: economic cu teritorial. Calea urmată din 1868 o dovedeşte cu prisosinţă.

ŞCOALA ŞI EDUCAŢIA

In vechea Japonie învăţământul era destul de răspândit, însă într'o formă rudimentară şi constituind numai un apanagiu al clasei nobile. Erau şcoli organizate de daimyo numite *hangaku*, numai pentru fii de nobili şi pentru pregătirea funcţionarilor; mai erau şi şcoli pe lângă temple, *tera-koya* (*tera* = templu budist; *koya* = casă de copii) şcoli libere, urmate şi de copii celorlalte clase. Baza învăţământului o forma studiul scrierii şi citirii caracterelor chineze, la care se adăugau câteva noţiuni de calcul, puţină geografie, reguli de morală şi principii de politeţe.

Conduse mai mult de preoţi, spiritul învăţământului în acele timpuri era budist, iar din sec. al 17-lea, mai mult confucianist. Profesorii

www.dacoromanica.ro

nu primeau nici un fel de pregătire specială şi nici nu erau supuşi controlului statului.

Abia în 1868, după Revoluţie, apar primele şcoli de stat, ca să poată uşura marea operă de europenizare a Japoniei. In 1871 se înfiinţează un minister al „Educaţiei", iar după un an se promulgă obligativitatea învăţământului primar.

Invăţământul

Azi, învăţământul cuprinde şcoala primară, secundară şi superioară; iar organizarea instrucţiei publice a avut de model învăţământul pedagogic al Statelor-Unite. Ultimii ani i-au adus o desvoltare însemnată; socotind toate şcolile de stat, de comună şi particulare, şcoli primare, secundare, universitare, profesionale, normale şi tehnice la un loc, erau în 1938, 48.637 de şcoli, în care peste 223.000 de profesori şi maeştri predau la 15.638.780 de elevi; plus 2000 de grădini de copii cu 162.000 de copii. Aceasta la o populaţie de 72 de milioane de locuitori, cât avea ţara atunci, fără colonii. [3]

Invăţământul primar cuprinde două grade, fiecare cu câte patru ani de studiu: şcoala primară inferioară, pentru copii dela 6 la 10 ani, şi şcoala primară superioară, dela 10—14 ani: 11.792.738 de şcolari în 25.906 şcoli (în 1938). Obligativitatea învăţământului primar priveşte amândouă gradele; întrucât însă, legislaţiile de muncă permit folosirea copiilor dela 11 ani în stabilimentele industriale (legea din 1902), rămân în realitate obligatorii numai primii patru ani, adică până la vârsta de 11 ani. E adevărat că legea cere industriaşilor să dea instrucţie lucrătorilor mai mici de 14 ani; dar învăţământul în uzine e firesţe, mai slab. Deşi obligator, învăţământul nu e însă gratuit, iar pentru părinţii cari n'ar putea plăti taxa şcolară — taxa de altfel foarte mică — se prevede înlocuirea contribuţiei prin prestare de lucru în natură, sau chiar de mână de lucru, la serviciile publice.

Urmează şcoala 99,59% dintre copii. Aşa dar, numărul neştiutorilor de carte este redus aproape la zero, într'o ţară în care în locul celor 26 de litere, sunt de învăţat cel puţin 3000 de semne. Severă lecţie!

Organizarea şi întreţinerea şcoalei primare inferioare cade în sarcina comunei; azi nu există comună, oricât de modestă, care să n'aibă cel puţin una.

Insă situaţia şcoalei primare nu este dintre cele mai fericite,

www.dacoromanica.ro

pentru că e dat în sarcina unui institutor un număr prea mare de elevi; faţă de numărul copiilor cari urmează şcoala, corpul didactic primar este neîndestulător, din cauza condiţiei materiale destul de rea a institutorilor. Deşi obligaţi să aibă o pregătire specială în şcoli normale, învăţătorii primesc un salariu de nimic, care i-a adus la marea agitaţie din 1920 pentru mărirea lefurilor, de altfel fără mare profit.

Invăţământul secundar are şi el două grade; şcoala medie şi şcoala superioară. Cea dintâi e de 5 ani, plus un an de curs complimentar, dela 12—18 ani; pentru a intra, se cere absolvirea cursului primar superior, sau un examen de echivalenţă pentru cei ce n'au urmat într'o şcoală publică. Prin concurs intră în „şcoala superioară", unde după 3—4 ani obţin o diplomă cu care se pot înscrie la universitate, la vârsta de 22 de ani.

Şcoala secundară — liceul japonez — este internat cu plată. Iar la terminarea celor 5 ani (4 la fete), se dă un examen pentru admiterea din şcoala medie în cursul superior.

După cum se vede, şcoala primară inferioară ar corespunde şcoalei noastre primare, iar cea primară superioară, gimnaziului nostru; şcoala secundară medie echivalează cursului superior al învăţământului nostru secundar, mai ales că absolvirea lui dă drepturi speciale, ca bacalaureatul la noi.

Cu şcoala medie se pot ocupa funcţiuni la stat; ea dă dreptul de a intra în şcolile militare şi cele profesionale sau tehnice speciale. Numai pentru universitate se cere absolvirea şcoalei secundare superioare. Şcoale secundare medii ar trebui să fie în mod obligator, numai câte una de fiecare district; dar azi, aproape nu există oraş fără şcoală medie. Şcoale superioare sunt 32, în toată Japonia,, şi ele pregătesc viitorii studenţi pentru cele 45 de universităţi: 18 de stat şi 25 particulare cu un total de 73.000 de studenţi şi 6385 de profesori (în 1938).

Invăţământul universitar e de 3 ani în general; la facultatea de drept sunt 4 ani, iar la medicină 5. La absolvirea facultăţii se conferă titlul de licenţiat, *hakase*, de către consiliul profesoral; titlul de doctor *dai-hakase*, se acordă de minister licenţiaţilor meritoşi cari s'au distins prin lucrări speciale.

Universitatea e condusă de un rector asistat de un consiliu; rectorul şi decanii sunt numiţi de ministru. Deşi în consiliu sunt profesori de fiecare facultate, aleşi de colegii lor, profesorii nu sunt independenţi, ci pot fi revocaţi.

Universitatea imperială din *Tokyo*, cea mai veche (1877) şi cea

www.dacoromanica.ro

mai renumită, are 15 facultăţi: drept, medicină, litere, inginerie, ştiinţe şi agricultură, economie, comerţ, politică, tehnologie etc. Celelalte au unele dintre ele de mai sus.

Dintre cele particulare, două merită o menţiune specială: universitatea *Keyo*, fondată de celebrul *Fukudzauà*, şi universitatea *Uàseda*, întemeiată în 1882 de marchizul *Okuma*, pe cheltuiala sa; cea din urmă, de altfel ca şi altele, a avut de model instituţiile culturale americane, cuprinzând la un loc, în aceeaşi curte largă: o grădină de copii, o şcoală secundară, una normală şi alta specială, şi o universitate, cu facultăţi de drept, politică, inginerie, economie şi comerţ.

Semnificativă e preferinţa studenţilor japonezi pentru diferite facultăţi: cei mai mulţi se înscriu la drept; în al doilea rând la medicină, apoi la economie domestică, litere şi ştiinţe, etc.

Tot în Tokyo este şi *„Universitatea femeilor"*, în care fetele absolvente ale cursului superior al liceului, urmează mai multe facultăţi: economie domestică, litere şi ştiinţe, etc.

Japonia are o mulţime de *şcoli speciale:* normale pentru pregătirea învăţătorilor, militare pentru ofiţeri, şcoli superioare tehnice, industriale, comerciale şi agricole, şcoli de muzică, şcoli pentru orbi, muţi şi surzi, în afară de şcoli particulare, *Semon Daigaku*, în care se predă litere, drept şi politică, pregătind pentru carierele politice, administrative şi presă.

Cea mai caracteristică e şcoala nobililor *(Gakuşu-in)* pentru copii de nobili şi cu privilegii speciale, reminiscenţă din timpuri feudale. Aci se învaţă cu stăruinţă *giu-giţu* lupta japoneză, şi *kengiţu*, scrima japoneză, cu căşti şi haine amintind pe vechii samurai. Educaţia e militară. Absolvenţii se fac militari, sau intră în diplomaţie.

Programe şi metode de predare

Organizarea învăţământului în Japonia nu oferă puncte prea deosebite de modul de organizare în oricare altă ţară civilizată. *Materialul de studii* e însă firesc altfel distribuit şi în bună parte nou, într'o ţară cu condiţii de viaţă culturală atât de specifice.

In primul rând scrisul şi cititul, care formează fundamentul învăţământului şi la noi, este pentru Japonia o adevărată problemă. In şcoala primară se învaţă mai întâi semnele fonetice ale scriiturii japoneze *kana;* iar din cele 45.000 de semne ideografice chineze, s'a convenit că 3000 de caractere ajung vieţii comune, din care şcoala

www.dacoromanica.ro

primară se obligă să facă pe micii elevi să memoreze 2000; în practică nu se învaţă decât 1200.

Principala grije însă şi baza învăţământului primar, este morala, o morală laică şi independentă de orice religie, fiindcă în nici un fel de şcoală nu se permite să se predea religia şi nici să se celebreze vreun oficiu divin. Şi deşi se spune că morala fără religie este o „formulă negativă", totuşi morala japoneză nu e inferioară celei europene. In fond, întreaga această morală a învăţământului primar este însufleţită de un spirit şintoist, propunându-şi să desvolte cultul strămoşilor, adoraţia împăratului şi înălţarea sentimentului patriotic, infiltrându-se de mic Japonezului idei ca: „Marea Japonie este superioară tuturor ţărilor din lume". Ea a dus la formarea acelui spirit cetăţenesc care pune interesul obştesc înaintea celui individual.

O caracteristică de asemeni este grija pe care o dă şcoala primară educaţiei fizice. Gimnastica este obiect de primă obligativitate şi ocupă mai multe ore pe săptămână, inspirată din metodele americane, contribuţie valoroasă la îmbunătăţirea rassei. Tot în şcoala primară se mai predau noţiuni de aritmetică, geografia ţării şi istorie la care se învaţă legende şi mitologie, însă cu titlul de istorie, fiindcă măgulește orgoliul naţional. Intregirea o face desenul, cântul şi lucrul manual, sau cusutul la fete. In program se dă un loc mare pentru aritmetică, morală, scris şi gimnastică, şi un mai mic loc pentru istorie, geografie şi „lecţii de lucru" (intuiţie). Adaug că ai ocazia să vezi deseori pe străzi şiruri întregi de şcolari din clasele primare, băeţi şi fete cu de ale mâncării, şi sub conducerea câtorva institutori, porniţi în excursii, uneori destul de lungi.

In genere, programele sunt prea încărcate. In cele 24—26 de ore pe săptămână, şcolarul din clasele primare trebue să înmagazineze prea multe cunoştinţe deodată, riscând să nu asimileze decât noţiuni vagi, superficiale; memoria se desvoltă fatal în detrimentul raţionamentului, şi nu se cultivă în deajuns iniţiativa copiilor; clasele sunt oarecum pasive. Nu e mai puţin adevărat însă că iniţiativa individuală poate dăuna spiritului colectiv, deci unităţii naţionale, iar desvoltarea raţionamentului se face în paguba gândirii intuitive, acel bun simţ de mare însemnătate călăuzitoare în viaţă.

Baza învăţământului secundar prezintă aceeaşi caracteristică văzută la cel primar; morala e condusă de spiritul care domină învăţământul primar. Şi aci cărţile de istorie spun că: „Imperiul japonez are o origină diferită de a tuturor celorlalte state de pe glob"; că „Impăratul este de esenţă divină şi descendent direct din zeiţa Ama-

www.dacoromanica.ro

terasu, căci o singură linie de împăraţi a fost dela origină şi până azi". Iar legendele mitice din cronicile Nihon-ghi şi Kogi-ki sunt fapte şi date de istorie reală.

Acest spirit naţionalist, care a dominat şi altădată, a contribuit într'o largă măsură ca Japonia să fie în Extremul Orient singura ţară liberă de dominaţia sau influenţa vreunei ţări europene.

O lipsă generală a învăţământului e un abuz de cunoştinţe generale, care rămân până la sfârşitul studiilor neadâncite, ocupând şi obosind memoria; pe de o parte împiedică desvoltarea spiritului şi a personalităţii elevului, iar pe de alta, nu îngădue specializarea şi pregătirea de timpuriu a unei cariere potrivite aptitudinilor lui. E un punct de mare importanţă în formarea forţelor lor intelectuale. Pe când la noi se dă o deosebită atenţie pentru desvoltarea individualităţii elevului, în şcoala japoneză se înfrânge orice iniţiativă, orice personalitate, intronând cu respect acel *magister dixit* care odinioară s'a plimbat şi prin şcoala noastră europeană. Aşa s'a putut forma acel spirit colectiv, minunat instrument de conducere a unei ţări, în timp ce spiritul individualist, dimpotrivă, este o piedică. Studentul japonez e cât se poate de muncitor, memorează totul — până la trimiteri: capitole, pagini, paragrafe — fără să se preocupe prea mult să priceapă şi fără să aibă desvoltat simţul critic.

In şcoală se învaţă, în afară de limbile japoneză şi chineză, încă două limbi străine; însă la absolvirea liceului, elevii nu ajung să se poată face înţeleşi uşor în vreuna.

Iată cum se împarte materia în şcoala medie, pe numărul orelor pe săptămână: 5 de agricultură şi industrie, 2 de comerţ, 4 ore de limbă japoneză, 3 de literatură chineză, 2 de istorie, 2 de geografie, 3 de matematici, 2 de ştiinţe, 6 de gimnastică, 1 de muzică, 2 de morală, 1 de scris, 2 de lucru aplicat la băeţi şi 5 de gospodărie şi lucru la fete, cu un total de 32—34 de ore pe săptămână.

Nota generală a şcoalei japoneze este utilitarismul.

Profesorii au calităţi preţioase de educatori: au blândeţea, răbdarea necesară şi o dragoste deosebită de copii; în şcoala japoneză nu există pedepse corporale. In schimb nu totdeauna sunt la înălţime sub raportul pregătirii şi al poziţiei sociale, fiindcă sunt şi azi încă prost remuneraţi. De altfel nimeni nu-i controlează prin inspecţii şcolare, ca la noi. Când le simt insuficienţa, elevii nu se sfiesc să-i ridiculizeze. Cu toate că unii profesori locuesc la internat cu elevii, totuşi n'au relaţii sufleteşti cu ei.

www.dacoromanica.ro

Invăţământul în Japonia este prea lung. Copilul intrat la 6 ani în şcoala primară, abia la 22 poate ajunge la universitate şi deci la 26 de ani cel mai de vreme, cu greu poate termina studiile şi pătrunde în viaţa publică. Şi cum învăţământul nu e gratuit, iar la acea vârstă, studentul nu mai poate fi întreţinut de familie, şi nici nu-şi are o poziţie socială făcută, găsim studenţi vânzători de ziare, muncitori sau purtători de *rikşa*, trăsurica japoneză, ca să-şi poată câştiga existenţa şi întregi instrucţia.

Altfel, universitatea e bine organizată pentru învăţământul practic. Cea din Tokyo este un adevărat domeniu cu biblioteci, laboratorii şi muzee pentru facultatea de ştiinţe, cu clinici, spitale şi spital veterinar, pentru medicină, cu pepiniere, câmpuri de cultură şi o adevărată pădure pentru facultatea de agricultură.

In şcoli predau şi un număr mic de profesori europeni, de sub a căror tutelă Japonezii caută să iasă prea de timpuriu, contra propriului lor interes. Citez un singur nume ilustru: *Basil Chamberlain*, englez profesor „emeritus" la universitatea imperială din Tokyo, fost profesor de filologie japoneză.

Termin cu o altă caracteristică a studentului japonez: în această ţară, greve de studenţi universitari, de elevi de liceu, ba chiar şi de eleve, sunt destul de dese. Studentul se amestecă deseori în politică şi serveşte drept armă unora şi altora. E pe de o parte consecinţa firească a spiritului de independenţă; iar pe de alta, ilustrarea simţului politic.

ACADEMIA ŞI BIBLIOTECILE

Academia japoneză, înfiinţată în 1879, are două secţii: una de ştiinţă şi alta de litere şi sociologie. Menirea ei e de a ridica prestigiul literelor, ştiinţelor şi artelor şi de a exercita o binefăcătoare influenţă asupra instrucţiei publice. Se compune din 60 de membri, personalităţi în vârstă de 60 de ani, o parte numiţi de împărat, alta, de membrii Academiei sub rezerva aprobării ministeriale.

Biblioteci. Sunt 4752 de biblioteci publice cu 12.985.000 de cărţi şi 24.551.000 de cititori (1938).

Una din cele mai mari este *biblioteca imperială* din Tokyo şi *biblioteca universităţii imperiale*.

www.dacoromanica.ro

TIPARUL ŞI PRESA

Tiparul datează în Japonia de mai bine de 11 veacuri; jurnalismul însă, în înţelesul de azi al cuvântului, numai de vreo 70 de ani.

Tiparul le-a venit tot din China, pe la anul 770 după Ch., când împărăteasa *Şotoku* porunceşte să se imprime un milion de cântece budiste pe fâşii mici de hârtie, pentru a fi distribuite pe la temple. Însă primele cărţi tipărite datează din sec. XII şi XIII. Un puternic avânt se dă tiparului abia prin sec. 17 cu şogunul *Ieyasu;* până aci tiparul sta în gravarea caracterelor chineze pe o mare placă de lemn; în timpul acestui şogun însă, Japonezii învaţă dela Coreeni să se folosească de caracterele mobile. Fiindcă în Coreea se cunoştea imprimarea cu caractere mobile încă din 1324, deci *înaintea lui Gutenberg* (1397—1468). Abia prin 1870 se adoptă metodele Europenilor pentru tipar.

Ziarele apar pentru prima oară în 1865; până atunci existau doar *yomi-uri* („strigători de stradă"), cu table rudimentare de lemn, pe care erau gravate semnele scriiturii lor, şi numai când era vorba de vreo crimă sau alt fapt senzaţional. Un pas înainte îl face *Şimbun-Zaşi*, care cuprindea şi ceva politică. Însă cel dintâi ziar propriu vorbind, este *Yokohama-Mainici-Şimbun* („Gazeta zilnică Yokohama"), în 1871. Ziar în formă modernă, cu informaţii şi politică, apare în anul viitor cu *Nişin-Şingişi.*

In 1933 se tipăreau în toată Japonia nu mai puţin de 1.103 ziare, dintre care, câteva mai însemnate cu un tiraj foarte mare, fiindcă toată lumea citeşte ziarele, şi de obicei două sau trei; până şi populaţia dela sate citeşte gazetele cu mult mai mult decât la noi; în total se imprimă zilnic peste 19 milioane de exemplare. Numai *Osaka-Asahi* are un tiraj de 1.300.000 foi, iar *Tokyo-Asahi* se tipăreşte în 1.100.000 de exemplare.

Câteva ziare dintre cele mai mari: *Tokyo Asahi Şimbun, (şimbun* înseamnă „ziar"), *Nici-nici, Yomiuri, Hoci, Miyako, Kokumin Ciugai.* şi *Şogyo Şimpo.*

Uneori vezi pe stradă băeţi alergând cu un teanc de ziare sub braţ, cu o legătură de clopoţei atârnată la brâu şi strigând în gura mare: *gogai! gogai!* („extra! extra!"); sunt ediţiile speciale care se tipăresc uimitor de repede, când e vorba de vreun eveniment important.

Cel care nu a văzut o tipografie japoneză, nu-şi poate da seama ce înseamnă să tipăreşti o gazetă cu 6.100 de semne diferite, fiecare

www.dacoromanica.ro

în mai multe mărimi, şi asta în afară de scriitura curat japoneză: fiindcă în dreapta fiecărui caracter chinez, găseşti scris mic de tot, în scriitura japoneză *kana*, pronunţia acelei hieroglife chineze; şi cum scriitura kana are numai 72 de semne, gazetele pot fi citite şi de clasa cea mai puţin cultă.

Culegerea semnelor e cât se poate de interesantă: un Japonez citeşte tare şi răspicat manuscrisul, pronunţând numele specific al fiecărui semn din scriitura chineză. Semnele sunt orânduite în căsuţe care umple mai multe odăi, iar distribuţia e făcută după „radicale", depinzând de desenul lor. In faţa celui ce citeşte, sunt o mulţime de băeţi mici, cari pe măsură ce se citeşte, pleacă pe rând şi în ordine, caută fiecare semnul în secţiunea rezervată lui, şi-l aduc culegătorului.

In Japonia se tipăresc şi 7 ziare scrise în englezeşte. Dintre ele cel mai vechi e *Japan Times* apărut în 1865.

Reviste apar enorm de multe; în 1937 erau 18.651: ilustrate sau nu, de literatură, medicină, chimie, filologie, antropologie, economie politică, satirice, umoristice, feminine, mai toate după modelul european. Sunt mult citite, fiind, ca şi ziarele, foarte ieftine. Cifra totală a publicaţiilor anuale e de 29.466 (în 1938), în afară de opere originale, de publicaţii oficiale, periodice şi traduceri.

Clasificate după tiraj, lucrările originale s'ar clasa în această ordine: literatură, economie, educaţie, linguistică, religie, industrie, ştiinţe sociale, geografie, inginerie, medicină, politică, drept, militare, muzică etc.

Ziarele japoneze sunt legate cu marile centre din America şi Europa prin agenţii telegrafice. Dintre ele, cea mai importantă este *Domei Ţuşin-Şa*, care primeşte telegramele străine, le traduce şi le trimite îndată ziarelor.

Adaug că Japonezii au şi asociaţii de presă: *Nippon Şimbun Kyokai* („Asociaţia ziarelor japoneze"), ş. a. Au şi şcoli de ziaristică şi un colegiu.

Cenzura presei a fost în trecut deosebit de aspră, şi mai e şi azi. Acest Argus veghează tot ce se imprimă în Japonia, suprimă ici o traducere, dincolo un articol care i se pare că conţine „idei periculoase", că ar desvălui secrete militare, că ar „atinge demnitatea familiei imperiale", sau că ar „ataca instituţiile de stat". Mai pot fi iarăşi oprite articolele în care se atinge morala şi siguranţa publică, cum ar fi bunăoară publicarea prematură a amănuntelor senzaţionale într'o urmărire criminală, înainte de a fi fost terminată instrucţia. Pentru toate asemenea cazuri este prevăzută confiscarea, suspendarea sau a-

www.dacoromanica.ro

menda şi închisoarea, dela o lună la doi ani. Se cere de multe ori ziarelor în prealabil o garanţie.

Au fost cazuri când s'a interzis vinderea cărţilor străine sau a traducerilor din alte limbi, pe motive de atingerea moralei şi a ordinei publice.

Unele ziare se ocupă şi trăesc numai din desvăluirea în public a intimităţii familiare a oamenilor politici.

De altfel presa japoneză e mai puţin circumspectă decât sora ei din Europa. In multe cazuri exagerează prea mult, iar în altele inventează pe dea'ntregul. Aşa în 1921, primul ministru *Hara* a fost asasinat de un fanatic patriot care-şi formase convingerea că duce ţara la pieire. De fapt moartea acestui bărbat de stat a fost regretată chiar şi de adversarii săi politici, dat fiind priceperea şi mai ales energia lui de fier. Fanaticul însă îşi formase convingerea numai din lectura ziarelor de opoziţie, care atacau vehement pe primul ministru.

www.dacoromanica.ro

AGRICULTURA ŞI PRODUSELE MARII

Ca şi România, Japonia a fost totdeauna o ţară agricolă, fiindcă mai mult de jumătate din populaţie este rurală şi trăieşte din munca pământului. Totuşi două condiţii fac cu totul diferite aspectele chestiunii agrare ale ţării noastre faţă de ale Japoniei.

In primul rând, deşi popor de ţărani agricultori, terenul e impropriu agriculturii, fiindcă din totalul suprafeţei acestei ţări muntoase, vulcanice şi foarte accidentate, abia 17% e teren propriu culturii.

In al doilea rând, spre deosebire de situaţia dela noi, regula aproape generală o formează regimul micii proprietăţi şi atât de împărţită, încât majoritatea ţăranilor lucrează propriile lor terenuri. Ceva mai mult: problema proprietăţii funciare rurale a urmat o evoluţie inversă decât în România; de unde la noi, reformele agrare şi mai ales ultima expropriere, trec terenurile în stăpânirea micii proprietăţi, în Japonia evoluţia este contrară — deşi într'o mai mică măsură — dela mica spre marea proprietate, care dispunând de capitaluri, poate organiza şi spori munca agricolă pentru a mări cât mai mult producţia.

Un scurt istoric dela originile micii proprietăţi va lămuri această evoluţie.

Până la 1873 nu exista de drept nici un fel de proprietate. Împăratul era în teorie proprietarul tuturor terenurilor ţării, iar ţăranii erau numai uzufructuari perpetui ai terenurilor pe care deci nu le puteau înstrăina. In acel an, ţăranii au fost împroprietăriţi pe locurile pe care le cultivau, iar urmarea a fost că unii dintre cei deveniţi astfel proprietari, cei mai nevoiaşi, au început să-şi ipotecheze sau să-şi vândă terenurilor lor, altora mai cu stare, cari îi angajau ca fermieri sau ca simpli muncitori pe câmpurile pe care le vânduseră. Insă progresul marii proprietăţi n'a atins niciodată o însemnătate deosebită, şi până azi n'a ajuns să schimbe caracterul general de mică proprietate.

www.dacoromanica.ro

Proprietatea agricolă este în general nu numai mică, dar şi prea mult împărţită; cinci milioane şi jumătate de familii cultivă terenul lor propriu, care nu produce decât strictul necesar existenţei lor.

Altă caracteristică a micii proprietăţi este îmbucătăţirea terenului; în general un proprietar nu stăpâneşte un corp de teren, ci mai multe palme de pământ despărţite. Ca să pună capăt greutăţilor şi conflictelor ce decurg de aci, statul a întreprins opera de „reconstituire a terenurilor", de comasare, adică de a da fiecărui proprietar un singur trup de pământ. Ţăranii s'au arătat la început puţin dispuşi să consimtă la schimbul diferitelor bucăţi şi guvernul s'a văzut nevoit să impună obligaţia revizuirii limitelor de proprietate.

Pentru acei cu domenii ceva mai întinse şi cari întrebuinţează braţe de muncă, venitul este apreciabil, fiindcă munca agricolă e foarte prost plătită. Pentru arendaşi situaţia este însă mai delicată, fiindcă deşi cheltuiesc puţin cu muncitorii, în schimb plătesc proprietarului arenzi mari. In general, pentru arendaşii cari cultivă orezul, arenda nu este în bani, ci o redevenţă mare în natură.

In mare parte în munca agricolă se întrebuinţează instrumente foarte vechi şi destul de rudimentare. Asociaţii agricole şi cooperative numeroase caută să ajute şi să îmbunătăţească munca. Pe alocurea s'au introdus mijloacele europene de îngrăşăminte, necesare din cauza ariditătii solului. Pe lângă cele de origină animală, ca guano, larve şi viermi de mătase, praf de vase şi chiar excremente umane, se întrebuinţează şi cele de origină vegetală, ca reziduri din fabricaţia *soyei* şi a rapiţei, şi de origină minerală ca fosfaţi Thomas şi salpetru de Chili. Mijloacele de irigaţie sunt şi ele primitive, uneori cu mori cari se învârtesc prin forţa umană: un om cocoţat sus pe roată, sprijinit într'o prăjină de bambu, face roata să se mişte cu picioarele.

Cereale: orez, grâu, secară, orz, ovăz, porumb şi sorgho, neîndestulătoare, se completează prin import, ca şi leguminoasele:

Se cultivă în Japonia propriu zisă (în 1938):

Orez	pe o suprafaţă de	3.220.729	de cio[1])	în valoare de	2.172.706.000	de yeni
Grâu	„ „ „ „	725.101	„ „	„ „ „	202.000.000	„ „
Secară	„ „ „ „	414.812	„ „	„ „ „	93.677 000	„ „
Orz	„ „ „ „	357.609	„ „	„ „ „	87.000.000	„ „
Ovăz	„ „ „ „	137.371	„ „	„ „ „	22.477.000	„ „
Alte cereale	„ „	263.177	„ „	„ „ „	33.654.000	„ „

1) Un cio = 9917,355 m. p.

www.dacoromanica.ro

Principala producţie o formează deci *orezul*, alimentul prin excelenţă. Recolta este însă neîndestulătoare şi deşi se exportă orez (de calitate superioară), se importă pentru populaţie o cantitate mai mare. In 1939 s'a exportat orez în valoare de peste 5 milioane de yeni şi s'a importat pentru 6 milioane. In acel an s'a cerut 72.827.000 de koku, adică 1.089 *koku* [1]) de om şi s'a produs 68.997.134 de *koku*.

Leguminoase: se cultivă în deosebi soya şi fasole.

Trestia de zahăr cu o producţie neîndestulătoare, se aduce din Indiile olandeze pentru cererile rafinăriilor şi fabricilor de zahăr.

Ceaiul, băutura prin excelenţă a Japonezilor, oferă o cultură intensă şi de bună calitate, satisfăcând consumul intern şi fiind o bună marfă de export. In 1939 s'a exportat ceai în valoare de 23 de milioane de yeni. E vorba de ceaiul „verde", altă plantă decât ceaiul „negru" cunoscut în Europa.

Dudul se cultivă încurajat şi subvenţionat de stat, pe o întindere de aproape jumătate de milion de hectare, pentru viermii de mătase.

Tutunul, introdus foarte târziu de Portughezi, este, din 1904, monopol al statului, atât ca producţie cât şi ca vânzare. Recolta s'a ridicat în 1938 la 17 milioane de *kan* [1]). Producţia acoperă nevoile populaţiei.

Arbori fructiferi se cultivă şi prin oraşe, numai pentru frumuseţea florilor. Produc totuşi aproape 30 de milioane de kg. de *kake*, portocale, pere, piersici, struguri, mere, prune, etc.

Plante oleaginoase, ca rapiţă, in, yemola, camelia, mentă şi camfor se cultivă pentru a se extrage uleiuri şi esenţe pentru consumul intern şi pentru export. In special camforul şi uleiurile camforate japoneze sunt universal răspândite. *Soya*, o plantă oleaginoasă indigenă (o specie de bob) e folosită şi la fabricarea grăsimilor vegetale şi mai ales a unui condiment în genul sosurilor picante americane, numit *şoyu*, nelipsit dela masa Japonezilor.

Băuturi alcoolice fabricate şi întrebuinţate în Japonia sunt: *sake*, ferment distilat din orez, bere foarte gustată şi atât de înaintată în producţie, încât se exportă în mari cantităţi, şi vinul, prea puţin cultivat, scump şi de slabă calitate.

Pădurile ocupă aproape 48% din suprafaţa Japoniei fără colonii, cu nenumărate specii de arbori, ţara având un climat foarte variat.

Suprafaţa pădurilor în Japonia, cu Coreea, Formosa şi Sakhalin

---

1) Un *Koku* = 150 de kgr. sau 1,804 hl.

1) Un *kan* = 3,750 kgr.

www.dacoromanica.ro

este de 45.299.105 de hectare ; adică aproape 67% din suprafața țării ; și de 3,8 ori mai mare decât întinderea agricolă.

Totuși exploatarea se face atât de greu, din cauza locurilor inaccesibile și a lipsei de metodă, încât Japonia e nevoită să importe lemne pentru multe necesități. Se exploatează anual lemne de cherestea în valoare de peste 300 de milioane yeni și se mai importă încă de 100 de milioane. O lege împarte pădurile în protejate, păduri în exploatare și păduri ale statului, întreținute de municipalități.

Producte exotice : pasări cântătoare (în special canari), apoi pești roși vii și minunatele flori, sunt un izvor serios de export, în primul rând pentru America.

Animale : sunt prea puține, constituind o mare lipsă, și pentru tracțiune și ca aliment. Se importă vite cornute, porci și cai De curând au luat o mare desvoltare crescătoriile de pasări.

Pescăritul e foarte răspândit într'o țară care are peste 30.000 km. de coastă și unde peștele este alimentul principal. Japonia ocupă locul întâi în lume. Producția din 1938 se ridica la 754.758.284 de yeni. Numai pe coaste, recolta de pește, stridii, crustacee, alge, etc., a fost de 696.862.307 de *kan*. In 1938 s'a exportat pentru 175 de milioane de yeni.

Se consumă *tai* (un fel de crap, hrană de lux, care se mănâncă crud), *masu* (un fel de somn) și alte multe specii necunoscute în Europa, pe lângă sardele, macro, thon, morun, heringi, lacherdă, batoc, *langustă*, homari, *crabi*, stridii și scoici, la care se adaugă și algele maritime. In apele Nordului sunt chiar balene și rechini. Peste un milion și jumătate de locuitori sunt pescari, cu utilagii moderne, întrebuințând și vapoare de pescuit. Industria alimentară a pescăritului a luat o mare desvoltare, cu numeroase fabrici de conserve și uleiuri de pește, favorizând un întins export al preparatului de pește, în deosebi în China.

In Japonia sunt și *sindicate agricole*, unele cu Case de depuneri, foarte utile agricultorilor, cu deosebire în transacțiile dintre cultivatori și industriași, mai ales pentru ceai și mătase.

O curioasă instituție de credit, semănând cu cea a caselor rurale Raffaisen din 1849, e *Hotokușa*, cu aceste trei caractere: 1) asociații nu aduc fonduri societății, care e fără capital și fără acțiuni ; 2) asociații nu primesc dividende, iar profiturile rămân un fond indivizibil; 3) asociații sunt toți solidari (inundații și incendii).

www.dacoromanica.ro

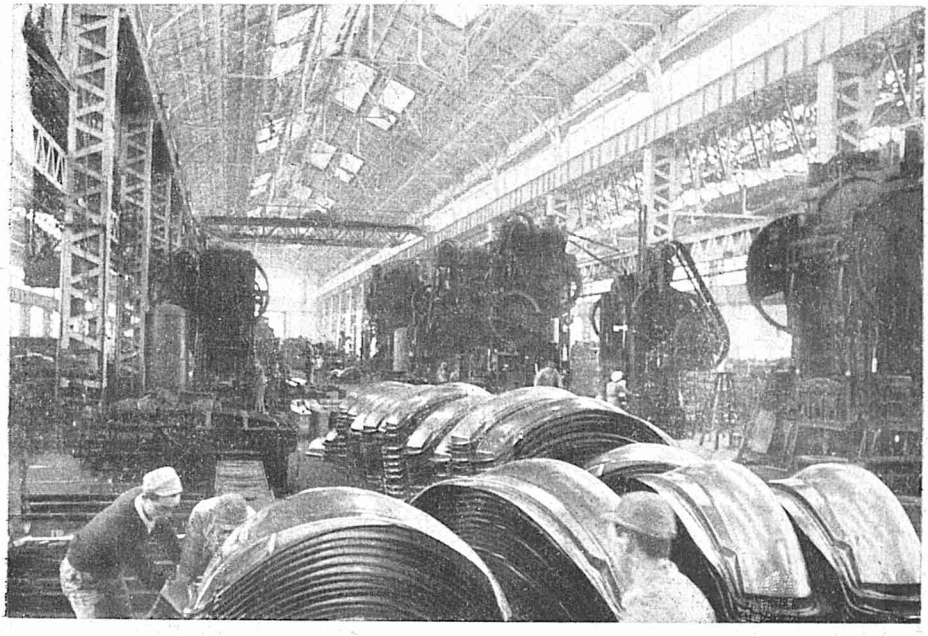

Industrie japoneză

www.dacoromanica.ro

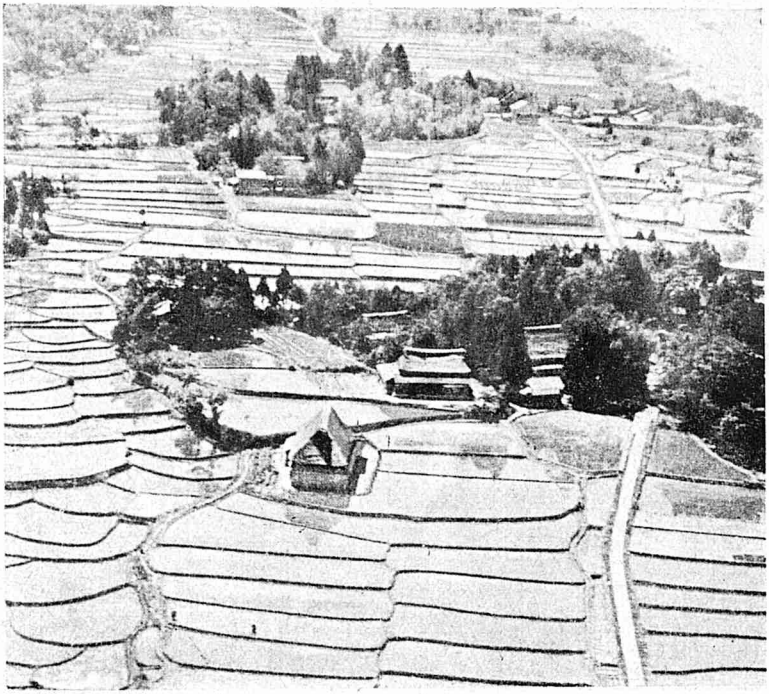

Orezării

Pluguri mecanice

www.dacoromanica.ro

Ţăranul

In ultimul timp, afluenţa unei suprapopulaţii îngrămădite pe câmpuri care nu o pot hrăni, iar pe de altă parte salariul mic al muncii agricole, fac ca mulţi ţărani să ia drumul marilor oraşe, ca să muncească în fabrici, în uzine şi în şantiere.

In 1930, 49% din familiile japoneze lucrau în agricultură. Inainte de deschiderea comerţului Japoniei cu Europa, solul japonez izbutea să hrănească 25 de milioane de oameni; astăzi, nici industria lor excepţional de bine utilată, centralizată şi raţionalizată, nu izbuteşte să hrănească surplusul de peste 40 de milioane de suflete într'o jumătate de veac.

Fiindcă sunt prea numeroşi, fiindcă în unele părţi, din cauza naturii muntoase a pământului, nu pot întrebuinţa maşinile, şi fiindcă uzinele nu-i pot întrebuinţa pe toţi, de aceea a fost împinsă Japonia spre o expansiune teritorială.

Orezul japonez este scump pentru ţăran; de aceea îl vinde guvernului pentru export, iar el mănâncă un fel de orez prost, coreean, amestecat cu ovăz, şi uneori cu scoarţă de copac. Puţinul pe care îl primeşte pentru produsul recoltei, îi trebue pentru impozite, pentru îngrăşăminte chimice, pentru plata datoriilor; de aceea este aşa de sărac. Iar când în 1933 preţul orezului a scăzut, de altfel ca şi al mătăsii, atunci recoltele n'au mai fost îndeajuns pentru impozite, pentru îngrăşăminte, pentru dobânzi, aşa încât n'au mai avut cu ce să cumpere nici măcar orezul prost din Coreea.

Cele mai multe case de ţară, cu ziduri slabe, crăpate, cu acoperişul de trestie, sunt goale; numai câteva rogojini sărăcăcioase, mantalele de paie, pălăriile mari conice şi un altar mic într'un colţ. Şi cum asigurările sunt aproape generale, incendiile sunt destul de dese.

Mizeria ţăranului este un stimulent continuu pentru expansiune; satele înfometate procură o clasă de războinici; iar toţi militarii proveniţi dela ţară au în sânge nevoia de a cuceri spaţii noi, şi noi posibilităţi de trai.

INDUSTRIA

Nici o ţară din lume n'a făcut progrese mai uimitoare în privinţa vieţii economice. Intr'o jumătate de secol Japonezii au transformat o ţară de agricultori, într'o ţară industrială; într'o jumătate de veac,

www.dacoromanica.ro

au făcut dintr'o ţară de producţie familială, o ţară manufacturieră, înaintată în industria maşinismului modern. Toate guvernele au încurajat şi susţinut financiar desvoltarea industrială; toţi miniştri au lucrat cu toate forţele ca să înfăptuiască mari progrese. S'au trimis şi se trimit experţi în străinătate, şi se fac mereu rapoarte consulare asupra situaţiei altor ţări. Orice industrie nouă e susţinută de guvern, cu uşurări de transport pe apă şi pe uscat, cu condiţii şi regim foarte avantagios.

Asemenea transformări s'au făcut numai după revoluţia din 1868. Până la acea dată nu exista în tot imperiul o singură fabrică; în 1938 erau 112.332 (dintre care 98.119 cu motoare), în care lucrau peste 3.200.000 de lucrători şi 30.565 de societăţi industriale cu aproape 15 miliarde de yeni capital subscris.

Inainte vreme, industria japoneză a cunoscut viaţa familială; lucrătorii munceau în familii lucruri pentru nevoile vieţii de toate zilele, după tradiţiile trecutului. Artiştii locuiau în casele celor bogaţi, aveau traiul asigurat pentru ei şi pentru familiile lor, iar meşteşugul se transmitea din tată în fiu, în aceiaşi specialitate. Mica industrie a rămas în parte, cu vechea fizionomie; marea industrie însă s'a schimbat cu totul. Astăzi, ţesutul, minele, fierul, hârtia, ş. a. cer instalaţii uriaşe, în stil european şi o adevărată armată de lucrători. La început, maşinile necesare în fabrici au fost cumpărate dela Europeni; încet-încet, Japonezii au învăţat meşteşugul şi azi le fabrică la ei, ba le mai şi vând străinilor.

Dintre toate, *INDUSTRIA TEXTILĂ* este cea mai desvoltată.

Mătasea a fost una din producţiile cele mai vechi ale Japoniei, introdusă din China prin Coreea acum 2000 de ani, şi având de mult o faimă în întreaga lume. Azi industria s'a perfecţionat şi s'a desvoltat atât de mult, încât în 1939 se producea 90.800.000 de *kan* de gogoşi de mătase, în valoare de 882.689.000 de yeni şi se exporta de 507.000.000 de yeni, mătase brută, şi de 47.000.000 de yeni, ţesături de mătase.

Pentru creşterea viermelui de mătase se cultivă 71 de feluri de dud, fiecare cu specialele sale caracteristici, alese din 276 de varietăţi. Districutul *Nagano* este centrul mai însemnat pentru industria sericiculturii şi ţesutului.

Japonia produce 2/3 din cantitatea de mătase a întregii lumi. In 1936 producţia mondială de mătase brută a fost de 59.425 de tone, din care 44.198 de tone în Japonia, unde numărul gogoşilor de mătase este de 9 ori mai mare decât acum 50 de ani: ajunge la 90.799.000

www.dacoromanica.ro

de *kan*. Mai bine de 5 milioane şi jumătate de familii se îndeletnicesc cu creşterea lor.

Sporirea producţiei nu corespunde şi cu o creştere a exportului, care are o curbă ascendentă maximă în 1935, iar de atunci e mereu în coborîre, ajungând în 1939 la 2/3 din exportul anului 1935. Criza financiară din America, cel mai mare cumpărător, e cauza principală.

Intr'adevăr, ţările cumpărătoare se înşirue în 1939 astfel :

Statele-Unite	cu	437.611.000	de yeni
Anglia	„	36.920.000	„ „
Franţa	„	16.180.000	„ „
Australia	„	9.381.000	„ „
Elveţia	„	1.375.000	„ „

Şi numărul de fabrici scade dela 51.168 în 1934, la 41.255 în 1938. Totuşi cantitatea de mătase brută, creşte ; preţul ei, însă, scade, urmând fluctuaţiile pieţei şi scăderile yenului.

Guvernul s'a interesat de mult şi a intervenit ca organ de control, de îndrumare şi coordonare, cu un sediu la Yokohama în 1895 şi altul la Kobe din 1931.

Bumbacul e o industrie dintre cele mai tinere, cu sforţări mult mai mari, fiindcă lipseşte materia primă. Japonia importă în cantităţi uriaşe bumbacul brut (462 de milioane yeni în 1939) şi-l exportă în fire sau în ţesături în deosebi în China, Indii şi Oceania. In ultimul timp a luat o însemnată desvoltare, ca să înlocuiască în parte descreşterea exportului de mătase. Din bumbacul brut importat în 1939, piaţa internă a consumat numai pentru 65 de milioane de yeni ; restul s'a transformat pentru export : 617.226.000 de yeni, fire şi ţesături de bumbac în acelaş an. S'a importat mai mult din Brazilia, în ultimul timp.

Cumpărătorii principali pentru ţesături de bumbac în 1939 : Indiile engleze, Indiile olandeze, Statele-Unite, (au importat de 5 ori mai mult decât în 1938), America centrală, ş. a.

E deosebit de semnificativ faptul că Japonia, deşi lipsită de materia primă, a izbutit numai în câţiva ani să-şi înjghebeze o industrie de bumbac atât de puternică încât să învingă vechi industrii cu tradiţie, ca cele englezeşti, bună oară.

Lâna e un alt exemplu de industrie nouă, fiindcă oile sunt rare în Japonia. 90% din lâna brută întrebuinţată, este importată din Africa de Sud, din America de Sud şi din China, ajungând să reducă cu totul importul lânei prelucrate, ba să şi creeze un export de 8½ milioane de livre de lână lucrată.

www.dacoromanica.ro

Cânepa și *inul*, mult cultivate, au desvoltat fabricarea pânzelor, frânghiilor, sacilor și plaselor de pescuit, exportate în Canada.

In 1938, producția de cânepă s'a ridicat la 26.398.000 *kan*, față de 17.409.000 de *kan* cât fusese în 1937. Dar tot atunci s'a importat o mare cantitate pentru prelucrare: fire moi care se pot țese pe mașinile de țesut bumbac, înlocuindu-l în parte.

Mătasea artificială creează o altă industrie însemnată, cu mare producție pentru export. Japonia a produs în 1939, 550 de milioane de livre[1]) de fire artificiale, inclusiv mătasea artificială (240 de milioane de livre).

Tricotajul a devenit, dintr'o veche îndeletnicire casnică, o industrie modernă, care exportă flanele, mănuși și ciorapi în Anglia, Indii, China și Siberia.

Impletiturile de paie sunt iarăși de mult cunoscute, folosindu-se trestia indigenă *kaya*, din care se fac tatamiuri, coșuri, ș. a. pentru folosul intern, constituind și un important articol de export. *Linoleum* se fabrică abia din 1918.

Minele de cărbuni aveau în 1936 o producție totală de 42 de milioane de tone; în 1939 s'a exportat în valoare de 10 milioane yeni.

Petrolul și *uleiurile minerale*, apoi *zinc*, *staniu*, *aur*, *argint*, *antimoniu*, *mercur*, *arsenic*, *plumb* și *bismut* se găsesc în subsolul țării, dar nu atât încât industria lor să cântărească în balanța comerțului extern. In schimb *arama* reprezintă a 10-a parte din producția totală a globului. *Fierul*, *fonta* și *oțelul* fiind mult cerute de mulțimea de uzini, sunt importate în cantități apreciabile. Produsul total al minelor în 1936 a fost de 589.400.000 de yeni, dintre cari cărbunele reprezintă 60%, valorând 305.537.000 de yeni; urmează aurul cu 70.000.000 de yeni, arama cu 66.616.000 de yeni, oțelul, pirita, argintul, petrolul ș. a. Pentru motive de apărare națională, nici aci nu se pot obține date recente.

Mașinismul începe timid după „Restaurație", își ia avânt după războiul cu Rusia din 1905 ajungând la o mare desvoltare, și crează speciale ramuri în industria de război după turburările din Manciuria din 1931. Din întreaga producție industrială, cea de mașini ajunge în 1938 să reprezinte 19,5%; procent pe care astăzi, desigur că îl depășește cu mult. In ultimii 10 ani, exportul crește mereu, ajungând să întreacă importul cu 82 de milioane de yeni în 1939.

Se fabrică tot felul de mașini, cu aburi, cu explozii și cu electri-

1) o livră = 453 de grame.

www.dacoromanica.ro

citate, dela cele mai mici, până la cele uriaşe, în toate ramurile care există. Ba au mai şi inventat altele, cu numeroase brevete.

Se construesc maşini de vapoare, dinamuri, motoare, laminoare, filiere, maşini electrice, biciclete, automobile şi locomotive. Apoi diferite instrumente de mare precizie, de optică, instrumente chirurgicale şi de tot felul, de plăci, tuburi de fontă, cue, ace şi, din 1922, maşini de scris japoneze. S'a exportat din asemenea fabricate, în 1938, în valoare de 370 de milioane de yeni, în toată lumea, dar s'a şi importat pentru 228 de milioane.

Construcţiile navale au luat o uimitoare desvoltare, paralel cu progresul marinei comerciale. Mai toate vasele japoneze sunt opera propriilor lor şantiere. Oţelăriile şi şantierele *Kauasaki*, *Osaka*, *Uraga*, *Miţubişi* ş. a. puteau da acum 20 de ani până la 250 de vapoare pe an, cu peste un sfert de miliard de tone greutate totală, până la marile cuirasate. *Industria de avioane* înseamnă o glorie a industriei japoneze, deşi atât de tânără.

Electricitatea şi *maşinile electrice* sunt iarăşi o fală a industriei lor. Folosind foarte multe căderi de apă, Japonezii au utilizat forţa hydro-electrică la luminat, la telegrafie, telefon şi radio-telegrafie, tramvae şi trenuri electrice. Luminatul şi tramvaele electrice sunt cunoscute până şi la sate, unde fiecare căsuţă îşi are becul ei. In 1937 s'a produs energie electrică pentru 26½ de miliarde de kilowaţi, la care se adaugă şi cea produsă de vapoare; capitalul învestit în întreprinderi electrice se ridică la 3 miliarde de yeni în 1938.

Industria chimică înfăptueşte dintr'odată progrese uimitoare. E destul să spun că de unde în 1930 se producea 34.738 de tone de sodă caustică şi se importa 37.592 de tone, în 1939 se produce 423.182 de tone, importul e redus cu totul, ba se mai şi exportă 24.283 de tone.

Săpunuri de tot felul, uleiuri vegetale şi animale, cauciuc, toate produsele de laborator, farmaceutice, culori de anilină, explozibile, articole de toaletă şi multe altele în valoare totală de 3.657.418.000 de yeni (în 1938).

INDUSTRII SPECIALE. Cultura perlelor este o industrie deosebit de rentabilă, datorită unei descoperiri japoneze: o bucăţică de sidef introdusă în interiorul unei scoici rănite, este învăluită într'o secreţie care dă perla cultivată, având aceeaşi densitate şi strălucire ca cea naturală. Descoperirea e a lui *Mikimoto*.

Fildeşul artistic lucrat de Japonezi, este celebru în toată lumea. *Mărgeanul* face din Japonia a doua ţară producătoare după Italia, şi e fin şi artistic lucrat.

www.dacoromanica.ro

Sticălria şi *emaiul* oferă şi vase uzuale şi minunate lucrări artistice care-şi găsesc un debuşeu serios în export.

Lacul, o industrie proprie, veche de 20 de secole, a atins azi o desvoltare care a produs în 1939 peste 1.5000.000 de yeni din export.

Ceramica este iarăşi o glorie a artei aplicate japoneze şi o sursă de bogăţie care a atins în 1938 peste 100 de milioane de yeni, cu un export de 48 de milioane de yeni. *Celuloidul* oferă un nou câmp de industrie, de când materia primă, camforul din Formosa, e îndestulător.

Hârtia, veche de 12 veacuri; s'a fabricat până în 1872 numai cea cunoscută sub numele de hârtie japoneză, rezistentă şi impermeabilă, din care se fac umbrele, kimonouri speciale şi se întrebuinţează drept geamuri la casele japoneze. In 1939 fabricile de hârtie produc şi exportă în valoare de aproape 78 de milioane de yeni, printre care şi minunata hârtie mătăsoasă creponată, dar Japonia importă pentru 872.000 de yeni. Se întrebuinţează nebănuit de multă în tipografii şi pentru foiţele moi, mătăsoase, care ţin loc de batistă.

Manufactura, mult desvoltată, fabrică gravuri în lemn şi jucării, bibelouri de sidef şi os, perii şi ustensile de menaj şi toaletă, vase şi ornamente de lemn şi bambu, umbrele, bronzuri, chibrituri, etc.

Berea, deşi numai de 85 de ani introdusă, ajunge un important articol de export. Se consumă multă şi în ţară, alături de *sake*, băutura naţională.

Cimentul: se produce în 1939 5 milioane de tone, şi se exportă aproape 700.000 de tone în Manciuko, China şi Filipine.

Ar mai fi de adăugat *pastele făinoase*, *zahărul*, *nasturii*, sticla, industria casnică, etc.

Japonia s'a aprovizionat cu o enormă cantitate de fonduri, în vederea războiului, realizând mari economii. Firesţe, valorile au tendinţă de urcare din cauza urcării subite a preţurilor care a avut loc în deosebi după începerea războiului în Europa şi după scăderea cursului yenului.

Numărul lucrătorilor în fabrici şi al minerilor creşte foarte mult; deasemeni numărul de cai-putere, energia electrică întrebuinţată şi consumul de materii prime.

In 1938 s'a conceput un plan de 4 ani pentru expansiunea producţiei industriale, în colaborare cu Manciuko: atenţie deosebită industriilor de răsboi, expansiune industrială şi măsuri pentru a se dispensa de materiile prime din afara influenţei japoneze.

Se adoptă un sistem de preţuri maxime pentru tot felul de măr-

www.dacoromanica.ro

furi şi se interzice în 1940 producţia şi vânzarea articolelor de lux şi a celor de puţină necesitate, în vederea politicei preţurilor scăzute. Se controlează riguros producţia, distribuirea şi vânzarea mărfurilor.

Economia naţională arată în *1939* tendinţe progresive. Cauze: sforţările guvernului, executarea planului pentru expansiunea puterii productive interne, cerere mare de mărfuri pe continent. Legea mobilizării generale naţionale, care dă drepturi dictatoriale guvernului în timp de războiu, prevedea comprimarea nevoilor publice, exercitând un control riguros al întregii economii naţionale.

Lucrătorii

Salariile scăzute ale lucrătorilor Japonezi sunt în legătură cu nevoile lor, cu standardul de viaţă, cu costul vieţii şi cu structura socială deosebită a Japonezilor. Totuşi salariile sunt aşa de mici şi pentrucă sunt prea mulţi lucrători şi deci concurenţa este mare. Prea puţin spaţiu, prea puţină hrană şi prea puţin de lucru.

Şomajul. După cutremurul catastrofal din 1923, care a distrus uzine şi a dărâmat oraşe mari, numărul şomerilor a crescut; de asemenea şi din cauza grăbitei mecanizări. După unele statistici, erau acum 10 ani, 2 milioane de şomeri în toată ţara. Şi în timp ce conflictele de muncă se măresc (mai mult pentru condiţiile de muncă decât pentru salarizare), lucrătorul trăeşte în mizerie. Progresul tehnic prea rapid a provocat şomajul şi suprapopulaţia, iar centralizarea mijloacelor de producţie în 3—4 mâini, împiedică îmbunătăţirea soartei lucrătorilor.

Uzinele sunt astfel organizate încât lucrătorii şi lucrătoarele în deosebi, au casa şi masa în uzină, în care scop sunt orânduite dormitoare şi cantine. Sistem familial care înseamnă o piedică la propagarea ideilor politice sau sindicale. Patronul este sigur de personal, fără absenţe, fără întârzieri. Deşi condiţiile de trai în uzine sunt uneori superioare celor pe care lucrătorii le-ar avea acasă la ei, totuşi prin numeroase greve se plâng contra mâncării; însă în realitate, protestul are la bază iubirea de libertate, fiindcă asemenea cazărmi industriale li se par închisori.

Sistemele familiale industriale, unite cu represiuni politice, cu lipsa unor sindicate influente, au împiedicat să se formeze o legislaţie muncitorească asemănătoare celei din Europa.

www.dacoromanica.ro

Legislaţie socială şi sindicate de lucrători

Legislaţiile acordă 2 zile de concediu pe lună femeilor şi copiilor mai mici de 16 ani; opreşte munca de noapte pentru copii şi femei; iar în timpul zilei munca lor e limitată la 12 ore. Salariul foarte modic este lăsat la aprecierea patronului. Asigurarea: primele sunt plătite 45% de lucrători, tot atât de patron şi 10% de stat; ele se ridică la 25% din salariul lucrătorului.

Subliniez că cea mai mare parte dintre sindicatele japoneze sunt foarte naţionaliste: unele dintre ele cereau războiul contra Rusiei sau Americii. Niciunul dintre ele n'ar face ceva care s'ar putea interpreta ca dăunător patriei; atât e de puternic sentimentul unirii la Japonezi.

Mişcarea muncitorească

Peste vechile tradiţii şi caracterul atât de deosebit al rassei, Japonia a reuşit, nu numai să-şi aştearnă o civilizaţie străină, să-şi transforme astfel regimul său politic, economic şi social, dar şi să-şi apropie, odată cu noile regimuri, o concepţie şi o ideologie nouă.

Nicăeri transformarea nu pare mai demnă de interes decât în mişcarea proletariatului muncitoresc japonez. In toate celelalte transformări, se poate presupune — şi este de fapt — o mână restrânsă de oameni din clasa conducătoare, cultă, conştientă, care au dat ţării un nou regim politic şi noi organizări, împrumutate din civilizaţiile altora. In mişcarea muncitorească însă, fenomenul se produce în sens invers; mişcarea porneşte de jos în sus, din sferele mulţimii anonime şi necultivate, impunând sferei conducătoare reforme bazate pe o mentalitate şi o concepţie nouă.

La început egoistă şi materialistă, tinzând numai la îmbunătăţirea condiţiilor de trai, mişcarea muncitorească devine în anii din urmă idealistă, cu principii de egalitate, fraternitate şi justiţie socială; idealuri noi şi cu totul opuse tradiţiei feudale şi vechilor concepţii.

In Japonia de acum 70 de ani, muncitorul şi mâna de lucru erau pentru patroni o simplă marfă pe care o închiriau sau de care se lipseau, după voie. Ceva mai mult, patronul exercita asupra muncitorului o „autoritate patronală", un paternalism cu totul specific, care nu se rezuma numai la raporturile de muncă, ci mergea până la

www.dacoromanica.ro

viaţa privată a muncitorului, viaţă pe care patronul o controla şi o determina după propria sa concepţie şi voinţă. Intr'adevăr, în mica industrie, patronul de cele mai multe ori întrebuinţa o întreagă familie; pe muncitor cu soţia şi copiii lui; atunci autoritatea patronală era şi mai resimţită.

Impotriva acestei autorităţi — de care, ce e drept, patronul n'a abuzat — muncitorimea nu s'a ridicat niciodată; ea a încetat treptat, pe măsură ce apăreau asociaţiile şi sindicatele muncitoreşti, şi se organiza noul regim al muncii. Primele mişcări muncitoreşti au la bază însă numai revendicări de ordin material, ţintind în primul rând măriri de salarii şi îmbunătăţiri de trai; mai târziu muncitorimea simte nevoia de a fi asigurată împotriva riscurilor şomajului, şi cere garanţia unei despăgubiri, în caz de concediere. Apoi au apărut revendicările de asigurări împotriva accidentelor de muncă, a cazurilor de boală şi de moarte, fiindcă nu era atunci nici un fel de lege de asistenţă şi asigurare a muncii.

Mişcarea însă, începută timid, nu este luată în serios decât în 1906, în urma războiului ruso-japonez; atunci marea criză economică a produs şomajuri, împotriva cărora s'a reacţionat cu multă energie: atunci a cunoscut Japonia marile greve şi importantele mişcări ale celor dintâi asociaţii şi sindicate muncitoreşti. Sub presiunea lor, guvernul votează *Hogi-hoo*, legea care reglementează munca în uzine, iar în 1912 apare şi *Yuai-kai*, „Uniunea muncii", condusă cu mult avânt de *Bungi Suzuki* — şef al partidului muncii — o figură tot atât de populară şi de glorificată ca şi a bătrânului Gompers în America. In vara anului 1921 au fost la Kobe, centru industrial, mari turburări muncitoreşti, cu ciocniri cu armata, la care au luat parte vreo 40.000 de lucrători.

Grevele sunt numeroase şi complicate cu greve de simpatie şi de solidarizare. Nu mai e vorba numai de revendicări materiale, de măriri de salarii; acum muncitorimea organizată cere recunoaşterea sindicatelor, înlocuirea contractului individual prin contractul colectiv de muncă, cere dreptul de a se asocia în organizaţii profesionale pe specialităţi, cu care patronii respectivi să trateze condiţiile dela egal la egal; se cere chiar şi participarea muncii la direcţia patronală şi la beneficiile realizate. Revendicările merg azi până la cele de ordin politic, aşa cum au fost acele mari mişcări prin care s'a cerut şi s'a obţinut sufragiul universal.

Nu numai cererile, dar şi mijloacele de luptă ale mişcării muncitoreşti pot fi comparate cu cele din statele cele mai înaintate în

www.dacoromanica.ro

mişcările democratice sociale. Aşa, în epoca în care în Italia muncitorii puseseră stăpânire pe uzine, uzurpând drepturile şi bunurile capitaliştilor, în Japonia greviştii ocupau cu forţa docurile din Kanasaki. Aci însă lucrătorii înşişi au declarat din capul locului că ocuparea docurilor nu se face decât ca demonstraţie, pentru a asigura reuşita unor revendicări de alt ordin, că înţeleg să respecte dreptul de proprietate, ba chiar şi cel de folosinţă, garantând mersul normal al întreprinderii, până în clipa rezolvării conflictului.

Afirmaţiile ce s'au făcut atunci de unele ziare străine, că ocuparea docurilor dela Kanasaki ar fi în legătură cu bolşevismul sau comunismul de aiurea, erau greşite. Mişcarea muncitorească din Japonia este pur profesională, sindicală; ea n'are legătură cu nici un fel de partide politice, nici chiar cu partidul socialist, care în treacăt fie zis, este slab în Japonia. Ideea naţionalistă şi patriotică e prea infiltrată în sufletul Japonez, ca să îngădue adoptarea unor principii care ar atinge instituţii sfinte pentru ei; iar orgoliul rassei, cu greu ar putea face loc ideilor internaţionale. De altfel mişcarea muncitorească nici n'are nevoie de sprijinul organizaţiilor similare străine, întrucât nu întâmpină împotrivire din partea clasei conducătoare.

In 1920 s'au pus bazele societăţii *Kyocio-kai*, „Asociaţia armoniei", în fruntea căreia se găseau: preşedintele Camerei, un reprezentant al marii industrii şi unul al muncitorilor. Începută cu 300 de membri, ea număra acum 20 de ani peste 370.000. Societate care s'a făcut ecoul multor revendicări muncitoreşti; mai mult, în unele idei înaintate ce a emis, a întrecut cererile muncitorimii.

Azi, mare parte din revendicările profesionale şi sindicale sunt satisfăcute; mişcarea muncitorească tinde la ridicarea socială şi politică a muncitorului, obţinând chiar şi acordarea sufragiului universal. Iată dar pe lucrătorul japonez adus dela paternalismul de acum 70 de ani, în pragul parlamentarismului.

Iar sistemul familial de odinioară, dispărut în acea înfăţişare şi reapărut sub forma de internate în fabrici, ilustrează cum nu se poate mai bine spiritul gregar al Japonezului, acea coeziune a colectivităţii care a fost cea mai de seamă însuşire a sufletului nipon. Graţie ei s'au putut înfăptui uriaşele progrese pe toate tărâmurile şi ridicarea naţiunii în rândul marilor Puteri.

www.dacoromanica.ro

Expansiunea industrială

In 60 de ani Japonia trece dela o populaţie de 30 la 70 milioane, iar coloniile la 120 de milioane de suflete; suprafaţa se măreşte dela 144.000 la 382.550 de km. p. Timp în care expansiunea este formidabilă. Puţini şi-au dat seamă de ea, până în 1931 când se deslănţue ofensiva industrială japoneză. In Europa, uzine îşi închid porţile, comercianţi şi mici industriaşi sunt ruinaţi, până şi uzinele elveţiene îşi încetează lucrul, fiindcă Japonezii vând la Bâles ceasuri cu 36 de franci kilogramul. Efectele trec şi în industria de cauciuc, până şi la berea din Cehoslovacia, provocând şi acolo şomajul.

Toată lumea se îngrijorează, deşi ofensiva industrială japoneză trebuia de mult prevăzută ca ceva inevitabil, firesc. Europa a forţat Japonia să se industrializeze în 1857. Sfâşiindu-se în 1914, Europa a dat prilej Japoniei să-şi mărească uimitor uzinele, ca mai apoi să-şi organizeze şi să-şi centralizeze întreaga sa economie. In 1931 devalorizează yenul sub 40% din valoarea sa aur, imitând Anglia şi America.

Preţul mic al produselor japoneze se datoreşte mâinii de lucru ieftine; echipării moderne a uzinelor; belşugului de forţă electrică ieftină; absenţei turburărilor muncitoreşti; politicii monetare bine condusă; subvenţiilor de stat pentru căile de transport maritim; aplicării de metode moderne în comerţ; şi producţiei în massă.

Ca să trăiască, Japonia are nevoe de export; iar pieţele de desfacere trebue apărate. Nevoia de spaţiu împinge Japonia spre Sud, în timp ce lipsa materiilor prime o atrage spre Nord; iar industria cere mereu pieţe noi.

Un bun exemplu de desvoltare industrială ni-l dă Osaka, centru textil al Asiei; în 20 de ani îşi triplează populaţia. Industria chimică se desvoltă atât de uluitor, încât din ţară importatoare, ajunge să satisfacă toată piaţa internă şi pe deasupra să mai şi exporte. La fel cu culorile chimice şi cu produsele farmaceutice; cu încălţămintea, cu becuri electrice; industria jucăriilor se desvoltă atât de mult încât Germania, care avea monopolul, îşi vede exportul scăzut sub jumătate şi un număr important de şomeri la Nürenberg.

In industria mecanică, până în 1914, Japonia depinde pentru utilajul ei, de străinătate, pe care îl plăteşte foarte scump; astăzi Japonia îşi echipează uzinele sale singură, ba şi ale Chinei, ale Indiei, ale Africei, şi chiar pe cele din Balcani.

www.dacoromanica.ro

Autarhia.

Intotdeauna grija Japonezilor a fost independenţa de alte ţări. In timpul războiului trecut, vapoarele străine şi nipone fiind ocupate, preţul alimentelor se ridică atât de mult, încât numai bogaţii pot să-l mai plătească. Japonia înţelege că are nevoie de mari rezerve, şi de atunci începe goana după materii prime necesare şi uzinelor.

Astăzi, situaţia ei comercială în lume e următoarea: 1) e prezentă mai pe toate pieţele; 2) îşi transportă singură materiile prime şi produsele sale industriale; 3) dovedeşte ingeniozitate prin adaptarea ei la gustul clientelei sale disparate; 4) exportă 60% din produsele sale, în timp ce Anglia şi Germania, cu vechi industrii, abia exportă 25%. Face toate sforţările să producă ea însăşi materiile prime: fier, grâu, cărbune, lână, în Manciuria; cauciuc în concesiile întinse din Indiile Olandeze, din Borneo, Sumatra şi Brazilia; bumbac, în concesiile ei vaste din Etiopia şi America de Sud, din Formosa şi Manciuria, pe lângă plantaţiile japoneze de bumbac din Mexic, Brazilia şi Paraguay; aşa încât nu mai are nevoe de bumbacul american. Pentru lână, imense turme de merinos au fost importate în Manciuria.

Japonia a raţionalizat cumpărarea de materii prime ca nici o ţară; a centralizat totul, obţinând ca rezultat: 1) un preţ mai bun şi 2) posibilitatea de presiuni politice şi speculaţii monetare. Bunăoară: înainte de a devaloriza yenul, Japonia a trimis aur în America, a cumpărat stocuri mari de bumbac şi de oţel, fără să fie silită să le plătească cu yeni devalorizaţi; operaţie care a avut o influenţă considerabilă asupra balanţei comerciale. Şi în afară de politica monetară, politica pur şi simplă: Japonia cumpăra materii prime numai dacă ţara străină primea în schimb produsele industriale japoneze; iar străinătatea accepta, silită de criză.

Aşadar expansiunea ei industrială a crescut miraculos, dar fără să atragă după ea şi creşterea importului de bumbac, de fontă şi oţel, de maşini europene. Japonia e mai bine utilată decât Europa; şi mai aproape, geografic şi mental, de cumpărătorul din Asia, care absoarbe aproape jumătate din exportul nipon, deşi timp de 30 de ani puterile europene au făcut mari cheltueli cu trupe şi flotă ca să cucerească pieţele Asiei unde n'au ajuns decât la un export minim.

Realizările uriaşe industriale n'ar fi fost cu putinţă fără un *plan economic*. Să-l examinăm:

„Dumpingul asiatic" începe în 1931. Europa este uimită de minuţiozitatea planului, de unitatea de acţiune, de organizarea perfectă a distribuţiei, de reclama iscusită şi de stăruinţa cu care Japonia în-

www.dacoromanica.ro

vinge orice greutate. Intreaga economie este eficace, fiindcă e dirijată: urmează un plan, e condusă de o putere centrală iar nu de interese particulare care trag în direcţii diferite, ca în Europa. Poate că centralizarea a reuşit în Japonia fiindcă la ei industrializarea a urmat după feudalitate, fără tranziţie, în timp ce în Europa, timp de 200 de ani, a stăpânit libera concurenţă.

Europenii studiază ţările străine individual, fără plan; rareori vreun guvern trimite tineri bursieri pentru studii. In Japonia însă, chiar statul trimite comisiuni alcătuite din specialişti pricepuţi, să înveţe şi să cerceteze anume chestiuni pentru interesul obştesc. De aceea, în timp ce industria europeană rămâne timp de un veac, naţională, fiecare ţară luptând singură numai cu sforţările ei, industria japoneză dimpotrivă combină avantagiile tuturor invenţiilor şi profită de toate progresele mondiale, coordonate de stat.

Monopolurile sunt în mâna unor mari familii cari au capital, cunoştinţe tehnice şi experienţă. Mai înainte fuseseră câteva trusturi particulare; astăzi, două mari case au în mână toate uzinele mari, toate băncile, toate marile cotidiane, căile de comunicaţie şi controlează toate celelalte industrii mai mici. Sunt cele două mari familii: *Miţui* şi *Miţubişi*. Centralizată fiind, economia dirijată e posibilă. Şi apoi mai e ceva: magnaţii japonezi strâng bogăţii personale; e adevărat; dar au în vedere în prima linie, ţara.

Câţiva oameni au în mâna lor şi puterea banului şi puterea politică, în loc să fie împărţită la mii de bogătaşi ca în Europa sau în Statele-Unite; şi e limpede că se lucrează mult mai spornic când forţele nu sunt risipite. In Japonia, magnaţii cumpără politicienii, este adevărat, dar nu pentru ca Statul să nu se mai amestece în afacerile lor, ci dimpotrivă ca să împiedice risipa în paguba Statului. Familia Miţui îşi întinde puterea până în Asia şi în îndepărtatele mine din Siberia. De 3 secole, urmaşii primului Miţui i-au urmat linia, fără coborîre. La fel Miţubişi care-i e colaborator, nu concurent.

Asociaţiile industriale şi comerciale

Mari progrese nu s'ar fi realizat, dacă dela începutul industrializării, Statul n'ar fi silit pe producători şi pe exportatori, pe industriaşi, bancheri şi comercianţi să se unească în asociaţii şi corporaţii, ca să evite concurenţa şi ca să unifice şi să îmbunătăţească tipurile de produse pentru export. Membrii asociaţiilor inspectează produsele,

www.dacoromanica.ro

vând în comun, cumpără în comun produse, licențe și modele străine; trimit în comun comisiuni de studii în străinătate; au laboratorii comune; caută în comun debușeuri noi.

Asemenea asociații sunt conduse de oamenii cei mai cu experiență din casele Mițui și Mițubișii. Bunăoară, „Asociația fabricanților de conserve alimentare din Japonia" grupează aproape 1000 de asociați și exportă o treime din toate produsele marine din lume. Examenul produselor se face de un juriu în care intră și publicul; cele găsite mai bune obțin ca premii o marcă pe produse, care înseamnă și o reclamă, dar care dă și dreptul la export și la comenzi pentru Stat.

In expansiunea japoneză, ca și în politica niponă, secretul izbânzii stă și în continuitate; partidele, oamenii și mijloacele se schimbă; dar scopul rămâne mereu același: prosperitatea patriei.

Consecințele ofensivei economice

Ofensiva economică japoneză punea Europei alternativa: sau primește mărfurile japoneze care, concurând pe cele europene, trebue să coboare standardul de viață la acela al Japonezilor, ceeace ar însemna războaie civile, sau să blocheze căile maritime, închizând porțile mărfurilor japoneze prin bariere vamale și alte mijloace.

Anglia a încercat să se apere cu tarife prohibitive; Japonia a răspuns cu boicot, n'a mai cumpărat bumbac din Indii și oțel din Birmingham. Conferința izolată care a urmat, n'a dat nici un rezultat; Englezii a trebuit să cedeze. Un blocus general ar însemna ruina și foametea în Japonia și deci ar duce la un război de neînlăturat.

A treia alternativă: plan mondial cu economie dirijată, asigurând viața în Japonia fără să omoare pe cea din Europa; deschiderea spațiilor libere pentru Japonia: insulele din Sud, Australia, China.

De altfel, coloniile albilor din Extremul Orient și Indiile Olandeze nu înseamnă prea mult pentru ei. Atât cele engleze cât și cele olandeze și franceze nu produc destul, față de cheltuielile administrației; în schimb, dese revolte ale indigenilor, cu asasinări de funcționari.

S'a ales a patra cale: războiul. Se va vedea că nu e o soluție. Oricine va fi învingător, după război problema se va pune din nou; mai dramatic, fiindcă înainte de a fi o chestiune de câștig, este un mijloc de trai. Și viața își cere drepturile ei.

www.dacoromanica.ro

COMERŢUL

Ceeace dă un aspect atât de curios, un pitoresc atât de bizar străzilor din Japonia, e desigur mulţimea prăvăliilor cu cele mai variate obiecte posibile. Pretutindeni vezi anunţate, prin mari placarde cu uriaşe hieroglife, un magazin cu kimonouri, lângă el unul cu peşte, mai departe stofe de mătase, urmate de o măcelărie, apoi o „cismărie" cu o „cofetărie" lângă ea, alături de un depou de lemne şi cărbuni, lipit de un magazin cu evantaie şi umbrele de hârtie sau lampioane.

Extraordinara abundenţă de prăvălii îşi are explicaţia în modul de construcţie al locuinţelor lor; casa japoneză n'are nici pivniţă, nici pod, nici vreo cămară care să permită Japonezului să se aprovizioneze pe un timp mai îndelungat. Din care cauză, fiecare mahala, fiecare stradă, îşi are micile magazine, de unde se pot aproviziona în fiecare zi cu alimente, combustibil, vestminte sau cu alte lucruri de nevoie zilnică.

O mare parte din locuitori trăiesc din comerţul interior; mult mai puţini, şi amestecaţi cu câţiva Europeni, se ocupă cu cel exterior.

Comerţul interior urmează în bună parte vechile tradiţii. Vânzătorul te primeşte în „mizerabila sa cocioabă" cu adânci şi repetate ploconeli, îţi oferă ceai şi ţigări, îţi arată obiecte „nedemne" de tine, iar la plecare îţi oferă un cadou, pentru cea mai neînsemnată cumpărătură.

Pe cât de iscusit e negustorul chinez, pe atât de sincer e cel japonez. Intri într'o prăvălie şi ceri ceva; dacă vânzătorul nu are tocmai ceeace vrei, îţi răspunde simplu, scuzându-se că-i lipseşte.

Negustorul chinez, ca şi cel european, într'un asemenea caz îţi arată ceva asemănător, apropiat de ce i-ai cerut, scoţând în relief avantagiile acestei mărfi, asupra celei dorite de cumpărător. Pe Japonez nu-l auzi risipind laude asupra mărfii sale. Ţi-o arată simplu, iar dacă-i ceri vreo lămurire asupra calităţii sau asupra preţului, ţi-o dă cu cea mai naivă sinceritate posibilă. Bunăoară îţi arată două obiecte la fel, dar cu preţ diferit, şi-l întrebi:

— „De ce e mai scump decât celălalt? E de calitate mai bună?"

Şi-ţi răspunde:

— „Nu, dimpotrivă, e chiar mai prost; dar l-am cumpărat mai de mult, când preţurile erau mai ridicate".

Iar dacă vrei ceva de o altă calitate decât are el în prăvălie, negustorul îţi arată foarte politicos un magazin alături, unde într'adevăr găseşti ceeace cauţi.

www.dacoromanica.ro

Din toate transformările subite ale Japoniei, nimic nu uimeşte mai mult decât uriaşa desvoltare a *comerţului exterior* şi asta în mai puţin de 40 de ani. Primele legături de comerţ le-au avut cu Portughezii şi Spaniolii, pe la 1542; au fost pe acele vremuri încercări timide, mai mult schimburi în natură, fără prea mare importanţă. Au urmat de atunci, aproape trei secole de completă izolare, în care Japonia s'a închis pentru străini. Abia în 1854 se deschid comerţului Europenilor numai două porturi: Yokohama şi Hakodate.

Astăzi, din cele 700 de porturi pentru comerţ (sunt cu totul peste 1400), 33 principale fac comerţul cu străinii; în capul listei e oraşul *Yokohama* pentru export şi *Kobe* pentru import, urmate fiind de Osaka, Mogi, Nagasaki şi Şimonoseki.

Multă vreme străinătatea n'a cunoscut din productele Japoniei decât stampele, lacurile, mătăsurile şi bibelourile lor exotice. Marea desvoltare a industriei şi punerea în valoare a bogăţiilor ţării, ajutată de preferinţa lor pentru multe din productele străine, au făcut din imperiul japonez o ţară cu întinse relaţii comerciale. In deosebi războiul european l-a transformat într'o ţară exportatoare de primul ordin, menită să înlocuiască marea lipsă de producte din ţările beligerante.

Ultimul război a îmbogăţit Japonia. A fost atunci epoca de aur pentru ea: exportul întrecea importul, iar Japonezii urcau mereu preţurile. A urmat apoi destinderea: războiul s'a sfârşit, şi odată cu el, cererile; mărfurile, a căror producţie costase foarte mult în vederea cererii, au rămas îngrămădite în magazii, fără să se mai găsească cumpărători, şi de aci o stagnare generală în afaceri cu tot cortegiul ei: crahuri financiare, falimente peste falimente, concedieri de muncitori, şomaj.

Câteva date statistice dau o idee asupra desvoltării comerţului exterior:

Anul	Export (yeni)	Import (yeni)	Excedent
1910	458.428.996	464.233.808	Import: 5.804.812
1916	1.127.468.118	756.427.910	Export: 371.040.208
1920	1.948.394.611	2.336.174.392	Import: 387.779.781
1924	1.872.000.000	2.597.000.000	„ 725.000.000
1930	1.518.574.000	1.680.314.000	„ 161.740.000
1935	2.603.152.000	2.617.910.000	„ 14.758.000
1939	3.932.926.000	3.127.460.000	Export: 805.466.000

www.dacoromanica.ro

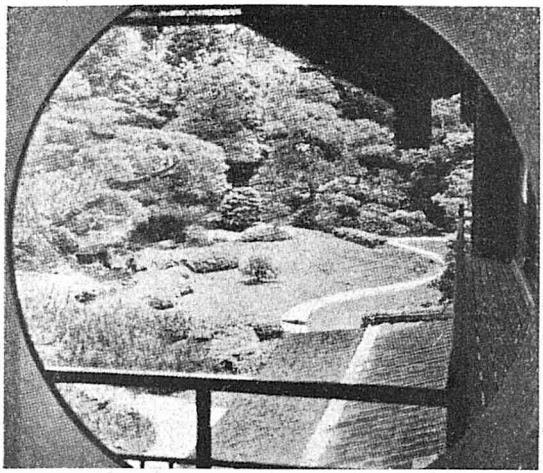

Grădină japoneză

Interior cu tokonoma

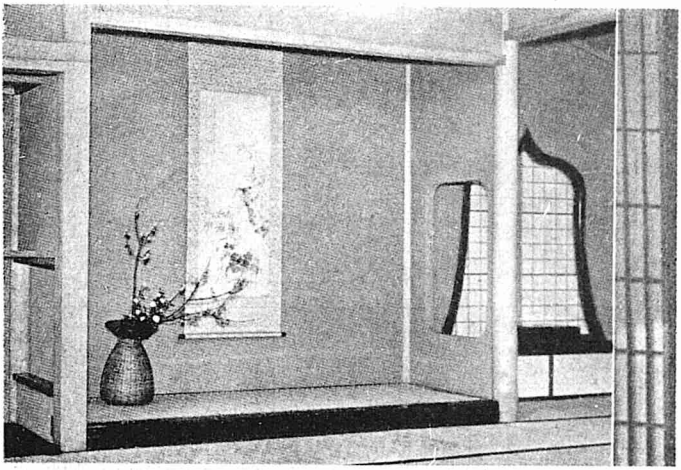

Biblioteca Universității din Tokyo

www.dacoromanica.ro

Tânără musume

Universitatea imperială din Tokyo

www.dacoromanica.ro

Principalul client, atât pentru export cât şi pentru import era America, întrecând toate celelalte ţări.

In ordinea importanţei valorilor, ţările şi punctele în care *exporta* Japonia, după ultima statistică dată (1939) sunt: Statele Unite, Kuantung, Manciuko, China, Indiile Britanice, Indiile Olandeze, Anglia, Australia, Africa de Sud, Hong-Kong, Thailanda, Franţa ş. a.

Ţările din care importa (tot 1939): Statele Unite, Manciuko, China, Indiile Britanice, Germania, Canada, Brazilia, Indiile Olandeze, Australia, Malaezia Britanică, Kuantung, Filipine, Indochina, Suedia, Anglia, ş. a.

Principalele producte, în ordinea valorii, sunt următoarele (1939):

La *export:* mătase crudă, ţesături de bumbac, maşini şi accesorii, ţesături de mătase artificială. produse alimentare, lemne tăiate, hârtie, obiecte din fier, fire de bumbac, produse maritime, grâu, ţesături de lână, de mătase, tricotaje, fire de mătase vegetală, zahăr rafinat, sticlărie, ceai, etc.

La *import:* bumbac brut, bob, turte de *soya*, cărbune, lână, cauciuc, pastă „pulp" pentru mătase artificială, cânepă, iută, iută de Manilla, lemne tăiate, turte oleaginoase, piei, fosforit, grâu, sulfat de amoniu, orez şi altele.

Mulţime de case de import-export sunt ţinute de Europeni; comercianţii străini din altă ţară nu intră în legătură directă cu Japonezii, fiindcă unii negustori niponi au păreri deosebite în privinţa respectării angajamentului.

Societăţi.

Erau în 1929, 46.692 de *societăţi* de tot felul, dintre care, ceva mai mult de jumătate, pentru comerţ. Numărul lor creşte mereu până la 87.511 în 1936, iar de atunci scad. In 1938 rămăseseră 83.042 cu un capital de 30.250.178.604 de yeni, cu 4.823.040.937 yeni rezerve, cu 2.414.825.806 yeni profit net, 1.393.379.120 yeni dividend şi 90.913.761 de yeni pierdere.

Mijloace de comunicaţii

Căile ferate sunt cunoscute din 1869, când a început construcţia primei linii între Yokohama şi Tokyo. Din lipsă de capital, statul a concesionat diferitelor întreprinderi particulare, construcţia şi exploa-

www.dacoromanica.ro

tarea liniilor ferate, aşa încât până în 1906, 38 de companii particulare posedau mai mult de trei sferturi din reţeaua totală de căi ferate.

Prin legea de naţionalizare din 31 Martie 1906, statul răscumpără cea mai mare parte din linii, şi, începând o exploatare sistematică, a făcut azi din căile ferate japoneze un mijloc de locomoţie modern, confortabil şi rapid, acolo unde permite soliditatea terenului.

Totalul liniilor ferate în 1938 era de 27.294 de km., din care 20.501 de km. aparţinând statului, iar restul, companiilor particulare.

Drumurile sunt bune şi bine întreţinute, faţă de instabilitatea terenului. Sunt drumuri naţionale, judeţene şi cantonale. Mai toate sunt pavate ; până şi străduţele înguste.

Tramvaiele. Cunoscute în toate oraşele şi chiar în multe sate, sunt gloria civilizaţiei japoneze. In 1880 s'a înfiinţat prima linie de tramvaie cu cai în Tokyo, şi din 1895, cele electrice. Desvoltându-se foarte repede, din 1904 nu mai există linii cu tracţiune animală, afară de câteva locale. In 1938 erau 110 companii, dintre cari 85 întrebuinţând electricitatea, iar 25, aburii ca putere de locomoţie pentru tramvaie, exploatând 2.271 de km. de linie : 2.036 pentru tramvaie electrice şi 235 pentru cele cu aburi. Municipalitatea oraşului Tokyo are o întinsă reţea în oraş şi în vastele împrejurimi.

Metropolitan. Cu toată instabilitatea terenului, Tokyo şi Osaka au câte un tren subteran, rapid, confortabil, dovedind nivelul ridicat al tehnicei lor.

Tunel submarin. La sfârşitul lui Noembrie 1942 s'au terminat lucrările marelui tunel submarin care leagă insula principală Hondo de insula Kyuşiu, cu o linie de cale ferată prin el. Minunată pildă de muncă şi stăruinţă.

Automobilele au pătruns la 'nceput cu oarecare greutate, din cauza drumurilor, scumpetei şi impozitelor ridicate. In 1920 abea existau 450 de camioane automobile şi 12.000 de maşini particulare şi pentru pasageri, cifre întrecute azi cu mult.

Aviaţia datează din 1900 şi a făcut uimitoare progrese. Firește, nu se pot da cifre, dar împăinjenişul de linii de transport, printre care Tokyo-Peking, Tokyo-Bangkok, şi recordurile în raiduri până în Europa, vorbesc îndeajuns.

Marina comercială. Nu se poate închipui expansiune economică într'o ţară insulară, fără marină comercială. Până în veacul al 17-lea, când şogunul închisese ţara, navele japoneze străbătuseră mările dela Sud, iar pe coastele Asiei ajunseseră până în India.

După ce izolarea a încetat, în 1868, statul a făcut toate sforţările,

www.dacoromanica.ro

începând cu 1870, pentru formarea unei marine puternice: legi, şantiere, comisii de studii în Anglia, capitaluri pentru crearea de linii transoceanice, subvenţii pentru formarea de marinari.

Marina ia o dsvoltare apreciabilă în 1898, când şantierele japoneze încep să construiască vase moderne.

Războiul cu Ruşii din 1904 dă un puternic impuls. Marea societate navală *Nippon Yusen Kaişa* (N. Y. K.) începe traficul internaţional cu ajutorul creditelor Angliei şi Franţei. Războiul cel mare din 1914 ridică tonajul japonez cu 76%. Şantierele navale nipone ajung să lucreze vase chiar şi pentru alte ţări: pentru statele aliate europene, pentru ţările din America de Sud şi crucişătoare pentru Turcia. In Pacific, după datele publicate, a ajuns flota americană pe care o concurează, adăugând la un preţ mai mic, şi la unele calităţi tehnice, romantismul exotic care atrage pe turistul american. Flota face concurenţă serioasă şi flotelor europene; liniile nipone înconjoară globul cu o plasă de servicii regulate.

Pe când în 1893 tonajul era de 15.000 de tone, în 1896 se ridica la 709.000, ca să ajungă în 1939 la 1.240.000 de tone, cifră depăşită azi cu mult.

Vase mari, luxoase, cu reputaţie universală, deservesc liniile Companiilor japoneze, din care cele mai renumite sunt: cele prin Java, Anvers, Rotterdam; linia Buenos Aires, prin Singapore, Cap, Rio de Janeiro; linia New York, prin Seattle, San Francisco, Panama, Havana; linia Londra, prin Calcutta, Colombo, Suez, Alger, Marsilia, şi multe altele.

Poştă, telegraf şi *telefon*. Poşta rudimentară era cunoscută încă din 1868, iar telegraful din 1872; telefonul, abia din 1890 e deschis publicului. In 1938 erau peste un milion de abonaţi ai serviciului telefonic.

Atât poşta cât şi telegraful funcţionează mulţumitor de bine. Există un fel de scrisori urgente numite *sokudaţu*, între Tokyo şi Yokohama care ajung în 4 ore.

Telegrafia fără fir, cunoscută în 1897 (la 2 ani după invenţia lui Marconi) avea în 1939, 18.648 de staţiuni. Azi, şi *telefonul fără fir* este întrebuinţat.

Radio foarte răspândit, are staţiuni care se aud până în Europa, Începând cu primul program în 1925, a ajuns în 1940 la peste 5 milioane de abonaţi dintre cari peste 1.000.000 în Tokyo.

www.dacoromanica.ro

Finanțe

BANCI. Până în 1871 nu existau în Japonia. In acel an, prințul Ito stabilește planul băncilor naționale, după metoda celor americane, creînd totodată cinci bănci. Operațiunile însă nefiind în destul de controlate și biletele de bancă emise depășind cu mult rezervele, iar numărul băncilor de emisiune ajungând până la 153, a fost nevoie de o lege de îngrădire, care a limitat valoarea totală a biletelor în circulație și a interzis înființarea de noi bănci emitente.

In 1880 se retrage privilegiul băncilor naționale și se creează o singură bancă: *Nihon Ghinko* („Banca Japoniei"), după modelul instituției Banque de France, având monopolul exclusiv al emisiunii. Sub influența teoriilor germane de economie politică, se adoptă metoda ajutorului social, finanțând și comanditând diferite instituții industriale, comerciale și agricole.

Azi sunt cinci categorii de bănci: Banca Japoniei, bănci de comerț exterior, în frunte cu cea de renume internațional, *Yokohama-Specie-Bank*, (Yokohama Șokin Ghinko) apoi bănci industriale, agricole și coloniale, pe lângă cea ipotecară. Numărul lor în tot imperiul era în 1938, de 455, având un depozit total de 21.396 de milioane de yeni.

In 1939 erau în circulație bancnote pentru 3.679.030.531 de yeni iar fondul de aur se ridica la 800 de milioane de yeni.

UGETUL. Din diferiți ani extrag următoarele date:

	Venituri	Cheltuieli
1878	62.433.000 yeni	60.941.000 yeni
1900	254.254.000 „	254.165.000 „
1921	1.562.542.000 „	1.562.542.000 „
1930	1.596.972.168 „	1.557.863.732 „
1935	2.259.321.306 „	2.206.477.933 „
1939	4.836.635.578 „	4.882.649.781 „
1940	6.097.331.434 „	6.097.331.434 „

De observat că de unde în 1930, bugetul extraordinar reprezenta la cheltuieli aproximativ o treime din cel ordinar, el crește din ce în ce în anii viitori, aproape egalându-l în 1938, întrecându-l în 1939; în 1940 cheltuelile bugetului ordinar sunt de 2.747.985.581 de yeni, iar cel extraordinar atinge 3.349.345.853 de yeni.

www.dacoromanica.ro

Iată cum se distribue suma ultimului buget:

	Buget ordinar	Buget extraordinar
Lista Civilă	4.500.000 yeni	
Ministerul Externelor	23.605.174 „	40.474.138 yeni
„ Internelor	336.860.529 „	173.954.526 „
„ Finanţelor	1.097.925.183 „	724.311.573 „
„ Armatei	182.019.667 „	1.092.761.400 „
„ Marinei	351.298.461 „	677.646.669 „
„ Justiţiei	51.536.887 „	5.565.039 „
„ Educaţiei	159.121.989 „	27.540.814 „
„ Agric. şi Pădurilor	62.035.636 „	148.397.464 „
„ Comerţ şi Industrie	9.412.964 „	80.526.525 „
„ Comunicaţiilor	297.174.749 „	70.057.432 „
„ „Afacerilor de peste Mări"	2.950.188 „	52.893.808 „
„ Prosperităţii	84.267.581 „	66.123.913 „
Buget suplimentar	85.276.579	

Bugetul prevede la venituri o sumă egală pentru cheltueli, dovadă de prevedere şi bună gospodărie.

Veniturile bugetare constau în tradiţionalul impozit fonciar, numit *gizo*, în impozitul pe venit, care e progresiv, în monopoluri în care intră şi camforul, în taxe prefecturale, comunale, vamale, etc.

DATORIA PUBLICĂ. Primul împrumut japonez datează din 1868, făcut la Banca Orientală Engleză, fiind de 500.000 yeni argint. In 1920 datoria publică se ridică la 2.793.561.000 yeni din care 1.482.423.000 datorie internă iar 1.311.137.000 yeni datorie externă. O ultimă statistică ne spune că datoria publică totală a Japoniei era în 1938 de 20.690.733.000 de yeni.

Greutăţi şi măsuri

O lege adoptă principiile sistemului metric. Deşi sunt cunoscute cele engleze şi americane, se întrebuinţează totuşi cele japoneze, care nu sunt lipsite de interes. Astfel:

www.dacoromanica.ro

Lungimile se măsoară cu *Ri* (3.927 metri) = 36 *cio* = 2160 *ken*; 1 *ken* = 6 *şaku*; 1 *şaku* = 10 *sun* — 100 *bu* (1 *ri* marin = 1.853 metri).

Suprafaţa se măsoară cu *ri* pătrat (15,423 km. p.) = 1296 *cio*: 1 *cio* pătrat = 10 *tan* = 3000 *ţubo*.

Volumul şi *capacitatea* se măsoară cu *koku* (1,803 hl.) = 10 *to* = 100 *şo* = 1000 *go*.

Greutăţile se măsoară cu *kan* (3,750 kg.) = 1000 *momme* = 10.000 *fun*. Un *kin* = 160 *momme*.

Monede. In 1897 se stabileşte etalonul de aur, punând în circulaţie monede de aramă, de nichel, de argint, de aur şi bilete de bancă. 1 *yen* = 100 *seni* = 1000 *rini* = ½ de dolar.

www.dacoromanica.ro

POLITICA ASIATICA ŞI COLONII

POLITICA ASIATICA

Dintre toate popoarele din Răsăritul Asiei, Japonia e singura care a izbutit să rămână cu adevărat independentă. Prin vitalitatea ei, prin calităţile rassei, a urcat atât de sus pe treptele progresului, încât până şi bătrâna sa profesoară de odinioară, China, a rămas în urmă.

Energia ei nu o lasă să se gândească numai la ea. Japonia îşi asumă un rol civilizator în Pacificul Occidental. Rol folositor popoarelor vecine care singure, nu se pot ridica; rol necesar pentru securitatea Japoniei, fiindcă, lăsate în voia lor, acele popoare cad în mâinile Europenilor cari se instalează acolo ameninţând siguranţa imperiului.

In înfăptuirea gândului arătat, Japonia nu vrea să ia calea colonizării. Pentru ideea de civilizare se potriveşte mai bine planul de a grupa în jurul ei state independente, create cu ajutorul ei, şi cu care să colaboreze la progres.

Primul exemplu este Statul Manciurian (Manciuko). Japonia a început cu mari investiţii financiare, pentru ridicarea lui economică şi culturală. Iar când ţara a ajuns să se poată menţine prin propriile ei puteri, a ajutat-o să devină stat independent.

Aşa dar, principiul politic este sfera de prosperitate comună a Asiei Orientale. E noua ordine pe care o voeşte. Ea vrea să grupeze în jurul ei popoare care singure, s'au dovedit neputincioase de a se ridica: Manciuria, China, Indochina, Tailanda, Filipinele, insulele din Sud. După ce se vor înălţa, cu ajutorul Japoniei, la progres şi independenţă, vor colabora la prosperitatea comună. Scop în care s'a şi creat „Ministerul Marii Asii Orientale".

Este realizabil planul?

Japonezii au arătat până aci un dinamism excepţional. Abia trezită la viaţa internaţională, ţara s'a şi înălţat printre primele Puteri din lume. Printr'o muncă uriaşă, ordonată. A dovedit o coordonare a for-

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

ţelor sale pe care n'au egalat-o nici cele mai bine organizate ţări europene. In colonii a înfăptuit îmbunătăţiri care au profitat în primul rând indigenilor, demonstrând că Japonezii se gândesc şi la alţii.

Realizarea acestui grandios plan ar putea fi un salvator exemplu şi pentru popoarele albe. Crizele economice cu tot cortegiul lor de suferinţe sunt în primul rând consecinţa unei desordini economice internaţionale. Coordonarea forţelor economice a tuturor statelor, ar aduce după sine mari îmbunătăţiri, iar o asemenea coordonare se poate înfăptui într'o mare federaţie a Statelor. Cu colaborări reale economice, nu fragile legături politice, ca să nu aibă soarta apusei Ligi a naţiunilor.

Manciuria

O întinsă împărăţie de 1.303.143 de km. pătraţi; de două ori mai mare decât Japonia cu Formosa, Coreea şi cu Sakhalin împreună.

Prin pacea după războiul cu Rușii, Japonezi au obţinut concesii în Manciuria : linia ferată sud-manciuriană, cu dreptul de a păstra o gardă de 15 soldaţi pentru fiecare kilometru de cale ferată, şi o zonă neutră dealungul ei. In 1905 Japonia obţine dela China concesia a 6 oraşe şi dreptul de a exploata întinse păduri împreună cu avantagii vamale. In anul viitor, prin „*Compania de Căi Ferate Sud-Manciuriene*" (S.M.R.), începe exploatarea acestei provincii cu pământ roditor şi cu cărbuni la suprafaţă, între Siberia, unde face un intrând, între Mongolia, marele zid chinez şi Marea Galbenă.

S.M.R. are de atunci o activitate prodigioasă : ridică oraşe mari şi mici, construeşte căi ferate, societăţi de navigaţie, portul *Dairen*, extrage fier şi cărbune, cultivă soia şi alte cereale.

In Ianuarie 1915, când puterile europene erau ocupate în conflictul mondial, Japonia face Chinei cele „21 de cereri" printre care : recunoaşterea poziţiei speciale a Japoniei în Manciuria şi Mongolia Orientală. China se opune cu acte de banditism, cu sabotaj. Japonia la rândul ei răspunde. Mai târziu începe un război în toată regula, cu devastări, cu uzine distruse. Chinezii se scuză : „incidente regretabile". Totuşi în 1931 se formează peste tot asociaţii naţionale anti-japoneze : boicotul se înteţeşte. Puterile europene sunt necăjite de purtarea Japonezilor în China; ceeace nu împiedică Anglia, Statele-Unite, Franţa şi Cehoslovacia să le vândă tot soiul de arme.

In Iulie 1931, căpitanul Nakamura este asasinat de Chinezi. Japonezii pornesc cu armatele şi ocupă arsenalele din *Mukden*. Guvernul

www.dacoromanica.ro

din Tokyo vrea să închidă incidentul, dar militarii nu mai urmează politica civililor: armata merge mai departe, ocupă oraş după oraş. Nu „un mic conflict" cum se spusese la Geneva, ci un război crâncen. Chinezii continuă să boicoteze mărfurile japoneze. Niponii înţeleg că la expansiunea economică şi militară, trebue să adauge şi cucerirea spirituală. Fiindcă Manciuria este necesară economiceşte: abia un sfert din pământul fertil este cultivat; ar putea hrăni 100 de milioane de suflete; şi mai e necesară, pentru raţiuni strategice militare.

La 1 Martie 1932, Manciuria este declarată stat independent. Împăratul *Pu-yi*, moştenitor al dinastiei manciuriane *Cing*, fondată în sec. al 18-lea, şi care a fost împăratul Chinei în 1909 înainte de revoluţie, se numeşte azi *Kang-teh* (linişte-virtute). Puterile au recunoscut statul şi au trimis ambasadori la Curte. Capitala Manciuriei, fostă *Cian-Ciun* (Primăvară veşnică) se numeşte astăzi *Hsing-king* (Capitala nouă).

După ultimul recensământ din Septembrie 1942, populaţia se ridică la 43.112.000.

Pe lângă uriaşele înfăptuiri economice, edilitare, culturale, Japonia porneşte la opere sociale spre binele populaţiei: exterminarea opiomaniei. Dar lupta contra banditilor a mai continuat şi în 1934.

Clima nordică nu le prieşte Japonezilor: uscată, rece, cu ierni aspre şi scurte veri călduroase. In 1906 existau abia 3.800 de Japonezi; după 35 de ani numărul nu depăşeşte o jumătate de milion; timp în care populaţia totală se măreşte dela 17, la 43 de milioane; fiindcă e nevoie de mâna de lucru ieftină, iar Chinezii sunt atraşi la lucru.

Manciuria raportă imediat şi bine, cu excedent în export; industria japoneză are de aici cărbune, fier, aramă, lemn şi petrol foarte ieftine; şi aur; are şi avantajul de a importa materii prime de aproape, ceeace este necesar în timp de război.

Politica ţării este independentă. Dar în fiecare minister se găseşte un consilier tehnic japonez, care să îndrumeze şi să sfătuiască.

Japonezii au acolo provizoriu şi o garnizoană, nu de ocupaţie, ci de apărare contra competiţiunilor străine; graniţe de Nord. Dimpotrivă, Japonia e pe cale să creeze o armată naţională care să facă inutilă pe cea japoneză.

COLONII

Ciosen (Coreea)

Veche ţară. Originile ei se urcă la anul 2333 a. Ch. Se numeşte *Ciosen*, cuvânt care înseamnă „Răcoarea dimineţii"; iară capitala, *Keigio*, altădată *Seul*.

www.dacoromanica.ro

Prin secolul al 13-lea marele Tamerlan adăugase Coreea la imperiul său nesfârșit.

Pentru Japonezi, Coreea era „un pumnal care amenință inima imperiului". In era *Meigi*, pumnalul intra din ce în ce în mâinile Rusiei.

Până în 1910, Coreea era independentă. Trei candidați s'au ândit la ea: China, Rusia și Japonia. Conflictul între competitori a început încă din 1876, când cu războiul nipono-coreean. In acel an se încheie un tratat de comerț între cele două țări. In 1885 Japonia silește China să recunoască independența Coreei, fapt consfințit prin pacea după războiul cu China din 1895, când Rusia recunoaște Japoniei interese preponderante în Coreea.

Departe de a bănui soarta ce i se pregătea, Coreea se îngrijește să devină din regat imperiu, în Octombrie 1897. Regina era ostilă întinderii Japonezilor în țara ei; Japonezii n'au ezitat s'o înlăture. După războiul cu Rusia, prin tratatul de pace, se recunoaște Japoniei protectoratul asupra Coreei; iar în 1910 această țară e deadreptul anexată, devenind colonie japoneză. Iată termenii anexării:

„M. S. Impăratul Japoniei și M. S. Impăratul Coreei, în dorința de a mări binele comun al acestor două națiuni, și fiind convinși că acest scop va fi atins prin anexarea Coreei la imperiul Japoniei, au hotărît să încheie un tratat, etc.

Art. 1: M. S. Impăratul Coreei cedează complet și permanent M. S. Impăratului Japoniei, toate drepturile de suveranitate asupra Coreei.

Art. 2: M. S. Impăratul Japoniei *acceptă* cedarea..... etc.".

In Coreea — peninsulă cu 8.674 de km. de coastă — trăesc 22.633.751 de suflete (statistica din 1939) dintre cari: 21.950.616 de Coreeni, 633.288 de Japonezi, restul Chinezi și alte popoare. Dintre Coreeni, 16.615.000 se ocupă cu agricultura, orezul fiind principalul articol de export; ceilalți, în comerț, industrie, pescărie, mine și servicii publice.

Coreenii sunt de origină mongolă; limba lor aparține grupului turanian, cu o construcție gramaticală apropiată de a Japonezilor, dar cu totul diferită ca vocabular. Au o scriere cu un alfabet alcătuit din 11 vocale și 14 consoane, nu cu ideograme.

Japonezii au făcut mari lucrări edilitare și culturale care înseamnă simțitoare îmbunătățiri ale vieții băștinașilor. Desinteresați. Fiindcă țăranii coreeni au un standard de viață foarte coborît, pe un pământ sărac; iar industria japoneză nu are unde se plasa. Coreea nu produce ca Formosa, ci dimpotrivă, costă.

Emigrarea este înceată; nu absoarbe plusul de populație japoneză. Insă Coreea este necesară pentru apărarea națională, după cum se vede dintr'o aruncătură de ochi pe hartă.

www.dacoromanica.ro

Taiuan (Formosa)

Japonezii au fost aci de mult. In sec. al 16-lea piraţii japonezi şi aventurierii *Saţuma* au stăpânit parte din Formosa. Când industrializarea face să se simtă lipsa materiilor prime, spre 1871, Japonia începe expansiunea spre Sud ca o necesitate. Europa, prea îngrijată de ridicarea Germaniei, nu se ocupă de Japonia care închee tratate cu China ţintind insula Formosa.

Insula împreună cu Pescadores are 35.961 de km. p.; şi e în drum spre canalul Suez. Intr'o vreme, era acolo un cuib de piraţi care jefuiau vasele naufragiate, tăiau capetele marinarilor şi înfigeau craniile în faţa colibelor lor de bambu. Când s'au produs atacuri asupra supuşilor niponi, Japonia a trimis o flotă şi a ocupat insula. Apoi au construit drumuri şi alte lucrări şi s'au instalat acolo; în 1895, după războiul cu China, dominaţia a devenit oficială. De atunci s'a dus o luptă continuă pentru pacificarea insulei, unde pe lângă 5 milioane şi jumătate de Chinezi şi indigeni, 160.000 de sălbateci se ascund în munţii vulcanici şi printre stânci, după ce vânează capete de oameni albi.

Azi sunt 310.000 de Japonezi cari lucrează acólo. S'au construit căi ferate şi oraşe cu mari clădiri ; culturile de orez în căldura umedă dau trei recolte pe an ; 87% din producţia mondială de camfor porneşte de aici ; păduri bogate cu lemn preţios, zahăr, petrol, aramă, aur, argint, sulf, sunt bogăţiile solului. In locul nesiguranţei şi fricei de altădată, domneşte astăzi liniştea, munca, prosperitatea.

Se exportă orez, zahăr, ananas, banane, camfor, alcool şi se importă din Japonia : ţesături de mătase şi bumbac, peşte, fier lucrat, hârtie, îngrăşăminte, grâu şi făină. Taiuan este o colonie bogată.

Progres neliniştitor pentru puterile străine care înţeleg că Japonezii au calităţi de colonizare, când le convine clima. In 1898 Statele-Unite anexează Hawaiul, oprind emigrarea Japonezilor, fiindcă şi Borneo şi Noua Guinee sunt populate cu triburi sălbatece, ca Formosa, şi fiindcă Englezii şi Francezii şovăe şi nu li se opun. Flota americană bate atunci „flota spaniolă" compusă din 2 vapoare de lemn şi un al treilea de fier, nearmat, care-şi apărau colonia. Tratatul dela Paris din 1898 adaugă Filipinele Statelor-Unite. America a încercuit Japonia şi i-a oprit expansiunea spre Sud. Japoniei îi rămânea expansiunea economică.

www.dacoromanica.ro

P A C I F I C U L

O plimbare prin Pacific cu scurte popasuri la vecinii apropiaţi şi îndepărtaţi ai Japoniei, ne va ajuta să-i înţelegem poziţia în cel mai vast ocean. Firește, războiul de astăzi schimbă situaţia. Dar incursiunea noastră vrea să arunce lumini chiar şi asupra cauzelor acestui război.

SIBERIA

Cele 11.178.000 de km. p. ar putea cuprinde Europa de trei ori. Siberia are nevoe mare de porturi la Marea Japoniei şi la Marea Okhotsk: Wladivostok şi Nicolaevsk ; fiindcă spre Porth Arthur, drumul a fost închis de Japonezi în 1905.

Subsolul bogat, începând chiar cu munţii Urali : aur, pietre preţioase, petrol, lignit, plumb, argint, potasă, aramă, fier, grafit, mangan ; iar la suprafaţă se cultivă grâu, printre păşuni întinse cu cirezi de vite. Păduri nesfârşite. Fluvii bogate în peşte şi generatori de multă putere hidro-electrică folosită în tot felul de fabrici. Vânaturi de animale cu blănuri. Şi firește, industrii diferite, începând cu cele metalurgice.

In 1918 aliaţii trimit trupe pentru protegurea prizonierilor cehi şi români ; în 1920 aliaţii îşi retrag trupele, afară de Japonia. 400' de Japonezi sunt masacraţi de bolşevici la Nikolaevsk în 1922 ; atunci Japonezii au fost siliţi să părăsească provincia maritimă şi Manciuria de Nord. Dar trupele au rămas în insula Sakhalin : în 1925 un tratat ruso-japonez atribuia fiecărei ţări, jumătate din zăcămintele de petrol şi cărbuni din insulă.

www.dacoromanica.ro

O serie de articole şi de lucrări („Strategia" lui Kirota în 1936) cer cucerirea Siberiei. Pentru că Siberia devine din ce în ce un mare centru industrial al Asiei şi deci un concurent pentru Japonia. In adevăr, Ruşii au mecanizat-o atât de mult încât a ajuns o regiune industrială uriaşă de o neînchipuită putere; produce tancuri, avioane, tractoare, muniţii, toate produsele „u. o. k. = *Union Oural Kusnetzk*". Exportul păgubeşte pe Japonezi cari au făcut mari pregătiri în Jehol; Ruşii la rândul lor, au fortificat Wladivostokul dela care nu sunt decât 6 ore de sbor de bombardament până în Japonia.

In 1934 profesorul rus Schmidt studia în strâmtoarea de Behring, largă numai de 50 km., cu o insulă la mijloc, legătura de comunicaţie între Siberia şi Alaska. Situaţia în Extremul Orient cere un războiu ruso-japonez care acolo era aşteptat încă din 1935.

CHINA

Vastă ca un continent, se întinde pe 11 milioane de km. p., cu 450 de milioane de suflete. E vorba de Republica Chineză care cuprinde China veche, Mongolia, Turkestanul Oriental şi Tibetul.

Mongolia exterioară, mare cât Statele-Unite, e locuită de 1 milion de nomazi; China nici nu are autoritate asupra ei. Şi nici asupra Tibetului. Cele 28 de provincii nu sunt unificate. Cuiburi străine sub formă de închirieri şi concesiuni, au devenit adevărate state-în-stat, cu legi, tribunale, poliţie şi armată: englezeşti, franţuzeşti, italiene, japoneze, portugheze.

Puterile europene şi Statele-Unite au voit să împartă China în 1900; azi au rămas 2 competitori: Japonia şi Sovietele, cu mijloace diferite: prima cu arma; a doua cu propaganda. O invazie a încercat şi Anglia la frontiera Tibetului şi Birmaniei. Deasemeni Franţa, în Yunnan la frontiera Indochinei. Iar Rusia, prin propaganda comunistă. Firește Japonia trebue să înlăture pericolul acţiunii indirecte a politicii revoluţiei ruse.

Nu-i îndrăgesc Chinezii pe albi; dar pe Japonezi nu-i pot suferi. Iată unul din motive:

In timpul primului războiu mondial, Japonezii le-au impus Chinezilor lista de „21 de cereri", dintre care unele loveau greu în suveranitatea şi orgoliul Chinei. Fiii Cerului, aliaţi, au protestat, dar în faţa forţei au cedat. Studenţimea însă, nu s'a resemnat, şi de atunci, în

www.dacoromanica.ro

fiecare an la data întâmplată, studenţii chinezi în mare număr manifestă cu placarde pe care e scris cu uriaşe semne chineze: „Aniversarea umilinţei naţionale", data când guvernul chinez a primit cele 21 de cereri.

Se va fi întrebând bătrâna Chină, leagănul atâtor seminţii, izvor de religii şi filosofii, profesoara de civilizaţie a Japoniei, la ce i-a servit cultura ei milenară dacă ea a fost prăjitura din care albii şi Japonezii au tot muşcat, în timp ce elevii lor s'au ridicat atât de sus printre puterile lumii? Sau poate, tocmai înţelepciunea ei de milenii o învaţă să nu pună preţ pe trecătoare deşertăciuni, după cum spune şi psalmistul?

FILIPINELE

Trei insule mari: *Luzon, Mindanao şi Palauan;* şi peste 7000 mai mici, alcătuesc arhipelagul Filipinelor în faţa Indochinei. De Formosa îi desparte abia 400 de km. Formosa n'ar putea hrăni mai mult de 5—6 milioane de oameni; bogăţiile Filipinelor, peste 50 de milioane. Suprafaţa insulelor: 297.900 de km. p. Ca şi Japonia, origina formării lor este activitatea vulcanică şi seismică. Câţiva vulcani sunt şi azi în erupţie, iar cutremurele puternice sunt destul de dese.

Musonii aduc pe rând ploi şi formează o temperatură caldă şi grea, umedă, nesănătoasă. Graţie ploilor, vegetaţia este deosebit de bogată, cu păduri întinse, cu arbori de construcţie şi servind la prepararea vopselelor, arbori de gumă şi răşinoşi; şi culturi tropicale bogate: orez, cafea, trestie de zahăr, cereale, tutun şi renumita cânepă de Manila numită *abaca;* deasemeni ulei vegetal copra, cânepă.

Subsolul la fel de bogat: fier, aramă, aur, argint, cărbuni, petrol, ape minerale. La rândul lor, marea şi fluviile sunt tot atât de darnice: pescărie de tot felul, perle şi sidef.

Rasse felurite alcătuesc cele 11.600.000 de suflete. Băştinaşii: Negrii au dispărut aproape, ucişi sau amestecaţi cu năvălitorii malaezi, cari la rândul lor s'au amestecat cu Indienii, cu Chinezii, cu Arabii şi cu Europenii, şi au format pe Mauri, musulmani fanatici.

Străini puţini: vreo 80.000, printre cari Chinezi în cea mai mare parte, apoi Japonezi, Americani, Spanioli şi mulatri.

Arhipelagul a fost descoperit de Magellan în 1521; mai târziu i-a dat numele regelui Filip al II-lea şi chiar a fost ocupat de către

www.dacoromanica.ro

Spanioli, mai mult prin misionari catolici, decât printr'o colonizare propriu zisă. In 1898, în urma războiului cu Americanii pe care l-au pierdut, Filipinele trec în stăpânirea Statelor-Unite. De atunci, dominaţia americană a instituit acolo un guvernator general cu un corp legislativ şi cu un întreg aparat administrativ.

La sfârşitul sec. al 19-lea Japonezii au debarcat la *Mindanao*, insulă de 5 ori mai mare decât Belgia; s'au înţeles cu triburile indigene sălbatece şi au desţelenit 50.000 de ha. pe care cultivă *abaka*. Regulate linii de navigaţie leagă pe cei 20.000 de Japonezi din Dawao cu Yokohama, în 8 zile. Dar e nevoie de o lună de vapor dela Manilla până la San Francisco.

Niponii au simţul geografic în ei; şi au găsit că stăpânirea americană în Filipine e anti-geografică; de aceea recunosc în Americani pe inamicii lor. „Stăpânirea Americanilor în Filipine înseamnă un complot militar contra noastră", spune viceamiralul *Sueţugu*. Noi exportăm ca să mâncăm, spun Japonezii; Americanii exportă pentru că lucrătorii vor să aibă automobile, iar soţiile lor, blănuri.

Americanii nu s'au putut impune în Filipine ca Japonezii în Formosa. Filipinii, deosebit de mândri pentru libertatea lor, au turburat şi pe Spanioli, şi, la început, şi pe Americani cu o nesfârşită serie de revolte. Filipinii şi-au cerut mereu independenţa făgăduită şi şi-au întors privirile spre Japonia ca spre un liberator.

In 1934 li s'a acordat libertatea, dar pentru a salva capitalurile americane din Cuba unde sunt vaste culturi de zahăr, la fel ca şi în Filipine. Intr'adevăr, coloniile filipineze devenind independente, plătesc vamă pentru zahărul intrat în Statele-Unite, care devine mai scump şi deci poate fi concurat de zahărul din Cuba. Dar zahărul filipinez va fi vândut acum Japoniei, în schimbul produselor industriale japoneze.

Legea din 1934 prevedea o „perioadă de probă" de 10 ani; până atunci America continuă să le păzească, firește contra Japoniei. De-aceea a închis imigrarea Japonezilor; fiindcă i-au văzut sosind în California ca simpli koolie, deveniţi negustori, apoi mici fermieri şi în urmă mari proprietari. „America este ca un câine care nu poate mânca toate oasele pe care le-a adunat, dar care muşcă pe cine se apropie", zic Japonezii.

Când America a vrut să fortifice bazele navale aproape de Filipine, Japonia s'a împotrivit, ameninţând că altfel ea se va opune oricărei intervenţii americane în China, fie şi numai tehnică sau financiară. „Războiul contra Statelor-Unite — spune generalul Araki în 1934

www.dacoromanica.ro

— a devenit o datorie naţională". Iar în acel conflict, Anglia şi Franţa au stat deoparte; America rămânând izolată, n'a mai stăruit în deajuns în planurile ei de a păzi Filipinele.

SINGAPUR (ŞONAN)

Domină Oceanul Indian unde sunt 3 sferturi din posesiunile engleze, cu regiuni cari dau 90% din consumaţia totală britanică de cauciuc, 97% din ceaiul său, 96% din zinc, 89% din lână, 86% salpetru,, 71% cositor, 77% câlţi, 63% orez. In mâna Englezilor, Singapurul izolează Japonia de pieţele europene.

Acum 100 de ani Singapurul era un sat pierdut în junglă, undə Malaezii sălbateci vânau tigrul şi şarpele python: era regiunea „Singapurha" sau „Cetatea leului". De atunci Singapurul a însemnat pentru Anglia un izvor de bogăţie, dar şi de griji. In 1921 Anglia hotărăşte ca Singapurul să devină o bază fortificată de prim ordin, cu cheltuieli nemaipomenite şi sforţări uriaşe în toate direcţiile, contra unui atac pe apă şi în aer.

In 1934 desvoltarea economică şi progresele navale japoneze determină pe Englezi ca în colaborare cu Olanda să ia măsuri strategice necesare ambelor ţări. Franţa şi Statele-Unite se alătură la politica contra expansiunii japoneze în Pacific. Dar Englezii n'au prevăzut atacul prin junglă; şi n'au ţinut seama de un factor hotărîtor: pregătirea sufletească a indigenilor prin propagandă îndemânatecă. Şi n'au preţuit pregătirea sufletească în armată: în timp ce ofiţerii europeni aveau tot confortul, cu bar şi cabine de lux pe vasele lor, ofiţerii japonezi mâncau orez ca şi trupa. Niponii, cu disciplina prea cunoscută; Europenii, cu aventura crucişătorului olandez Zeven *Provincien* în 1932, care revoltat, a trebuit să fie readus cu lovituri de tun şi bombe de avion.

INDIILE OLANDEZE

De 60 de ori mai mari decât Olanda; 200.000 de Europeni şi peste 53 milioane de indigeni trăiesc pe 2 milioane de km.p. Java, Sumatra, Insulele Sonde, Celebes, Borneo, Noua Guinee şi celelalte mai mici din Indiile Orientale Olandeze se întind pe 1.900.151 de km.p.; Guyana şi

www.dacoromanica.ro

insulele Curaçao formând Indiile Occidentale, cuprind 141.695 km. p.

Cele mai bogate colonii, cele mai bine echipate, cele mai destoinic conduse. Au din belşug petrol, zahăr din trestie, plantaţii de cauciuc, tutun, palmieri, cafea, ceai, copra, salpetru, fosfaţi, cărbune, aur, argint.

Revista Taiyo de acum 2 decenii spunea: „Aceste vaste insule sunt prea disproporţionate cu mica Olandă; istoria ne învaţă că rassele din Nord cuceresc pe cele din Sud; Olanda stăpâneşte aceste insule de 300 de ani şi nu are acolo decât 70.000 de Olandezi; pe când noi stăpânim Formosa numai de 10 ani şi suntem 110.000".

E nevoie de 39 de zile ca să se transporte mărfurile dela Amsterdam la Batavia; dar numai 15 zile, până la Yokohama. Cu salariile cele mai ridicate, faţă de Japonia, unde sunt cele mai joase. De aceea, cu toate tarifele prohibitive, zahărul japonez adus din Formosa în Batavia, costă pe jumătate decât îl costă pe producătorul olandez. Tot aşa pentru conserve şi alte produse. De aceea plantaţii şi firme olandeze au fost ruinate de concurenţa japoneză; cum să mai plătească impozitele pentru cheltuieli de poliţie şi pentru trupele cu care se păstrează dominaţia olandeză?

Urmarea e că negustorii olandezi au comandat mărfurile în Japonia, nu în Olanda. Dar Olandezii au luat precauţii militare; cheltuieli nemaipomenite şi mari lucrări la portul Surubaya din Java cu docuri, şantiere navale, rezervoare de petrol, câmpuri de aviaţie. Dar nu se poate organiza o bună armată în câţiva ani, şi fără tradiţii. Ş'apoi au avut de luptat şi cu indigenii: cu partidul naţionalist javanez: toate cele 40 de naţionalităţi se revoltau contra Olandezilor şi cereau libertate. Naţionalismul acestor popoare care se consideră oprimate, este cel mai bun aliat al Japoniei. Sufleteşte, Japonezul e mult mai aproape de mentalitatea autohtonului decât Olandezul bogat, care trăieşte în mari palasuri. Şi aci, poziţia albilor era delicată, cu deosebire moral şi economic.

AUSTRALIA

Au descoperit-o Portughezii (coasta septentrională) în sec. al 16-lea; au pornit exploatarea Olandezii în 1606; iar Englezii au început s'o stăpânească din 1788 cu Sudul. Astăzi, în vastul continent de 7.628.000 de km.p. abia sunt 6 milioane de locuitori, deşi judecând după capitala *Sidney*, mare de 1 milion de oameni, pare că ar fi vorba de un continent suprapopulat.

www.dacoromanica.ro

Și cum Australia este aproape de 20 de ori mai mare decât Japonia propriu zisă (arcul insular), față de cele 6 milioane de suflete din Australia, ar trebui să trăiască în insulele nipone 300.000 de Japonezi ; și sunt 76 de milioane.

In Japonia desimea populației duce la taxiuri cu 2 șoferi. In Australia, 69% din suprafață e cultivabil ; în Japonia, numai 17%.

Distanțele sunt nesfârșite și abia din loc în loc, la mari depărtări, dai de câte un „oraș" alcătuit numai dintr'un hotel și un post telegrafic. Șosele bune, prin spații goale. Un continent întreg, ermetic închis. Când Chinezii au încercat să pătrundă prin contrabandă, au izbucnit scandaluri de corupție privind ofițerii de pază.

De mult se gândesc Japonezii la ocuparea Australiei : „Statul are drept să declare războiu popoarelor care posedă teritorii din cale afară de întinse". Englezii așteptau războiul în anul 1935.

In 1934 ministrul australian *Latham* prevedea că „războiul este inevitabil și Australia nu are posibilitatea de a nu fi târîtă în războiu".

Este adevărat că vidul Australiei însemna cel mai mare pericol pentru politica mondială. Iar Australia este pustie pentrucă colonizarea a început cu măcelărirea indigenilor în massă. S'au înlăturat revoltele ; dar și mâna de lucru. Europenii lucrează greu pentrucă tot Nordul continentului e tropical ; iar barierele sunt închise pentru toate rassele, nu numai pentru Japonezi.

In timp ce în Australia grâul putrezește, portocalele sunt aruncate în mare, bumbacul e distrus, Europa și Japonia gem de populație. Singurul lucru pe care l-a făcut Australia, ca act de independență față de metropolă, a fost un tratat cu Japonia prin care primea mărfuri japoneze, și îi da în schimb lână.

Australia e deosebit de dăruită ; exportă lână (1/3 din export), aur, carne înghețată, grâu, făină, unt, aramă.

Bogății neînchipuite închide pământul : cărbune la suprafață, petrol, metale prețioase și multe altele, cu un pământ roditor. Minerii australieni sunt plătiți de 200 de ori mai mult decât cei japonezi.

STATELE-UNITE

In 1853 Japonia fusese turburată în liniștea ei de vapoarele comandorului Perry care o silea cu tunurile sale să deschidă porturile nipone mărfurilor americane. Peste trei sferturi de veac situația e răsturnată ; Americanii se plâng că Japonezii le înnecă piețele cu mărfurile lor prea ieftine.

www.dacoromanica.ro

E adevărat că s'a crezut un timp că Japonia şi America se vor înţelege, fiindcă fiecare posedă ceeace are nevoie cealaltă: mătase brută deoparte, bumbac de alta; dar America înlocuieşte din ce în ce mătasea naturală cu cea artificială; iar Japonia îşi crează în Africa şi în America de Sud plantaţii vaste de bumbac.

Statele-Unite cumpărau aproape toată mătasea şi camforul japonez, şi dădeau în schimb, bumbac, oţel, maşini, petrol şi grâu. In 1932 America a fost lovită de marea criză economică; de aceea a redus mult importul de mătase, fiind produs de lux. Dar Japonia n'a putut să restrângă importul de bumbac, de grâu şi de oţel american, decât cu 20%; aşa încât a fost silită să mărească exportul de produse industriale japoneze în America: chibrituri, biciclete, confecţiuni de bumbac, conserve, becuri electrice, şi cu preţuri mult scăzute: pantofi pentru tennis cu 25 de *cenţi* perechea. Conservele de peşte japoneze ruinau pescăriile californiene. America protestează contra „dumpingului" şi porneşte campanii naţionale contra „pericolului galben". Când e vorba însă de mătase şi de camfor japonez, atunci nu mai e „dumping".

Japonia ia Statelor-Unite pe rând toate posibilităţile în China, peste tot în Extremul Orient şi chiar în America de Sud. Importurile americane în China scad catastrofal. Pe lângă poziţia economică, atacă şi pe cea politică; în Mexic, unde coloniştii niponi stabiliţi combat propaganda pan-americană şi produsele lor.

Japonia precaută a fortificat insulele *Bonin* dela Sud, în drum spre Australia. Dar America a fortificat şi ea, insulele Hawai.

Factorul de căpetenie de care trebue să se ţină seamă, este prăpastia care separă mentalitatea soldatului american de cea a celui japonez. Şi simpatia popoarelor asiatice şi pacifice pentru Japonia.

Constatări din plimbarea în jurul Pacificului:

Mai întâi, miros de praf de puşcă în fiecare din popasuri. Fiindcă semnăturile nu sunt distribuite în raport cu desimea lor, şi cu mijloacele de trai. Şi fiindcă sunt prea multe bogăţii pe care toate ţările vor să le aibă numai pentru ele.

In lupta economică, a lipsit un plan general de coordonare. In timp ce Puterile au lucrat izolate, fără fir conducător, Japonia, dimpotrivă, şi-a întocmit un plan bine gândit şi bine înfăptuit. De aceea războiul a găsit-o pregătită şi în măsură să facă faţă unor forţe vădit superioare în bogăţii de tot felul.

www.dacoromanica.ro

VIAŢA FAMILIALA

S'au văzut până aci unele din curioasele lor obiceiuri. Curioase sunt şi cele referitoare la viaţa familială.

V â r s t a se socoteşte după numărul anilor solari în care ai trăit şi fiecare an se numără chiar dacă ai vieţuit în el o singură zi; astfel, copilul născut la 31 Decembrie, are în acea zi un an, iar a doua zi, la 1 Ianuarie, doi ani, pentrucă a trăit zile care fac parte din doi ani solari.

Tinereţea e considerată până la 20 de ani; vârsta coaptă, până la 40; de aci până la 60 de ani, bătrâneţea; iar vârsta de 61 de ani se sărbătoreşte solemn, fiind privită ca începutul unei noi vieţi.

C o p i i i. La a şaptea zi după naştere, marele eveniment e raderea părului de pe cap. Copiii japonezi nu cunosc înfăşatul nostru sugrumător; din prima zi sunt îmbrăcaţi în albituri, iar pe deasupra un kimono de culori vii.

Tot timpul sunt purtaţi de mamă în spate, iar ceva mai târziu, de frăţiorul sau surioara mai mare. Iarna, aceştia poartă un kimono larg şi gros, care se îmbracă după ce copilul le-a fost legat cu benzi, în spinare; kimonoul trece deci pe deasupra copilului din spate. E o plăcere să-i vezi pe asemenea purtători de copii, uneori mici de 7—8 ani, cum se joacă pe afară, sărind pe coardă, alergând unul după altul, sau bătându-se cu zăpadă, deşi poartă în spinare o făptură mică. Şi cum sunt amândoi înveliţi în acelaş kimono din care copilul nu scoate decât capul, par, aşa cum i-au poreclit Europenii, nişte „cocoşaţi cu două capete".

Înţărcarea se face foarte târziu, uneori la patru şi chiar la cinci ani; e una din cauzele pentru care mamele japoneze îmbătrânesc repede.

Copiii sunt îndrăgiţi de toată lumea, dar afecţiunea nu le e nici-

www.dacoromanica.ro

odată arătată; nimeni, nici chiar mama lor nu-i sărută; crescut astfel într'o indiferenţă aparentă, copilul nu e deloc răsfăţat.

Căsătoria are loc de timpuriu, de obicei la 16 ani pentru fată şi la 20 pentru băiat. Intotdeauna un prieten mijlocitor între cele două familii, conduce tratativele. Se pune la cale vederea, la care viitorii soţi se întâlnesc în prezenţa părinţilor. De părerea tinerilor, mai ales de a ei, nu se ţine seamă; vechi obicei care astăzi e mai puţin sever.

Tinerii care se iubesc şi nu se pot lua, se grăbesc să termine cu viaţa asta în abisul cascadei Kegon, aşteptând ca în noua viaţă să poată fi uniţi.

Dacă tratativele au mers bine, se schimbă daruri, fapt care are însemnătatea unei logodne. In ziua nunţii, mireasa îmbracă un kimono alb, cu o fâşie lată albă în faţă pe coafură. Fiindcă albul e culoare nefastă, e doliu, întrucât mireasa care intră în familia soţului, e considerată pierdută pentru familia ei. Esenţialul sărbătoririi e o masă cu mâncări alese, fără vreo ceremonie religioasă. Tânăra ia o cupă plină cu sake, soarbe din ea şi o dă tânărului să bea; operaţia se repetă de trei ori şi înseamnă legătura între ei. Apoi mireasa îmbracă alt kimono, de obicei dat de mire, cu desenuri şi culori cât mai frumoase.

In Japonia obiceiul zestrei nu există; rar, părinţii fetei dau un dar în bani soţului, dar Japonezii nu ţin deloc la asta, fiindcă „femeia cu zestre ţine nasul sus". După nuntă părinţii tinerei fac o declaraţie autorităţilor, dar nu întotdeauna.

După trei zile dela căsătorie, soţii vin de fac vizită părinţilor ei. De aci înainte îi va vedea cât mai rar; în schimb tânăra se va duce cât mai des, în fiecare zi, la socrii ei.

Tânărul îşi va lua în curând, una sau mai multe *mekake*; noi le-am spune ţiitoare; opinia publică japoneză le dă un rang de nevastă de gradul al 2-lea; soţia legitimă se poartă prietenos cu ele, şi le numeşte *omekake*: „onorabilă amantă". In vechime obiceiul constituia un drept al soţului, uneori reglementat prin lege pentru împărat şi demnitari. Azi obiceiul e mai rar şi rolul quasi-oficial de omekake ia din ce în ce caracterul discret şi ascuns al amantei europene.

Adopţia. In Japonia e absolută nevoie să ai un fiu care să continuie familia şi să poată săvârşi cultul faţă de părinţii defuncţi. In acest mod adopţia devine o instituţie necesară în toate clasele sociale.

Interesant e că sunt categorii diferite de adoptaţi şi că numărul acestor categorii merge până la zece. Aşa, tânăra intrată în familia

www.dacoromanica.ro

soţului ei, e considerată ca adoptată ; dar dacă părinţii tinerei n'o au decât pe ea, dimpotrivă soţul e adoptat de familia ei, situaţie socotită oarecum umilitoare pentru soţ. Un artist adoptă pe cel mai bun elev al său, care de obicei iscăleşte operele de artă cu acelaş nume. Un negustor adoptă pe salariatul său, ca să-l intereseze în afacere ; acesta la rândul său adoptă pe copilul patronului. Cineva în preajma morţii şi fără moştenitori, adoptă şi el pe altul, ca să-i poată lăsa moştenire ceva, fiindcă nu e obiceiul să se lase avere persoanelor care n'au nici o legătură de familie. Străinul are atâtea greutăţi ca să devină cetăţean japonez, încât cel mai simplu mijloc e să se căsătorească cu o Japoneză şi să fie adoptat de familia ei, sau, şi mai simplu, să fie adoptat de un Japonez oarecare. Ceremonia se reduce la o declaraţie în faţa autorităţilor, şi atât.

Toate astea fac ca familia japoneză să fie deosebit de încurcată, fiind alcătuită dintr'o mulţime de persoane care îşi zic reciproc tată şi fiu, unchi şi nepot, frate şi soră, fără să aibă totuşi nici o legătură de sânge.

Şi tot atât de complicat e şi numele lor. Fiindcă Japonezii pot avea pe lângă numele de familie, (care e de două feluri) şi pe lângă numele comun (pronume), un nume „adevărat", un nume „de copil", ba, uneori un supranume, un pseudonim (de obicei literaţii şi artiştii) un nume de gheişă, un nume postum onorific pe care nu l-au purtat în viaţă (împăraţii), un nume postum ordinar (dat de preoţii budişti după moarte) ş. a.

Numele de femeie adaugă particula *ko* (*Hanako-san* = d-ra Floare), sau prefixul *o* = „onorabil" (Oharu-san = d-ra onorabilă Primăvară).

Mai mult, Japonezii îşi schimbă numele deseori în cursul vieţii, obicei de care abuzau în trecut. Ba, se obişnuia să se schimbe chiar numele localităţilor, ceeace firesţe, complică studiul istoriei şi geografiei. Azi, sub influenţa organizaţiei europene, obiceiul a scăzut mult, iar numele unui Japonez nu mai e labirintul de altădată.

Toate astea întăresc încăodată faptul că la ei, noţiunea de persoană e vagă, iar individualitatea de puţină însemnătate.

Inkyo e un alt obicei curios, venit din India, care stă în a te retrage din activitate la 40 de ani, fiind sigur că vei fi întreţinut de copiii tăi. Faptul e prevăzut şi de codul civil, uneori cu sancţiuni în codul penal. Era în toi în sec. al 14-lea în clasele de sus, începând cu Mikadoul. Departe de agitaţiile vieţii şi fiind fără ocupaţie, se interesau de artă şi colecţionau, conservând gustul estetic.

www.dacoromanica.ro

Azi însă, greutăţile vieţii întârzie mult retragerea, iar slăbirea sentimentului de pietate din partea copiilor faţă de părinţi, o face riscată şi deci mai rară.

Inmormântarea poate fi după ritul şintoist, sau — de cele mai multe ori — după cel budist. In acest ultim caz, cosciugul e o cutie cilindrică sau cubică, în care defunctul stă sgârcit pe vine, cu genunchii la gură. Procesiunea înaintează încet, cosciugul fiind purtat pe două prăjini rezemate pe umerii a doi oameni. Frunze mari de lotus aurite, embleme budiste, sunt purtate până la groapă.

E obiceiul ca vecinii şi cunoscuţii să dea obolul lor „ca să se cumpere substanţe mirositoare ce se vor aprinde pe altarul familial"; e în realitate un mijloc de a ajuta familia mortului. Mai e şi obiceiul, la cei bogaţi, să se lase libere pasările ţinute până atunci în colivii; dar nu e mai puţin adevărat că azi, asemenea liberare se face în aşa fel, încât pasările să poată fi imediat prinse iar, ca să mai servească şi la alte înmormântări.

Costumul de doliu e alb, purtat numai în ziua funerariilor. Timpul de doliu însă, care constă în unele restricţii, e minuţios reglementat pe zile, pentru fiecare categorie de rudenie: pentru părinţi, 13 luni; pentru fiul mai mare, 90 de zile, şi aşa mai departe. După înmormântare se fac vizite la mormânt în diferite zile, din care, cele mai importante sunt: ziua a 7-a şi a 35-a după moarte; apoi la un an şi la trei ani.

Partea interesantă e că, departe de a constitui un prilej de adâncă durere, înmormântarea japoneză se petrece mai degrabă într'o atmosferă veselă, fiindcă „nu-i place mortului să-i ţii tovărăşie tristă". Acasă, până când să vină timpul să se ridice cosciugul, invitaţii beau, mănâncă, glumesc, râd, ţin într'adevăr mortului o tovărăşie veselă, care contrastează atât de mult cu figurile triste, deprimate dela noi, de multe ori compuse pentru circumstanţă, şi mai ales cu bocitoarele noastre. Atitudinea Japonezilor în faţa morţii pare mai demnă decât a noastră. Fiindcă, sincer vorbind, noi ne bocim propria noastră durere, nu pe mort pe care nu ştim dacă n'ar trebui mai degrabă să-l fericim.

Titluri de noblețe.

Societatea japoneză de azi e împărţită în trei clase: nobilii *(kazoku)*, aristocraţia *(şizoku)* şi poporul *(heimin)*. In vechime, ordinea claselor era: samurai, ţărani, artişti, negustori şi *eta (parias)*. Docu-

www.dacoromanica.ro

ment de mentalitate japoneză, de considerația de care se bucură la ei, militnrii şi azi, şi de disprețul lor pentru comercianți.

Nobilii au azi cinci titluri de nobleţe: *ko* (prinţ), *kō* (marchiz), *haku* (conte) *şi* (viconte) şi *dan* (baron).

Asemenea titluri în vechime se dădeau prin edicte imperiale numai persoanelor din înalta aristocraţie; azi se obţin de oricine a făcut vreun serviciu ţării, fie ca om politic, fie ca simplu bancher, acordându-i-se ca şi decoraţiile la noi.

Şi în legătură cu asta, iată ce mi-a afirmat un bătrân misionar creştin, bun japonist: cu ocazia morţii fostului împărat, a apărut în ziarele japoneze (ediţia de provincie, fiindcă cea de capitală se traduce la legaţii şi ambasade) ştirea că „onorabilii boi" care au tras carul mortuar, au fost ridicaţi la gradul al 5-lea de nobleţe la Curte. Fapt greu de înţeles de cei ce nu cunosc tradiţiile şi mentalitatea japoneză. Dar la Romani, Caligula nu-şi făcuse calul consul?

Data fictivă de deces.

Iată o persoană de seamă despre care ştii sigur că a murit azi; totuşi citeşti în gazete că în ziua următoare a avut zi de primire, că a 3-a zi a fost primit în audienţă, că a 4-a zi a fost avansat şi decorat, că în fine a 5-a zi, i se permite să moară la o oră exact precizată de ziare. Cauza?

In vechime, un daimyo mort afară din domeniul său, era considerat ca dezertor; aşa încât dacă se întâmpla să fie asasinat în ăst timp, era readus în castel, într'un palaquin cu perdele lăsate şi se declara oficial că a murit de moarte bună în domeniul său, ca să se salveze onoarea şi drepturile moştenitorilor.

Azi, de multe ori guvernul găseşte, după moartea cuiva, că acea persoană merita o înaintare în rangul de nobleţe sau o decoraţie; onoruri care uneori conferă văduvei şi un drept de pensie; şi cum asemenea onoruri cer unele formalităţi stricte, care nu s'ar putea îndeplini după moarte, se recurge la mijlocul de a post-data decesul.

Măsurarea timpului.

In vechea Japonie nu existau minute, ci numai ore, duble ca durată, care se socoteau în această ciudată ordine:

www.dacoromanica.ro

Ora 9 *(kokonoţu-doki)*,	corespunde	la noi	cu	12	a. m.	sau p. m.
„ 8 *(iaţu-doki)*,	„	„		2	„	„ „
„ 7 *(nanaţu-doki)*	„	„		4	„	„ „
„ 6 *(muţu-doki)*,	„	„		6	„	„ „
„ 5 *(iţuţu-doki)*	„	„		8	„	„ „
„ 4 *(ioţu-doki)*,	„	„		10	„	„ „

Japonezii numără deandoaselea, descrescând. Şi încep cu cifra 9, fiindcă orele se băteau de clopote, şi nu numai orele, ci şi jumătăţile. (Aşa bunăoară 9 jumătate *(kokonoţu-han)* corespunde cu ora 1 la noi). Dacă numărătoarea ar fi mers până la 1, când ar fi bătut această oră, ar fi fost aceeaşi confuzie ca şi la noi când auzi bătându-se odată şi nu ştii dacă e 12 jumătate, unu, sau unu şi jumătate.

Impărţirea pe săptămâni nu exista în vechea Japonie; Dumineca au luat-o dela Europeni, ca o zi de odihnă, fără vreun caracter religios.

Lunile erau reale, nu artificiale ca ale noastre de 30 şi 31 de zile, ci urmând fazele lunei. Sunt şi azi în număr de 12 şi n'au nume propriu decât în poezie. Ele se numesc *ici-gaţu, ni-gaţu, san-gaţu*, etc. adică „Luna 1", „Luna 2", „Luna 3", şi aşa mai departe. Intre aceste 12 luni se adăuga încă una, în cazul în care Anul Nou cădea prea de vreme într'o lună plină, ceeace se întâmpla cam odată la trei ani. Anul Nou cădea la finele lui Ianuarie al nostru, sau la începutul lui Februarie, şi atunci se considera că începe primăvara.

In afară de cele patru anotimpuri, mai aveau însă 24 de mici perioade, cam de 15 zile fiecare. In acest caz, anii, zilele şi orele se socoteau după semnele zodiacului care sunt următoarele:

1 *Ne* (din *nezumi)* = şobolan	7 *Uma* = cal
2 *Uşi* = taur	8 *Hiţugi* = berbec
3 *Tora* = tigru	9 *Saru* = maimuţă
4 *U* (din *usaghi)* = iepure	10 *Tori* = pasăre (cocoş)
5 *Taţu* = dragon	11 *Inu* = câine
6 *Mi* = şarpe	12 *I* = mistreţ

Auzi de ele şi azi la ţară; şi le găseşti şi în literatură.

Dela Chinezi au luat şi un alt sistem de împărţire, în 10, după „cele cinci elemente prime": lemnul, focul, pământul, metalul şi apa, fiecare împărţite în două: „fratele mai mare" şi „fratele mai mic". Duzina nu există la ei.

Deşi calendarul european e introdus oficial, totuşi la ţară şi azi ţăranii se conduc în muncile lor agricole, de vechiul sistem. Calenda-

www.dacoromanica.ro

rul Gregorian a fost introdus în 1873, dar era creştină n'a fost adoptată, fiindcă s'ar fi îndepărtat şi dela tradiţia şintoistă şi dela principiile lor politice. Anii îi numără cu fiecare împărat, perioadă care se numeşte eră, şi ia un nume oarecare, iar nu dela început ca la noi. Bunăoară anul 1943 la Japonezi se zice „Anul al 18-lea al Erei Şoua („Pacea Luminată"), pentrucă actualul împărat domneşte din 1926, iar erei sale i s'a dat această denumire.

Sărbători populare.

O regulă simplă ne înlesneşte să ne amintim de cele mai mari: ele cad în „luna I ziua 1-a, luna III ziua 3-a, luna V ziua 5-a, şi aşa mai departe cu cifre impare, luna VII şi IX, cu ziua 7-a şi a 9-a. Cele mai însemnate sunt:

Anul Nou (Oşogaţu). E marea sărbătoare la care ia parte toată lumea, oficialitatea şi particularii, dela Palat până la ultimul sărac. Fiecare îşi sărbătoreşte un an în plus, după modul lor de a socoti vârsta.

Cu câteva zile înainte de anul nou, te isbeşte o mare fierbere, pe străzi şi în orice casă. Lume multă forfoteşte în toate părţile după cumpărături, din magazin în magazin; fiecare se îngrijeşte de ce-i trebuie pentru anul nou şi mai ales cu multe daruri, fiindcă Japonia e ţara cadourilor: cel mai modest locuitor nu te poate vizita de anul nou, fără să-ţi aducă un oricât de mic plocon.

Prin case se face mare curăţenie, deşi casa japoneză e oricând curată; toate lucrurile sunt scoase afară, se înlocuesc tatamurile (podelele) prea vechi, se şterge, se reînoeşte totul, se orânduesţe din nou

Gospodinele prepară din aluat de făină de orez, nişte turte mici ovale, numite *moci*, şi altele mai mari, elipsoidale, *osonai;* cele mai mari se aşează suprapuse, două sau trei în tokonoma, firida din zid, păstrată cultului strămoşilor, şi constituie ofrande aduse spiritelor acestor strămoşi; cele mai mici se mănâncă în ziua de Anul Nou, prăjite pe cărbuni sau muiate în apă.

Iar în faţa casei, pe străzi, se fac mari pregătiri de decorare: pe toată lungimea străzilor, în dreptul fiecărei case, se implântă pini cu ramuri verzi, *kodomaţu*, emblemă de viaţă lungă. Doi pari mari înfipţi la intrare, sunt legaţi între ei sus în vârf, de o coardă groasă împletită din pai de orez, numită *şimenaua*, de care atârnă jos hârtii albe, tăiate artistic; iar la mijlocul coardei e prins un rac uriaş, roşu, o mandarină şi câteva spice de orez, toate însemnând embleme de fericire şi viaţă

www.dacoromanica.ro

lungă. Coarda împletită din pai de orez, e menită să atragă atenţia binevoitoare a zeilor, iar origina ei este în istorie, când ni se vorbeşte de ascunderea zeiţei Amaterasu în peşteră; după ce au făcut-o să iasă de acolo, zeii i-au tăiat întoarcerea în peşteră cu o coardă groasă împletită din pai de orez.

După minuţioase şi grandioase pregătiri, iată în sfârşit ziua de Anul Nou sosită. Nu mai recunoşti străzile; dealungul lor, se întind feeric lampioane. Bărbaţii sunt în haine de sărbătoare; femeile în kimonouri minunate, aşa cum nu sunt în fiecare zi. Peste tot nu vezi decât surâsuri. Prietenii, cunoscuţii, când se zăresc, se îndoaie adânc dela mijloc de mai multe ori, într'un respectuos salut:

— *Omedeto gozaimasl* („Onorabile felicitări").

Se fac vizite, se salută adânc şi repetat, se schimbă cărţi de vizită, se oferă daruri şi iar se salută.

O notă şi mai veselă în acest pitoresc, o dau fetele şi copiii, cari se joacă în curţi şi chiar pe străzi cu *hangoita*, un fel de rachetă de lemn, având pe dos pictat sau în relief de mătase, un actor renumit care întrupează un erou naţional, un samurai sau vreun daimyo; o floare mică artificială, *hana*, înfiptă într'o bilă mică de lemn, descrie prin aer curbe între două rachete. Şi e o adevărată desfătare să vezi dnere Japoneze fugind sprintene, graţioase, în kimonourile lor drăgălaşe, trudindu-se să prindă floarea din sbor cu racheta.

Iar la ora prânzului toată lumea e în jurul mesei; veselă, guralivă, sărbătorind cu voioşie Noul An. La mâncărurile zilnice se adaugă acum *saşimi*, peştele crud, turtele *moci*, *kake*, fructul japonez, banane şi multe alte bunătăţi, toate udate cu *sake*, băutura alcoolică. După fiecare fel de mâncare, cupe mici se umple cu sake, şi fiecare închină:

— *Ban-zail* („La mulţi ani!" Sau mai precis: „Zece mii de ani"). Ba şi un dans anume pentru astă ocazie, tot *manzai* se numeşte *(ban* şi *man* e unul şi acelaş cuvânt).

Sărbătoarea păpuşilor (Hina-no sekku) la 3 Mart'e. E ziua mult aşteptată de toate fetiţele. Din ajun fiecare îşi orândueşte cu îngrijire păpuşile din anii trecuţi, la care adaugă pe cele primite acum. Dar orânduirea nu lasă nimic la iniţiativa copiilor; totul e reglementat până în mici amănunte. Păpuşile pot fi mari sau mici, numeroase sau puţine, ieftine sau luxoase, în lemn simplu vopsit, sau artistic lucrate în fildeş îmbrăcat în mătase, însă orânduirea lor e una şi aceeaşi în tot imperiul Japoniei. Pe o etajeră cu cinci poliţe, pe fond pictat şi împodobită cu flori de toată frumuseţea, se pun sus de tot două păpuşi reprezentând pe împărat şi împărătească în costumul antic de Curte,

www.dacoromanica.ro

costum grozav de încărcat şi complicat. Prezenţa lor acolo are o deosebită semnificaţie ca valoare educativă, contribuţie la cultul împăratului care simbolizează Patria. Pe poliţa a 2-a se aşează miniştrii şi muzicanţii care asistau altă dată la sărbătorile dela Curte; pe a treia se înşiră doamnele de onoare, supraîncărcate de multele lor kimonouri, alături de zei locali şi de păpuşile care nu au o semnificare specială; pe poliţa a patra admiri bibelouri înfăţişând mobila Curţii imperiale.

Origina acestei sărbători e o ceremonie din China, organizată pentru gonirea spiritelor rele, o ceremonie purificatoare, când se aruncau în râu păpuşi cu „păcat". Curios e că, introdusă în Japonia, ceremonia se transformă la început în concurs de poezie, iar azi e pur şi simplu o sărbătoare a fetelor.

Sărbătoarea băeţilor (Tango-no sekku) la 5 Mai. De data asta, numai băeţii se înveselesc de sosirea zilei. Iar sărbătoarea lor se deosebeşte cu totul de a fetelor, prin caracterul ei exterior, care contrastează cu sărbătoarea păpuşilor, intimă.

Străzile sunt decorate cu *nobori*, o prăjină înaltă de bambu, pe care fâlfâe orizontal 2—3 crapi uriaşi din pânză sau hârtie, umflaţi de vânt; crapul, „peştele care înoată contra curentului apei", e simbol de energie, de aceea e ales pentru sărbătoarea băieţilor. Primesc şi ei cadouri, dar toate cu un caracter belicios: păpuşi înfăţişând samurai cu figurile încruntate, săbii, lănci.

Sărbătoarea adolescenţilor, deci a dragostei, e *Tanaba* la 7 Iulie. E simbolizată prin două stele care reprezintă pe doi tineri ce nu se pot întâlni decât odată pe an, în această zi. In onoarea lor, tinerii înamoraţi scriu versuri pe care le agaţă de bambu.

Sărbătoarea crizantemelor (Cioyo-no sekku) e la 9 Septembrie, deşi aceste flori apar în toată strălucirea lor, cu o lună mai târziu. Se bea sake cu frunze de crizanteme, fiindcă o credinţă venită din China asigură că e o băutură care dă viaţă lungă.

O altă sărbătoare populară e *Bon*, sărbătoarea morţilor, pe la mijlocul lunii Iulie. E ziua în care spiritele strămoşilor morţi vin să viziteze locuinţele descendenţilor lor. Se aprind lumini lângă altarul cu tăbliţele strămoşilor din fiecare casă, se fac ofrande de orez, se agaţă de arbori lanterne care trebuie să arate spiritelor, calea; se dă drumul pe râuri la corăbii minuscule, luminate, care trebuie să aducă spiritele morţilor. Nu e vorba de pietate filială, ci de credinţa în forţe oculte de care se tem, şi pe care trebue să le atragă bunăvoinţa. Sărbătoarea e veselă, de altfel ca orice ceremonie funebră în Japonia, cu muzici, cu artificii şi cu *Bon odori*, un dans anume.

www.dacoromanica.ro

Sărbătoarea Ebisu are loc la 20 Octombrie. E luna în care toţi zeii părăsesc sanctuarele lor ca să meargă la marele templu Idzumo, afară de zeul Ebisu care fiind surd, nu le aude chemarea; el e zeul norocului. In această zi negustorii îşi fac socotelile pe anul trecut şi oferă prime clienţilor lor.

Seţubun e o sărbătoare zodiacală pe la sfârşitul lui Ianuarie. Seara se aruncă cu mazăre peste casă, pentru a goni spiritelt rele; şi fiecare trebuie să mănânce atâtea boabe câţi ani are plus una.

Şi mai sunt multe alte sărbători *(maţuri)* cu un caracter local şi religios, prin care se celebrează zeii templului vreunui district.

La sărbătorile religioase se adaugă cele *oficiale:*

Kighen-seţu, la 11 Februarie, aniversarea suirii pe tron a primului împărat, Gimmu-tenno, acum 2602 ani, sărbătoare principală, fiindcă se comemorează fundarea imperiului, şi linia directă şi neîntreruptă de moştenitori pe tron, care simbolizează unitatea naţiunii.

Tencio-seţu la 29 Aprilie, când se sărbătoreşte ziua de naştere a actualului Mikado, a cărei importanţă depăşeşte persoana sa, întrucât împăratul simbolizează însăşi patria.

Meigi-seţu, la 3 Noembrie, comemorează era Meigi a împăratului Muţu-hito, primul Mikado restaurat în drepturile sale după epoca şogunilor, sfârşitul feudalităţii şi începutul noii Japonii.

Distracţii.

Fetiţele se joacă cu păpuşi; băieţii, cu măşti, cu tobe, cu zmeul, a cărui înfăţişare e diferită de al nostru, cu lupte, iar în timpul iernii fac oameni de zăpadă.

Cei mari au între distracţii, un fel de football adus din China şi un joc cu mingea jucat călare. Altădată se executa *samurai odori* „dansul samurailor"; un cadril uriaş de cavaleri înarmaţi şi călare.

Se joacă apoi, Go, venit din China, asemănător cu jocul nostru de „dame", dar ceva mai complicat. Azi sunt cluburi de go în toate oraşele. Şi se mai joacă *Şiogi*, un fel de şah, foarte popular, tot din China.

Au şi jocuri de cărţi *hanagaruta* („flori-cărţi"): sunt 48 la număr, pentru fiecare lună câte patru. Lunile sunt deosebite prin florile care le caracterizează; una din aste patru, cu o pasăre sau un fluture, e mai valoroasă; o alta poartă şi o mică poezie, care-i dă o însemnătate proprie. Se joacă în trei persoane.

Dar un alt joc cu mult mai interesant, e alcătuit din 200 de cărţi

www.dacoromanica.ro

pe care sunt scrise 100 din cele mai frumoase poezii de ale lor; jumătate, pe alte 100. Jucătorii sunt grupaţi în două tabere, între care se împarte cele 100 de cărţi cu câte o jumătate de poezie; pe cealaltă sută, cu restul din poezii, o ţine un arbitru care citeşte primele versuri. Fiecare trebuie să găsească îndată cartea cu restul poeziei; dacă un grup o descoperă la el, o scoate afară; dacă o găseşte el la grupul advers, înaintea lui, atunci o elimină el, dar o înlocueşte cu o carte a grupului găsitor, fiindcă câştigătorul jocului e acel grup care s'a eliberat mai întâi de toate cărţile. Există şi cluburi speciale pentru acest joc, care de altfel merge foarte repede. Dacă ar exista şi la noi un asemenea joc, care să facă să înveţe toate clasele sociale câte 100 de poezii din cei mai buni poeţi români!

Restaurante şi localuri de noapte. Cei bogaţi se distrează oferind mese în restaurante japoneze numite *rioriya*, sau cele cu un caracter mai intim, mai discret, numite *maciyai*. In amândouă pot veni gheişe, dar maciyaiul e un fel de restaurant unde poţi rămâne discret în camere separate cu o gheişă. Aci pot avea întâlniri amanţii şi femeile-măritate care dau întâlniri actorilor favoriţi.

La maciyai şi *oiran* (cartierul curtezanelor) se reduce toată viaţa de noapte a marilor oraşe din Japonia; varieteuri sau alte feluri de acest gen, nu există.

Ceremonia ceaiului (cia-no yu) odinioară una din cele mai rafinate distracţii, e şi azi plăcerea cea mai delicată a elitei japoneze. Origina ei îndepărtată e religioasă; preoţii budişti ai unei secte beau ceai ca să-i ţie trezi în timpul serviciului de noapte, lung şi obositor. Ei preparau ceaiul după unele rituri însoţite de ceremonia tămâierii, derivată din vechile rituri brahmanice.

In sec. al 13-lea un preot budist introduce ceremonia ceaiului în palatul şogunal şi compune pentru şogun un mic tratat, despre influenţa ceaiului (care goneşte spiritele rele) şi despre modul cum trebue preparat şi băut conform riturilor religioase. In sec. al 4-lea ceremonia ia un caracter mai profan, transformându-se într'o sărbătoare de curte luxoasă. Ba, şogunul *Yoşimasa* (sec. al 15-lea) renunţă la titlul său de şogun, ca să se consacre în întregime acestei ceremonii. Şi pentrucă regulele deveniseră prea luxoase, prea costisitoare, *Sen no Rikyu* codifică obiceiurile aplicate altădată la ceremonie, predicând simplitatea în numele bunului gust.

Iată în ce constă această faimoasă ceremonie. Gazda şi invitaţii se adună într'un pavilion, aşezat deoparte în grădină. Invitatul cel mai onorat ia loc jos. Stăpânul casei aduce el însuşi cele necesare — fiind-

www.dacoromanica.ro

Stampă de Yeisen

Stampă de Hiroșighe

www.dacoromanica.ro

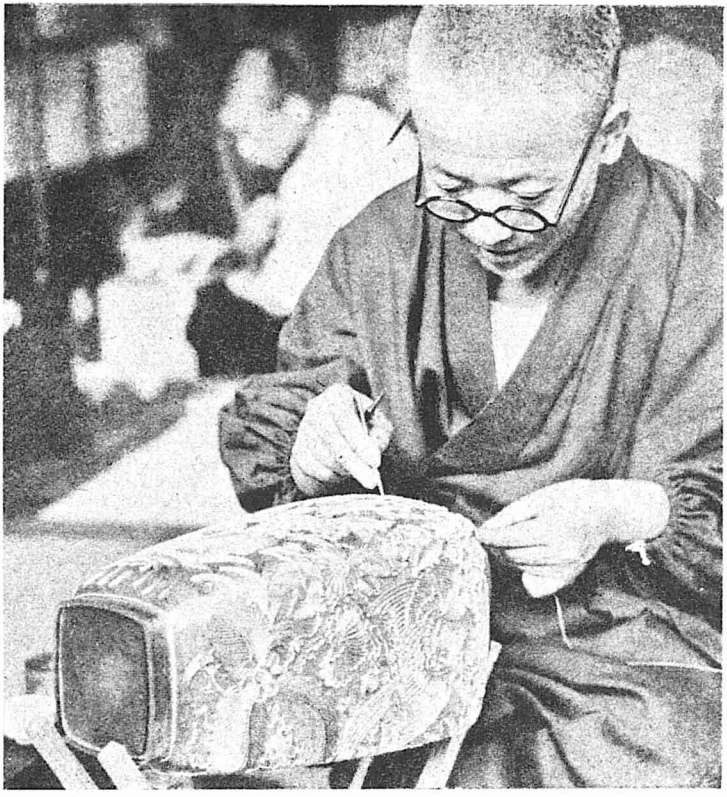

Cloisoné

Teatru de păpuși

www.dacoromanica.ro

că servitorii nu sunt primiţi — o masă joasă, o perie, un gong, un coş mic cu cărbuni, *haşii*, o cutie lăcuită pentru ceai, un vas pentru apă fiartă, ş. a.; toate au locul lor bine hotărît. După ce le-a adus, salută adânc pe invitaţi, atingând podeaua cu fruntea; invitaţii îi răspund tot prin salut profund. Apoi în mijlocul unei tăceri religioase, aprinde focul, arde parfumuri, prepară ceaiul, toate cu o încetineală enervantă pentru Europeni, şi cu gesturi line, studiate. Cu un salut, prezintă cupa cu ceai unui invitat, care soarbe şi o dă mai departe celorlalţi. Invitaţii încearcă să ghicească origina ceaiului, atelierul unde a fost făcut ceainicul, şi laudă kakemonoul agăţat în tokonoma. Stăpânul casei şterge ustensiile, le strânge, salută şi iese. Asta e tot.

Spectacole. Teatru. Nobilii preferau odinioară drama lirică *No*, iar poporul, teatrul popular *şibai* sau *kabuki*. Azi însă, toate clasele sociale umple sălile de teatru kabuki, foarte numeroase în orice orăşel. Cu ocazia vreunei sărbători sau serbări, se improvizează în parcuri sau pe străzi, o scenă primitivă, unde se joacă în aer liber, comedii bufe; spectatorii sunt trecătorii care se opresc şi privesc în picioare. Şi deşi publicul e alcătuit din ambele sexe şi diferite vârste, uneori am văzut actorii făcând unele gesturi pe care Europenii le numesc obscene.

Cinematografe sunt neînchipuit de multe; în reprezentaţii prelungite se admiră filme americane cu Indieni şi detectivi, sau comedii în stil american, în afară de cele japoneze, produse ale unei industrii mult desvoltate.

Yose. Iubesc Japonezii atât de mult povestirile, încât există la ei oameni cari trăiesc numai din asta. Uneori vezi într'o sală publică plină de oameni cari şi-au plătit intrarea, un om care vorbeşte; din când în când el loveşte cu evantaiul, ca să însemne pasagiile dramatice; e un Yose. Alteori eşti invitat de un Japonez bogat, care îşi distrează mosafirii cu gheişe în timpul dineului şi cu scamatori ori comedieni, după masă; apoi un om vine şi povesteşte ceva, un fragment din trecutul istoric-legendar, o istorioară veselă sau o dramă; e un yose, care poate fi chemat oricând acasă.

Luptele sunt mult apreciate; am vorbit în altă parte de osumo, luptătorii cu masse de muşchi şi de carne, şi de subţirii dar foarte îndemânatecii profesori de *giu-giţu*. Când au loc asemenea producţii, mulţimea se grămădeşte în număr neobişnuit de mare. Scrima japoneză, cu lungi săbii de bambu se numeşte *ken-giţu*. Interesante şi documentare ca mentalitate sunt luptele cu Osumo; ceremonia prezentării lor, cu saluturi, gesturi şi mişcări amănunţit orânduite, ţine mai mult decât lupta.

www.dacoromanica.ro

Excursiile, plimbările şi pelerinagiile sunt într'adevăr în spiritul acestui popor iubitor de natură. Mereu îi vezi călătorind din oraş în oraş, la prima ocazie a celei mai mici sărbători populare. Îi vezi prin parcuri şi grădini, bucurându-se de minunatele lor privelişti, singuri sau în familie; deseori întâlneşti şcoli întregi plecate în excursii. In Martie, când înfloresc cireşii, sute de mii vin în parcul Ueno din Tokyo, numai şi numai ca să admire floarea *sakura* şi să se plimbe; o mulţime de vânzători ambulanţi de tot felul, cu de ale mâncării, profită de pe urma acestei revărsări de oameni.

In recepţiile dela Curte pentru diplomaţi, doamnele de onoare apăreau altădată în costumele lor antice, mult încărcate. Azi apar în puţin graţioase costume europene, începând cu împărăteasa, fiindcă oricum ar fi, numai kimonoul îmbracă elegant pe Japoneză. Marea ceremonie la Curte e toamna, şi se numea înainte *sărbătoarea crizantemelor;* din 1887, de când s'au europenizat şi costumele, e o orchestră europeană, bufet european, iar festivitatea se numeşte *Garden party.*

HARAKIRI.

Cuvânt pe care nu-l auzi în vorbirea obişnuită, pentrucă *hara* înseamnă „burtă", iar *kiri*, „a tăia"; expresia este vulgară, încât se întrebuinţează cuvântul de origină chineză, *sepuku.*

Acest fel de sinucidere nu e de origină japoneză, ci a fost importat în epoca lor feudală, fiind o caracteristică numai a clasei militare. Abia mai târziu a devenit un obicei şi tocmai la începutul sec. al 16-lea a ajuns un privilegiu al clasei militare. El îşi are origina în dorinţa cavalerului războinic de a evita umilirea căderii de viu în mâna inamicului.

Harakiri e *obligator* şi *voluntar.* E obligator când sinucigaşul e osândit printr'un ordin. (Ceilalţi muritori erau pur şi simplu spânzuraţi pentru o faptă gravă; cavalerului, în consideraţia rangului său, i se făcea favoarea de a i se permite să se omoare). Harakiri voluntar se practica independent de o sentinţă, într'un moment de disperare, ca o protestare la o jignire primită dela un superior, ca o protestare la o nedreptate, sau ca un sacrificiu eroic.

Harakiri s'a întrebuinţat iarăşi de către asasinii politici, după comiterea asasinării; aşa au făcut fanaticii patrioţi cari au atentat la viaţa marchizului Okuma, fost prim ministru, a vicontelui Mori, ministru al educaţiei, şi mulţi alţii. Alt exemplu de karakiri voluntar este cazul destul de des în istoria Japoniei, al părintelui care se sinucide înainte

www.dacoromanica.ro

de plecarea fiului la război, ca acesta să nu fie cumva stânjenit de a-şi face datoria către ţară, gândindu-se că a lăsat acasă o mamă şi un tată. Iar războiul ruso-japonez a cunoscut atâtea exemple de sinucideri în massă, făcute de soldaţi cari nu voiau să suporte „ruşinea" de a cădea în mâna inamicului.

Exemplu clasic de harakiri obligator este cazul celor 47 de *ronini* (cavaleri războinici fără stăpân), cari au răzbunat jignirea adusă seniorului lor, omorînd pe ofensător, şi cari apoi au fost condamnaţi cu toţii să-şi facă harakiri.

Modul de executare a evoluat dela „spintecarea burţii" cu un pumnal, până la faza solemnă în care sinucigaşul se aşează grav, înconjurat de toţi vasalii săi, unde după îndeplinirea minuţioasă a tuturor amănuntelor cerute de rit, îşi sgârie numai pielea de pe abdomen cu vârful pumnalului, iar un prieten devotat, cu o sabie mare şi grea, îl decapitează dintr'o singură lovitură.

In ultimul timp obiceiul a căzut. Ziarele din Tokyo menţionau ca o raritate, acum 5 ani, prin August, cazul unui bătrân care şi-a făcut atunci harakiri, „observând toate convenţiunile vechi ale tragicului rit". Generalul *Noghi*, care s'a sinucis împreună cu nevasta sa în 1912, la moartea împăratului Muţu-hito, în semn de adânc devotament, nu a urmat ritul harakiri, ci şi-a împlântat un cuţit în piept, iar ea şi-a tăiat arterele dela gât.

Sinuciderile romantice sunt monopolizate de cascada Kegon de lângă Nikko, unde se duc perechile amoroase să-şi găsească moartea. In Japonia, sinuciderea din amor are un cuvânt deosebit : *şingiu*.

www.dacoromanica.ro

OMUL: CARACTER ŞI MENTALITATE

FEMEIA

Divinitatea principală a Japonezilor, aceea care le-a întemeiat împărăţia şi le-a dat primul Mikado, este o femeie: Amaterasu, zeiţa Soarelui. Aceea care are în deosebită grijă căminul, adică tăria familiei, pe care se reazimă puterea naţiunii, este femeia japoneză.

Toată lumea este uimită de dârzenia şi spiritul de sacrificiu cu care cutezătorii fii de samurai se luptă victorios în războaie; dar prea puţini ştiu că aste victorii se datoresc în bună măsură femeii japoneze. Istoria omenirii nu cunoaşte un al doilea exemplu în care cineva să aibă un rol atât de uriaş şi totuşi să rămână atât de anonim, atât de modest.

In orice bătălie, moralul atârnă greu în balanţă. El este adevărata forţă a unei naţiuni, care firește se reazimă pe închegarea familiei. Iar această închegare e alcătuită, pe deoparte, din autoritatea paternă, iar pe de alta, din educaţia zi de zi, cu biblică răbdare, pe care o înfăptuieşte mama japoneză.

Tăcută, binevoitoare, deosebit de muncitoare, devotată până la sacrificiu, veşnic cu surâsul pe buze, ea este aceea care asigură liniştea în casă, liniște de care e atâta nevoie pentru o muncă spornică; ea este aceea care cu blândeţe şi totuşi cu hotărîre, călăuzeşte primii paşi ai copiilor, până ce îşi iau singuri sborul, într'o educaţie invidiată de alte popoare, fără studii de specială pedagogie, călăuzită numai de instinctul ei de mamă.

Ea învaţă pe micii samurai ascultarea, având drept armă, în loc de bătaie sau ceartă, răbdarea; iar cât de greu e să ai o astfel de răbdare, îşi dau seama numai cei ce cresc copii mici. Ea insuflă micuţului cu breton şi ochi oblici, bărbăţia, stăpânindu-şi pornirile firești ale mamei de a-şi desmierda copiii; ea îi deprinde să îndure suferinţa şi durerea, fără să se plângă; să fie silitori în muncă; să se gândească

www.dacoromanica.ro

mereu la alţii; să aibă veşnic ca icoană înaintea ochilor, părinţii, şi deasupra lor, Patria. Ea este aceea care prin muncă stăruitoare şi jertfă de fiecare clipă, îşi dăruieşte toată bucuria vieţii copiilor ei din cari făureşte cetăţenii de mâine.

Copii japonezi nu sunt deloc răsfăţaţi. Asemenea virtuozitate pedagogică, mama japoneză o obţine prin tăria cu care se opune capriciilor copilului, cu linişte şi cu răbdare. Iar când se întâmplă ca micuţul să cadă şi să se lovească, mama îl ceartă, nu fiindcă n'a băgat de seamă, ci fiindcă nu e în stare să înfrunte durerea.

Soţia japoneză este aceea care asigură mulţumirea bărbatului ei; prin grija pe care o depune în gospodăria ei, în care se scoală cea dintâi, dimineaţa, şi se culcă cea din urmă; prin liniştea pe care o dă lipsa ei de vorbărie, vorbăria aceea europeană totdeauna obositoare şi fără folos; prin absenţa de gelozie, care altfel, otrăveşte atâtea căminuri; prin toată purtarea ei cu supunere în loc de încăpăţânare, fără certuri, fără contraziceri, adică prin ceeace face viaţa liniştită, fără turburări şi iritări; cu acel tact, cu acel bun simţ care o călăuzeşte să simtă ceeace place şi ce nu place bărbatului, ca să poată trăi în armonie cu el.

Dacă întâmplător bărbatul întors acasă, îşi ceartă nevasta fiindcă a găsit-o veghindu-i întoarcerea în loc să se culce, femeia se scuză simplu, fără să simtă nevoia să-i lămurească gândul ei bun. Dacă în seara următoare, inconsecvenţa bărbatului îi impută că a găsit-o de data asta dormind, femeia îi cere din nou iertare. Câţi dintre noi pot înţelege înălţimea morală la care trebue să se ridice cineva ca să simtă că nu e de niciun folos să ţină să-şi dovedească morţiş că are dreptate?

Ce forţe tainice au alcătuit sufletul femeii japoneze, poate cel mai perfect produs cu care zeii au dăruit Japonia?

De timpuriu, o şcoală severă, rigidă, le-a făcut educaţia; iar secolele ce au urmat, s'au însărcinat să le obişnuiască cu acele precepte până într'atâta, încât femeia să le considere ca pe ceva firesc şi care nici nu s'ar putea concepe altfel. Din acel moment, fericirea lor conjugală le-a fost asigurată. Şcoala şi spiritul de imitare n'au făcut decât să le perpetueze.

Acele faimoase precepte care au produs un suflet atât de invidiat, sunt învăţăturile lui Confucius, desvoltate în Japonia de filosoful *Kaibara* în „Marele învăţământ al femeii". Catechism care se predă teoretic şi azi în şcolile de fete; viaţa de toate zilele se însărcinează cu partea practică.

www.dacoromanica.ro

Autorii străini cari au studiat pe deasupra Japonia, au scris pagini de revoltă şi indignare contra „autocraţiei şi tiraniei bărbatului", deplângând situaţia „nenorocitei sclave". La unele popoare chiar civilizate, femeia a fost într'adevăr o sclavă în înţelesul strict al cuvântului; la Chinezi continuă să fie şi azi o demi-sechestrată ; Turcii şi Arabii îi pun voal pe faţă. In Japonia n'a fost niciodată nimic din toate astea. Pe Japoneză o vezi liberă pe stradă ; o întâlneşti funcţionară în birouri de bănci, la poştă, în gări şi alte instituţii. Nu e niciodată brutalizată de bărbat, nici cu vorba, nici cu fapta; bătaia nu există în familia japoneză. Femeile au dreptul de a fi alese în consiliile municipale; au o universitate a lor, ba au ajuns şi aviatoare. Literatura numără pagini fermecătoare scrise de femei. Mai mult: istoria ne vorbeşte de împăraţi-femei : împărăteasa *Gingo* şi altele din perioada *Fugioara*.

Intr'un cuvânt, Japoneza n'a fost niciodată în stare de sclavie, ci cel mult în stare de minoritate. Iată cuvântul. Au privit-o întotdeauna ca pe o minoră, şi aci Japonezii nu sunt originali. Până şi religia creştină, care are la bază egalitatea tuturor, o pune în inferioritate faţă de bărbat, luându-i dreptul de a fi preot, oprind-o să intre în altar ca unei „nevrednice", şi obligând-o, prin glasul sfântului Paul, să-şi acopere faţa cu un voal când intră în biserică. Mentalitatea a dăinuit şi la noi în Europa, până când galanteria medievală a schimbat-o.

Societatea japoneză nu s'a mărginit s'o considere ca pe o minoră, ci a mers mai departe; a convins-o că aşa e firesc, şi aci stă tot secretul fericirii lor conjugale. In Japonia găseşti mai multe căsnicii fericite decât în Europa. La noi certurile zilnice dintre soţi, bătăile, scenele de gelozie, le otrăvesc viaţa. In Japonia aşa ceva e foarte rar. Japoneză care să-şi arate gelozia? Japoneză nemulţumită? Gâlcevitoare? Veşnic cu un surâs binevoitor pe buze, gata oricând să-şi ceară iertare, când ar trebui să facă o mustrare, Japoneza pune pe oricine în imposibilitate de a se certa. Ea nici nu se gândeşte că ar fi o victimă; are convingerea că unica ei fericire şi menire e să mulţumească pe soţul ei. Ce importă concepţia, bună sau rea, dacă rezultatul e liniştea şi fericirea conjugală?

Analele justiţiei japoneze conţin câteva cazuri de divorţ cerute de femei şi care vor contribui să întregească tabloul. Au fost unii din tinerii soţi, cari au adoptat faţă de soţiile lor o mentalitate occidentală: au privit-o ca pe o egală, au înconjurat-o cu toate atenţiile posibile, au renunţat la toată autoritatea ce le-o dă legea şi tradiţia. Japoneza a cerut divorţ. „Mi se părea că sunt o prinţesă iubită cu pasiune de un licean; sărea să mă ajute la orice, şi mă umilea în public prin

www.dacoromanica.ro

atenţii neobişnuite; simţeam că el nu e în rolul său de bărbat, iar eu în imposibilitate de a-mi îndeplini îndatoririle de soţie".

Japonia este ţara unde se cultivă perlele. Procedeul e simplu: scoica scoasă din mare, e rănită cu un instrument fin, ascuţit, şi e iarăşi aruncată în apă; rana se vindecă repede, iar în locul vindecat, scoica secretă perla. Japonezii au întrebuinţat aceeaşi metodă ca să obţină perla căsniciilor lor.

Iubirea Japonezei

„Copiii nu datorează iubire părinţilor, ci respect şi supunere; tot aşa soţia, soţului. Dragostea scade pe om şi micşorează distanţa respectuoasă ce trebue menţinută".

De-ar fi fost psiholog, Confucius nu s'ar mai fi ostenit să scrie sentinţa de mai sus. Zadarnic o tradiţie de secole a prigonit mereu pe îngeraşul Amor; el şi-a văzut mai departe de misiunea sa, şi-a întins mereu arcul, fără să-şi cruţe tolba, fiindcă vârful săgeţilor sale găseşte în inima tinerelor *musume* punct ideal de ţintă. Japoneza nu e senzuală; e în schimb foarte sentimentală.

Tânăra niponeză nu ştie deloc, sau aproape deloc să guste amorul fizic; nu desmiardă şi ce e mai curios, nu sărută, pentru simplul motiv că nu ştie cum. Iar când un European încearcă să o iniţieze, Japoneza întâi suflă, în urmă înţelege că trebuie să aspire, şi o face atât de stângaci, încât e cea mai comică lecţie care poate exista. Tot arsenalul ei de desmierdare se reduce în a rezema capul pe umărul iubitului, rămânând aşa, nemişcată, un timp îndelungat.

In schimb, desbrăcată de senzualitate, Japoneza mai mult decat oricare altă femeie, e în stare să dea şi să simtă cât se poate de curat, acea iubire platonică de care ne vorbesc poeţii. Şi pentru că educaţia lor e unică în lume în arta de a impune pudicitatea morală — arta de a nu-ţi arăta sentimentele de care eşti stăpânit — Japoneza poate iubi o viaţă întreagă, fără să se trădeze cu un gest. O tânără iubeşte cu pasiune pe un tânăr căruia nu i-a mărturisit niciodată nimic şi nici nu i-a dat să înţeleagă. Intr'o zi simte că o alta a pus stăpânire pe inima lui, iar ea, fără nici o imputare sau cel puţin vreo aluzie, se aruncă în cascada Kegon, lăsând stâncilor înspumate grija de a-i sfărîma, odată cu iluziile, şi trupul ei fraged.

www.dacoromanica.ro

Când uneori Japoneza își mărturisește dragostea, atunci o face cu delicatețe și nu fără poezie. Un singur exemplu din literatura lor:

Iubirea mea e ca pasărea prinsă 'n plasă; cu cât se zbate ca să scape, cu atât se încurcă mai rău". Iar dintr'o scrisoare de dragoste:

„Vaporul cu care trebuia să pleci, își avea înfiptă ancora în inima mea; când a pornit, lacrimile s'au amestecat cu sângele inimii sfâșiate".

Mai mult decât sora ei din Europa, Japoneza cunoaște fidelitatea chiar față de un soț necredincios. Adulterele sunt rare, iar când se întâmplă, femeia e de obicei o sedusă, moralmente vorbind, și uneori chiar fizicește; în acest ultim caz, femeii nu-i rămâne decât sinuciderea sau tăcerea.

Are și ea două slăbiciuni; actorii și osumo, luptătorii uriași; femeia din toate timpurile și de pretutindeni, a fost o admiratoare a forței brute; iar actorul în Japonia e întrupătorul eroilor legendari în teatru, și pe deasupra e omul spiritual, cu vervă, plăcut în conversații, adică având tocmai acele calități care cuceresc sufletul unei tinere din țara crizantemelor.

Japoneza nu posedă arta de a cuceri un bărbat. Nu desmiardă, nu sărută, nu-i declară sentimentele, gustând voluptatea tăcerii. Și totuși, Europeanul care și-a luat temporar de tovarășe o *musume* (mai puțin vulgar se zice *ogio-san)* a păstrat-o toată viața, s'a simțit mai legat și i-a fost mai credincios decât ar fi fost pentru o Europeană. Iar cel ce a iubit și a fost iubit de o Japoneză, oricât de nestatornic ar fi în dragoste și oricât de mare ar fi numărul celor ce au urmat-o, rămâne totuși în inima sa cu o mireasmă stranie, cu un parfum dulce, delicat, care-l urmărește pretutindeni și pe care nu-l mai uită niciodată.

Știu eu pentru ce?

Poate pentrucă Japoneza e atât de discretă, supusă, desinteresată în dragostea ei; nu-ți cere nici bani, nici cadouri, și-ți aduce, dimpotrivă, de câteori te vizitează, flori, minunatele flori pe care le monopolizează țara crizantemelor. Poate pentrucă nu-ți arată niciodată gelozia — cine nu e desgustat de scene de gelozie — și până într'atâta încât, pe când în Europa înlocuiești iubitele, în Japonia le colecționezi.

Europenii își jură iubire până la moarte; mai imprudentă, tânăra niponă se angajează și pentru viețile viitoare. Asta nu înseamnă că Japoneza face excepție regulei lui Anatole France:

„La femme a le privilège de l'oubli".

www.dacoromanica.ro

Gheişa

O recunoşti uşor, pe stradă, într'un parc, la o plimbare. Mai frumoasă între cele frumoase, mai graţioasă şi elegantă între cele elegante şi graţioase, sveltă, distinsă, gheişa are un deosebit dar de a se îmbrăca, de a-şi înoda obiul, de a-şi orândui cutele kimonoului, încât se deosebeşte îndată într'un grup de Japoneze. De sub eşafodajul pieptănăturii mare şi cât se poate de îngrijit, apare gâtul alb, mlădios — un adevărat gât de lebădă propriu Japonezei — care se înfundă în liniile unui kimono de culori şi mai vii, şi mai armonioase decât ale celorlalte.

Unii au slăvit-o în formule poetice: „O floare pe care o poţi admira, dar de care nu te poţi atinge"; alţii au confundat o cu o curtezană, cu o profesionistă. Nu e nici una, nici alta. Gheişa e un ce specific Japoniei, care n'are nimic asemănător la noi. E o artistă în felul ei, al cărei oficiu e să însufleţească conversaţia în timpul unei cine, şi să distreze cu dans şi cântec după masă.

Când un părinte are o fată de o frumuseţe deosebită şi mai are şi nevoie de bani, o dă la o şcoală de gheişe, cu contract pe un număr anumit de ani, în schimbul unei anumite sume. Incep de vreme, uneori dela vârsta de 7 ani, pentrucă sunt multe de învăţat. O gheişă bună trebue să memoreze câteva mii de poezii, cari trebue spuse cu mult spirit, la ocazii; ea învaţă arta de a întreţine o conversaţie, venind mereu cu ceva nou şi spiritual. Apoi trebue să ştie să cânte şi din gură şi din şamisen. Intregirea educaţiei ei de gheişe o formează dansul, şi aci e nevoie de multă mlădiere, graţie şi expresie.

Locuesc în aceeaşi casă unde iau şi lecţii de toate acestea cu profesori speciali, local numit *gheişa-ya*. Iar când se anunţă un dineu la un *rioriya* sau la un *maciyai*, gheişa chemată, apare, şi de aci începe rolul ei.

Vorbăreaţă şi totuşi ştiind când trebue să tacă, glumeaţă, uneori ironică şi totuşi respectuoasă, păstrând în tachinare nota politeţii, gheişa e indispensabilă la dineuri intime sau de gală, la banchete politice sau festivităţi. In timpul mesei supraveghează serviciul, fără să ia parte la masă; e deosebit de atentă, are un dar de a ghici fără să i se spună, de ce are nevoie fiecare, şi se îngrijeşte ca însufleţirea să nu lâncezească. Iar după masă, când se apr'nd ţigările, unele cântă din şamisen, altele dansează şi sunt acompaniate uneori de comeseni.

www.dacoromanica.ro

După capacitatea lor artistică şi după frumuseţe, gheişele se împart în trei sau patru clase; cele de un rang inferior, consimt ca în schimbul unei sume, şi numai cu multă discreţie, să rămână cu un caspe în maciyai, şi să-i împărtăşească graţiile până dimineaţa. E un „abuz" pe care vechea Japonie nu l-a cunoscut. In schimb gheişa a cunoscut şi atunci ca şi acum iubirea, fiindcă înainte de a fi gheişe, e femeie, iar ca femeie are şi ea o inimă pe care n'a putut-o extirpa nici morala lui Confucius, nici sentinţele lui Kaibara.

E adevărat că în legăturile lor, chiar gheişele din clasa de sus au în vedere mai mult viţelul de aur; ca să le cumpereşti ai uneori nevoie de kimonouri costisitoare, sau de alte cadouri de asemenea natură. Câţi bărbaţi nu s'au ruinat pentru ele? Câte soţii nu le-au blestemat, aşteptându-şi bărbaţii până în zori?

Pe cât de calculată şi setoasă de aur, pe atât de desinteresată şi gata de sacrificii e gheişa în dragostea ei sinceră. Iubeşte pe un student sărac, care n'ar putea plăti vizitele prea costisitoare la un maciyai? Indrăgeşte pe un străin cu care s'ar compromite în mediul ei unde e cunoscută? Reţeta e simplă: o întâlnire discretă la gară, un tren rapid transportându-i la o mică depărtare de Tokyo, într'un hotel de ţară, în mediu simpatic, primitor, şi într'un decor pitoresc, seducător.

In biografia multor oameni politici se va găsi amestecată câte o gheişe. Fostul prinţ Ito, de mai multe ori ministru şi prim ministru, avea de soţie o fostă gheişe. A fost îndrăgostit de ea pe când era student, iar când situaţia lui materială i-a permis, a luat-o de nevastă, iar ea a fost atât de devotată şi cuminte, încât i-a fost tovarăşă toată viaţa, trecând, odată cu titlurile pe care le dobândea soţul, dela baroneasă până la prinţesă.

Gheişa cunoaşte şi sacrificiul, atunci când i se cere. Una din ele iubea şi era iubită de un tânăr din clasa nobilă; legătura însă era o piedică în cariera lui, şi fiindcă el nu mai ţinea socoteală de părinţi, mama lui a ajuns să facă apel la puterea ei de jertfă: „Dacă îl iubeşti cu adevărat, legătura trebue să înceteze, ca să nu-şi compromită viitorul". Gheişa a înţeles, s'a resemnat şi a făcut toate sforţările ce să-l îndepărteze. Zadarnic însă i-a respins propunerile de căsătorie pe care i le făcea; zadarnic a simulat răceală, indiferenţă. Atunci s'a decis eroic: a renunţat la cariera ei de gheişe, la lumea ei, a dispărut fără urme, ca să-şi sfârşească restul zilelor între zidurile unei mânăstiri budiste.

www.dacoromanica.ro

Curtezanele şi Yoşioara

Călătorul care rătăceşte prin districtul Asaksa din Tokyo, dă de un cartier bogat luminat, cu un lux de lampioane, atârnate pe case mari frumoase, cu două-trei caturi. Pe străzi, multă mişcare, însufleţire, lume de toate vârstele şi de amândouă sexele. In unele zile, vânzători ambulanţi, instalaţi cu marfa lor pe stradă, la lumina electrică dau locului o atmosferă de bâlci. De o parte şi de alta a străzilor, casele au o deschizătură foarte mare în chip de fereastră şi cu ornamentaţii de gratii de lemn; iar în dosul ăstor gratii stau pe tatami, liniştite, indiferente, femei grozav de fardate, în kimonouri de culori vii, aşa cum nu se văd niciodată pe stradă. Cu pieptănătura mare, încărcată de podoabe, ca în vechile lor piese de teatru şi având în faţă câte un *hibaci*, fumează din pipe lungi, drepte şi subţiri, privind mulţimea şi păstrând tot timpul o ţinută discretă, cuviincioasă în atitudine, în gesturi şi în vorbă. Iar în mulţimea care se opreşte să le privească cu interes, zăreşti şi femei sau fete de bună condiţie, care le admiră şi apoi vorbesc între ele:

— *Kirei-ne?* („Sunt frumoase, nu?")

E cartierul Yoşioara, cartierul vânzătoarelor de dragoste. Astăzi pensionarele nu se mai văd de afară; poliţia nu mai îngăduie în locul lor decât fotografii; măsura însă nu priveşte decât Capitala, încât tabloul rămâne şi azi întreg în Yokohama şi în multe oraşe din provincie.

In Japonia, spectacolul femeilor care te atacă seara pe străzi, nu există. L-a cunoscut însă Japonia veche până acum 300 de ani, când pe timpul erei Tokungaua s'a interzis straşnic curtezanelor să iasă din cartierul căruia i s'a dat numele de *Yoşioara* („Valea plăcerilor"). Azi sunt în Tokyo mai multe asemenea cartiere de *gioro-ya* (case de toleranţă) şi poartă fiecare câte un nume; Yoşioara nu e — cum se crede — un nume generic, ci al unui singur cartier.

La noi şi în alte ţări, această clasă de femei există în primul rând din depravare, din sete de bani, sau din lene. In Japonia cauzele sunt altele. Tatăl din anumite clase sociale, constrâns de nevoia de bani, îşi dă fata unui patron de *gioro-ya* pe termen de 5—6 ani, în schimbul unei sume de bani. Şi deşi în timpul din urmă legea a luat tatălui acest drept, faptul a rămas neschimbat, fiindcă autoritatea paternă e aşa de mare, încât copilul se supune fără să fie constrâns. Cauza prostituţiei în Japonia e deci autoritatea părintească, şi uneori sacrificiul pe care-l face o fată ca să-şi salveze familia din mizerie.

www.dacoromanica.ro

Ca o urmare firească, la ei prostituția nu e privită ca un viciu, ca o „higienă socială", ci mai mult ca o profesiune oarecare. Opinia publică nu privește pe curtezane cu aceeași severitate ca la noi; multe din ele se mărită, după ce le expiră contractul care le-a angajat ca într'o industrie: femei din clasa bună se plimbă prin asemenea cartiere ca pe un bulevard oarecare; Yoșioara se amestecă deseori în arta lor, în pictură, în literatură, furnizând material pe care se brodează multe drame gustate de public.

Deși unicul lor oficiu e să facă bani, deseori curtezana iubește sincer, cu o inimă gata de sacrificiu pentru dragostea ei. Când vreuna îndrăgește pe un student sărac, îl ajută cu bani ca să-și termine studiile; iar când el, grație ajutorului primit, ajunge la o situație, o răscumpără și o ia în căsătorie.

In Japonia există și curtezane clandestine numite *șiroto* (amatoare"). Nici pe ele nu le întâlnești pe străzi, ci în case de rendez-vous, ori în localuri de consumație cu caracter intim, în *maciyai*. Ele sunt de obicei vânzătoare în magazine, funcționare la birouri, văduve, și rar fete care au terminat școala în provincie și vin în capitală, unde vor cu orice preț să continuie studiile; în lipsă de mijloace, frecventează seara casele de rendez-vous, ca să aibă cu ce plăti gazda, cărțile și taxele școlare. La noi o fată de școală care ar intra într'o asemenea casă, ar fi considerată ca o depravată, fiindcă în societatea noastră cauzele prostituției sunt dintre acele care acuză pe femee; pe eleva japoneză însă, cum ai putea-o privi astfel, când motivul care a împins-o a fost setea de a se instrui? E un adevărat eroism în felul său.

Tipul amantei îl reprezintă Madame Chrisanthème, și se numește *omekake* (concubină) atât pentru Japonezi cât și pentru Europeni, deși străinii o confundă cu o soție legitimă. Căsătorie cu contract pe timp limitat, există numai în imaginația lui Pierre Loti și a altora care s'au grăbit să-l copieze fără să controleze faptele.

MENTALITATE

Modul lor de raționare, logica lor, se deosebește mult de a noastră. Și cum ar fi altfel, când 29 de secole au adunat un depozit întreg de tradiții? Câteva exemple ar putea mai bine să o descrie.

Mi-amintesc de cazul tânărului *Asahi*. Își pusese în gând să strângă bani nu știu pentru ce scopuri filantropice. S'a dus mai întâi la ba-

www.dacoromanica.ro

gătaşul Şibuzaua, care i-a dat 500 de yeni (vreo 250 de dolari). Apoi a atacat pe bancherul Yasuda care l-a refuzat categoric. Tânărul a plecat dar şi-a făcut un plan sinistru. A doua zi l-a vizitat iar pe bancher, şi la noul refuz, la care de altfel se aştepta, l-a omorît cu un cuţit, apoi s'a sinucis.

Faptele sunt mai puţin interesante decât modul cum au fost ele privite de către Japonezi.

Am văzut înmormântarea bancherului Yasuda: foarte luxoasă, lume nu prea multă, trăsurelele pe două roate şi automobile. M'am dus şi la a tânărului Asahi : înmormântare sărăcăcioasă, dar lume nemaipomenit de multă. In clasa săracă e obiceiul ca la moartea cuiva, vecinii să trimită familiei, drept ajutor, o mică sumă de bani „pentru flori şi miresme": obolul cuvenit luntraşului Caron pentru trecerea Styxului. Familia tânărului Asahi pregătise o cutie mică de metal, cam ca aceea cu care se face chetă la noi; însă cutia s'a umplut repede până sus de tot, cu monede de zece seni. Şi cum mulţimea, din simpatie venea mereu, din ce în ce mai numeroasă, familia şi-a procurat repede două cutii mari, adevărate urne, înalte fiecare de un metru şi groase de vreo 30 de centimetri. In scurt timp aceste două cutii au fost umplute până sus cu monede de 10 seni (a zecea parte dintr'un yen),

Aceeaşi simpatie pentru omorîtor am observat-o şi în ziare, unde am citit despre „cruzimea" cu care bancherul îşi făcuse averea, despre avariţia sa; pentru omorîtor, nici un blam. Morala fabulei: la puţin timp după înmormântare, moştenitorii bancherului au donat 3 milioane de yeni în scop de binefacere, deocamdată.

Alt fapt : într'o vreme, se lucra la găurirea unui munte pentru o nouă linie. Era în sezonul ploilor. Deodată s'a surpat intrarea tunelului, făcând prizonieri pe cei ce se aflau înăuntru. Indată echipe speciale au luat cu asalt muntele, zi şi noapte. Abia a şaptea zi, cei dinăuntru au fost scoşi, cu înfăţişarea cam de stafii, dar în viaţă.

Unul dintre ei ţinuse un jurnal cu însemnări zilnice despre cei îngropaţi de vii. Ţinuseră un consiliu ca să hotărască ce e de făcut. Şi deşi ar fi fost în interesul lor să stea liniştiţi, ca să consume cât mai puţină energie, şi deci să reziste cât mai multe zile, au decis totuşi să lucreze. Dar nu lateral, sau înapoi, la salvarea lor, ci înainte, continuând lucrările pentru tunel, ca să fie folositori până la ultima picătură de viaţă, indi'erent dacă vor muri sau vor fi salvaţi. Mi-am însemnat cu grijă acest fapt, pentru că este o exemplificare a spiritului colectiv al Japonezului.

www.dacoromanica.ro

Immo sau silogismul lui Gotamma

Felul de a gândi al Japonezului e difuz şi prolix; dialectica prea puţin strânsă şi fără putere concludentă. Aşa, bunăoară, noi zicem: două cantităţi egale cu a treia sunt egale între ele; Japonezul va enunţa ca o teoremă, că o cantitate e egală cu alta; apoi va demonstra cu probe ceeace a afirmat.

Raţionamentul lor este apropiat de al Chinezilor şi Indienilor şi de aceea cred că e potrivit să-l urmărim la origină. Esenţa raţionamentului european e silogismul lui Aristot; baza argumentării extrem-orientalilor e silogismul indian. El ia naştere în India, după unii cu *Gotamma*, un filosof dintr'o familie de brahmanişti din Himalaia, în sec. al 4-lea sau al 5-lea î. Chr., deci înaintea lui Aristot.

Ca şi logica peripatetică, dialectica indiană procedează prin inducţie şi deducţie; ba încă, într'o singură formulă conţine şi inducţia şi deducţia, două raţionamente pentru o singură concluzie; de aci lipsa de simplitate, de claritate şi de putere.

Ca şi Aristot, Gotamma procedează dela cunoscut la necunoscut. Insă silogismul grec pleacă uneori dela postulate care nu sunt totdeauna rezultatul observaţiei sau experienţei inductive: ceeace nu poate fi făcut cu uşurinţă de un oriental, pentru că el n'are puterea abstracţiei şi a sintezei. Ceva mai mult: orientalul raţionează, nu atât pentru a căuta adevărul, ci pentru a discuta; de aceea şcolile filosofice indiene au dat atâţia maeştri în sofistică şi subtilităţi. In aceeaşi măsură Japonezii cunosc mai puţin dragostea de adevăr; ei pot fi mai degrabă eruditi, decât savanţi.

In ce constă formula? Iată exemplul lui Aristot:

Toate corpurile sunt supuse gravităţii.

Această piatră e corp,

deci e supusă gravităţii.

Gotamma are nevoe în prealabil de un silogism inductiv:

1. *Teza (şu):* Această piatră e supusă legilor gravităţii,

2. Natura lucrând în aceleaşi condiţii, dă acelaş rezultat.

3. Deci toate corpurile sunt supuse gravităţii.

Această concluzie devine majora silogismului al 2-lea care e deductiv:

1. *Teza (şu):* Această piatră e supusă legilor gravităţii.

2. *Raţiune (in):* pentru că e un corp.

3. *Exemplu (yu):* Lemnul, pământul, tot ce e materie, fiind corpuri, sunt supuse legilor gravităţii.

www.dacoromanica.ro

4. *Concluzie (keţu)*: de unde conchid că această piatră e supusă legilor gravităţii.

După cum se vede, ordinea e inversată: „exemplul" dă majora aristotelică; „raţiunea" dă minora, iar „concluzia" devine „teză".

Formula e de folos pentru oriental, fiindcă el simte mereu nevoia de a avea înaintea ochilor fapte concrete, palpabile, sau cel puţin sesizabile de imaginaţie. Noi întrebuinţăm şi silogismul trunchiat, *enthymenul*, care elimină majora ori minora în conversaţie; altfel majora e necesară. La ei, majora nu joacă nici un rol.

Silogismul *Immo* e întrebuinţat de budism, aşa cum cel aristotelic e întrebuinţat de ştiinţa europeană. El e introdus în Japonia sub împăratul *Kotoku* în anul 653, de către bonzul *Doşo*.

Acesta e mecanismul silogismului. Intregul lor sistem de a asocia şi a grupa ideile, diferă mult de al nostru. Un exemplu:

D-l Clifford Wilkinson captează în Japonia apa minerală Tansan de lângă Kobe; o pune în sticle, o vinde, după ce îşi înscrie drepturile la autorităţi. Un Japonez umple sticle la fel, cu simplă apă gazoasă, pune exact aceeaşi etichetă, şi-i face o concurenţă neloială. De aci proces. Tribunalul, deşi constată faptele ca exacte, totuşi „având în vedere că e iarnă, şi că iarna fiind frig, lumea nu prea consumă apă minerală, că deci d. Wilkinson n'are nici un prejudiciu", dă câştig de cauză Japonezului. Faptul e relatat de cel mai bun japonist, *B. Chamberlain*.

Concepţie asupra pudicităţii

„Japonia e ţara în care pasările n'au glas, florile n'au miros, iar femeile n'au pudoare".

Formula aceasta a lui Pierre Loti a sedus pe mulţi, cari s'au grăbit s'o repete în lucrările lor asupra Japoniei. Pentru controlarea primelor două, se cere numai oarecare timp şi o normală desvoltare a simţurilor; chestiunea pudicităţii în Japonia însă, mai cere şi altceva. E în tr'adevăr una din problemele care încurcă mai mult pe amatorul de studii sociale, pentru că la suprafaţă privit lucrul, se înâlnesc prea multe contradicţii; iar pentru fond, o primă condiţie e să trăeşti în mediu curat japonez, şi să iei intim contact sufletesc cu amândouă sexele.

Abia sosit în Japonia, călătorul are deseori ocazia să vadă, fie la munca câmpului, fie chiar în oraşe, Japonezi goi, având pe ei nu-

www.dacoromanica.ro

mai un brâu îngust alb, cu un fel de legătură în jos, care le serveşte numai de frunză de viţă. Iar uneori pe stradă sau într'un parc, un vânt ştrengar desveleşte piciorul unei *musume* mai sus de genunchi, arătând spectatorului că Japoneza, în afară de kimonouri, nu poartă pe dedesubt nici ciorapi, nici alte articole de rufărie.

Băile publice, altădată mixte, azi sunt cu câte o sală pentru fiecare sex; însă cum uşa dă în stradă deadreptul, de câte ori intră o nouă vizitatoare, se pot zări la deschiderea uşii nudurile dinăuntru, fiindcă femeile între ele nu se jeneză, şi nici nu se servesc de vreun fel de paravan; mai mult, în asemenea băi publice servesc pentru masaj băeţi tineri, atât la bărbaţi cât şi la femei. Băile minerale calde sunt comune; aşa, la Hakone am văzut bărbaţi şi femei cum fac baie în aceiaşi piscină, goi şi unii şi alţii. In casele japoneze nu există la uşi zăvoare sau broaşte, nici măcar vreun fel de închizătoare. Zidurile de hârtie şi carton nu păstrează nici un secret, iar uşa se poate deschide oricând, fără prevenire.

Iată cam se află călătorul la prima vedere. Cel ce locueşte însă, în casă japoneză şi are prilejul să cunoască mai deaproape familia, are şi alte constatări de făcut.

In afară de băile publice, fiecare casă, oricât de mică, are baia ei, pusă într'un colţ de odaie; şi cum Japonezul din orice clasă socială, ia cel puţin o baie de curăţenie pe zi, nudul femeii poate fi uşor văzut, dar numai la baie. In casă, chiar în raporturile între soţi, surori şi prietene, Japoneza păstrează cu mult mai multă rezervă decât femeia europeană. Ea are o deosebită îndemânare să-şi schimbe kimonourile de desdesubt fără să lase să se vadă nici o parte a trupului ei; iată pentru ce, chiar neanunţat, nu o poţi surprinde niciodată în „néglijé". Pictorii ştiu din experienţă cât e de greu să obţii în această ţară modele pentru studii de nuduri, chiar când e vorba de femei dela Yoşioara. Intr'adevăr, curtezanele au o ţinută atât de discretă în totul, încât ţi-ar fi imposibil să admiri mătasea kimonoului pe dinăuntru, dacă pentru asta ar fi nevoie să desveleşti piciorul nu mai mult decât până la glesnă. Foarte rar, vreo femee, chiar curtezană care să vorbească sau să asiste la o convorbire obscenă.

Japonezii au asupra pudicităţii o concepţie mai aproape de natură, mai lipsită de ipocrizie. In Europa, când vizitezi o doamnă care-şi alăptează copilul, lucru firesc, doamna îşi acopere pudic sânul. Aceeaşi doamnă însă, la un bal, într'un decolteu, îşi arată şi pieptul şi umerii şi spatele. Alt fapt: ar fi cel puţin îndrăsneţ să prelungeşti o strângere

www.dacoromanica.ro

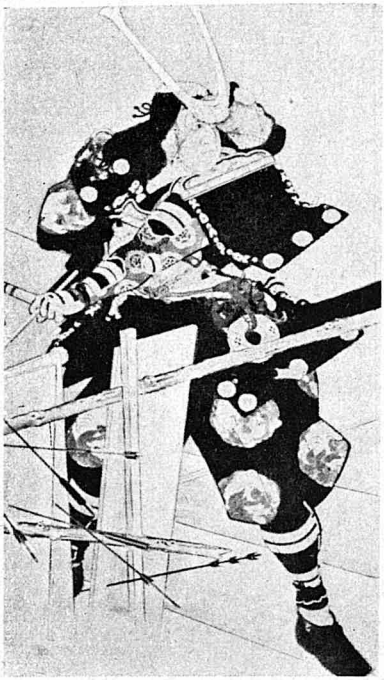

Samurai

Giu-giţu

Scrimă (kendo)

www.dacoromanica.ro

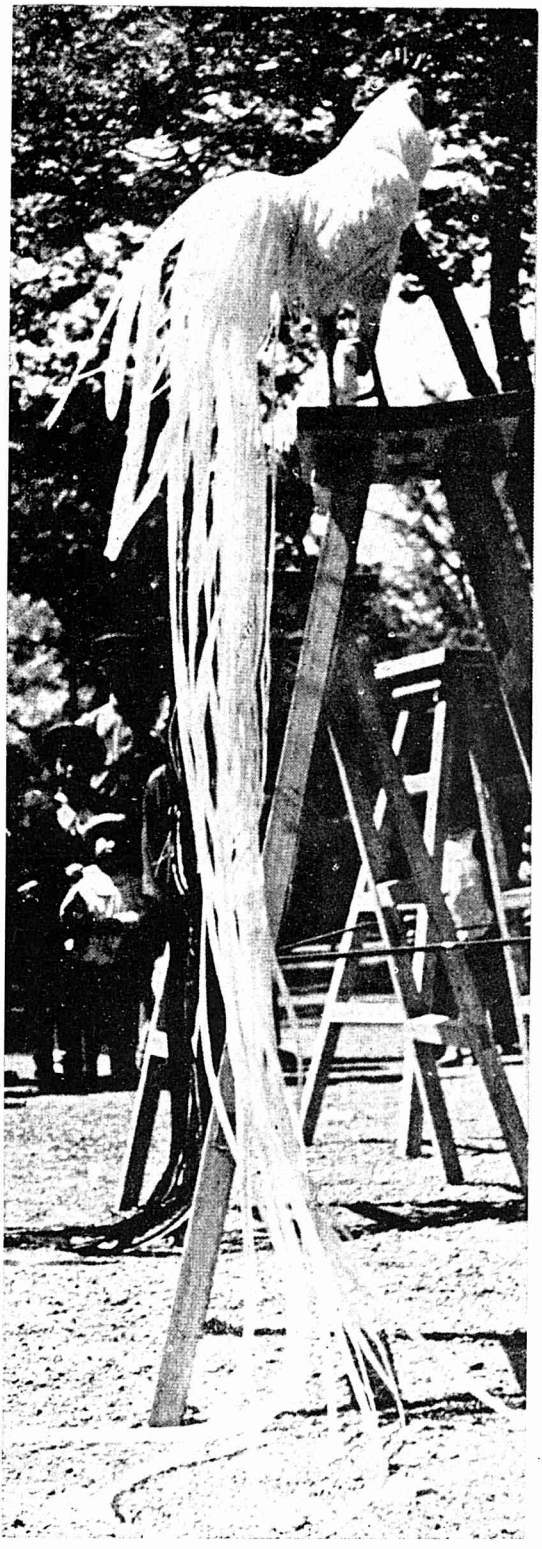

Cocoș cu coada de 3 metri și jumătate

Sculptură de Unkey

Vultur, stampă de Koriusai

www.dacoromanica.ro

de mână, când dai bună ziua unei doamne ; e totuşi foarte natural să strângi pe aceeaşi doamnă la piept, la un shimmy sau tango. Cămaşa la noi e picantă, şi făcută par'că să atragă privirea; aceea a Japonezei e totdeauna un kimono de aceeaşi tăietură şi diferit de cel de stradă numai prin culori. Japoneza e sfioasă în faţa decolteurilor europene şi nu s'a obişnuit nici azi, când frecventează balurile, îmbrăcată în costum european, se înţelege, fără să fie decoltată.

Aşa dar pudicitatea e în funcţie de convenţionalism şi de obişnuinţă. *In Japonia nudul se vede, dar nu e privit.* Mare deosebire ! E atâta candoare şi lipsă de prejudecăţi în mintea Japonezei, încât, când vede un European baricadându-se după paravane ca să-şi facă toaleta de dimineaţă, Japoneza gândeşte :

— „Bietul om ; trebuie să aibă bube urâte pe corp, sau vreo diformitate oarecare!"; iar când se convinge că nu e aşa, îl socoteşte maniac, urmărit de gânduri desgustătoare. N'avea dreptate Guyau să spună că pudicitatea excesivă devine impudică ?

Da, pudicitatea e în funcţie de convenţionalism şi de obişnuinţă. Adaug : şi în funcţie de senzualitate. Aci e cheia răspunsului la întrebarea: de unde vine pudicitatea asta la Japonezi? Firește, evolutia societăţii europene a perfecţionat concepţia asupra pudicitaţii, însă în sensul ipocriziei şi al convenţionalismului, astfel ca să corespundă cu evoluţia nervilor şi senzualităţii noastre. In Japonia pudicitatea a rămas mai aproape de starea sănătoasă a naturii, pentrucă la ei bărbatul şi mai ales femeia nu sunt senzuali. Aci contribue şi educaţia : Japonezul vede de mic copil nudul sexului opus, se obişnueşte, şi când ajunge adult nu-l mai impresionează.

Pe lângă cea fizică, Niponii cunosc şi *pudicitatea morală*, arta de a-şi stăpâni sentimentele, şi a nu le arăta în public. Japonezul consideră că intimităţile sufleteşti trebue învelite mai mult decât cele fizice. De aceea nu vei vedea perechi giugiulindu-se în public; iar spectacolul tinerilor căsătoriţi dela noi, cari se sărută fără sfială în faţa altora, îi scandalizează, fiindcă deşteaptă la cel care-i vede, ideia plăcerii intime.

Un Japonez nu-ţi va anunţa o nenorocire care l-a lovit, cu o înfăţişare tristă, ci cu un zâmbet pe buze. Delicateţea îi impune să nu-ţi trădeze durerea ce o are în suflet, ca să nu o simţi şi tu prin compătimire. In Japonia eleganţa e să suferi zâmbind. Câţi dintre noi ajung la asemenea virtuozitate ?

www.dacoromanica.ro

Concepţie asupra politeţii

Japonezii sunt foarte primitori, chiar faţă de străini. Toţi aceia cari le-au vizitat ţara, au fost plăcut impresionaţi de politeţea lor care te subjugă şi care nu e artificială, fiindcă e întrebuinţată şi în relaţiile lor familiare intime. O mamă cere fiicei sale un serviciu în aceşti termeni „Binevoiţi să-mi daţi onorabilul ceai".

Politeţea în Japonia e o caracteristică a rassei. Ea are la origină legiuiri foarte severe, făcute în timpul erei Tokungaua. Erau dispoziţii, sub sancţiunea morţii, care opreau nu numai orice discuţie violentă sau ceartă, dar impuneau în mod obligator amabilitatea în toate relaţiile dintre locuitori. Cu timpul, legea a devenit obiceiul pământului, s'a înfiltrat în sufletul Japonezului ca o a doua natură şi a ajuns astfel ceva firesc, care nu mai are nevoie de constrângere. Graţie acestei bunăvoinţe, relaţiile între oameni sunt blânde, certurile si contradicţiile în discuţii sunt raritaţi, atât în viaţa conjugală, cât şi în afară, iar fericirea casnică şi socială e asigurată.

Japonezul e mai politicos decât Europeanul, în înţelesul că e mai prevenitor, mai delicat, mai umil. Doi Niponi aleargă după un tramvai, se ciocnesc, cad. Amândoi în acelaş timp se grăbesc să-şi ceară iertare şi să se învinovăţească fiecare pe el însuşi de „onorabila impoliteţe" ce a comis-o. Apoi, având pe buze surâsul care nu i-a părăsit dela început, şi cu pălăria în mână, se salută respectuos, îndoindu-se adânc dela mijloc, schimbă cărţi de vizită şi se despart prieteni.

Acum câteva decenii, când un client pleca dela un hotel, nu i se prezenta nota de plată ca astăzi. Hotelierul considera ca o onoare de a fi găzduit la el pe musafir, iar la plecare îi prezenta o notă de cheltuielile pe care le-a făcut în socoteala lui, pentru masă sau pentru eventuale comisioane; la care, clientul adăuga ceva, după apreciere, fără să fie obligat s'o facă, iar asta reprezenta chiria odăii; am zice, câştigul hotelierului.

Astăzi, dacă intri în unele prăvălii, eşti primit cu surâsul pe buze şi foarte curtenitor; răscoleşti prăvălia fără să cumperi nimic, iar la plecare, vânzătorul te petrece cu acelaş surâs amabil, îţi cere iertare că ţi-a arătat lucruri „nedemne de tine, şi te roagă să „binevoieşti" să mai vizitezi „mizerabila sa prăvălie".

La o cumpărare, clientul după prealabile saluturi, începe cu o consideraţie asupra timpului:

www.dacoromanica.ro

— „E grozav de cald azi!" sau „Nu mai vor ploile să stea". Iar după o asemenea introducere, trece la examinarea mărfii, şi se pierde în laude faţă de un obiect care i-a plăcut.

— „Ce frumos e! Cât costă?" şi i se răspunde un preţ.

— „Numai? E admirabil, şi face de sigur mult mai mult; din nenorocire n'aş putea da, după puterile mele, decât atât".

Iată cum se face o tocmeală în Japonia. Negustorul îşi defăimează marfa, iar cumpărătorul o laudă. Străinii cari cunosc psihologia lor, obţin dela vânzător o mai mare reducere de preţ, întrebuinţând vorbirea de mai sus, decât aceea cu care se târguieşte în magazinele europene.

Despre politeţea japoneză ne spune multe şi limba lor, mai săracă decât cele europene, mai ales când e vorba de noţiuni abstracte; în schimb mai bogată când e vorba de politeţe.

O caracteristică a politeţei lor e că ea există şi în raporturile dintre oameni de diferite clase sociale, între stăpân şi servitor, între cumpărător şi vânzător, încât dacă n'ai fi prevenit, ţi-ar fi imposibil să deduci numai din vorbă, ce anume raporturi sunt între ei. Şi aci, iată contrastul: la ei, o societate de fapt ierarhizată, cu o politeţe egalitară; la noi o societate democratică, cu ierarhizarea impusă de autoritatea celui superior.

Politeţea lor prezintă în formă unele curiozităţi care miră pe călătorul european; în fond, e aceeaşi delicateţe, aceeaşi curtoazie care o caracterizează. Când te întâlneşte, Japonezul te întreabă unde te duci, ce vârstă ai, ce ocupaţie, dacă eşti însurat, şi aşa mai departe, intimităţi care la noi ar fi nepotrivite, dar care, în gândul lui, arată interesul ce ţi-l poartă, şi care s'ar rezuma în formula europeană: „Ce mai faci?"

Japonezul îţi va prezenta nevasta, părintele sau fiul, adăugând un adjectiv puţin amabil, un fel de „Imi iau libertatea de a vă prezenta pe absurdul meu tată", sau „Vă prezint pe prostul meu fiu", formule curente altădată, astăzi din ce în ce mai puţin întrebuinţate; e o modestie în felul ei, corespunzând cu aprecierile puţin măgulitoare pe care le faci asupra unei cărţi sau a unui tablou făcut de tine.

Diferenţa de mentalitate reiese şi mai clară din următorul exemplu: Un Japonez face un dar cuiva, rugându-l să primească „acest obiect fără valoare, de care n'are nevoe". Intr'un asemenea caz, un European s'ar simţi jignit; un dar e însoţit de ideea de sacrificiu rezultat fie din valoarea lui, fie din greutatea cu care te desparţi de acel obiect. Ideea Japonezului e mai delicată: el nu vrea să-i rămâi obligat

www.dacoromanica.ro

pentru ceeace ţi-a dat, şi de aceea insistă asupra neînsemnătăţii cadoului.

Câţi dintre noi pot bănui mulţumirea sufletească, liniştea ce o simţi într'o ţară în care locuitorii te pun în imposibilitate de a te certa, pentrucă nu te contrazic, orice ai susţine, pentrucă se grăbesc cu scuze la prima imputare ce ai face-o?

Formule de politeţe

O-haio *gozaimas* = Bună dimineaţa!
onorabilă devreme este

Kon niciuà = Bună ziua!
această zi [1])

O - *aţu* *gozaimas*
onorabilă căldură este
O - *samu* *gozaimas* (ţine loc de: Bună ziua!)
onorabil frig este

Kon banuà [2]) = Bună seara!
această seară...

O - *iasumi* *nasai* = Noapte bună!
onorabil a vă culca bine voiţi

Sayonara [3]) = La revedere!
dacă e aşa...

Gomen *kudasai* = Pardon!
iertare bine voiţi

Şiţurei *itaşimas* = Scuzaţi-mă!
impoliteţe fac

O- kino doku sama = Goniţi onorabil otrava (supărarea)=
onorabil goni otravă (titlu respectuos) Scuzaţi supărarea ce v'o fac.

O - *giama* *itaşimas* (când vii în vizită la cineva).
onorabilă supărare fac

---

1) Prescurtare din: Astĕzi... timpul e frumos.
2) Prescurtare din: Astă seară... (o apreciere oarecare asupra timpului).
3) Prescurtare din: „Dacă e aşa, să ne despărţim" (să ne vedem cu bine!),

www.dacoromanica.ro

Ioku *irasşeai* *maşta* = Bine-aţi venit!
bine aţi binevoit să veniţi

Hagimete *omeni* *kakarimaşta;* *dozo* *ioroşiku* =
Pentru prima oară onorabili ochii s'au zărit; vă rog (primi i mă) bine
(Formulă în loc de: „Imi pare bine de cunoştinţă").

Nano okamai mo itaşimasen detşe = Nici măcar nu v'am primit bine!
nimic onor. primire măcar n'am făcut (se spune mosafirului la plecare).

O – meşi agari kudasai = (invitare la masă).
onorabilă mâncare bine voiţi

Gociso sama-ni *narimaşta* = (mulţumiri pentru masă).
onorabilă mâncare bună a devenit

Nanimo gozaimasen deşte = (răspuns la această mulţumire).
nimic onorabil nu este

Arigato *gozaimas* = Mulţumesc!
onorabil greu a fost (ceeace Dv. aţi făcut pentru mine)

Do ita simaşte = N'aveţi pentru ce!
O! dar ce am făcut? (...ca să merit mulţumire)

Osore irimaşta = (formulă de mulţumire foarte respe tuoasă)
onorabilă teamă a fi (cu) întrebuinţată de femeie).

Concepţie despre bravură şi vendetă

Aci voi povesti vestita dramă a celor 47 de Ronini, cea mai populară dramă în toată Japonia. E un exemplu clasic de moravuri japoneze, care predomină spiritul de devotament faţă de senior, spiritul de curaj şi de răzbunare. E în acelaş timp şi o veche concepţie asupra onoarei japoneze; toate cărţile lor de morală fac aluzie la ea.

Pe la 1700 şi ceva, trăia într'o provincie, daimyo *Asano*, seniorul castelului Ako. Pe atunci împăratul trimite şogunului un ambasador, care trebuia să fie primit după protocol. *Asano* şi un alt nobil, *Kamei*, sunt însărcinaţi să-l primească şi să-l sărbătorească; însă cum ei nu aveau practica ceremoniilor, se desemnează un alt înalt personagiu, numit *Kira*, să-i înveţe şi să le arate ceremonialul.

Dar *Kira* era avar, şi socotind că nu sunt destul de însemnate

www.dacoromanica.ro

darurile pe care i le făceau cei doi nobili, nu numai că nu îi învaţă protocolul, dar îi şi batjocoreşte sub diferite pretexte. *Kamei*, unul din nobili, decide să-l omoare. Consilierul lui *Kamei*, un om în vârstă, pricepe cum stau lucrurile, şi în ascuns aduce mari daruri lui *Kira*, ca din partea nobilului său stăpân, cu tot felul de scuze, după obiceiurile japoneze. A doua zi Kira se poartă frumos cu el, dar e plin de mojicie faţă de celălalt nobil, *Asano*, care nu-i dăduse un plus de cadouri. Ne mai putându-i suporta insultele, *Asano* îl loveşte cu sabia Însă lovirea se petrecuse în incinta unui palat imperial, şi ofensa se considera ca deosebit de gravă. Asano e condamnat să-şi facă harakiri, bunurile sale sunt confiscate, iar femeia şi copiii, ruinaţi; samuraii săi, ne mai având stăpân, se risipesc şi devin *ronini* (cavaleri rătăcitori, samurai fără senior).

E partea întâia a dramei; acum începe desfăşurarea ei.

Intre foştii samurai ai lui Asano era şi *Kuranosuke* care adună 47 dintre ei, şi hotărăşte să răzbune pe seniorul lor mort, omorînd pe *Kira*; dar acesta se aştepta, şi însărcinase o gardă puternică să-l apere. Atunci conspiratorii fac un plan, şi, ca să risipească bănuelile lui Kira, se împrăştie: unii se fac lucrători, alţii artişti, alţii negustori. Unul din ei, ca să obţină banii necesari pentru răzbunare, îşi vinde nevasta unei case de toleranţă; faptă care a fost lăudată şi glorificată, şi de famil'a sa, şi de a ei, şi de toţi care o dau ca exemplu de devotament pentru memoria seniorului mort. Insuşi Kuranosuke începe o viaţă destrăbălată, nedemnă de un fost samurai, frecventând case de toleranţă, gonindu-şi nevasta şi înlocuind-o cu femei de moravuri uşoare. Kira află prin spionii săi de purtarea foştilor samurai din serviciul lui Asano, şi, convins că aceştia au renunţat la răzbunare, slăbeşte paza. Intre timp, cei 47 de *ronini*, sub diferite deghizări, ajung la castelul lui Kira, iau însemnări de planul casei, studiază obiceiurile, şi hotărăsc atacul.

In iarna lui 1703, la un an după primul incident, pe o urgie de zăpadă şi vânt puternic, cei 47 de ronini înconjoară castelul, şi îl atacă. O luptă aprigă cu sabia se încinge, şi samuraii lui Kira sunt învinşi. El însuşi e găsit ascuns într'o magazie cu lemne a castelului. Scos de acolo, e invitat respectuos să-şi facă „onorabil harakiri"; el refuză. Atunci îi taie capul, şi îl aduc cu pompă şi respect pe mormântul fostului lor senior, Asano. Răzbunarea era îndeplinită, „ofensa" adusă lui Asano, spălată. Apoi cu toţii aşteaptă în linişte ordinul imperial: toţi sunt condamnaţi să-şi facă harakiri.

Azi, dacă te plimbi prin cartierul *Şiba* din Tokyo, lângă templul

www.dacoromanica.ro

Senkakugi, dai de mormintele celor 47 de ronini; alături e un izvor limpede cu această inscripție: „Iată izvorul unde a fost clătit capul (lui Kira); nu vă spălați nici mâinile, nici picioarele!"

Şi de câte ori am vizitat aceste morminte, de atâtea ori am găsit flori proaspete aduse de vizitatori, ca prinos de admirație.

„Codul cavalerului" şi „spiritul japonez"

Nu vei putea deschide o carte scrisă de un Japonez, fie în limba sa, fie într'o limbă europeană, pentru străini, fără să întâlnești pasagii în care se preamărește şi se glorifică *Bușido* şi *Yamato-Damaşi*.

Bușido („Codul Cavalerului") — ne spune un Japonez, profesor de morală orientală [1]) — își are originea în cele trei comori sfinte ale şintoismului: colierul de pietre prețioase care simbolizează milă, umanitate, iubire; *oglinda*, dreptate şi curățenie, iar *sabia*, curaj şi hotărîre. Iată adjectivele care sunt legate de „Codul Cavalerului". Fidelitate față de suveran, iubire filială, onoare, stăpâni e de şine, simplitate, toate acestea sunt calități porunc ite de bușido.

Memeto Ţumei, profesor la universitatea imperiala, declară că „sabia" n'a fost fabricată de nimeni; Susanoo, fratele zeiței Amaterasu a găsit-o în coada balaurului pe care l-a omorît el; şi ad uga: „Acestea sunt fapte reale". Bușido modern — ne spune Inoue Teţugiro — se rezumă în două cuvinte: patriotism şi onoare.

Yamato Damaşi, „Sufletul" sau „Spiritul japonez" e o calitate — zic autorii lor — pe care o au numai Japonezii. Ea conține simplitate, hotărîre, lealitate, pietate filială, justiție, curaj, grați e, noble , spirit practic şi prudență. Dintre toate, aceea care caracterizeaza „Spiritul japonez" e simplitatea. „Suntem o rassă curată; țara a fost la început locuită de Ainu, însă rassa care locuia Cerul (adi ă cea japoneză) a fost mai tare şi a gonit-o. Religia noastră e şintoi mul, care constă în cultul strămoşilor; limba e limpede şi simplă, ca nici o alta în lume; arta e simplă; poezia are reguli atât de simple, încât oricine poate face o poezie; îmbrăcămintea e simplă, mâncarea şi ea e simplă".

Bușido era cunoscut numai de samurai; e iarăși adevărat că în sânul samurailor chiar, au fost unii a căror purtare nu intra în codul

1) *Arima Sukemasa*, în revista Taiyo.

www.dacoromanica.ro

cavalerilor. Chiar renumita dramă a celor 47 de ronini cunoaşte pe un al 48-lea care a primit bani să-i împartă văduvelor şi orfanilor rămaşi după urma morţii roninilor, dar cu cari bani el şi-a clădit o casă unde s'a retras să facă negoţ. Altecri samuraii îşi încercau o sabie nouă pe gâtul trecătorilor pe care-i pândeau noaptea la colţul străzilor. Şi iarăşi este adevărat că spiritul de simplitate conţinut în Yamato Damaşi, e consecinţa firească a unui suflet şi simplu şi simplist. Dar nu asta interesează. Demn de reţinut e numai mândria lor naţională şi încrederea pe care o au în ei, care le dă puterea de a izbândi în tot ce întreprind.

PROVERBE ŞI ZICATORI POPULARE

A bea ceai şi a simula beţie = Te faci că nu pricepi.
A pulveriza ceai = Tai frunză câinilor.
Cutremur de pământ în pictură = Teamă zadarnică.
A nu-şi acoperi dinţii cu mătase = A vorbi fără mănuşi.
Crizantemă de a zecea zi = Lucru demodat, fiindcă sărbătoarea crizantemelor e în luna 9-a ziua 9-a.
A ascunde un pumnal în surâs = Intenţii rele în relaţii amicale.
Pisica în faţa monezii = (Te uiţi ca) mâţa în calendar.
Piciorul sfeşnicului e în întunerec = Prea de aproape nu poţi observa
Nu se poate dansa pe pantă = Alege circumstanţe propice
Maimuţa vrea să pr'ndă luna în apă = Nu tot ce sboa ă se mănâncă.
Nu se vorbeşte de vise înaintea nebunului = „de frânghie în casa spânzuratului".
Oceanul nu se ocupă de praful ce-l primeşte = Nu te ocupa de lucruri mărunte. (De minimis non curat praetor.)
Lanternă şi clopot = (Ce are afface) scripca cu iepurele ?
Nasul şi datoria nu se pot reduce.
Mai de grabă dovezi, decât argumente (fapte nu vorbe).
Prăjiturile au mai multă valoare decât florile.
Buna creştere înaintea obîrşiei.
O viespe înţeapă un obraz înlăcrămat (colac peste pupăză)
Un copac lipit pe o oală spartă.
A nu şti, înseamnă a fi un Buda (mai bine să ştii mai puţine).
Inima omului şi cerul de toamnă (sunt amândouă schimbătoare).
Nu te încrede într'o femee, chiar dacă ţi-a dăruit 7 copii.
Dragostea peste măsură se schimbă în ură însutită.

www.dacoromanica.ro

Zece oameni, zece burţi (după credinţa populară, mintea este în stomac). Quod capita tot sensus.

Beţivul se arată aşa cum este. (In vino veritas).

Un medic care calcă regulele higienei: a propovădui, dar nu a pune în aplicare (să faci ce zice popa, nu ce face popa).

Tăcerea e preţioasă-;.. de aur.

Leneşul care lucrează în zi de sărbătoare (demonstraţie zadarnică).

INSUŞIRI SUFLETEŞTI

Japonezii au în primul rând acele însuşiri proprii insularilor, cari fiind izolaţi, nu suferă influenţa contactului des cu vecinii.

Deşi meridionali, cu sângele iute, i-am văzut stăpâni pe nervii şi pasiunile lor. Exerciţiu al voinţei care le permite să fie stăruitori în ceeace întreprind, şi în primul rând muncitori; un depozit de energie latentă, gata să izbucnească atunci când e nevoe de ea.

Graţie puterii de stăpânire, suportă cu stoicism durerile şi nenorocirile. Este acesta un aspect viril de noblefe al sufletului. Nici la înmormântări, nici după dezastrele cutremurelor, nu-i veţi vedea plângându-se, sau frângându-şi mâinile de disperare. Dimpotrivă, calmi, stăpâni pe durerea lor, îşi păstrează forţele neatinse pentru îndreptarea răului.

Le-am văzut politeţea, cu deferenţa pentru aproape; şi în legătură cu ea, buna vecinătate, gata pentru ajutor reciproc. De aci, şi un spirit democratic, în care aproapele este un om, într'o societate împărţită artificial în clase sociale. Un bun camarad, fidel în prietenie. Este aci şi o veche tradiţie a samurailor, un comandament moral din *Buşido*.

Deşi vindicativi, i-am văzut cu o deosebită dragoste pentru natură, ceeace trădează un suflet blând şi fond milos. Deaceea Japonezul iubeşte aşa de mult copiii.

Spiritul de sacrifiu al individului pentru colectivitate, în războiu, ţine de simţul de unitate al întregului popor şi de aci, simţul de responsabilitate colectivă.

Spirit care se manifestă şi în timp de pace: în demisiunile demnitarilor răspunzători, deşi personal nevinovaţi, cu ocazia vreunui incident sau vreunei nereguli administrative; în desele sinuciderî *(hara-kiri)*, când chiar fără vină, se simt răspunzători de cutare fapt

www.dacoromanica.ro

grav, prin poziția lor socială; în desele atentate politice (aci se adaugă și un spirit public uneori politic, la care ia parte toată națiunea, fiindcă se simte strâns legată la răspunderi); în retragerea personalităților însemnate, fără să țină seama de interesul lor personal, de câte ori cred că este în interesul general, cu acel instinct că nu sunt decât în funcție de colectivitate, singura care contează.

Desele sinucideri mai arată cât de mult apasă moralul asupra individului. Este și o dovadă de scrupul.

Am văzut robustul simț familial cu respectul de părinți și de strămoși, cu creșterea copiilor în grija convenienței. Cât de însemnată este aceasta, o arată China, unde familia e în aceiași mare grijă, fapt grație căruia a rezistat de atâtea mii de ani.

Le-am văzut gustul rafinat pentru artă. Japonezii n'au predilecție pentru aur și pietre prețioase, dovedind fond și seriozitate.

Japonezii se bucură de plăcerile artistice sau de frumusețile cari le mângâie ochiul în comun. De aci, ceremonia ceaiului și acele *hana-mi* (privitul florilor), de care am vorbit. E o mărturie de altruism.

Orgolios de onoarea și trecutul rassei sale, și totuși umil în extrema sa politețe. Cinstit, desinteresat în viața de toate zilele, are însă în comerț o altă concepție despre respectarea angajamentelor. Ateist convins, si în acelaș timp foarte superstițios. Ca individ, e impersonal; dar poporul a modificat tot ce a împrumutat civilizației chineze și europene, iar acestei modificări i-a imprimamt o puternică individualitate de rassă.

In cimitirele de pe câmpurile de bătălii din Europa, fiecare soldat își are crucea sa. In cele japoneze din Manciuria, un singur monument, fără vreo indicație deosebită pentru fiecare luptător. Exemplificare a impersonalității și spiritului colectiv.

Muncitor, stăruitor și ambițios, dar nu sgârcit, nici rezistent la muncă, iubind odihna. Spirit belicos, curagios și brav, însă lipsit de cruzime. Traditionalist, cu o tradiție veche, adânc înrădăcinată și totuși avid de lucruri noi. Dacă însă e scos din mediul său, din țara sa, Japonezul pierde unele calități ale rassei.

Din toate însușirile însă, cea mai caracteristică e patriotismul. Cel chinez privește numai orgoliul rassei și civilizației sale foarte vechi; patriotismul Japonezului privește unitatea politică, mândria sa națională. Mai mult, acest patriotism fanatic ia proporțiile unui cult, care merge mai departe decât salutul respectuos al portretului împăratului. Un singur exemplu:

Acum 5 ani, contele Okuma, de mai multe ori ministru și prim

www.dacoromanica.ro

ministru, era în tratative diplomatice cu străinii; un fanatic patriot crezând că marele bărbat de stat voia să stîrbească ceva din suveranitatea Japoniei, în profitul străinilor, aruncă o bombă şi îi sfărâmă un picior. Pe când medicii operau amputarea piciorului, fără narcotic, soseşte şeful poliţiei şi-i spune că atentatorul a fost prins, dar că s'a sinucis. Atunci contele Okuma a rostit aceste cuvinte:

— „Păcat! M;a bănuit zadarnic; nu m'a înţeles, dar în fond a fost un patriot care şi-a iubit ţara". Şi unind vorba cu fapta, a făcut o pensie văduvei atentatorului şi cu proprii săi bani a pus să se îngrădească cu un grilaj frumos mormântul aceluia care l-a făcut ca timp de mai bine de 30 de ani să poarte un picior de lemn. Azi, vizitatorii se opresc tăcuţi, respectuoşi, depun flori pe mormânt, şi se depărtează cu sufletul plin de pioasă admiraţie pentru atentatorul care, în ochii lor, ia proporţiile unui erou: eroul cultului patriotismului.

CARACTERELE CIVILIZAŢIEI JAPONEZE

In 1940 „Societatea pentru desvoltarea legăturilor culturale internaţionale" din Tokyo *(Kokusai Bunka Şinkokai)* a organizat un concurs internaţional de studii asupra Japoniei, ca să comemoreze împlinirea a 26 de veacuri dela întemeierea imperiului nipon. La concurs au luat parte mai bine de 500 de concurenţi din lumea întreagă. Juriul a cinstit România acordând premiul al 3-lea, lucrării mele *„Caractele esenţiale ale civilizaţiei japoneze"*. (subiect dat). Concluziile studiului, aşa cum au fost scrise atunci, pot ţine loc de încheiere a volumului de faţă. Iată-le:

Prima trăsătură mare care caracterizează civilizaţia japoneză este *personalitatea*. Civilizaţia japoneză are o pecete proprie, specifică, distinctă. care o deosebeşte de toate celelalte civilizaţii Limbă, religie, credinţe, sunt special japoneze, fără nici o apropiere sau asemănare cu altele. Iată motivul pentru care cultura japoneză poate asimila oricât, de oriunde, fără să piardă nimic din caracterele ei specifice şi dând în schimbul celor asimilate, un produs nou, cu alte caractere.

Această personalitate are multiple aspecte, dintre care, două predomină: simplitatea şi uniformitatea. Altruismul Japonezului cu derivatele lui: politeţe, dragoste de natură, bunătate, spirit de stăpânire cu consecinţele lui: răbdare, putere de muncă, stoicism în nenorociri, sunt stăpânite de cele două aspecte: simplitate şi uniformitate.

Pentru progres, această primă trăsătură, apare deosebit de pre-

www.dacoromanica.ro

ţioasă. Cu cât o civilizaţie posedă o personalitate a ei proprie, cu atât este mai diferenţiată de celelalte. Iar diferenţierea îi dă arme multiple de luptă.

O civilizaţie dispare cu timpul, fiindcă este asimilată de altă civilizaţie. Iar acest proces de asimilare nu e cu putinţă decât dacă există apropieri şi asemănări între ele, aşa cum s'a şi întâmplat cu dispariţia civilizaţiilor vechi europene înghiţite de altele, nu prea mult diferite de acestea în compoziţia lor. Dar o civilizaţie prea diferenţiată de celelalte, chiar dacă este vremelnic învinsă fizic, nu poate fi absorbită, fiind prea străină, aşa după cum un corp organic nu poate disolva şi asimila un corp prea deosebit de constituţia lui.

Cele două aspecte principale: simplitatea şi uniformitatea, sunt netăgăduit factori importanţi de progres, după cum a dovedit experienţa şi după cum se verifică în ştiinţă.

A doua trăsătură a civilizaţiei japoneze şi cea mai de căpetenie, este *omogenitatea* fizică, rassială; omogenitate morală în mentalitate şi aspiraţie; în coeziunea familiei solid închegată, care include şi pe strămoşii defuncţi; în concepţia unitară a unui singur şir neîntrerupt de împăraţi; în simţul colectiv al fiecărui individ, tradus prin simţul de răspundere colectivă: individul valorează numai în funcţie de colectivitate.

De aci patriot'smul înăscut; de aci spiritul de sacrificiu, de abnegaţie, care neglijează până la dispreţ viaţa individului. Tot de aci, curajul fără egal, iubirea puternică de libertate, incapabilă de a suporta lanţul sclaviei; şi tot de aci, simţul politic şi orgoliul rassei.

Pentru viitor, această trăsătură e de importanţă covârşitoare. Istoria omenirii nu cunoaşte nici un popor a cărui civilizaţie să fi oferit o atât de perfectă omogenitate, şi fizică şi morală. Este limpede că Statul ai cărui indivizi renunţă la interesul şi la personalitatea lor, pentru interesul comun, oferă un bloc compact de o excepţională solidaritate, de neînvins.

Şi Japonia a cunoscut şi cunoaşte indivizi de o înaltă valoare în toate domeniile ştiinţei şi artei: totuşi aceştia n'au păgubit niciodată colectivului. O orchestră simfonică poate fi compusă din virtuoşi cari singuri ar susţine un concert; totuşi, virtuoşii ştiu să nu se facă observaţi în ansamblu, astfel încât totul să se prezinte omogen. Este calitatea excepţională a culturii japoneze.

Prin aceste două mari caracteristici, civilizaţia japoneză este firesc destinată să-şi spună cuvântul său civilizator în primul loc în Pacific.

S F Â R Ş I T

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

Pagina

Cuvânt introductiv

Țară de farmec și straniu 11

Cine a descoperit Japonia și de unde îi vine numele . . . 15

GEOGRAFIE 17

Așezare. Geopolitică. Contururi de eri și de azi. Populație. Apele și forma pământului. Formarea solului. Vulcani. Cutremure. Geologie. Clima; musoni, curenți maritimi. Biogeografie: plante și animale; pescăria.

JAPONIA PITOREASCĂ 33

Yokohama, Tokyo, Nikko, Matușima, Fugi, Miyanoșta, Hakodate, Karuizaua, Nagoya, Kyoto, Nara, Ise, Osaka, Kobe, Miyagima, Șimonoseki, Hokkaido.

ISTORIC 53

Mitologie și istorie totdeodată. Origina japonezilor. Japonia arhaică. Introducerea budismului și civilizației chineze. Japonia feudală. Renașterea și unificarea Japoniei. Închiderea și izolarea ei. Japonia contemporană: revoluția și restaurarea puterii imperiale. Războiul diplomatic pentru abolirea capitulațiilor. Războiul cu China. Expediția contra Boxerilor. Războiul Ruso-Japonez. Timpurile noi și marile războaie. Expansiunea Japoneză: imperialism sau lupta pentru viață? Cauze. Legăturile între Japonia și România.

VIAȚA MATERIALĂ 87

Omul. Locuința. Hrana. Antropologie. Casa și mobilierul. Din istoricul casei și mobilierului. Îmbrăcămintea. Evantaiul, umbrela și batista. Din istoricul îmbrăcămintii. Barba și pieptănătura. Cum se servește masa și cum se mănâncă. Mijloace de locomoție.

www.dacoromanica.ro

Pagina

CULT ŞI SUPERSTIŢII 101
Spiritul religios. Şintoismul. Templele şi preoţii şintoişti. Miracolul dela Templul Ontake. Budismul. Templele şi preoţii budişti. Sărbătoarea orgiacă din Templul budist Saidangi. Confucianismul. Preceptele lui Confucius. Creştinismul. Credinţe populare şi superstiţii. Arta ghicitului.

LIMBA ŞI SCRISUL 125
Sunete. Din gramatica Japoneză. Sintaxa. Scrierea fonetică.

ARTA JAPONEZĂ 145
Teatrul. Din istoria teatrului japonez. Literatura. Muzica. Instrumente muzicale. Pictura şi gravura. Sculptura Coregrafia. Arta florilor şi grădinilor. Arta industrială. Broderia.

INSTITUŢII POLITICE, SOCIALE ŞI CULTURALE 217
Politica internă, miniştri, partidele politice. Administraţia. Legi şi tribunale; instanţe de judecată. Armata şi flota. Şcoala şi educaţia; învăţământul; programul şi metode de predare. Academia şi bibliotecile. Tiparul şi presa.

ECONOMIA POLITICĂ 237
Agricultura, produsele mării. Ţăranul. Industria. Lucrătorii. Legislaţie socială şi sindicate de lucrători 241
Mişcarea muncitorească. Expansiunea industrială. Asociaţiile industriale şi comerciale. Consecinţele ofensivei economice. Comerţul. Mijloace de comunicaţii. Finanţe, greutăţi şi măsuri 255

POLITICA ASIATICĂ 263
Manciuria. Colonii: Coreea şi Formosa.

PACIFICUL 270
Siberia, China, Filipinele, Singapur, Indiile Olandeze, Australia, Statele-Unite 270

OBICEIURI 278
Viaţa familială. Titluri de noblеţe, Dată fictivă de deces. Măsurarea timpului. Sărbători populare. Distracţii. Harakiri.

OMUL: CARACTER ŞI MENTALITATE 292
Femeea. Iubirea japonezei. Gheişa. Curtezanele şi Ioşioara. Mentalitate. Immo sau silogismul lui Gotamma. Concepţie asupra pudicităţii. Concepţie asupra politeţii; formule de politeţe. Concepţie despre bravură şi vendetă. „Codul Cavalerului" şi „Spiritul Japonez". Proverbe şi zicători populare.

Insuşiri sufleteşti 313

Caracterele civilizaţiei japoneze 315

www.dacoromanica.ro

DIN LUCRĂRILE AUTORULUI

JAPONIA: Viața și obiceiurile
(cu 90 de gravuri și o stampă).
Ed. Casa Școalelor

JAPONIA: Arta, femeia, viața socială
(cu 109 gravuri și o stampă).
Ed. Casa Școalelor

TRANSIBERIANA: roman
Ed. Cugetarea

BASME JAPONEZE
(cu gravuri și vignete)
Ed. Cugetarea

HARA-KIRI: dramă în 7 tablouri
(admisă de comitetul de lectură
al Teatrului Național București)

BUȘIDO: piesă radiofonică în 2 acte
(difuzată de Soc. Rom. de
Radiodifuziune)

OGIO-SAN: roman (2 ediții)
Ed. Cugetarea

CARACTERELE CIVILIZAȚIEI JAPONEZE
Lucrare premiată de Kokusai-
Bunka-Șinkokai din Tokyo

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A.
BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU, 23-25

Firma înscrisă la Of. „Reg. Com." sub
Nr. 437/932. — C. 13.499. — 3.000 ex.
Tipărită la 20 Decembrie 1942

Planșele și coperta tipărite la
Imprimeriile „DACIA TRAIANĂ"

București, Strada Sărindar, 5-7-9
Inmatriculată la Oficiul „Registrul
Comerțului" sub Nr. 156/942

460 LEI

www.dacoromanica.ro